

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

DUCHOVNÍ KNÍŽE A PASTÝŘ:
JAKUB ARNOŠT
Z LICHTENSTEINU-CASTELCORNIA
(1690–1747)
Disertační práce

Mgr. et Bc. Josef Faltičko

Školitelka: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedl v seznamu pramenů a literatury.

Olomouc 15. března 2024

Podpis

Zpracování disertační práce bylo umožněno díky účelové podpoře pro specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v IGA_FF_2022_065 *Vztah mezi olomouckými biskupy a biskupy nebo arcibiskupy Svaté říše římské národa německého v 18. století* a IGA_FF_2024_035 *Společnost v historickém vývoji od pravěku po moderní věk X.*

Disertační práci věnuji Christine Ott ze Salcburku na poděkování za dar přátelství a podnětné rozhovory o víře, historii a umění.

Ich widme diese Dissertation Christine Ott aus Salzburg in Dankbarkeit für das Geschenk der Freundschaft und der anregenden Gespräche über Glauben, Geschichte und Kunst.

Za pomoc při výzkumu k disertační práci děkuji pracovníkům Arcibiskupství olomouckého, Moravského zemského archivu, Muzea Vyškovska, Muzea umění v Olomouci, Národního archivu, Národního památkového ústavu – Územních odborných pracovišť v Kroměříži i Olomouci, Ostravsko-opavské diecéze, Slezského zemského muzea v Opavě, Vědecké knihovny v Olomouci, Vlastivědného muzea v Olomouci, Zemského archivu v Opavě. Z rakouských institucí jsem vděčný za vstřícný přístup zaměstnancům Archiv der Erzdiözese Salzburg, Erzabtei St. Peter Salzburg, Diözesanarchiv der Diözese Graz-Seckau, Diözesanmuseum Graz, Domquartier Salzburg, Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Salzburg Museum, Salzburger Landesarchiv a Steiermärkisches Landesarchiv.

Jmenovitě děkuji za odbornou pomoc a orientaci ve štyrských reáliích Mag. Dr. Norbertovi Allmerovi z Diözesanarchiv der Diözese Graz-Seckau. Pro salcburské prostředí vděčím za totéž Dr. Christophovi Brandhuberovi z Universitätsarchiv der Paris Lodron Universität Salzburg. Dále děkuji konzervátorovi salcburské arcidiecéze MMMag. Dr. Rolandovi Peterovi Kerschbaumovi, Mag. Dr. Geraldovi Hirtnerovi z Archiv der Erzabtei St. Peter Salzburg a Mag. Sonji Führerové z Bibliothek der Erzabtei St. Peter Salzburg. Za inspirativní prohlídky kostelů v Pohořelicích u Zlína děkuji jejich tehdejšímu duchovnímu správci P. ICLic. Mgr. Miroslavovi Jáněmu. Paní Ing. Martě Švecové děkuji za až „individuální služby“ Arcibiskupské knihovny v Olomouci a Ing. Evě Pulkrtové z Národního památkového ústavu za podněty k piaristické koleji v Bílé Vodě. Mgr. Janě Engelbrechtové, Ph.D. a prof. Dr. Wilkenovi Engelbrechtovi jsem zavázán za pomoc s překladem latinských textů.

Doc. Mgr. Radmile Prchal Pavlíčkové, Ph.D. děkuji za vedení disertační práce.

Nemohu opomenout ani všechny blízké, kteří mě ve výzkumu povzbuzovali: P. prof. Pavla Ambrose SJ, Th.D., Maxe Hermana, P. Mgr. Artura Górků, Mgr. Petru Juráňovou, P. Mgr. Petra Káňu, Sr. Mgr. Kateřinu Klosovou, Bc. Vojtěcha Neckáře, Danuši Novákovou, Mgr. Michala Plánku, Mgr. Jana Sittu, Bc. Lenku Schindlerovou, PhDr. Ondreja Šályho, Bc. Martina Vajdáka a Mgr. Pavla Waissera, Ph.D. a další.

Na závěr bych chtěl poděkovat Mgr. Vítu Pěčkovi za korekturu textu a věcné komentáře k obsahu jednotlivých kapitol disertace.

Obsah

1	Úvod: Pod berlou se dobře žije.....	7
1.1	Stav bádání.....	17
1.2	Dochované prameny.....	21
2	Kníže-biskup: Jakub Arnošt jako světský hodnostář a panovník.....	24
2.1	Duchovní knížectví.....	25
2.2	Mládí Jakuba Arnošta a jeho působení v olomoucké a salcburské kapitule..	30
2.3	Sekavským biskupem.....	34
2.4	Olomouckým biskupem.....	38
2.4.1	Volební kapitulace.....	41
2.4.2	Správa biskupských statků.....	46
2.4.3	Pastýřem během válek o rakouské dědictví.....	51
2.5	Salcburským metropolitou.....	57
2.5.1	Situace salcburského knížectví při nástupu Jakuba Arnošta a snaha jej oddlužit.....	62
2.6	Realizace nebo nenaplnění plánů duchovního knížete Jakuba Arnošta....	70
3	Biskupem v Olomouci – arcibiskupem v Salcburku: Intronizace duchovního knížete Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu.....	72
3.1	Okolnosti nástupů na Moravě i Salcbursku.....	76
3.2	Intronizační vjezdy.....	80
3.3	Inaugurace moravského pastýře.....	83
3.3.1	Kroměřížská předehra biskupské intronizace.....	83
3.3.2	Holdovací cesta do Vídně.....	85
3.3.3	Olomoucká intronizace: Tří denní slavnost.....	88
3.4	Jeden plus jeden den v Salcburku.....	94
3.5	Společné a odlišné momenty obou ceremonií.....	102
4	Moravský Boromeus? – Pastorační aktivity arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu.....	104
4.1	Ideál biskupa po Tridentském koncilu.....	105
4.2	Dobrý Pastýř zná své stádo.....	109
4.2.1	Pontifikální bohoslužby a péče o katedrální kostely.....	110
4.2.2	Kněžská svěcení.....	115
4.2.3	Biřmovací cesty a svěcení kostelů jako prostředek pastorace.....	117

4.2.4	Kostel sv. Jana Nepomuckého v Pohořelicích u Zlína	121
4.3	Naplnění ideálu potridentského biskupa?	123
5	Korunovace Marie Terezie českou královnou	127
	Arcibiskup odchází: Nemoc, smrt a pohřeb Jakuba Arnošta z Lichtensteinu- Castelcornu.....	138
5.1	Zdravotní stav arcibiskupa a nemoc	141
5.2	„ <i>Jakob, Jakob, wird bald zum Vater Abraham gehen!</i> “: Smrt arcibiskupa Lichtensteinu-Castelcornu	144
5.3	„ <i>Skrze jeho pachtění jej (Moudrost) přivedla k zámožnosti, a jeho námahu bohatě odměnila.</i> “: Pohřeb arcibiskupa Jakuba Arnošta	145
5.4	Vzpomínání na arcibiskupa	154
6	Testamentum Archiepiscopi: Poslední vůle Jakuba Arnošta z Lichtensteinu- Castelcornu.....	157
7	Závěr: Kníže-(arci-)biskup Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu	161
8	Summary	166
9	Zusammenfassung	171
10	Textové přílohy.....	176
10.1	Přehled kostelů a oltářů konsekrovaných Jakubem Arnoštem z Lichtensteinu-Castelcornu	176
10.1.1	Sekavský episkopát (1728–1738).....	176
10.1.2	Olomoucký episkopát (1738–1745).....	180
10.2	Volební kapitulace Jakuba Arnošta z Liechtensteinu (1738)	186
10.3	Testament salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta (9. 5. 1747).....	200
	Obrazové přílohy.....	216
11	Prameny	237
12	Použitá literatura.....	237
11.1	Monografie a edice pramenů.....	239
11.2	Knížní kapitoly a příspěvky ze sborníků	248
11.3	Časopisecké studie	259
11.4	Staré tisky (do roku 1775)	262
11.5	Nepublikované práce	266
11.6	Elektronické zdroje.....	267
13	Seznam obrazových příloh	268

1. Úvod: Pod berlou se dobře žije

Bavorský historik a památkář Egon Johannes Greipl si ve studii o duchovních knížectvích říšských (arci-)biskupů posteskl, že kvůli sekularizaci v roce 1803 se vytratilo povědomí o jejich existenci: „*duchovní státy, tedy území, jejichž panovník měl duchovní status (biskup, opat, abatyš, velmistr), zmizely z povědomí natolik, že studenti historie mívají relativně často obtíže rozlišit mezi biskupstvím jako světskou jurisdikcí a diecézí jako duchovní jurisdikcí knížete-biskupa ve staré Říši, i když pohled na mapu ukazuje, že co do rozlohy byla velká část Říše pod duchovní vládou.*“¹ Na základě svého výzkumu dokonce dokázal, že v duchovních knížectvích žil kolem roku 1800 každý osmý obyvatel Říše (přibližně 3 160 000 obyvatel). Svoji rozlohou pokrývala větší území, než zabírají dnešní spolkové země Bavorsko a Hesensko dohromady (94 650 km²).²

Johann Greipl stejně jako jeho předchůdci (i následovníci) přičítá nezáměr o studium dějin duchovních knížectví osvícenské kritice, jež měla vycházet ze záměru říšských sekulárních států na rozšíření svých teritorií, umocněného antikatolickým laděním německého protestantismu, dobového odporu k duchovenstvu, a ještě více k jeho případné časně vládě. Greipl také poukázal na nemožnost naplnění ambicí v duchovní kariéře u příslušníků měšťanstva v říšských diecézích. V jejich realizaci bránilo téměř výlučné obsazení kanonikátů katedrálních kapitul šlechtici. Tím pádem bylo téměř nemožné, aby byl zvolen kandidát měšťanského původu na (arci-)biskupský stolec v Říši. Díky tomu byli nešlechtici vyřazeni z možnosti se ve většině duchovních knížectví dostat do řídicích pozic, což podněcovalo další kritiku církevní organizace.³ Kromě tmářství a zpátečnictví, které v těchto státních útvarech muselo již ze „své podstaty“ bujet, se osvícenským kritikům zdála vláda kapitulou volených knížat-(arci-)biskupů slabou ve srovnání s absolutistickými dědičnými monarchiemi.⁴ Samozřejmě, že se nemohlo setkat s pochopením ani spojením světské a duchovní moci v ruku sídelního biskupa.

¹ GREIPL, Egon Johann: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe in der Zeit vom Westfälischen Frieden bis zur Säkularisation*. Römische Quartalschrift 83, 1988, č. 1, s. 252.

² Tamtéž, s. 252–253

³ ANDERMANN, Kurt: *Die geistlichen Staaten am Ende des Alten Reiches*. Historische Zeitschrift 271, 2000, č. 3, s. 599–600.

⁴ Tamtéž, 602–604.

Například osvícenský spisovatel Johann Pezzl (1756–1823) ve svém cestopise *Reise durch den Baierischen Kreis* z roku 1784 hodnotil funkci knížat-biskupů v popisu biskupského města Pasova následujícími slovy: „*na severní straně Dunaje leží biskupská pevnost Oberhaus. Nevím, jaký z toho máte dojem, ale pro mě je existence biskupské pevnosti stejně nepříjemná, jako by mi byl nemilý biskupský palác. Myslím, že obě věci jsou pro biskupa stejně neslušné. Nevidím, jakou spojitost mohou mít svaté kánony s pevnostními kanony, jakkoli často se kázalo to první tím druhým.*“⁵

Říšskou deputací v roce 1803 byl osud duchovních knížectví definitivně zpečetěn a jejich teritoria se stala odškodněním pro zbylá říšská knížectví za důsledky revoluční fáze napoleonských válek. Samotná Říše zanikla o tři roky později. Kromě regionálních historiků nebylo v ničem zájmu dějiny teritorií pod správou duchovních vládců zkoumat, a tak se v odborných textech „recyklovalo“ osvícenské paradigma, jež sloužilo i jako odůvodnění zániku duchovních knížectví.⁶

Změna ve zkoumání tématu nastala až v po druhé světové válce, kdy bavorský historik Karl Otmar von Aretin obhájil habilitaci zabývající se posledními třemi desetiletími existence Svaté říše římské národa německého a mechanismem jejího fungování. Z tohoto důvodu nemohl opomenout ani duchovní knížectví, pro jejichž existenci bylo zachování stávajícího říšského uspořádání zásadní. Současně upozornil

⁵ V originálním znění: „*An der Nordseite der Donau liegt bischoefliche Festung Oberhaus. Ich weiß nicht, was Sie bey dem Ausdrucke denken; aber mir koemmt eine bischoefliche Festung eben so aergerlich vor, als mir ein bischoefliches Haus seyn wuerde. Ich denke fuer einen sind beide Dinge gleich unanständig; und sind nicht, was die heiligen Kanonen mit den Festungskanonen fuer eine Verbindung haben koennen, so oft auch immer die ersten durch die letzten sind gepredigt worden.*“; PEZZL, Johann: *Reise durch den Baierischen Kreis. Mit vielen Zusätzen und Berichtigungen.* Salzburg – Leipzig 1784, s. 3.

⁶ Americký historik Mack Walker jako „názorný“ příklad odůvodnění zaostalosti duchovních knížectví spojené i s konfesijním podtextem udává hodnocení salcburského arcibiskupa Leopolda Antonína z Firmianu (1679–1744), kterého protestantští současníci a následně i historiografie charakterizovala jako „*zkorumpovaného chlípníka*“ nebo jako náboženského fanatika, a to kvůli nezdařilé podpoře rekatolizace v Salcbursku. Ta eskalovala vzpourou tamních skrytých evangelíků a vygradovala v politickou krizi celoříšského charakteru (1731/1732). Duchovní knížectví na základě emigračního patentu (11. 11. 1731) muselo opustit na 20 000 osob, z nichž velká část byla přesídlena na pruské území v Pobaltí. Prusové se v celé kauze prezentovali jako ochránci práv evangelíků v Říši a díky aktivní propagandistické kampani vytvořili ze salcburských evangelíků „mučedníky protestantismu.“ Navzdory tomu arcibiskup Firmian patřil mezi významné podporovatele salcburské univerzity a stoupence raně osvícenského reformního katolicismu; WALKER, Mack: *Der Salzburger Handel. Vertreibung und Errettung der Salzburger Protestante im 18. Jahrhundert.* Göttingen 1997, s. 11–15; 42–43, 50–69, 172–182, 185–190; ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 602–604, 605–619; HAMMERMAYER, Ludwig: *Die Aufklärung in Salzburg (ca. 1715–1803).* In: DOPSCH, Heinz – SPATZENEGGER Hans (eds.): *Geschichte Salzburgs: Stadt und Land: Bd. II/1.* Salzburg 1995, s. 376–386.

na dobovou tendenci v katolických sekulárních státech, jež se snažily získat duchovní správu na teritoriích pod svoji kontrolu. Do této kategorie zařadil například josefinské reformy a snahu císaře Josefa II. na svém území maximálně omezit vliv říšských biskupů (především pasovského) anebo založení dvorského biskupství v Bavorsku a nunciatury při wittelsbašském dvoru.⁷ Zatímco existenci duchovních knížectví nevnímal jako problém, kriticky se stavěl k obsazování biskupských stolců výlučně osobami šlechtického původu, v němž spatřoval naplňování politických ambicí aristokratů. Tím pádem byli dle Aretina říšští biskupové značně laxní při prosazování Tridentina.⁸

Aretinův negativní postoj vůči šlechtickým knížatům-biskupům dále rozvíjel Heribert Raab, jenž ve studii *Bischof und Fürst der Germania Sacra zwischen Westfälischem Frieden und Säkularisation (1650-1803)* otevřeně kritizoval kumulaci biskupských postů v říšské církvi a okázalý život jejich držitelů. Dokonce dospěl k tvrzení, že říšští biskupové 18. století kvůli nejrůznějším politicko-panovnickým důvodům „zaostávají za představami tridentského koncilu“.⁹ Ze stejných příčin se negativně stavěl k diecézním biskupům, kteří byli v Říši všichni urozeného původu. V případě pastýřů z panovnických rodin (Habsburkové, Wettinové a Wittelsbachové) se soustředil především na jejich světské aktivity, kdežto duchovní většinou opomíjel.¹⁰ Tím dal podnět dalším badatelům, kteří se snažili zodpovědět na otázku, zda plnili knížata-biskupové kromě světských i duchovní povinnosti. Samotná duchovní teritoria však ve srovnání s jejich světskými protějšky Raab hodnotil kladně. Charakterizoval je jako země, kde poddaní už z povahy státního zřízení nebyli tolik zatěžováni různými povinnostmi a poplatky.¹¹

Předešlé poznatky dále rozvíjel bavorský historik Ludwig Hüttl, který se zaměřil především na duchovní knížectví, jež se rozkládala v jeho rodné spolkové

⁷ ARETIN, Karl Otmar: *Heiliges Römisches Reich. 1776–1806. Reichsverfassung und Staatssouveränität*. Wiesbaden 1967, 23–24, 34–41, 184–200.

⁸ Tamtéž, s. 50–51.

⁹ RAAB, Heribert: *Bischof und Fürst der Germania Sacra zwischen Westfälischem Frieden und Säkularisation (1650–1803)*. In: BERGLAR, Peter – ENGELS, Odilo (eds.): *Der Bischof in seiner Zeit. Bischofstypus und Bischofsideal im Spiegel der Kölner Kirche: Festgabe für Joseph Kardinal Höffner*, Köln 1986, s. 316.

¹⁰ Tamtéž, s. 315–317, 336–341.

¹¹ Tamtéž, s. 317–318.

zemi. Oproti některým ze svých předchůdců již nevystupoval vůči šlechtickým knížatům-biskupům tak kriticky, ale uvedl, že ne každý byl tak aktivní jako pasovský biskup Josef Dominik z Lamberka (1680–1761), který měl během svého působení podniknout na 199 pastoračních cest. Kvůli tomu měli častokrát duchovní úkony místo nich vykonávat světící biskupové.¹² Stejně jako von Aretin se zabýval především snahou Bavorska o získání kontroly nad církevní správou na svém území.¹³ Hüttl taktéž uvádí duchovní státy spolu s říšským rytířstvem (Reichsritterschaft) jako opory existence Říše, protože jim garantovala bezpečné trvání.¹⁴

Částečně kritiku šlechtických biskupů převzal i již citovaný Egon Johannes Greipl, a to především v případě ordinářů z rodu Wittelsbachů. V této souvislosti uvedl citát z dopisu bavorského kurfiřta Maxe Emanuela (1662–1726) nejmladšímu synovi Janovi Teodorovi Bavorskému (1703–1763): „*nepřeji si, abys byl kartuziánem nebo mnichem, ale mocným knížetem, který vede říšskou církev a přispívá k velkému rozvoji našeho rodu.*“¹⁵ Souběžně však autor pokračoval v kampani proti stále přetrvávajícím osvícenským představám o zaostalosti duchovních knížectví. Na základě svého výzkumu zjistil, že příjmy církevních teritorií ve druhé polovině 18. století se nelišily od světských. Dále také uváděl příklady reformních a podnikatelských aktivit jednotlivých biskupů, které se neodlišovaly od obdobných projektů uskutečňovaných ve světských státech.¹⁶

V této linii pak pokračoval švýcarský historik Peter Hersche příspěvkem k charakteristice duchovních států v raně novověké Svaté říši římské. Autor s poukazem na nízkou militarizaci těchto území definitivně vyvrátil představu o jejich absolutistickém charakteru. Dále zdůraznil jejich orientaci na zemědělskou výrobu. V hospodářství pro knížete-biskupa nemělo být dle Herscheho primárním cílem dosažení maximálního zisku v pozemském životě, ale zajištění eschatologického

¹² HÜTTL, Ludwig: *Geistlicher Fürst und geistliche Fürstentümer im Barock und Rokoko. Ein Beitrag zur Strukturanalyse von Gesellschaft, Herrschaft, Politik und Kultur des alten Reiches*. Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 37, 1974, s. 16–17.

¹³ Tamtéž, s. 14.

¹⁴ Tamtéž, s. 9.

¹⁵ GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe*, s. 255.

¹⁶ Tamtéž, s. 252–253, 259–261.

života věčného.¹⁷ Kromě toho autor udává, že i díky nízkým daním, poplatkům a množství svátků byl život poddaného v duchovním knížectví daleko pokojnější než v sekulárním státě. Tomu mělo odpovídat i staré německé rčení: „*Pod berlou se dobře žije (Unter dem krummen Stab ist gut wohnen)*“.¹⁸ Vůči dobovým kritikům tohoto typu státního uspořádání se vymezil jako k činným aktérům stavovského sporu mezi šlechtou a měšťanstvem, kteří hájili zájmy druhé jmenované skupiny. Dále sociální historik připomněl, že kromě nejvyšších pozic se mohly osoby měšťanského původu realizovat i v institucích duchovního knížectví.¹⁹ K tomu ještě doplnil, že „*i pokrok má kromě kladů i záporny*“.²⁰

Dalším církevním historikem, který výrazněji rozvinul tezi o významnosti a inovativnosti říšských duchovních knížectví, je Kurt Andermann. Ten se na základě již vzpomenutých, ale i dalších argumentů rovněž vymezil vůči tezím osvícenců o zaostalosti těchto teritorií. Jako další příklad uvedl podporu školství všech stupňů v těchto zemích. Pozdější zakládání sociálních institucí než v protestantských zemích zdůvodnil významem udílení almužny v duchovním životě katolických věřících a organizací. Tím pádem nebylo v tomto prostředí třeba sociální politiku tolik regulovat jako u evangelíků.²¹ Co se pak týkalo měšťanské osvícenské kritiky, autor ji zpochybnil na příkladě říšských opatství, která rovněž disponovala vlastním teritoriem. Dle Andermannova zjištění v jejich čele stáli většinou opati nebo abatyše pocházející z řad měšťanstva.²² Ve studii si autor rovněž posteskl nad absencí monografie, která by zhodnotila dějiny duchovních knížectví v 18. století.²³

Pět let od publikace Andermannovy studie se konala v Paderbornu konference, která hodnotila z nejrůznějších úhlů pohledu dějiny říšských duchovních

¹⁷ Tezi o významu říšských duchovních knížectví Peter Hersche ještě jednou zrekapituloval ve svém monumentálním díle o období baroka *Muße und Verschwendung* s odkazy na recentní literaturu; HERSCHE, Peter: *Intendierte Rückständigkeit. Zur Charakteristik des geistlichen Staates im Alten Reich*. In: SCHMIDT, Georg (ed.): *Stände und Gesellschaft im Alten Reich*. Stuttgart 1989, s. 140; HERSCHE, Peter: *Muße und Verschwendung. Europäische Gesellschaft und Kultur im Barockzeitalter. Erster Teilband*. Freiburg – Basel – Wien 2006, s. 242–247.

¹⁸ HERSCHE, P.: *Intendierte Rückständigkeit*, s. 137–138, 146–148.

¹⁹ Tamtéž, s. 148.

²⁰ Tamtéž, s. 149.

²¹ ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 608–609, 612.

²² Tamtéž, s. 600.

²³ Tamtéž, s. 595.

států. Konferenční sborník s nejrůznějšími příspěvky byl vydán až v roce 2008.²⁴ Z publikovaných příspěvků se vztahu duchovní a světské role v případě říšských sídelních biskupů dotýkají především první tři studie. Církevní historik Friedhelm Jürgensmeier ve svém příspěvku o úloze knížat-biskupů v říšské církvi v 17. a 18. století upozornil na soustředění se většiny předešlých badatelů na biskupy, kteří pocházeli z panovnických rodin (Habsburkové, Wettinové, Wittelsbachové). Z tohoto důvodu tak byli dle něj přehlíženi ostatní šlechtičtí biskupové, kteří měli za sebou kapitulní kariéru a častokrát i splňovali požadavky předpisů tridentského koncilu. Dospěl též k tezi, že diecézní biskupové, již vystudovali církevní právo, více inklinovali k řízení státní správy, kdežto absolventi teologie k aktivní pastoraci.²⁵ V případě kumulace několika biskupských stolců v rukou jednoho ordináře připomněl existenční potřebu některých miniaturních duchovních knížectví, aby přetrvala i v době konfesijně-politického napětí, které pokračovalo i po skončení třicetileté války.²⁶

Na Jürgensmeierův text navázala historička Sylvia Schraut o rolích knížat-biskupů v raném novověku na příkladě rodu Schönbornů, kteří byli v obsazování biskupských stolců v Říši nejúspěšnější. Studie je výtahem z daleko podrobnější monografie zabývající se tímto rodem, především jeho snahám o posílení svých pozic v Říši a na císařském dvoře. Jak autorka podotýká, Schönbornové jako původně říšský rytířský rod využívali k svému vzestupu četné příbuzenské vazby na další kanovnické rodiny nebo důmyslně obsazovali uvolněná kanovnická místa v katedrálních kapitulách. Rovněž upozorňuje na skutečnost, že jednu třetinu biskupských voleb v Říši během posledních 150 let jejího trvání vyhráli kandidáti z řad říšského rytířstva.²⁷ Tímto zjištěním Schraut podepřela svoji tezi o říšské církvi jako cestě společenského vzestupu nižších říšských šlechtických rodů; Schönbornové takto

²⁴ BRAUN, Bettina – MENNE, Mareike – STRÖHMER, Michael (eds.): *Geistliche Fürsten und Geistliche Staaten un der Spätphase des Alten Reiches*. Epfendorf/Neckar 2008.

²⁵ JÜRGENSMEIER, Friedhelm: Geistliche Leitung oder nur Fürsten? Die Fürstbischöfes des Reiches im 17. und 18. Jahrhundert. In: BRAUN, Bettina – MENNE, Mareike – STRÖHMER, Michael (eds.): *Geistliche Fürsten und Geistliche Staaten un der Spätphase des Alten Reiches*. Epfendorf/Neckar 2008, s. 25.

²⁶ Tamtéž, s. 19–23.

²⁷ SCHRAUT, Sylvia: *Das Haus Schönborn. Eine Familienbiographie. Katholischer Reichsadel 1640–1840*. Paderborn 2005; SCHRAUT, Sylvia: *Fürstbischöfliche Rollen: Reichsritterschaftliche Kirchenfürsten zwischen familiären, Standes- und Amtsinteressen*. In: BRAUN, Bettina – MENNE, Mareike – STRÖHMER, Michael (eds.): *Geistliche Fürsten und Geistliche Staaten un der Spätphase des Alten Reiches*. Epfendorf/Neckar 2008, s. 32.

postupně dosáhli postupně až ke knížecímu titulu pro svůj rod.²⁸ Na základě řečeného autorka udává, že takto zvolený biskup za své zvolení vděčil celé své rodině a vazba mezi duchovními státy a říšským rytířstvem tvořila „pilíř“ existence Říše v posledním století jejího trvání.²⁹

Třetí studie v konferenčním sborníku se zabývá biskupy jako říšskými knížaty z pohledu jejich povinností na základě volebních kapitulací a dalších mocenských bariér. Jejím autorem je augsburský historik Wolfgang Wüst, který mimo jiné napsal i monografie o úřadech a správě tohoto duchovního knížectví v raném novověku či monografii o poměrech v augsburském duchovním knížectví za jeho posledního panovníka Klementa Václava Saského (1768–1812).³⁰ Ve svém příspěvku autor uvádí různé příklady limitace biskupské moci volebními kapitulacemi ze strany katedrálních kapitul či její závislosti na loajalitě úředníků kurie. Dle Wüsta tak před každým nově nastupujícím biskupem vyvstala nutnost zajistit si věrnost svých podřízených.³¹

Jednou z editorek zmíněného sborníku je mohučská církevní historička Bettina Braun, která ve své habilitační práci sumarizovala poznatky předchozích badatelů a dále posunula stav poznání nejen v souvislosti s výkonem pastoračních aktivit opakovaně kritizovaných ordinářů z říšských panovnických rodin. V publikované práci pod názvem *Princeps et episcopus* se autorka zabývala duchovními státy s důrazem na severozápadní regiony Německa a akcentovala především jejich svébytný charakter v rámci uspořádání Říše. Opětovně se v ní vymezila vůči přetrvávajícím stereotypním představám o duchovních knížectvích a pejorativnímu hodnocení knížat-biskupů v jejich dvojí roli pastýřů a světských vládců.³² V prvním oddíle knihy podobně jako Sylvia Schraut analyzovala zapojení říšských pastýřů do rodinných struktur a jejich roli v rámci organizace římskokatolické církve. Ve druhé části pak

²⁸ Tamtéž, s. 32, 37–40.

²⁹ Tamtéž, s. 42.

³⁰ WÜST, Wolfgang: *Bischöfe als Reichsfürsten. Wahlverpflichtungen, Machtbarrieren, Überforderung und Vielregiererei in süddeutschen Hochstiften*. In: BRAUN, Bettina – MENNE, Mareike – STRÖHMER, Michael (eds.): *Geistliche Fürsten und Geistliche Staaten un der Spätphase des Alten Reiches*. Epfendorf//Neckar 2008, s. 43–60.

³⁰ SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 43–60; WÜST, Wolfgang: *Das Fürstbistum Augsburg. Ein Geistlicher Staat im Heiligen Römischen Reich Deutscher Nation*. Augsburg 1997.

³¹ WÜST, W.: *Bischöfe als Reichsfürsten*, s. 43–46, 57–59.

³² BRAUN, Bettina: *Princeps et episcopus. Studien zur Funktion und zum Selbstverständnis der nordwestdeutschen Fürstbischöfe nach dem Westfälischen Frieden*. Göttingen 2013, s. 171–230.

představila tři modelové případy v třech pozicích (panovník, duchovní a člen rodiny). Braun ve svém výzkumu zdůraznila význam rodinných šlechtických spolků pro dosažení biskupských postů.³³ Autorka ve srovnání s většinou výše uvedených historiků rozlišuje mezi pastýři z panovnických rodin a šlechtickými, kteří měli za sebou kariéru v některé z katedrálních kapitul.³⁴ Díky odlišnému úhlu pohledu na téma oproti velké části předchozích badatelů a díky podrobné práci s prameny historička prokázala v případě wittelsbašských kurfiřtů Josefa Klementa (1671–1723) a Klementa Augusta (1700–1761) nejen úsilí vykonávat světskou roli panovníka, ale i jejich snahu naplňovat ideál potridentského biskupa, která však byla ztížena podmínkami říšské církve (velikost diecézí, konfesijní situace, politické preference říšských knížectví).³⁵ Autorka se tak kvůli těmto zjištěním podrobně věnovala badatelsky dříve spíše opomíjené duchovní roli říšských biskupů, kteří častokrát využívali pastorační činnost i jako prostředek obohacující možnosti reprezentace duchovního knížete.³⁶ Svá zjištění pak dále rozvíjela i v dalších studiích o úloze říšských biskupů jako kardinálů či vlivu volebních kapitulací na jejich působení. Dále výsledky výzkumu prezentovala v přehledové stati o roli sídelních biskupů v dějinách Říše od uzavření vestfálského míru po sekularizaci duchovních knížectví v roce 1803 a představila dopad jejich zániku na rozpad impéria.³⁷

Moravští historikové Rudolf Zuber, Dalibor Janiš, Ondřej Jakubec a Radmila Prchal Pavlíčková ve svých textech k raně novověkým církevním dějinám Moravy opakovaně zdůraznili snahu olomouckých biskupů prezentovat se na Moravě po skončení třicetileté války podle vzoru říšských biskupů a podobně měla vystupovat i olomoucká katedrální kapitula. Tato snaha způsobená též převahou kanovníků z původně rakouských šlechtických rodů eskalovala až v kompetenční spor mezi

³³ Tamtéž, s. 128–166.

³⁴ Tamtéž, s. 129–166.

³⁵ Tamtéž, s. 222, 267–281, 400–403.

³⁶ Tamtéž, s. 250–256.

³⁷ BRAUN, Bettina: *Die bischöflichen Wahlkapitulationen in der Reich*. In: DURCHHARDT, Heinz (ed.): *Wahlkapitulationen in Europa*. Göttingen 2015, s. 141–168; BRAUN, Bettina: *Fürstbischöfe nach 1648. Geistliches Profil und weltliches Selbstverständnis*. In: RÖCKELEIN, Hedwig – SCHIERSNER, Dietmar (eds.): *Weltliche Herrschaft in geistlicher Hand. Die Germania Sacra im 17. und 18. Jahrhundert*. Berlin – Boston 2017, s. 23–42; BRAUN, Bettina: *Cardinals as prince-bishops*. In: HOLLINGSWORTH, Marry – PATTENDEN, Miles – WITTE, Arnold (eds.): *A Companion to the Early Modern Cardinal*. Leiden – Boston 2020, s. 228–241.

moravským zemským sněmem a biskupstvím o status biskupských statků jako knížectví nezávislého na zemské správě. Celou záležitost musel řešit samotný panovník. Kauzu vyřešil kompromisem tak, že moravské úřady byly v oficiálních dokumentech ve vztahu k biskupství nazývány královskými.³⁸

Z celé řady olomouckých biskupů v období od konce třicetileté války po jeho povýšení na arcibiskupství v roce 1777 (respektive do sekularizace říšských duchovních knížectví v roce 1803) se podařilo pouze jedinému šlechtickému moravskému biskupovi být zvolen na některý z říšských (arci-)biskupských stolců. Jednalo se o Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu (1690–1747), který postupně působil ve třech diecézích. V roce 1728 ho salcburský arcibiskup Leopold Antonín z Firmianu (1679–1744) jmenoval biskupem ve štýrské diecézi Sekava (Seckau), kde působil deset let, než byl kanovníky olomoucké katedrální kapituly zvolen moravským biskupem (1738–1745). Svoji kariéru zakončil jako salcburský arcibiskup (1745–1747), pod jehož jurisdikci spadala i většina Korutan a Štýrska.³⁹

Disertační práce si klade za cíl objasnit vztah tohoto duchovního aristokrata, který přímo propojoval říšské církevní prostředí s moravským, k naplňování obou rolí (světské a duchovní) vyplývajících z titulu knížete-(arci-) biskupa. Kromě kariéry Jakuba Arnošta se neopomínají ani jeho srovnání se současníky pokud jde o správu biskupských majetků, pastorační činnost či přípravě na smrt a vzpomínání na něj. Navzdory tomu, že v textu disertační práce pracuje se životopisnými údaji tohoto duchovního aristokrata, záměrem textu není podat jeho biografii. Místo toho se snaží objasnit mechanismy fungování kumulace moci, rituálů a ceremoniálů či symbolické komunikace v životě vysokého duchovního hodnostáře.

³⁸ JAKUBEC, Ondřej – PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Biskup Karel z Lichtensteinu–Castelcornu v kontextu. Salcburská předehra a olomoucké finále*. In: JAKUBEC, Ondřej (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*. Olomouc 2019, s. 22–23; JANIŠ, Dalibor: *Konfesijní poměry na Moravě a úloha olomouckého biskupství*. In: MIKULEC, Jiří a kolektiv: *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*. Praha 2013, s. 351, 358–359; ZUBER, Rudolf: *Hospodářský a správní vývoj olomouckého biskupství v 18. století*. Studie Muzea Kroměřížska, 1982, s. 39–40.

³⁹ DOPSCH, Heinz: *Der Primas im Purpur. Legatenwürde, Primat und Eigenbistümer der Erzbischöfe von Salzburg*. In: DOMKAPITEL ZU SALZBURG: *1200 Jahre Erzbistum Salzburg. Dom und Geschichte*. Salzburg 1998, s. 97–110; ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve I*. Praha 1987, s. 130–143.

Podle obou úloh knížete-(arci-)biskupa a významných mezníků v kariéře Jakuba Arnošta z Lichtensteina-Castelcornu je text je disertace členěn do jednotlivých částí. V první řadě nemůžeme opomenout vyhodnocení dosavadních zjištění k osobnosti (arci-)biskupa a stavu zhodnocení dochování pramenů k jeho životu a aktivitám.

Jak se snažil Jakub Arnošt vykonávat světskou roli svých úřadů? Na to se snaží zodpovědět následující kapitola o světské úloze duchovního aristokrata. Zde je představen význam a organizace raně novověké říšské církve i hmotné zabezpečení diecézí prostřednictvím duchovních knížectví se zřetelem na olomouckou recepci poměrů v říšských diecézích. Kariéra Jakuba Arnošta poslouží jako modelový příklad postupu v nejvyšších patrech středoevropské církevní hierarchie, od vstupu do kapituly po správu salcburského knížectví. Kromě administrace biskupských majetků se práce zabývá také specifiky jednotlivých Castelcornových biskupských působišť a ordinářovou snahou zastupovat jejich zájmy před světskými orgány zemské nebo říšské správy.

Intronizační slavnosti při nastolení nově zvoleného (arci-)biskupa představuje jako průsečík světské a duchovní podstaty jeho úřadu další kapitola. V oddíle zkoumají okolnosti nástupu Jakuba Arnošta do jednotlivých (arci-)diecézí, podoba jednotlivých ceremonií a jejich význam.

Snažil se Lichtenstein-Castelcorn naplňovat ideál biskupské služby stanovený tridentským koncilem? Na tuto otázku se mimo jiné snaží zodpovědět další kapitola, jež se zabývá i jeho pastoračními aktivitami. Formálními kritérii pro kandidáta na biskupský stolec se zabývá jeho první část. Druhá pojednává o Castelcornově naplňování koncilních předpisů a vykonávání pastorační činnosti v porovnání s jeho současníky.

Z pontifikálních úkonů Jakuba Arnošta si zaslouží samostatnou pozornost korunovace Marie Terezie českou královnou (12. 5. 1743), již se jako jediný pobělohorský olomoucký biskup účastnil v pozici konsekrátora. Mimo samotného průběhu obřadu se kapitola věnuje biskupově přípravě na ceremonii a její využití v reprezentaci.

Jak se nemocný Lichtenstein-Castelcorno připravoval na smrt? Předposlední část disertační práce se vztahuje k odchodu Jakuba Arnošta na věčnost. Sleduje zde průběh zhoršujícího se zdravotního stavu salcburského arcibiskupa, jeho příprava na smrt a podoba pohřebních obřadů. Díky dochování pohřebního kázání se dotýká relace mezi ideály, které se snažil zemřelý svým životem naplňovat, s představou organizátora pohřbu, salcburské metropolitní kapituly, jak má být jeho odkaz zachován pro historickou paměť.

Práci uzavírá kapitola o Castelcornově pozůstalostním procesu. Hlavní pozornost dopřává jeho závěti. Dokument je cenným vhledem do životních priorit Jakuba Arnošta, vztahu k blízkým osobám a místům jeho působení, proto je na místě věnovat prostor jeho rozboru.

Za samotným textem disertace následují textové přílohy, jež se člení do tří oddílů. První z nich zahrnuje soupis doložených kostelů, kaplí a oltářů, jež Jakub Arnošt konsekroval. Po nich následují transliterované texty jeho olomoucké volební kapitulace (1738) a již vzpomínaného testamentu (1747). Na soubor textových příloh navazují obrazové, které ilustrují dobové i životní reálie Lichtensteina-Castelcorna, jako například soubor grafických listů z nejrůznějších příležitostných nebo oslavných tisků (arci-)biskupa.

1.1 Stav bádání

Podoba badatelského zájmu o postavu Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna (1690–1747) byla dlouhodobě podmíněna regionalismem vyplývajícím z (arci-)biskupových tří působišť (Štýrsko, Morava a Salcbursko). Z uvedeného důvodu se autoři dle své specializace zaměřili na jednu z těchto oblastí a zbylé zkoumali pouze doplňkově. Většina prací byla koncipována podle klasického rámce dějin biskupství jako medailony jeho biskupů.

První arcibiskupův biogram sepsal krátce po arcibiskupově smrti švábský benediktin Magnoald Ziegelbauer (1688–1750), který vycházel především z pamětních tisků k významným životním událostem dotyčného (např. intronizace

nebo pohřeb). V protikladu k většině dalších prací toto dílo o moravských biskupech zůstalo v rukopisné podobě.⁴⁰

Krátce nato sepsal Castelcornův životopis vikář v salcburském Thalgau Johann Felix Adactus Haslberger (1731–1809) jako součást třetího dílu kroniky salcburských církevních dějin. Haslbergerova kronika vznikala více než patnáct let po arcibiskupově smrti. Autor v kapitole věnované Lichtensteinovu episkopátu kompiloval údaje z kapitulních protokolů, příležitostných tisků a dalších arcibiskupských archivních dokumentů, které se častokrát do současnosti nedochovaly. Své dílo dedikoval v roce 1799 bavorskému kurfiřtovi Karlu Teodorovi (1724–1799).⁴¹ Regestář rukopisu postupně publikoval salcburský archivář a historik Franz Martin.⁴²

Haslbergerova zjištění dále zpřesnil a obohatil profesor práv na salcburské univerzitě a historik Judas Thaddäus Zauner (1750–1815). Jeho podle Haslbergerova vzoru koncipovaná salcburská kronika vyšla zčásti až po smrti autora s úpravami jeho univerzitního nástupce Corbiniana Gärtnera (1751–1824). Kapitola o arcibiskupovi Jakubovi Arnoštovi byla oproti předešlé kronice značně rozšířena o informace k ekonomické situaci duchovního knížectví během Castelcornova episkopátu.⁴³ Poznatky z obou kronik o krátkém období vlády téměř doslovně převzal Hans Widmann (1847–1928) do pozitivisticky koncipované knihy *Geschichte Salzburgs*, jež byla obdobně koncipovaná jako předešlá díla.⁴⁴

Oproti Salcbursku, kde se zemské dějiny z pochopitelných důvodů existence duchovního knížectví prolínaly s církevními, byl na Moravě badatelský zájem

⁴⁰ Zemský archiv v Opavě-pobočka Olomouc (= ZAO-O), fond Metropolitní kapitula Olomouc (= MCO), kn. č. 538, *Olomucium sacrum quo Historia ecclesiastica Moraviae & Ejus Episcopatus exponitur: Authore R. P. Domno Magnoaldo Ziegelbauer Monasterij Zwifalten Coenobita: Tomus Secundus: Ab Anno 1482 ad An[no] 1745*, pag. 447–466.

⁴¹ Bayerische Staats- Bibliothek (= BSB), Clm 27077/3, HASLBERGER, Johann Felix Adactus: *Joannis Felicis Adacti Haslberger historiae ecclesiae Salisburgensis. Tomus III (Historia praesulum a Math. Langio de Wellenburg (a. 1519) usque ad Sigismundum III feliciter regnantem)*, Salzburg 1762, s. 1454–1482 [online]. Dostupné z: https://bildsuche.digitale-sammlungen.de/index.html?c=band_segmente&bandnummer=bsb00034203&pimage=00011&l=de [cit. 20. 11. 2022].

⁴² Regesta kapitoly o episkopátu Jakuba Arnošta z Lichtenstenu-Castelcornu z Haselbergerovy kroniky vyšla v: MARTIN, Franz: *Die Salzburger Chronik des Felix Adactus Haslberger*. Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde 67, 1927, s. 58–60.

⁴³ ZAUNER, Judas Thaddäus – GÄRTNER, Corbinian: *Neue Chronik von Salzburg. Vierter Theil*. Salzburg 1821, s. 642–663.

⁴⁴ WIDMANN, Hans: *Geschichte Salzburgs. III. Band. Von 1519–1805*. Gotha 1914, s. 444–446.

o olomoucké biskupy daleko selektivnější – soustředil se dlouhodobě jen na ordináře, kteří výrazně zasáhli do dějin markrabství. Z tohoto důvodu byl pětiletý episkopát Lichtensteina-Castelcorna v historiografii připomenut jen krátkou zmínkou nebo stručným medailonem, obsahujícím základní informace o biskupovi a jeho působení v zemi.⁴⁵

V případě jeho prvního působiště, štýrské Sekavy, je situace daleko tristnější než na Moravě. Dějiny biskupství od Ernsta Tomka končí rokem 1520 a v jeho práci nikdo další nepokračoval.⁴⁶ Kromě publikace o portrétech tamních biskupů z portrétní galerie zámku Seggau a monografie editované církevním historikem Karlem Amonem se nikdo blíže sekavským biskupům období baroka nevěnoval.⁴⁷

Prozatím informačně nejobsáhlejšími pracemi o životě Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna jsou texty Franze Martina, Karla Klammingera a Rudolfa Zuberu. Všichni tři byli archiváři a církevní historikové. Prvně jmenovaný se specializoval na raně novověké dějiny salcburského arcibiskupství. Klamminger se zabýval dějinami diecéze Štýrský Hradec-Sekava (Graz-Seckau) a Zuber napsal dvoudílné *Osudy moravské církve v 18. století*. Tito badatelé se v případě Jakuba Arnošta soustředili na sobě geograficky blízké období jeho působení. Ve své práci se snažili analyzovat jemu dostupné prameny a zasadit Lichtensteina-Castelcorna do kontextu dějin dané diecéze. V případě salcburských dějin na Martinovu práci navázalo několik dalších historiků, kteří se soustředili méně na osobnost arcibiskupa a přinášeli spíše reinterpretace dosavadních poznatků plynoucí z hlubšího poznání dějin regionu.⁴⁸

⁴⁵ PILARZ, Adolf – MORAVEC, František Adolf: *Moraviae historia politica et Ecclesiastica cum Notis et animadversionibus criticis probatorum auctorum*. Brunae 1787, s. 559–562; WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren. I. Abtheilung. Olmützer Erzdiözese. I. Band*. Brünn 1855, s. 6; ZEMEK, Metoděj: *Posloupanost biskupů a arcibiskupů olomouckých*. Olomouc 1949, s. 21–22; MATZKE, Josef: *Die Olmützer Fürstbischöfe*. Königstein/Taunus 1974, s. 67–71; ZLÁMAL, Bohumil: *Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby*. Olomouc 1977, s. 82.

⁴⁶ TOMEK, Ernst – AMON, Karl: *Geschichte der Diözese Seckau III. Die Steiermark vor der Glaubensspaltung. Kirchliche Zustände 1490–1520*. Graz 1960.

⁴⁷ AMON, Karl (ed.): *Die Bischöfe von Graz-Seckau. 1218–1968*. Graz 1969; STEINER, Konrad: *Bildnisse der Bischöfe von Seckau*, Graz 1931, s. 102–103.

⁴⁸ KLAMMINGER, Karl: *Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein (1728–1738)*. In: AMON, Karl (ed.): *Die Bischöfe von Graz-Seckau. 1218–1968*. Graz 1969, s. 340–345; MARTIN, Franz, *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit. 1587 bis 1812*. 2. vyd., Salzburg 1952, s. 198–204; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 130–143.

V 80. a 90. letech minulého století postupně vycházely jednotlivé díly syntézy dějin Salcburku i stejnojmenné spolkové země *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land*. V rámci nich napsal kulturní a hospodářský historik Gerard Ammerer kapitolu o episkopátu Jakuba Arnošta, v níž revidoval dosavadní poznatky salcburských badatelů.⁴⁹ Text se pak stal podkladem i pro oddíl monografie o dějinách samotného arcibiskupského města.⁵⁰

Mimo jmenované je na místě zmínit studie Gerharda Webersinna a Jiřího Sehnala, jež vybočují z výše uvedeného koncepčního rámce. Webersinn se snažil biograficky uchopit Lichtensteinovu osobnost s tím, že se nesoustředil na vybranou periodu a propojil tak zjištění rakouských a moravských historiografů.⁵¹ Podobný cíl si stanovil i Sehnal, pro nějž však byl zásadní vztah salcburského arcibiskupa k hudbě a hudebnímu mecenátu.⁵² Kromě uvedeného vzniklo i několik lexikálních hesel věnovaných Castelcornovi, z nichž tři napsal salcburský historik Franz Ortner.⁵³ V současnosti se salcburským arcibiskupům období baroka nejintenzivněji věnuje Christoph Brandhuber, který ve svých textech neopomenul ani Lichtensteina-Castelcorna.⁵⁴

⁴⁹ AMMERER, Gerhard: *Von Franz Anton von Harrach bis Siegmund Christoph von Schrattenbach. Eine Zeit des Niedergangs*. In: Heinz DOPSCH – SPATZENEGGER, Hans (eds.): *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land. Bd. II/1*. Salzburg 1995, s. 299–303.

⁵⁰ DOPSCH, Heinz – HOFFMANN, Robert: *Salzburg. Die Geschichte einer Stadt*. 2. vyd. Salzburg 2008, s. 345–346.

⁵¹ WEBERSINN, Gerhard: *Der Schlesier Jakob Ernst Julius Reichsgraf von Liechtenstein Fürsterzbischof von Salzburg 1745–1747*. Archiv für schlesische Kirchengeschichte 31, 1973, s. 113–133.

⁵² SEHNAL, Jiří: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna a hudba*. Hudební věda 58, 2021, č. 1, s. 2–42.

⁵³ ORTNER, Franz: *Jakob Ernst Graf von Liechtenstein-Kastelkorn (1690–1747)*. In: KRONTHALER, Michaela (ed.): *Lebensbilder steierischer Bischöfe*. Graz 2002, s. 115–117; ORTNER, Franz: *Liechtenstein-Kastelkorn, Jakob Ernst Graf von (1690–1747)*. In: GATZ, Erwin (ed.): *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches. 1648 bis 1803*. Berlin 1990, s. 275–276; ORTNER, Franz: *Salzburgs Bischöfe in der Geschichte des Landes (696–2005)*. Frankfurt am Main 2005, s. 255–258.

⁵⁴ BRANDHUBER, Christoph: *Sic transit gloria mundi. Sterben, Tod und Begräbnis der Salzburger Barockfürsten*. In: AMMERER, Gerhard – HANNESSLÄGER, Ingonda – NIEDERKORN, Jan Paul – WÜST, Wolfgang (eds.): *Höfe und Residenzen geistlicher Fürsten. Strukturen, Regionen und Salzburgs Beispiel in Mittelalter und Neuzeit*. Ostfildern 2010, s. 487–502; BRANDHUBER, Christoph – TUTSCH-BAUER, Edith: *Kräuterkunst & Knochen säge. Medizin am Hof der Salzburger Barockfürsten*. Salzburg – Wien 2015, s. 240–243; BRANDHUBER, Christoph – FUSSEL, Maximilian: *In Stein gemeißelt. Salzburger Barockinschriften erzählen*. Salzburg–Wien 2017, s. 75–77.

1.2 Dochované prameny

Stav dochování pramenů k osobnosti Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu staví před badatele mnohé výzvy, a to kvůli nedochování většiny osobní korespondence a rozptylu salcburského arcibiskupského archivu po sekularizaci duchovního knížectví v roce 1803 a následné několikanásobné změně salcburských panovníků a zemského uspořádání vůbec.⁵⁵ Kvůli tomu, že byl Jakub Arnošt předposledním příslušníkem svého rodu a jeho dědicové pravděpodobně nejevili zájem o privátní dokumenty arcibiskupa, dochovaly se v rodovém fondu pouze Castelcornovy archiválie k rodovému majetku.⁵⁶

Archivní dokumentace pro sekavský episkopát Jakuba Arnošta je kvůli josefinským reformám taktéž jen částečně dochovaná. Na základě sekularizačního dekretu císaře bylo zrušeno augustiniánské opatství v Sekavě, které plnilo funkci katedrální kapituly pro tuto diecézi (1782).⁵⁷ Torzo jeho archivu je dnes uložené ve Štýrském zemském archivu. Z období episkopátu Lichtensteina-Castelcornu se dochovalo jen několik dopisů a nařízení pro klérus. Prameny ke svátostným úkonům biskupa a další pozůstatek biskupské korespondence se pak nacházejí v Archivu diecéze Štýrský Hradec-Sekava (Graz-Seckau).⁵⁸

V případě olomouckého episkopátu můžeme konstatovat lepší stav dochování pramenů. V archivním fondu olomoucké Metropolitní kapituly se dochoval soubor 38 dopisů, které psal Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu olomouckému kanovníku Mayerswaldovi mezi léty 1738–1740. Obsahem korespondence byly především právní záležitosti k jeho nástupu do moravského biskupství, ale i informace o stavu hospodaření biskupství a někdy i informace o zdravotním stavu. Tyto listy tvoří jediný souvislý soubor pramenů, který psal Castelcornu osobně.⁵⁹ Dále se v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě nacházejí

⁵⁵ KOLLER, Fritz: *Das Salzburger Landesarchiv*. Salzburg 1987, s. 25–27.

⁵⁶ Jedná se o archivní fondy: Moravský zemský archiv v Brně (= MZA Brno), fond G263 (Rodinný archiv Podstatských-Lichtenštejnů Telč); ZAO-O, Velkostatek Veselíčko.

⁵⁷ ROTH, Benno: *Seckau. Der Dom im Gebirge*. Seckau 1995, s. 38–55; MÜLLER, Norbert: *Das Diözesanarchiv der Diözese Graz-Seckau*. Mitteilungsblatt der Korrespondenten der Historischen Landeskommission für Steiermark 9, 2007, s. 157.

⁵⁸ Viz odkazy v kapitolách disertační práce.

⁵⁹ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, fol. 144–203.

především prameny ke dvěma nejvýznamnějším událostem Castelcornova moravského období: intronizace a korunovace Marie Terezie českou královnou (12. 5. 1743) a kromě nich ještě kniha svátostných úkonů ve fondu Arcibiskupství Olomouc.⁶⁰

Archiválie salcburského duchovního knížectví byly po napoleonských válkách a definitivním přičlenění Salcburska k Rakousku rozděleny mezi Salcburský zemský archiv a Archiv salcburské arcidiecéze. V prvně jmenovaném se kromě protokolů metropolitní kapituly nachází i korespondence ohledně Castelcornova přijetí do tohoto grémia či zákony a nařízení z doby jeho vlády. Ve druhém se pak nalézají především prameny k jeho jmenování biskupem v Sekavě a nástupu v Salcburku.⁶¹ Z dané situace tak vyplývá potřeba využít další salcburské archivní instituce. Ze soukromých salcburských ústavů stojí za pozornost především archiv benediktinského arcipatství sv. Petra, který je součástí nejstaršího nepřetržitě fungujícího kláštera tohoto řádu v Záalpi s první písemnou zmínkou k roku 696. Areál opatství se nachází v těsné blízkosti někdejší arcibiskupské rezidence a několik prvních staletí dějin salcburské (arci-)diecéze byla funkce salcburského pastýře spojená s pozicí opata.⁶² Pro Castelcornův episkopát se v archivu dochovaly podrobné klášterní anály a v knihovně příležitostné tisky. O samotných tiscích bude pojednáno samostatně v jednotlivých kapitolách disertace. Kromě zmíněných institucí a archiválií je třeba uvést stěžejní pramen k působení duchovního aristokrata v největším říšském duchovním knížectví. Jedná se o zápisky v deníku benediktinského bohoslovce Heinricha Pichlera (1722–1809) z opatství Kremsmünster, pobývajících v blízkosti arcibiskupa.⁶³ V deníkových poznámkách si všímá i různých detailů, které oficiální dokumenty opomíjejí. Navzdory tomu, že Franz Martin publikoval deník opatřený edičními poznámkami, badatelé jeho

⁶⁰ O dalších pramenech z fondů ZAO-O z fondů Arcibiskupství olomoucké, Metropolitní kapitula Olomouc (= MCO) atd. blíže v jednotlivých kapitolách disertace; ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopisy biskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna kanovníku Jiřímu Jindřichovi z Mayerswaldu, 1738–1740, fol. 144–203.

⁶¹ KOLLER, F.: *Das Salzburger Landesarchiv*, s. 9, 11.

⁶² Archiv der Erzabtei St. Peter Salzburg (= ASP), sign. Hs. A 148, *Annotationes quarumdam rerum III., 1743–1746*. pag. 390; LINDNER, Pirmin: *Professbuch der Benediktinerabtei St. Peter in Salzburg*. Salzburg 1906, s. 127–135.

⁶³ MARTIN, Franz: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*. Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde 77, 1937, s. 1–48.

potenciál výrazněji nevyužili a zabývali se „atraktivnějšími“ epochami v dějinách Salcburku. Kvůli politické závislosti duchovního knížectví na Rakousku dokonce Martin označil období mezi léty 1709–1771 za čas úpadku.⁶⁴

Kromě archivních fondů (arci-)biskupství, v nichž Jakub Arnošt působil, nesmíme opomenout dokumentaci ve fondu piaristické koleje v Bílé Vodě u Javorníku, jež je deponována v Zemském archivu v Opavě. Tento řeholní dům Jakub Arnošt na sklonku roku 1723 fundoval za účelem podpory katolické církve v bikonfesním Slezsku. V prvních dvou dílech kolejních análů se nacházejí i opisy dopisů adresovaných zakladatelem piaristickým rektorům.⁶⁵

Další prameny k osobě Lichtensteina-Castelcorna jsou pak rozptýleny v nejrůznějších dalších archivních institucích. Dokumenty k pozůstalostnímu řízení po smrti arcibiskupa jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně.⁶⁶ Originál testamentu, prameny k salcburské volbě ordináře či protokoly říšského sněmu jsou deponovány ve Dvorském archivu ve Vídni (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien). V Národním archivu v Praze se nachází dokumentace ke korunovaci Marie Terezie českou královnou či anály piaristické koleje v Kroměříži z doby Castelcornova episkopátu.⁶⁷ Kroměřížští piaristé plnili funkci knihovníků na biskupském zámku, a navíc byl s nimi Jakub Arnošt díky své nadační aktivitě v blízkém kontaktu.⁶⁸ Uvedený stav nesourodě dochované pramenné základy znamená nesnadný badatelský úkol, který výrazně ovlivnil i koncepci samotné disertační práce.

⁶⁴ MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 106.

⁶⁵ Zemský archiv v Opavě (= ZAO), fond Piaristé Bílá Voda, bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus I., 1724–1745*; bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus II., 1745–1798*.

⁶⁶ MZA Brno, fond C2 (Tribunál-Pozůstalosti), kart. č. 110, sign. L 74, *Pozůstalost Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Kastelkorna*.

⁶⁷ O archivních dokumentech z obou příslušných archivů podrobněji v jednotlivých kapitolách disertace.

⁶⁸ Národní archiv (= NA), Řád piaristů (= ŘPi), kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis, 1725–1873*.

2 Kníže-biskup: Jakub Arnošt jako světský hodnostář a panovník

Díky pozemkovému majetku se raně novověcí biskupové, jak v českých zemích, tak především v Říši, řadili nejen mezi duchovní představitele, ale i světské hodnostáře. V prostředí Svaté říše římské národa německého disponovali až na výjimky ordináři v rámci svých diecézí vlastními státy, pro něž se používá souhrnné označení duchovní knížectví. Kromě biskupských států do této kategorie náležela i teritoria významných opatství a velmistra řádu německých rytířů.⁶⁹ Srovnatelné rozlohou i bohatstvím s říšskými duchovními knížectvími byly především statky olomouckých a vřatislavských biskupů, prvně jmenovaní vlastnili podle lánového rejstříku z roku 1679 8,6 % moravské půdy.⁷⁰ Pro změnu slezští pastýři dokonce disponovali vlastním nisko-grotkovským knížectvím.⁷¹

Dle zjištění církevního historika Rudolfa Zuberera došlo na Moravě po porážce stavovského povstání v roce 1620 a uzavření vestfálského míru o 28 let později k rapidnímu nárůstu počtu kanovníků původem z rakouských šlechtických rodin. Olomoučtí pastýři obdrželi v roce 1588 knížecí titul. V rámci obnovy moravské diecéze po třicetileté válce biskup Karel II. z Lichtensteinu-Castelcorna jako někdejší salcburský kapitulní děkan z původem tyrolského rodu kladl důraz na reprezentaci v duchu říšské duchovní aristokracie, což ho přivádělo i ke sporům se zemskou samosprávou.⁷² Stať si tak klade za cíl na ukázkovém příkladu kariéry Castelcornova prasynovce Jakuba Arnošta charakterizovat mechanismy postupu v nejvyšších patrech středoevropské církevní hierarchie. Díky nimž se postupně stal kanovníkem ve dvou kapitulách, a pak postupně (arci-)biskupem ve třech diecézích ve Štýrsku (Sekava), na Moravě (Olomouc) a v Říši (Salcburk). Vedle správy biskupských statků se text rovněž zabývá specifiky jednotlivých Castelcornových biskupských působišť a ordinářově snaze zastupovat jejich zájmy před světskými orgány zemské nebo říšské správy. První oddíl kapitoly se pojednává o významu duchovních knížectví v organizaci raně novověké říšské církvi a v uspořádání Svaté říše římské národa německého.

⁶⁹ ANDERMANN, Kurt: *Die geistlichen Staaten*, s. 596–597.

⁷⁰ KROUPA, J.: *Alchymie štěstí*, s. 17.

⁷¹ ZUBER, Rudolf: *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1966, s. 71–74.

⁷² ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 32–34, 37–43.

Zbylé části sledují avizovanou profesní dráhu Jakuba Arnošta s důrazem jeho naplňování světské role duchovního knížete.

2.1 Duchovní knížectví

Církevní knížectví jsou v dějinách specifickým fenoménem v organizaci Svaté říše římské. Jeho charakteristiky jsou zakořeněny ve zvláštностech jeho zřízení a je třeba je chápat jako její podstatnou součást. Před vypuknutím reformace pokrývala přibližně šestinu nebo sedminu rozlohy Říše a bez duchovních států si tak nelze představit její fungování, protože jak diecézní biskupové, tak představení říšských opatství zasedali na říšském sněmu a vykonávali i další správní orgány.⁷³ Knížectví spravované sídelními biskupy se nazývalo „Hochstift“ (v případě arcibiskupství „Erzhochstift“) a bylo zpravidla menší než příslušná diecéze.⁷⁴

Institucionální základy pro vznik církevních knížectví můžeme hledat přinejmenším v merovejskému či karolínskému období, ne-li v pozdní antice.⁷⁵ Církevní historik Heribert Raab v případě duchovních knížectví poukazuje na vzájemnou vazbu Říše a církve v postavě knížete-biskupa, která byla definitivně kodifikována wormským konkordátem (1122) a platila až do sekularizace duchovních států (1803). Úřad sídelního biskupa tak naplňoval také středověký ideál jednoty sacerdotia a imperia. Současně se touto úmluvou mezi císařem a papežem definitivně potvrdil šlechtický charakter říšské církevní hierarchie.⁷⁶ Peter Moraw upozornil, že velmi často vzniklo jádro pozdějšího knížectví z částí původního majetku biskupství či opatství. Nejdůležitější z nich byly donace. Hlavními složkami byly pozemkové statky, které pak byly často obdařeny královskou imunitou (osvobození od daní i cizích soudních pravomocí), kláštery, hrabství, lesní a bažinaté oblasti, jejichž rozvoj a osídlení vedly k získání těžko napadnutelnému statusu zeměpánů pro jejich majitele, regálie (trhová, mincovní, celní a horní práva) a vzácně i vévodská práva (Würzburg, Kolín nad Rýnem). Štědří panovníci zhruba do poloviny 12. století hojně

⁷³ MORAW, Peter: *Fürstentümer, Geistliche I.* In: KRAUSE, Gerhard – MÜLLER (eds.): *Theologische Realenzyklopädie. Band XI. Familie – Futurologie.* Berlin – New York 1983, s. 711.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ RAAB, H.: *Bischof und Fürst der Germania Sacra*, s. 315–317.

rozdávali půdu i privilegia. Díky tomu byly možnosti duchovních pánů na jejich obdržení značné, ale současně se s tím pojila nejrůznější rizika.⁷⁷

V době ottonského a raně sálského církevního systému podléhaly místní církve jako podpůrná složka říše tíživému *servitium regis* (královské službě), jejich představitelé byli „královskými úředníky“, a církevní majetek považován za panovnický. Spor o investituru a jeho vyústění ve wormsském konkordátu (1122) situaci zásadně změnil. Roztržka mezi císařem a papežem skončila kompromisem, který spočíval v oddělení duchovních složky daného duchovního úřadu (*spiritualia*), které od uzavření konkordátu zůstaly záležitostí v rámci církve, a *temporalíí*, které i po uzavření dohody nadále uděloval panovník. Tato skutečnost podpořila omezení členství v kapitulách na příslušníky šlechtických rodin.⁷⁸

Uvedeným dokumentem byla připravena cesta pro vznik duchovních knížectví. To vedlo k vymezení feudálního vztahu mezi králem a duchovním knížetem, kterému odpovídalo propůjčení léna výměnou za přísahu věrnosti a „vazalství“ (*hominium*). V této souvislosti byl celý majetek církve chápán jako léno bez ohledu na jeho původ. Paralelnost světské a církevní knížecí vlády tak pokračovala. V 15. století byl ceremoniál propůjčení léna v případě duchovních upraven z aktu udělení žezla na udělení praporu. Teprve na konci štaufského období zmizela představa, že král má právo na svrchovanost nad církevním majetkem. V uvedeném období byla pro formování duchovních knížectví stěžejní dohoda Fridricha II. Sicilského s církevními knížaty (1220) a *privilegium ve prospěch knížat* (1231/32), v němž se Štaufové mimo jiné zřekli zásahů do pozemkového vlastnictví církevní půdy a rozšiřování vlastních statků na její úkor. Tím se otevřel plně prostor pro rozvoj duchovních knížectví.⁷⁹

V pozdním středověku proběhl největší územní růst duchovních knížectví, mj. získáváním zástav nebo skupováním panství.⁸⁰ Pro zachování duchovních

⁷⁷ MORAW, P.: *Fürstentümer, Geistliche I.* s. 711–712.

⁷⁸ Tamtéž, s. 712; ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 599.

⁷⁹ GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe*, s. 252–253; HÜTTL, L.: *Geistlicher Fürst und geistliche Fürstentümer im Barock und Rokoko*, s. 3–48, s. 5; MORAW, P.: *Fürstentümer, Geistliche I.*, s. 712.

⁸⁰ MORAW, P.: *Fürstentümer, Geistliche I.*, s. 713.

knížectví v raném novověku bylo stěžejní vítězství císařských vojsk na počátku třicetileté války. To zajistilo církevním knížectvím další relativně bezkonfliktní existenci. Restituční edikt z roku 1629 se snažil obnovit status quo z roku 1552. Habsburkové se obnovením duchovních států v severním Německu snažili posílit své pozice v tomto regionu. Švédský vpád vedl po roce 1630 k zániku obsazených církevních knížectví v tomto regionu. Po uzavření vestfálského míru se většina severoněmeckých duchovních knížectví zasažených reformací stala světskými státy. Zvláštními případy v této kategorii jsou Lübeck a Osnabrück. Prvně jmenovaný se sice stal protestanským teritoriem, ale jeho panovníci se i nadále formálně označovali jako biskupové (Lübeck). Situace v Osnabrücku byla v říšském prostředí naprosto unikátní. Jednalo se totiž o smíšené duchovní knížectví, v jehož čele se střídal příslušník protestantského rodu Holstein-Gottorp s katolickými biskupy. Stejně tak smíšená byla i tamní kapitula, která biskupa volila.⁸¹

Celkově však mír znamenal jistotu pro církevní knížectví a definitivní katolickou exkluzivitu pro katedrální kapituly, což podpořilo částečně konverze mezi německou šlechtou. Jak upozorňuje Karl Otmar Aretin, získaná právní jistota uvolnila úzké vazby duchovních států na kurii a podpořila národní církevní tendence, počínaje konfliktem mezi mohučským arcibiskupem Janem Filipem ze Schönbornu a nunciem Chigim na vestfálském mírovém kongresu až po prosazování myšlenek febronianismu ve druhé polovině 18. století.⁸²

Oproti světským knížectvím se v případě duchovních nejednalo o dědičné monarchie, ale o volební podobně jako např. Polsko-litevská unie. Voliteli dotyčného knížete-biskupa byli vždy kanovníci patřičné kapituly, kteří museli být dle kapitulních statut osobami šlechtického původu. Výzkumy Sylvie Schraut doložily, že pro šlechtice s nižším společenským statusem, než byl knížecí, bylo zapojení do říšských kapitul atraktivní kvůli vyhlídce na zvýšení nejen své pozice, ale především rodové.⁸³ Volební charakter duchovních knížectví a „kvazistavovské“ chování katedrálních kapitul

⁸¹ ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 598; GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe*, s. 255–256; PRESS, Volker: *Fürstentümer, Geistliche II.* In: KRAUSE, Gerhard – MÜLLER (eds.): *Theologische Realenzyklopädie. Band XI. Familie – Futurologie.* Berlin – New York 1983, s. 717.

⁸² PRESS, V.: *Fürstentümer, Geistliche II.*, s. 717; ARETIN, Karl Otmar: *Heiliges Römisches Reich. 1776–1806. Reichsverfassung und Staatssouveränität.* Wiesbaden 1967, s. 36–46.

⁸³ SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 140, 146–149.

vytvářely silnou diskontinuitu v řízení církevních států oproti dynastickým a potlačovaly i případné absolutistické tendence jejich vládců. Moc nově zvoleného biskupa byla navíc omezena volební kapitulací, jejímž podpisem kapituly podmiňovaly jeho nástup do úřadu. Ty byly sice papežem Inocencem XII. (1695) a císařem Leopoldem I. (1698) zrušeny, ale většina kapitul jejich zrušení implementovala jen změnou jejich formálního názvu nebo dokonce je přehlížela.⁸⁴

Střídání biskupů v čele duchovních knížectví mělo rovněž vliv na říšskou případně i zahraniční politiku, která se mohla s novým pastýřem změnit i o 180 stupňů.⁸⁵ Jak podotýká Egon Johann Greipl, užívá se pro epochu od 17. do poloviny 18. století označení období absolutismu, ale jak již bylo řečeno, moc sídelního biskupa byla regulovaná katedrální kapitulou a případně i zemskými stavy.⁸⁶ Navíc duchovní panovníci nedisponovali ani početnou armádou. Například salcburské duchovní knížectví, které v první polovině 18. století čítalo přibližně čtvrtmilionu obyvatel, disponovalo v roce 1745 vojskem o síle 919 mužů.⁸⁷ HERSHEY rovněž vyzdvihuje nízké daňové zatížení poddaných a množství dnů pracovního klidu.⁸⁸ Na druhé straně nevýhodou duchovních států bylo častokrát malé nekompaktní teritorium roztržité do několika exkláv. Uvedená skutečnost tak zabraňovala vzniku uzavřeného hospodářského trhu.⁸⁹ Z těchto, ale i různých politických důvodů vytvářela menší duchovní knížectví aliance s většími, aby udržela svoji suverenitu.⁹⁰

Jak podrobně na příkladu rodu Schönbornů demonstrovala Sylvia Schraut, politická orientace a původ mateřských šlechtických rodin určovaly i politickou

⁸⁴ ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 601; BRAUN, Bettina, *Die bischöflichen Wahlkapitulationen in der Reich*. In: DURCHHARDT, Heinz (ed.): *Wahlkapitulationen in Europa*. Göttingen 2015, s. 151; GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe*, s. 258; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 140, 146–149.

⁸⁵ BRAUN, B.: *Fürstbischöfe nach 1648*, s. 37, 39; HERSHEY, P.: *Intendierte Rückständigkeit*, s. 139; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 23.

⁸⁶ GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe*, s. 258.

⁸⁷ ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 613; HERSHEY, P.: *Intendierte Rückständigkeit*, s. 136–138; MITTERECKER, Thomas: *Die Soldatesca des Erzstiftes Salzburg. Unter besonderer Berücksichtigung der Entwicklung seit der Einführung des "miles perpetuus" im 17. Jahrhundert*. Wien 2010, s. 344.

⁸⁸ HERSHEY, P.: *Intendierte Rückständigkeit* s. 141, 146–148.

⁸⁹ GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe*, s. 254; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 231–232.

⁹⁰ ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 598; HÜTTL, L.: *Geistlicher Fürst und geistliche Fürstentümer im Barock und Rokoko*, s. 6.

orientaci duchovních knížectví. Proto nepřekvapí, že v duchovním knížectví, v němž měli převahu rakouští kanovníci, převažovala prorakouská orientace, obdobně i v případě probavorských kapitul. Další skupinu pak tvořila duchovní knížectví, v jejichž kapitulách převažovali kanovníci etablovaní ze členů říšského rytířstva (Reichsritterschaft), jež ovládali nejdůležitější soustavu říšských biskupství, rýnsko-franskou (Mohuč, Trevír, Bamberk, Würzburg, Worms a Špýr). Kromě ní existovala švábská (Kostnice, Augsburg, Eichstätt), bavorská (Řezno a Freising) a dolnorýnsko-vestfálská (Kolín nad Rýnem, Lutych, Münster, Paderborn a Hildesheim). V salcburské a pasovské kapitule spolu soupeřila bavorská a rakouská šlechta.⁹¹ Nejjižnější duchovní knížectví (Brixen a Trident) byla plně pod rakouským vlivem, přičemž tridentská diecéze církevně-správně nespádala do říšské církevní organizace, ale pod akvilejský, později benátský patriarchát.⁹² Mimo to ke Svaté říši římské náležela i duchovní knížectví, která byla již v 18. století obklopena územím Švýcarské konfederace (Basilej a Chur), nebo duchovní knížectví Štrasburk, jehož území na pravém břehu Rýna náleželo rovněž do říšské církve.⁹³

Kromě uvedených existovala ještě salcburská vlastní biskupství (Eigenbistümer), jejichž představené mohl svobodně jmenovat salcburský arcibiskup (Chiemsee, Gurk, Lavant, Sekava a od roku 1786 do roku 1859 také Leoben).⁹⁴ Podobně mimořádné postavení mělo v rámci rakouských zemí vídeňské biskupství (od roku 1722 arcibiskupství) a diecéze Vídeňské Nové Město (od roku 1785 Svatý Hypolit), v nichž měli nominační právo rakouští Habsburkové. Tyto diecéze stejně jako mnichovské dvorské biskupství nevlastnily žádné říšské území, a tudíž jejich představitelé nezasedali na říšském sněmu. Existence těchto diecézí vedla některé badatele ke snaze připočíst k říšské církvi taktéž diecéze na území českého království.⁹⁵

⁹¹ PRESS, Volker: *Fürstentümer, Geistliche II.*, s. 717–718; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 147–160.

⁹² HERSCHE, P.: *Intendierte Rückständigkeit*, s. 138; ARETIN, K. O.: *Heiliges Römisches Reich. 1776–1806*, s. 36.

⁹³ ARETIN, K. O.: *Heiliges Römisches Reich. 1776–1806*, s. 35; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 28.

⁹⁴ PRESS, Volker: *Fürstentümer, Geistliche II.*, s. 711; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 21.

⁹⁵ HÜTTL, L.: *Geistlicher Fürst und geistliche Fürstentümer im Barock und Rokoko*, s. 27; MORAW, P.: *Fürstentümer, Geistliche I.*, s. 711.

Egon Johann Greipl a Kurt Andermann doložili, že državy církevních říšských států v raném novověku (církevní území zastoupená sídlem a hlasem na sněmu v Řezně) zaujímaly území o rozloze větší než dnešní německé spolkové země Bavorsko a Hesensko dohromady.⁹⁶ Podle seznamu z roku 1792 bylo na sněmu zastoupeno pět arcibiskupů, mezi nimi kurfiřti z Mohuče, Kolína nad Rýnem a Trevíru, 22 biskupů, sedm knížecích opatů a proboštů a čtyřicet prelátů, jakož i velmistři Řádu německých rytířů a johanitů.⁹⁷

Rozpad habsburského panovnického systému v důsledku nástupnické krize po smrti Karla VI. oslabil i říšskou církev, jejímž garantem byl císař. V roce 1743 se objevily první rozsáhlé sekularizační plány, jež vznikly v okruhu císaře Karla VII. Od té doby tyto plány z veřejné diskuse nezmizely. Požadavky na sekularizaci duchovních knížectví postupně sílily.⁹⁸ Ve velké míře se tyto myšlenky znovu objevily po ztrátě levého břehu Rýna ve prospěch revoluční Francie a s pokračujícími boji, což především rozdělilo tři kurfiřtské státy na poloviny. Odškodnění knížat vyvolalo obnovenou debatu o sekularizaci, která byla uvedena do praxe lunevillským mírem v roce 1801 a říšskou deputací v roce 1803.⁹⁹ Tím aktem přišla Svatá říše římská národa německého o jednu z posledních opor své správy. Duchovní knížectví měla a oproti světským zájem na udržení Říše. Dokonce panovníci těchto teritorií oproti svým protějškům i v 18. století vysílali své zástupce ke složení lenní přísahy do Vídně. Duchovní státy kvůli svému zapojení samosprávy jednotlivých říšských krajů hrály významnou úlohu i v regionální politice Říše.¹⁰⁰

2.2 Mládí Jakuba Arnošta a jeho působení v olomoucké a salcburské kapitule

Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu se narodil 14. února 1690 ve slezském Hertwigswalde (dnes pol. Doboszowice). Jeho rodina měla původ v dnešním Jižním

⁹⁶ ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 596; GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe*, s. 252.

⁹⁷ Vídeňské arcibiskupství se sice nalézalo na teritoriu Říše, ale jeho arcibiskup nedisponoval duchovním knížectvím. Z tohoto důvodu nemohl zasedat na říšském sněmu; ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 596; ARETIN, K. O.: *Heiliges Römisches Reich. 1776–1806*, s. 35; KITZLER, Christine: *Die Errichtung des Erzbistums Wien*. Wien 1969, s. 12–21, 41–49, 84–90, 95–96.

⁹⁸ ARETIN, K. O.: *Heiliges Römisches Reich. 1776–1806*, s. 41

⁹⁹ Tamtéž, s. 447–453.

¹⁰⁰ ANDERMANN, K.: *Die geistlichen Staaten*, s. 617–619; GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe*, s. 259; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 20.

Tyrolsku, po porážce stavovského povstání však Jakubu předkové získali majetky na Moravě a jeho otec František Karel (1648–1706) nabyt sňatkem s Kateřinou Pavlovskou z Pavlovic (†1704) statky ve Slezsku.¹⁰¹ Druhorozený syn Jakub Arnošt se měl rozhodnout pro kněžskou dráhu až v souvislosti s rezignací svého staršího bratra Kryštofa Filipa na olomoucký kanonikát v roce 1709.¹⁰² Tento způsob získávání kanonikátu prostřednictvím příbuzného (Halter) byl běžným způsobem rodinné politiky, aby se do konkrétní kapituly dostal další její příslušník a předešlo se tak složitému přijímacímu procesu.¹⁰³ Dá se předpokládat, že tuto strategii koncipoval jejich strýc Maxmilián Adam (1647–1709), který spravoval rodové statky po smrti Františka Karla. Rod Lichtensteinů-Castelcornů se soustředil na působení v salcburské metropolitní kapitule, v níž se během raného novověku vystřídalo osm příslušníků rodu, a po skončení třicetileté války se začal angažovat i v olomoucké kapitule, v níž zasedlo pět jeho členů. Svou činností si však rod nezadal s jinými rodinami, které byly schopny v rukou svých členů nakumulovat během 17. a 18. století přes padesát či šedesát kanonikátů.¹⁰⁴

Stejným způsobem chtěl Kryštof Filip Jakubu Arnoštovi uvolnit své místo i v salcburské kapitule v roce 1709. Papež však přijal Filipovu rezignaci až o šest let později. Kvůli dalším jednáním se Castelcorno stal nesídelním kanovníkem až v roce

¹⁰¹ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 131.

¹⁰² Na základě dochovaného seznamu sirotků po smrti Františka Karla z Lichtenštejna-Castelcorna (†1706) se Jakub Arnošt se narodil jako páté dítě (druhorozený syn) z devíti sourozenců. Kromě staršího bratra Kryštofa Filipa (1687–1719) měl ještě mladší bratry Rudolfa Maxmiliána (1695–1739) a Josefa Tomáš (1700–1746), kteří se věnovali světské kariéře.; Viz MZA Brno, fond C2, sign. L 25, fol. 11r; ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel Gen: cap: 49. v. 24. In Almae Cathedralis Olomucenae Pastoribus Liechtensteinianae Prosapiae Lapidibus, et Novo Moraviae Israelae Jacobo Ernesto e Comitibus de Liechtenstein Episcopo Olomucensi In Julio Montanam Moraviae Urbem Solemnem ingressus celebrante Elogiographia Historica adornatus*. Olomucii 1740, pag. 117–118 (nestránkováno); ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 131.

¹⁰³ Tamtéž; ZAO-O, fond Arcibiskupství olomoucké (= AO), inv. č. 409, sign. Alld32, Papež Kliment XI. uděluje Jakubu Arnoštovi z Lichtenštejna kanonikát a prebendu v Olomouci po rezignaci Filipa Kryštofa z Lichtenštejna (1. 4. 1709); SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 33.

¹⁰⁴ JAKUBEC, Ondřej – PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcorna v kontextu. Salcburská předejhra a olomoucké finále*. In: JAKUBEC, Ondřej (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcorna (1624–1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*. Olomouc 2019, s. 15; THALER, Josef Manfred: *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*. Frankfurt am Main 2011, s. 358–372; ZEMEK, Metoděj: *Posloupanost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu I. 1131–1652*. Olomouc 1945. (Strojopis uložen v Zemském archivu v Opavě, pobožce Olomouc), s. 117; ZEMEK, Metoděj: *Posloupanost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu II. 1658–1944*. Olomouc 1945. (Strojopis uložen v Zemském archivu v Opavě, pobožce Olomouc), s. 141, 146, 151, 153.

1717 a teprve dva roky na to kapitulárem. Ke vstupu Jakuba Arnošta do salcburské kapituly se dochoval soubor dopisů, v nichž se řeší především okolnosti jeho vstupu do instituce, rozvržení jeho rezidenční povinnosti mezi Olomouc a Salcburk, dále také požadavky nového kanovníka na byt co nejbližší domu sv. Ruperta a Virgila či poskytnutí kapitulního právníka, aby si mohl Castelvorno oživit své znalosti a být kapitule prospěšný.¹⁰⁵

Krátce po přijetí do olomoucké kapituly začal Castelvorno studovat v římském Collegiu Germanicu, kde po dvou letech studia obdržel doktorát z teologie.¹⁰⁶ Jak podotkla německá historička Bettina Braun, měl mezi léty 1711 až 1740 téměř každý druhý zvolený říšský biskup studovat na této koleji.¹⁰⁷ Na základě výzkumu vzdělání kanovníků salcburské metropolitní kapituly Ondřej Jakubec a Radmila Prchal Pavlíčková dokázali, že z téměř 300 kanovníků dosáhlo 34 během 16. až 18. století jakéhokoliv stupně univerzitního vzdělání.¹⁰⁸ Dle zjištění Stephana Kremera jen 25 (14,5 %) říšských biskupů se mohlo prezentovat licenciátním nebo doktorským diplomem. Ostatní obdrželi z Říma dispens.¹⁰⁹

Na začátku jara 1713 přijal Jakub Arnošt kněžské svěcení a primici slavil 12. března v jezuitském chrámu Il Gesù v Římě. Kavalířskou cestu po skončení studia v případě Castelvorna nemáme doloženou. Krátce po vysvěcení požádal olomouckou kapitolu o status rezidenčního kanovníka, ale obdržel jej až v prosinci 1716. K tomu ještě obdržel od olomouckého biskupa Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu (1660–1738) čestný titul opavského arcijáhna a stal se konsistoriálním asesorem.¹¹⁰

¹⁰⁵ Salzburger Landesarchiv (= SLA), GA (= Geheimes Archiv), GA.XXV. L.11, Korespondence Metropolitní kapituly ohledně kanonikátů Kryštofa Filipa a Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelvorna (1705–1718); THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 362–364.

¹⁰⁶ ZAO-O, AO, inv. č. 442, sign. AIVd46/1, G. Roncali, sekretář římské univerzity, svědčí, že Jakub Arnošt z Lichtenštejna-Kastelvorna, kanovník olomoucký a alumnus Germanica, obdržel hodnost magistra a doktora theologie a filozofie (9. 6. 1713).

¹⁰⁷ BRAUN, B.: *Princeps et episcopus*, s. 93; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 131.

¹⁰⁸ JAKUBEC, O. – PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, R.: *Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelvorna v kontextu*, s. 17.

¹⁰⁹ Kremer také poukázal na skutečnost, že u 85,5 % říšských biskupů není znám stupeň jejich akademického vzdělání (85,5 %), pokud nějakého dosáhli. U zbylých převažuje licenciát nebo doktorát z církevního práva (6,4 %) nebo teologie (5,8 %). Někteří dosáhli i požadovaného vzdělání i v obou oborech (1,2 %) či filozofii (1,2 %); KREMER, Stephan: *Herkunft und Weggang geistlicher Führungsgeschichten in den Reichsbistümern zwischen Westfälischem Frieden und Säkularisation. Fürstbischöfe – Weihbischöfe – Generalvikare*. Freiburg – Basel – Wien 1992, s. 199–200; JAKUBEC, O. – PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, R.: *Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelvorna v kontextu*, s. 17.

¹¹⁰ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 131.

Z protokolů obou kapitul vyplývá, že až do svého nástupu na stolec sekavského biskupa ve Štýrsku se Jakub Arnošt snažil rezidenční povinnost dodržovat, ale oproti jiným kanovníkům se do zasedání kapitul aktivněji nezapojoval. Jeho jméno povětšinou nalezneme jen v soupisu zúčastněných. Pouze při jeho nástupu mezi olomoucké rezidenční kanovníky nalezneme záznam, v němž kapitolu žádá o vyplacení 1118 zl. na obnovu své kanovnické rezidence, již byl dům na Wurmově ulici čp. 11.¹¹¹ V roce 1723 si Lichtensteina vybral olomoucký biskup Schratzenbach jako člena svého doprovodu na korunovací císaře Karla VI. českým králem (5. 9. 1723). V souvislosti s Castelcornovým vztahem jako kanovníka k umění poukázal muzikolog Jiří Sehnal na jemu dedikovanou příručku *Fundamenta et partiturae in compendio data* salcburského dómského varhaníka Matthäuse Gugla (1683? – 1721), jež byla publikována v roce Jakubova přijetí mezi kapituláře.¹¹²

Oproti tomu se Lichtenstein-Castelcorno výrazně angažoval na svém alodním panství Doboszowice, na němž fundoval piaristickou kolej v Bílé Vodě u Javorníku. Tu podpořil i štědrým nadačním kapitálem ve výši 55 000 zl.¹¹³ Tento řádový dům spolu s jeho školami zamýšlel jako mateřský dům pro zamýšlenou slezskou provincii a jako oporu katolicismu proti slezskému luteránství. Již jako sekavský biskup se 16. června 1733 zúčastnil slavnostního otevření piaristického semináře v Bílé Vodě.¹¹⁴ V listu ze 27. července 1735 psal rektorovi bělovodské koleje o svých dalších záměrech v této lokalitě, již chtěl přebudovat na centrum svého slezského dominia.¹¹⁵ Smělé plány však zhatily války o rakouské dědictví a následná ztráta většiny Slezska.

¹¹¹ ELIÁŠ, Jan: *Olomouc: Wurmova č. 11. Stavebně historický průzkum. Textová část*. Brno 1993, s. 50–51 (nepublikovaný stavebně historický průzkum); ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 132.

¹¹² SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 10.

¹¹³ Ve fundační listině piaristické koleje věnoval Castelcorno 24 000 zl. a v dalších nadacích ještě 31 000 zl; FALTIČKO, Josef: „*Primus Silesiss induxit Scholas Pias*“. *Stavební dějiny piaristické koleje s kostelem Navštívení Panny Marie v Bílé Vodě u Javorníku*. Jesenícko. Vlastivědný sborník 23, 2022, s. 9; PROSCH, Franz: *Documente. Geschichte des k. k. Staats-Gymnasiums Weidenau. I. Theil*. Weidenau 1902, s. 14.

¹¹⁴ FALTIČKO, Josef – MYŠÁK, Miroslav: *Bílá Voda*. In: MYŠÁK, Miroslav (ed.): *Piaristé na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc 2022, s. 131; POLÁCH, Drahomír: *K autorství bývalé piaristické koleje v Bílé Vodě*. Severní Morava 66, s. 51–53.

¹¹⁵ ZAO, fond Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus I.*, 1724–1745, pag. 302–303.

Na základě vratislavského míru z roku 1743 se ocitla Bílá Voda na hranicích, ze tří stran obklopená pruským územím.¹¹⁶

Jakubův kanovnický život rozdělený mezi obě působiště a zaměřený na stavbu piaristické koleje v Bílé Vodě změnila smrt salcburského arcibiskupa Františka Antonína z Harrachu 18. července 1727. Po jeho pohřbu následovala volba nového salcburského metropolitů. Nakonec kanovníci zvolili dosavadního biskupa v Sekavě a Lavantu Leopolda Antona z Firmianu (1679–1744). Ten se kvůli své postulaci na salcburský arcibiskupský stolec vzdal nominace na post lublaňského biskupa. Firmianovým přesunem do Salcburku se současně uvolnily dva biskupské stolce, které potřebovaly nové pastýře.¹¹⁷

2.3 Sekavským biskupem

Začátkem ledna roku 1728 zveřejnil Firmian záměr jmenovat Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu biskupem salcburského vlastního biskupství Sekava (něm. Seckau), tedy jedné ze čtyř diecézí, v níž mohl salcburský arcibiskup svobodně jmenovat svého sufragána. Kromě správy samotné diecéze sekavský biskup zastával i úřad salcburského generálního vikáře pro Štýrsko a Novoměstský distrikt (Wienerneustädter Distrikt).¹¹⁸ O průběhu výběru nového sekavského ordináře však nemáme mnoho informací.¹¹⁹ Můžeme předpokládat aktivní snahu Lichtensteina získat tento post, protože si zajistil doporučení od císaře Karla VI.¹²⁰ Papež Benedikt

¹¹⁶ FALTIČKO, J. – MYŠÁK, M.: *Bílá Voda*. s. 132; SEDONÍK, Tomáš: *Bílá Voda (Jeseník). Bývalá piaristická kolej s kostelem Navštívení Panny Marie, poté provinční dům chudých sester Naší Paní*. In: FOLTÝN, Dušan a kol.: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005, s. 137–138.

¹¹⁷ ORTNER, F.: *Salzburgs Bischöfe in der Geschichte des Landes*, s. 249–250.

¹¹⁸ O salcburských vlastních biskupstvích bude pojednáno v oddíle věnovaném salcburskému působení Jakuba Arnošta. Titul generálního vikáře získali sekavští biskupové od arcibiskupa Wolfa Dietricha z Raitenau v roce 1591; vyjmenovat; KLAMMINGER, K.: *Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein*, s. 340; WEIß, Rudolf: *Das Bistum Passau unter Kardinal Joseph Dominikus von Lamberg (1723–1761). Zugleich ein Beitrag zur Geschichte des Kryptoprotentantismus in Oberösterreich*. St. Ottilien 1980, s. 76.

¹¹⁹ Ke jmenování Jakuba Arnošta sekavským biskupem se dochovaly pouze oficiální dokumenty, která byly z většiny vydány v níže uvedeném pamětním tisku ke Castelcornovu jmenování a originál lenního slibu; Archiv der Erzdiözese Salzburg (= AES), Kasten 4, Fach 17, Faszikel 2, *Acta nominationis, confirmationis et consecrationis ... Jacobi Ernesti ... ad episcopatum Seccoviensem com anexis concernentia* (1727–1738); AES, Sammlung der Urkunden, Inv. Nr. 1205, *Juramentum in Actu Consecrationis des Jakob Ernst Graf von Liechtenstein* (1728).

¹²⁰ Doporučení Karla VI. pro Jakuba Arnošta na sekavský biskupský stolec je v současné době nedohledatelné; SLA, GA VI.40, *Miscellanea* (1727–1750).

XIII. vydal konfirmační bulu, v níž potvrdil Jakuba Arnošta dne 5. března 1728.¹²¹ Pro konsekraci nově jmenovaného sekavského biskupa se dochoval pamětní *tisk Primitiae metropolitanae jurisdictionis*, který vydalo k příležitosti Castelcornova jmenování a biskupského svěcení salcburské arcibiskupství.¹²² Z tohoto důvodu se jedná o salcburský státní dokument, v němž se neznámý knížecí úředník koncentroval na prezentaci privilegií salcburských metropolitů. Ti od vzniku sekavské diecéze (1218) mohli z pozice papežských legátů svobodně obsazovat toto biskupství. Tisk tak nemůžeme považovat za upomínku na významný karierní milník v životě Lichtensteina-Castelcorna, ale také za obranný prostředek salcburského metropolity, který musel reagovat na oslabení své pozice v rakouských zemích v souvislosti s povýšením vídeňského biskupství na arcibiskupství (1722) a následným vyčleněním se pasovské diecéze ze svazku salcburských sufragánů (1728).¹²³ Podobně se vídeňský dvůr opakovaně snažil zpochybnit možnost řídit duchovní správu ve Štýrsku prostřednictvím generálních vikářů. V této záležitosti se však metropolitů zastala římská kurie s poukázáním na běžnost takovéto praxe při správě velkých diecézí.¹²⁴ Samotný spor ukončila až dohoda z 13. dubna 1729.¹²⁵ V pamětním tisku se opakovaně připomíná Castelcornova vzdělanost a především získání doktorátu z církevního práva, který obhájil na salcburské univerzitě dne 9. srpna 1718 a přidal jej tak ke svému římskému doktorskému diplomu z teologie.¹²⁶

Dle tisku bylo oznámeno jmenování Lichtenštejna sekavským biskupem 17. ledna 1728 a 13. března proběhla v Císařském sále arcibiskupské rezidence konfirmace nově jmenovaného biskupa. Salcburský tisk zaznamenává průběh tohoto aktu včetně složení přísahy poslušnosti metropolitovi, ale již nezachycuje samotné

¹²¹ ZAO-O, AO, inv. č. 462, sign. AIIIa24, Papež Benedikt XIII. potvrzuje jmenování Jakuba Arnošta z Lichtenštejna, kanovníka olomouckého a solnohradského, biskupem v Seckau (5. 3. 1728).

¹²² ANONYMUS: *Primitiae Metropolitanæ Jurisdictionis: Quas Celsissimus Et Reverendissimus ... Dominus Leopoldus Antonius Eleutherius ... Archi-Episcopus, & S. R. I. Princeps Salisburgensis ... Per ... Nominationem ... Jacobi Ernesti ... Episcopi Seccoviensis ... Salisburgi in Palatio Archi-Episcopali celebravit Die 17. Januarii ... Anno ... M.DCC.XXVIII.* Salisburgi 1728.

¹²³ ROMMEL, Otto: *Das Seckauer Domkapitel in seiner persönlichen Zusammensetzung. (1218–1782).* Wien 1955, s. 14–26 (nepublikovaná disertační práce); WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 92, 99, 132.

¹²⁴ Prostřednictvím několika generálních vikářů (resp. oficiálů nebo komisařů) byla spravována i pasovská diecéze. Viz: WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 13–14.

¹²⁵ AES, Kasten 1, Fach 26, Faszikel II β 7, Reces zwischen dem Kaiserlichen Hof und Erststift Salzburg in geistlichen Jurisdiktions-Sachen (1729).

¹²⁶ ANONYMUS: *Primitiae Metropolitanæ Jurisdictionis*, s. 15.

biskupské svěcení. To proběhlo o den později v katedrále sv. Ruperta a Virgila. Hlavním světitelem byl samozřejmě arcibiskup Firmian a spolusvětiteli brixenský biskup Kašpar Ignác z Küniglu a chiemský Karel Josef z Kuenburku.¹²⁷

Získání biskupského stolce a knížecího titulu bylo nejvyšší metou, k níž se dle sociokulturního historika Petera Herscheho propracovala v 17. a 18. století pouze 4 % kanovníků, nejčastěji příslušníci říšských knížecích a hraběcích rodin. Do druhé jmenované kategorie náležel i Jakub Arnošt, který s převzetím biskupství získal i knížecí titul, ale ten měl pouze nominální hodnotu, protože sekavští biskupové nedisponovali žádným říšským knížectvím. Věk 38 let, v němž Castelvorno převzal svůj první biskupský stolec, odpovídal věkovému průměru při nástupu jeho tehdejších současníků ze stejné sociální skupiny. Dříve se sídelními biskupy stávali příslušníci panovnických rodin, kde kariéerní postup urychlily politické zájmy.¹²⁸

Pozice Jakuba Arnošta v novém působišti nebyla jednoduchá, a to nejen s ohledem na snahy Vídně získat pod svoji kontrolu duchovní správu ve Štýrsku, tak jak se jí to podařilo v Korutanech. Na základě dohody z roku 1535 Habsburkové spolurozhodovali o obsazování salcburského vlastního biskupství Gurk.¹²⁹ Sekavská diecéze byla založena arcibiskupem Eberhardem II. v roce 1218 s cílem zamezit snahám Babenberků založit v této historické zemi samostatnou diecézi.¹³⁰ Za sídlo nového biskupství vybral salcburský arcibiskup augustiniánský klášter Sekava

¹²⁷ RITZLER: Remigius – PIRMIN, Sefirin: *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series. 5. A pontificatu Clementis pp. IX (1667) usque ad pontificatum Benedicti pp. XIII (1730)*. Regensbergii 1952, s. 349; RITZLER: Remigius – PIRMIN, Sefirin: *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series. 6. A pontificatu Clementis pp. XII (1730) usque ad pontificatum Pii pp. VI (1799)*. Regensbergii 1958, s. 317, 363.

¹²⁸ Podobná situace jako pro nastupující říšské biskupy z řad hraběcích rodin panovala i mezi nastupujícími polskými biskupy, kde jich většina (87,7 %) přebírala úřad ve věku mezi 31–60 lety. Zde dominovala skupina ve věku 41–50 let (39,7 %); BRAUN, B.: *Fürstbischöfe nach 1648*, s. 29; HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert II. Vergleichende soziologische Untersuchungen*. Bern 1984, s. 53–54; JAKUBEC, O. – PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, R.: *Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelvorna v kontextu*, s. 15.; MÜLLER, Wiesław: *Diecezje w okresie potrydenckim*. In: KŁOCZOWSKI, Jerzy (ed.): *Kościół w Polsce II. Wiek XVI. –XVIII*. Kraków 1970, s. 114–115.

¹²⁹ GRASS, Nikolaus: *Das Salzburger Privileg der freien Verleihung der Eigenbistümer unter besonderer Berücksichtigung des Kampfes um die Erhaltung dieses Privilegs. Ein Beitrag zur Geschichte der Reichskirche*. In: PORTMAN-TINGUELY, Albert: *Kirche, Staat und katholische Wissenschaft in der Neuzeit*. Paderborn – München – Wien – Zürich 1988, s. 16.

¹³⁰ POSCH, Fritz: *Die Gründung des Bistums Seckau*. In: AMON, Karl (ed.): *Die Bischöfe von Graz-Seckau. 1218–1968*. Graz 1969, s. 17–25.

(Seckau). Augustiniáni-kanovníci se stali kanovníky nově založené katedrální kapituly, jejich probošt jejím děkanem a biskup byl jmenován ze Salcburku.¹³¹ V roce 1701 však kapitula obdržela exempci a stala se tak na biskupovi nezávislou. Samotná diecéze tvořila enklávu v rámci salcburské arcidiecéze od hřebene Taur na severozápadě Mur u Wildonu na jihovýchodě.¹³² Vzhledem k horskému terénu se jednalo o teritorium, které bylo náročné na pastorači. V první polovině 18. století se na něm nacházelo přibližně 30 farností, z nichž 16 náleželo pod jurisdikci opata benediktinského kláštera St. Lambrecht, rovněž disponujícího exempcí na svém biskupovi.¹³³ Na základě uvedeného tak nepřekvapí, že si Jakub Arnošt v jednom ze svých dopisů stěžoval olomouckému kanovníkovi Jindřichovi Mayerswaldovi na špatnou ekonomickou situaci tohoto biskupství a problémy s platbou daní požadovaných Vídní.¹³⁴

V případě sekavské diecéze tak nastala paradoxní situace, že její sídelní biskup disponoval daleko širšími kompetencemi v metropolitní diecézi než ve vlastní. Sídliť buď na zámku Seggau u Leibnitz nebo v biskupském dvoře ve Štýrském Hradci.¹³⁵ V rámci své pozice byl současně i salcburským sídelním kanovníkem, ale s ohledem na své povinnosti a vzdálenost se snažil zprostit rezidenční povinnosti.¹³⁶ Na základě řečeného Jakub Arnošt jak kvůli ambicím, tak i kvůli zajištění lepšího příjmu si snažil podržet i olomoucký kanonikát. Ze stejných důvodů však byl změnit svůj status z kapituláře na nesídelního kanovníka.¹³⁷ Příjem sekavských biskupů pocházel z trojice jejich panství, která se nacházela mimo území samotného biskupství (Seggau u Leibnitz, Bischofegg a Wasserberg).¹³⁸ Z útržkovitých zmínek v dopisech Mayerswaldovi a z pozůstalostního řízení víme, že se Jakub Arnošt věnoval vinařství

¹³¹ Tamtéž.

¹³² WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 77–78.

¹³³ Tamtéž, s. 76.

¹³⁴ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Mayerswaldovi z 15. února 1739; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 132.

¹³⁵ AMON, Karl – LIEBMANN, Maxmilian (eds.): *Kirchengeschichte der Steiermark*. Graz 1993, s. 88–92, 175, 227.

¹³⁶ V roce 1734 žádali biskupové ze Sekavy, Gurku a Lavantu o zproštění od rezidenční povinnosti při metropolitní kapitule, ale až o 34 let později byl udělen dispens pouze biskupům ze Sekavy a Lavantu; SLA, GA XIII.18; SLA, Domkapitelakten 44. C.

¹³⁷ ZAO-O, AO. inv. č. 463, sign. AIIIa25, Papež Benedikt XIII. dovoluje Jakubu Arnoštovi z Lichtenštejna, aby podržel kanonikáty olomoucký a solnohradský i jako biskup v Seckau (5. 3. 1728); ZEMEK M.: *Posloupnost II.*, s. 153; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 132.

¹³⁸ WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 76.

a sudy se štýrským vínem si s sebou vzal na kroměřížský zámek.¹³⁹ Jak vyplývá z charakteristiky sekavské diecéze, nejednalo se z dlouhodobého hlediska o kariéře atraktivní pozici. Dokonce Castelcornův olomoucký předchůdce kardinál Schrattenbach jmenování biskupem v Sekavě odmítl (1703).¹⁴⁰ Na druhou stranu církevní historik Rudolf Weiß tuto pozici charakterizoval jako „dobrý odrazový můstek“ pro další kariéru postup. Lichtensteinu-Castelcornovi v tom mohli být vzorem jeho dva bezprostřední předchůdci, ať již Leopold Antonín z Firmianu, nebo i pasovský biskup Josef Dominik z Lamberka.¹⁴¹

2.4 Olomouckým biskupem

O motivech kandidatury Jakuba Arnošta na olomoucký biskupský stolec již byla zčásti řeč. Oproti miniaturní sekavské diecézi se jednalo o biskupství zahrnující celé území Moravy spolu s opavským a krnovským knížectvím ve Slezsku. Jak již bylo dříve uvedeno, olomoučtí biskupové vlastnili na území markrabství několik panství, která byla spravována v rámci deseti velkostatků s příjmy ve výši 93 554 zl. (1714), a biskupovi podléhalo 478 farností a lokálních kaplanství (1710).¹⁴² Kořeny biskupství sahají až do období christianizace západoslovanských národů v 9. století a především misí sv. Cyrila (Konstantina) a Metoděje na Velké Moravě. Na základě historické tradice je moravsko-panonské arcibiskupství považované za historického předchůdce olomoucké diecéze (od roku 1777 arcidiecéze). Díky odvolání se na velkomoravskou tradici duchovní správy bylo v roce 1063 biskupství se sídlem v Olomouci znovuobnoveno. Ve 13. století se výrazně rozmnožil kvůli spolupráci s českými králi počet biskupských statků, což probíhalo především za episkopátu Bruna ze Schauenburku (1205?–1281). Ten náležel mezi blízké dvořany krále Přemysla Otakara II. a zastával vysoké posty na jeho dvoru. Za to získal od panovníka neobydlené oblasti v markrabství, jež nechal kolonizovat a v návaznosti vytvořil vlastní lenní (manský) systém. Se Schauenburkem se také pojí lokace a udělení

¹³⁹ V rámci soupisu pozůstalosti Jakuba Arnošta vyhotovilo olomoucké biskupství soupis vinných sudů zemřelého ve sklepích zámku v Kroměříži (30. 9. 1745); ZAO-O, AO, inv. č. 2140, sign. Temp8, fol. 18–21.

¹⁴⁰ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 106.

¹⁴¹ WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 79.

¹⁴² ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 19, 183.

městských práv Kroměříži, jež se i kvůli rozvoji královského města Olomouce postupně stala sídelním městem olomouckých biskupů. Pozice moravských biskupů byla v markrabství natolik silná, že císař Karel IV. vyčlenil biskupské statky spolu s opavským knížectvím z kompetencí orgánů zemské správy.¹⁴³

Pozice moravských pastýřů nebyla výrazněji oslabena ani během husitských válek. Podařilo se jim oproti pražským arcibiskupům udržet svá panství a oproti Praze zůstala i posloupnost olomouckých biskupů nepřerušena. Největší stagnaci zažila diecéze během období reformace, kdy i velká část manů vyznávala různé protestantské konfese. Situaci se podařilo stabilizovat až s nástupem biskupa Stanislava Pavlovského (1545?–1598), který v roce 1588 obdržel od císaře Rudolfa II. pro svoji osobu i nástupce knížecí titul. Panovník takto vyzdvihl pozici olomouckého biskupa a jako „prvního šlechtice Moravy“ a také ho podpořil v rekatolizačním úsilí. Na Pavlovského ještě aktivněji navázal kardinál František z Dietrichsteinu (1570–1636), který se během stavovského povstání ocitl na čas i v domácím vězení pod dozorem vzbouřených stavů. Po jejich porážce se stal zástupcem vítězného panovníka v zemi jako moravský místodržící.¹⁴⁴ Řada jeho aktivit včetně samotné rekatolizace však byla brzděna nebo dokonce zastavena boji třicetileté války. K obnově poničené diecéze se ve volební kapitulaci zavázal prastrýc Jakuba Arnošta, Karel II. z Lichtensteinu-Castelcornu. Během jeho episkopátu došlo k povzbuzení hospodářských aktivit biskupství, spojených i s novou výstavbou, ale také s oživením náboženského života na Moravě. Současně se snažil o biskupskou reprezentaci v duchu říšských duchovních knížat a neváhal kvůli tomu vést spory se zemskou samosprávou, jež pokračovaly i za jeho nástupců. Karlovi nástupci Karel Josef Lotrinský (1680–1715) a Wolfgang Hannibal ze Schrattenbachu (1660–1738) většinu času sídlili mimo území své diecéze. Z tohoto důvodu do dění v ní zasahovali spíše prostřednictvím zástupců a duchovní úkony vykonávali světící biskupové. Posledně jmenovaný působil jako diplomat ve službách císaře Karla VI. Mezi léty 1719–1721 vykonával funkci neapolského místokrále a pak velvyslance u papežského dvora

¹⁴³ JANIŠ, D.: *Konfesijní poměry na Moravě*, s. 351–352; MEDEK, Václav: *Osudy moravské církve do konce 14. věku*. Praha 1971, s. 89–108

¹⁴⁴ BALCÁREK, Pavel: *Kardinál František z Dietrichsteinu a jeho doba*. In: MLČÁK, Leoš (ed.): *Kardinál František z Dietrichsteinu (1570–1636). Prelát a politik neklidného věku*. Olomouc 2008, s. 13–31; JANIŠ, D.: *Konfesijní poměry na Moravě*, s. 352.

v Římě.¹⁴⁵ Jak upozornil Rudolf Zuber, náklady spojené s reprezentací císařského diplomata výrazně zatížily pokladnu biskupství. Splacení dluhů a zefektivnění hospodaření biskupských statků tak byly zásadními výzvami, s nimiž se musel potýkat vítězný kandidát. K jejich překonání potřeboval nový biskup v ideálním případě součinnost katedrální kapituly, jež se spolupodílela na chodu diecéze a z jejíhož středu se podle privilegia z roku 1207 byl volen olomoucký biskup.¹⁴⁶

Představení katedrální kapituly stanovili termín volby Schrattenbachova nástupce na 9. říjen 1738. Z 31 členů kapituly se jich dostavilo 25, z nichž čtyři si zajistili v Římě bulu eligibility. Zájmy panovníka při volbě zastupoval jeho volební komisař, jímž byl nejvyšší český kancléř Filip Josef Kinský z Vchynic a Tetova. Dle zjištění Rudolfa Zuberu oproti jiným biskupským volbám nevezl žádné instrukce od Karla VI., aby podpořil jménem krále určitého kandidáta.¹⁴⁷ Tím se vyloučil zásah panovnické moci do průběhu volby olomouckého biskupa, jak tomu bylo například při zvolení Karla Josefa Lotrinského koadjuktorem v roce 1694 nebo opakovaně v případě voleb vratislavských biskupů v 17. a 18. století. V případě slezských pastýřů byl navíc jejich post spojen s titulem niského knížete a podle tamního práva mohla pouze slezská knížata vykonávat funkci slezského zemského hejtmana. Tím pádem bylo obsazování vratislavského biskupství „spolehlivými“ kandidáty pro Vídeň politicky důležité.¹⁴⁸

Navzdory tomu byl nejhlásitějším kandidátem na cyrilometodějský stolec vratislavský biskup kardinál Filip Ludvík ze Sinzendorfu (1699–1747),

¹⁴⁵ BENEDIKT, Heinrich: *Das Königreich Neapel unter Kaiser Karl VI.* Wien – Leipzig 1927, s. 208–213; HAVLÍK, Jiří M. – KRUMMHOLZ, Martin: *Na jevišti světa. Císařští diplomaté v Římě.* In: KUBEŠ, Jiří a kol.: *V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii. 1640–1740.* Praha 2018, s. 210–211, 217, 231–232; PASTOR, Ludwig: *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters. 15. Band. Geschichte der Päpste im Zeitalter des fürstlichen Absolutismus. Von der Wahl Klemens' XI. bis zum Tode Klemens' XII. (1700–1740).* Freiburg im Breisgau 1930, s. 92, 114, 253; SPÁČILOVÁ, Jana: *Hudba na dvoře olomouckého Schrattenbacha.* Olomouc 2018, s. 27–32; WOLF, Hubert: *Die Reichenpolitik des Hauses Lothringen (1680–1715). Eine Habsburger Sekundogenitur im Reich?* Stuttgart 1994, s. 53–57, 195, 199, 291; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 102–103, 128–129.

¹⁴⁶ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 115.

¹⁴⁷ REINHARD, Rudolf: *Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements XII. (1730–1740). Das Motu proprio "Quamquam invaluert" vom 5. Januar 1731.* In: REINHARD, Rudolf: *Reich – Kirche – Politik. Auswählte Beiträge zur Geschichte der Germania Sacra in den Frühen Neuzeit.* Ostfildern 1998, s. 103–104; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 130.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 92; JIRÁSEK, Zdeněk (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu II. 1490–1763.* Praha 2012, s. 504; MANDZIUK, Józef: *Rzqdcy (archi)diecezji wroclawskiej na przestrzeni wieków.* Wrocław 2018, s. 167, 172, 174, 179, 184–185, 189.

který si pro obdržení buly eligibility vyřídil dobrozdání od tří lékařů, že mu vratislavské podnebí nesvědčí.¹⁴⁹ Po příjezdu do Olomouce se dopustil řady přehmatů. Z pozice své kardinálské hodnosti se snažil vymoci si různá privilegia, která odporovala volební kapitulaci, již z pozice olomouckého kanovníka podepsal. Například chtěl, aby jej navštívil Kinský dříve, než se představí jako kandidát na biskupský stolec kapitule. Dále vymáhal i privilegované místo během samotné volby a to například vyznačené křeslo před křesly ostatních kanovníků. Nakonec se samotných skrutinií vůbec nezúčastnil a dle Zuberu měl předstírat nemoc, takže skrutátoři museli pro Sinzendorfovo votum chodit k jeho lůžku.¹⁵⁰ Podobné chování nebylo mezi kandidáty s kardinálským titulem ničím neobvyklým, podobně si počínal také kardinál Lamberk při volbě salcburského arcibiskupa v roce 1745.¹⁵¹

Volební klání se nakonec soustředilo na duel mezi Castelcornem a olomouckým pomocným biskupem Egkhem, přičemž byl Jakub Arnošt jednomyslně zvolen až po šesti skrutiniích dne 11. října 1738. Navzdory samotnému průběhu volby měli dle zprávy volebního komisaře i análů olomouckých augustiniánů na Dómském návrší během elekcce jasně převažovat příznivci pastoračně horlivého sekavského biskupa.¹⁵²

2.4.1 Volební kapitulace

Již bylo připomenuto, že před samotným začátkem volby byla voliteli signována volební kapitulace, tedy dokument určující vztah mezi sídelním biskupem a kapitulou. Na základě kapitulace tak nově zvolenému pastýři vystávaly závazky, které měl během svého episkopátu uskutečnit. Záleželo však i na pozici katedrální kapituly, jestli měla dostatečný vliv, aby její naplňování „pohlídala“. Tím pádem nebyly spory

¹⁴⁹ REINHARDT, R.: *Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements XII*, s. 103; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 130.

¹⁵⁰ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 130.

¹⁵¹ WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 183.

¹⁵² ZAO-O, AO, inv. č. 480, sign. AIIIb3, Papež Kliment XII. potvrzuje volbu Jakuba Arnošta z Lichtenštejna, biskupa sekavského, biskupem olomouckým a přikazuje, aby složil do rukou biskupů thermopylského a arezzského předepsanou přísahu věrnosti (26. 1. 1739); ZAO-O, AO, inv. č. 485, sign. AIIIb8, Jakub Arnošt z Lichtenštejna, nově zvolený biskup olomoucký, slibuje věrnost a poslušnost papeži Klimentu XII., jeho nástupcům a církvi římské (26. 1. 1739); VÁLOVÁ, Kateřina: *Curia episcopalis Olomucensis v raném novověku*. Olomouc 2002, s. 30; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 130–131.

mezi kapitulami a biskupem ničím ojedinělým.¹⁵³ Dle historika Wolfganga Wüsta došlo k extrémně odlišné situaci během 16. století v duchovním knížectví Kostnice (Konstanz), v němž na základě volební kapitulace měli kanovníci pod kontrolou nejen biskupské příjmy, ale také platy jeho úředníků. Podobné situace a z nich vzniklé spory vedly v roce 1695 papeže Inocence XII. ke zrušení volebních kapitulací v říšské církvi. Toto rozhodnutí následně potvrdil v roce 1698 i císař Leopold I. Jak bylo výše uvedeno, zákaz kapitulací nevedl k jejich zániku, ale k formální změně jejího názvu. V případě salcburské arcidiecéze vedl arcibiskup Jan Arnošt z Thun-Hohensteinu (1643–1709) v Římě soudní proces s kapitulou a dosáhl bezpodmínečného zrušení kapitulací (1702).¹⁵⁴ Uvedené se však netýkalo olomoucké diecéze (později arcidiecéze), v jejímž případě byla poslední kapitulace sepsána před zvolením arcibiskupa Rudolfa Jana Habsbursko-Lotrinského (1788–1831) v roce 1819.¹⁵⁵

Volební kapitulace biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu nám podává vzhled do situace diecéze po smrti kardinála Schrattenbacha. V naprosté většině bodů se jedná o přepis právě jeho kapitulace z roku 1711, již na základě své dlouhodobé nepřítomnosti na Moravě a sporům s kapitulou nenaplňoval.¹⁵⁶

Dokument, jehož edice se nalézá oddíle textových příloh disertace, je koncipován do 32 bodů a v podstatě se jedná o „podmínky spoluvlády“ v diecézi a na biskupských statcích mezi nově zvoleným sídelním biskupem a katedrální kapitulou, přičemž všechny významnější kroky měl moravský pastýř konzultovat s kanovníky.¹⁵⁷ První bod dohody se týkal situace, již olomoucký biskupský stolec zažil v případě posledních dvou ordinářů, a to nepřítomnosti na dobu delší než tři měsíce. V takovém případě měl být ustanoven jeden nebo dva administrátoři z řad

¹⁵³ WÜST, W.: *Bischöfe als Reichsfürsten*, s. 44.

¹⁵⁴ BRAUN, B.: *Die bischöflichen Wahlkapitulationen in der Reich*, s. 149–150, 152; HEINISCH, Reinhard Rudolf: *Die bischöflichen Wahlkapitulationen im Erzstift Salzburg. 1514–1688*. Wien 1977, s. 126–127.

¹⁵⁵ ZAO-O, MCO, inv. č. 2068, sign. AVb73/3, Volební kapitulace olomouckého arcibiskupa Rudolfa Jana Habsbursko-Lotrinského (1819); ZLÁMAL, Bohumil – LARISCH, Jan: *Rudolf Jan. Arcivévoda rakouský, arcibiskup olomoucký a kardinál*. Olomouc 2010, s. 31.

¹⁵⁶ ZAO-O, MCO, inv. č. 1769, sign. AIVd45/4, Volební kapitulace olomouckého biskupa Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu (1711); ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 109–110, 113.

¹⁵⁷ ZAO-O, MCO, Volební kapitulace Jakuba Arnošta z Liechtensteinu (1738), inv. č. 1686, sign. BVc2/1 (nefoliováno). Srov.: ZAO-O, MCO, inv. č. 1769, sign. AIVd45/4, Volební kapitulace olomouckého biskupa Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu (1711).

kanovníků.¹⁵⁸ Další bod se týkal péče o kandidáty kněžství „*podporované biskupskou fundací v olomouckém konviktu*“ jezuitů. Jejich zabezpečení měl hradit biskupský úřad, který jim měl nabídnou obdobnou podporu „*jako v již existující papežské nebo císařské nebo v jakékoli jiné nadaci*“.¹⁵⁹ Ve třetím bodu se zvolený zavázal k péči o katedrální chrám jak o jeho výzdobu, tak vybavení.¹⁶⁰ Čtvrtý paragraf se věnoval požadavkům na potvrzení biskupských privilegií jak u římské kurie, tak na panovnickém dvoře. Pokud by taková potřeba nastala, měl o tom biskup nejprve informovat kapitolu a pouze s jejím souhlasem jednat „*na vlastní náklady*“. Současně mu dala za úkol uspořádat biskupský archiv v Kroměříži a bránit práva kapituly.¹⁶¹

Další položka volební kapitulace se týkala práv a povinností biskupských poddaných. Ti nesměli být zatěžováni přemrštěnými poplatky ani od nich biskup nesměl vybírat zálohy za výběr dávek. Na druhou stranu jim a biskupským leníkům nesměl udělovat bez souhlasu kapituly žádné výsady. Současně je na tomto místě nově zvolený biskup se žádal, aby zjistil, zda jsou splaceny všechny dluhy po někdejším biskupovi Karlu Josefovi Lotrinském, jak se k tomu ve své kapitulaci zavázal kardinál Schrattenbach.¹⁶²

Šestý bod opakuje již zmíněnou žádost o vzájemnou spolupráci mezi biskupem a kapitulou. Následně je ve stejném duchu moravský pastýř vybízen k tomu, aby dvěma kanovníkům umožnil účastnit se zasedání manských sněmů a soudů spolu s ním. Pokud by se jich Jakub Arnošt nezúčastnil, měl delegovat dalšího kanovníka jako svého zástupce.¹⁶³ V osmém paragrafu členové kapituly upozorňují biskupa na povinnost leníků vykonávat své feudální povinnosti osobně, nikoliv prostřednictvím zástupců.¹⁶⁴ Podobně jako v případě zasedání vazalů měli být zástupci kapituly přítomni i při skládání manských slibů a slibů manských úředníků

¹⁵⁸ ZAO-O, MCO, Volební kapitulace Jakuba Arnošta z Liechtensteinu (1738), inv. č. 1686, sign. BVc2/1, fol. 2v–3r (nefoliováno).

¹⁵⁹ Tamtéž, fol. 3r (nefoliováno).

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž, fol. 3v (nefoliováno).

¹⁶² Tamtéž, fol. 3v–4v (nefoliováno); ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 107.

¹⁶³ ZAO-O, MCO, Volební kapitulace Jakuba Arnošta z Liechtensteinu (1738), inv. č. 1686, sign. BVc2/1, fol. 4v (nefoliováno).

¹⁶⁴ Tamtéž, fol. 5r (nefoliováno).

(soudci a písař), což je devátá položka kapitulace.¹⁶⁵ Biskupskými leníky se zabýval i následující paragraf. Podle něj neměl biskup uvolňovat své statky z lenní závislosti. Pokud by však některý z manských statků přeci jen prodával, třetina z ceny měla náležet kapitule. V případě, že by se rozhodl někomu statek darovat a vyvázal by jej z manství, platil by biskup kapitule jednu třetinu z odhadní ceny.¹⁶⁶

Jedenáctý artikul shrnoval závazky vysokých biskupských úředníků a purkmistrů měst. Ti se měli zavázat s odkazem na nebezpečí náhlé smrti ordináře přísahou věrnosti nejen biskupovi, ale opět i kapitule.¹⁶⁷ Další bod se týkal zacházení s nemovitým majetkem, s nímž kromě příjmů z nájmu nemohl Jakub Arnošt bez souhlasu kanovníků volně nakládat.¹⁶⁸ Třináctý paragraf zavazoval Castelcornu k tomu, že, „*pokud obdrží od Nejvyššího kněze nebo jiným titulem získá právo udělování kanonikátu, aby povyšoval domácí, a nikoli cizince, a aby jim propůjčoval i jiná církevní benefícia.*“¹⁶⁹ Další oddíl dokumentu se zabýval případným úmrtím pastýře bez závěti. V takovémto případě by automaticky přešel do vlastnictví diecéze.¹⁷⁰ Další bod pojednával o liturgických oděvech a náčiní biskupa. Pokud by ve svém testamentu neuvedl jinak, měly se automaticky stát majetkem katedrálního kostela.¹⁷¹ Podobně zní i následující šestnáctý paragraf, který zakazuje Lichtensteinovi používat cennější liturgická roucha a předměty mimo území diecéze bez vědomí kapituly.¹⁷²

Sedmnáctý artikul opět upomíná na nutnost jednoty mezi biskupem a kanovníky, „*jako by byli jedním pevným tělem*“.¹⁷³ V další části se nově zvolený biskup zavazoval k zastání se kapituly v případě soudní žaloby za období správy diecéze během sedesvakance a v devatenácté části přislíbil poskytnutí ubytování kanovníkům v biskupských rezidencích (především v brněnském domě).¹⁷⁴ Dvacátý

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž, fol. 5r–5v (nefoliováno).

¹⁶⁷ Tamtéž, fol. 5v–6r (nefoliováno).

¹⁶⁸ Tamtéž, fol. 6r (nefoliováno).

¹⁶⁹ Tamtéž, fol. 6r (nefoliováno).

¹⁷⁰ Tamtéž, fol. 6r–6v (nefoliováno).

¹⁷¹ Tamtéž, fol. 6v (nefoliováno).

¹⁷² Tamtéž, fol. 6v–7r (nefoliováno).

¹⁷³ Tamtéž, fol. 7r (nefoliováno).

¹⁷⁴ Tamtéž, fol. 7r–7v (nefoliováno).

paragraf zavazoval Lichtensteina k údržbě staveb v majetku biskupství a především k dokončení kroměřížského zámku, jež „*nechá dokončit nejlepšími architekty*“.¹⁷⁵ Dále neměli vybírat biskupští úředníci poplatky za právní úkony od svých kapitulních protějšků a ve dvanáctém odstavci nově zvolený biskup slíbil vyslat do Říma jednoho nebo dva kanovníky kvůli potvrzení volby. Samozřejmě také na náklady dotyčného.¹⁷⁶ Následující obligace zavazovala biskupa do tří měsíců od počátku jeho vlády k vytvoření soupisu biskupského majetku a privilegií.¹⁷⁷

Za čtyřicáté se od Castelforna očekávalo sestavení církevního soudního tribunálu, v jehož čele měl stanout generální vikář nebo jiný úředník z grémia kapituly a přísedícími mu budou čtyři kapitulní kanovníci. K tomu se ordinovaný biskup zavázal jim zajistit notáře.¹⁷⁸ Další artikul mu zakazoval zcizování církevního majetku a zavazoval ho obsazovat posty arcijáhnů pouze členy katedrální kapituly.¹⁷⁹ Dvacátý šestý paragraf zabraňoval Jakubu Arnoštovi předkládat dokumenty biskupského archivu institucím mimo území Moravy bez schválení kanovníků.¹⁸⁰ Nadcházející článek pojednával o důležitých úředních cestách, které měl vykonávat biskup, případně jeden nebo dva kanovníci.¹⁸¹ Další odstavec dává zvolenému za úkol v případě delší nepřítomnosti v diecézi vybrat z kanovníků administrátora, k němuž druhého by vybrala kapitula.¹⁸² Devětadvacátý bod se opět zabývá závazky biskupa ke katedrálnímu chrámu, konkrétně zkvalitnění hudební produkce při liturgii.¹⁸³ Třicátý článek pojednává o závazcích biskupů vůči olomouckým jezuitům. Zde se především jednalo o plán na předání kroměřížské biskupské knihovny univerzitě.¹⁸⁴ Předposlední paragraf se opět vracel ke kvalitě liturgie v katedrále a potřebě zaměstnat ceremoniáře, „vzhledem k tomu, že v minulosti byla kvůli

¹⁷⁵ Tamtéž, fol. 8r (nefoliováno).

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž, fol. 8v (nefoliováno).

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž, fol. 9r (nefoliováno).

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž, fol. 9r–9v (nefoliováno).

nepřítomnosti takové zodpovědné osoby často pozorována řada chyb a nepořádků¹⁸⁵.

Podrobně formulovaným zněním volební kapitulace si s odvoláním na „bratrský vztah“ mezi zvoleným biskupem a kanovníky snažila kapitula zajistit spoluúčast na řízení diecéze a doprovázet ordináře při všech důležitých jednáních.¹⁸⁶ Již bylo zmíněno, že Jakub Arnošt s tímto grémiem dobře vycházel. Tomuto stavu napomohlo také zvolení biskupova přítele Jan Jiřího Mayerswalda z Mayerswaldu (1676–1747) v roce 1741.¹⁸⁷ Tyto skutečnosti by moravskému pastýři umožnily nekonfliktně korigovat znění dokumentu při aplikaci jejího posledního bodu, který změny se souhlasem kanovníků připouštěl.¹⁸⁸ Takovýto vývoj však můžeme pouze hypoteticky předpokládat, protože s válkami o rakouské dědictví vyvstaly Lichtensteinovi-Castelcornovi i kapitule daleko závažnější problémy.

2.4.2 Správa biskupských statků

V předešlé podkapitole jsme se seznámili s očekáváními olomoucké dómské kapituly od nově zvoleného biskupa, ale co se týče naplňování jednotlivých bodů volební kapitulace, vždy záviselo na zájmu zvoleného a pozici kapituly. V Castelcornově případě velkou roli při snaze naplňovat články kapitulace možná sehrála i skutečnost, že se v olomouckém kanovnickém grémiu nacházeli jeho příbuzní i přátelé, ale rovněž také biskupa snaha naplňovat ideál potridentského biskupa.¹⁸⁹

Nově zvolený biskup získal od správy diecéze provizi pouhých 9 686 zl. a 38 kr. do obdržení práva spravovat temporálie od panovníka. Nejspíše tato skutečnost spolu se zprávami o špatném stavu hospodářství biskupských statků posloužily jako argumenty pro udělení císařova povolení k převzetí temporálií Jakubem Arnoštem ještě před složením jeho lenní přísahy.¹⁹⁰ Z listů Mayerswaldovi je zřejmé, že se Castelcorno na převzetí olomoucké diecéze těšil a pilně připravoval. V jednom z dopisů si kanovníkovi posteskl, že by chtěl být mladší, aby měl dostatek času

¹⁸⁵ Tamtéž, fol. 9v (nefoliováno).

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ ZEMEK M.: *Posloupnost II.*, s. 148–149; 201.

¹⁸⁸ ZAO-O, MCO, Volební kapitulace Jakuba Arnošta z Liechtensteinu (1738), inv. č. 1686, sign. BVc2/1, fol. 10r (nefoliováno).

¹⁸⁹ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 142–143.

¹⁹⁰ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 133.

na vyřešení všech problémů diecéze.¹⁹¹ Už ve Štýrsku měl k dispozici informace o výnosnosti biskupských statků a zmatcích v účetnictví, které měly být způsobeny nedbalostí jeho předchůdců: „*biskupové nedbali na účty a neplatili žádnou paritaci*“.¹⁹² Od nového biskupa dle Zuberu nápravu v hospodářství očekával i kapitulní děkan Oedt.¹⁹³

Už krátce po nástupu marně hledal inventáře vyškovského a chrlického velkostatku. V dopise z 2. října 1738 psal o tom, že „*překvapení*“ v Kroměříži nemají konce, což uvedl v souvislosti s potřebou pořízení na zámku nové garderoby a nádobí. V listu dále píše o záměru sepsání „*řádného inventáře všeho*“ jak to vykonal v případě majetku sekavských biskupů.¹⁹⁴ K tomu na kroměřížském zámku postrádal i původní okna, jež nechal jeho předchůdce převést do Vyškova. Kvůli průvanu Jakub Arnošt plánoval pořídit nová.¹⁹⁵ V dalším listu se pro změnu dočteme o přemrštěných výdajích kardinála Schrattenbacha, jenž měl utrácet peníze za „*opery, zpěváky, komedie, společníky, velké tabule a vydržování mnoha cizích lidí*“.¹⁹⁶ V listu z 21. května 1739 Mayerswaldovi psal o zajištění biskupského stříbra, jež si vzal s sebou Schrattenbach do Říma, a záměru na redukci počtu členů biskupského dvora.¹⁹⁷

Výše uvedené obohacování vrchnostenských úředníků se jevilo až tak neúnosné, že Jakub Arnošt zvažoval odvolání ředitele správy komorních statků Jana Žalkovského ze Žalkovic, ale na radu Mayerswalda tak neučinil.¹⁹⁸ Mezi poklesky bylo například zjištěno, že chropýňský purkrabí vybíral od 100 sedláků robotní peníze

¹⁹¹ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Mayerswaldovi z 29. února 1739.

¹⁹² ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Mayerswaldovi z 4. listopadu 1738.

¹⁹³ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 133.

¹⁹⁴ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Mayerswaldovi z 2. října 1738.

¹⁹⁵ AES, Kasten 1, Fach 26, Faszikel 1, *Übergabes Inventarium bei dem Fürstlichen-Bistumb Seggau de Anno 1739*; ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Mayerswaldovi z 18. ledna 1739.

¹⁹⁶ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Mayerswaldovi ze 4. října 1738.

¹⁹⁷ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Mayerswaldovi z 21. května 1739.

¹⁹⁸ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 133.

ve výši 4–8 zl., ale odváděl jen po 6 zl.¹⁹⁹ Další si pro změnu kupovali z biskupských financí luxusní potraviny.²⁰⁰ Celkovou výši škod na panstvích olomouckých biskupů nejsme kvůli nedochované účetní dokumentaci schopni vyčíslit. Biskup Mayerswaldovi v listu z 28. října 1739 opět připomněl potřebu zpřehlednit účetnictví, díky čemuž mohl realizovat body volební kapitulace.²⁰¹

Po získání práva spravovat temporálie a zjištění informací o ekonomickém stavu biskupského dominia potřeboval Jakub Arnošt zajistit nové kvalitní a loajální úředníky. K této výzvě se postavil stejně jako mnozí jeho současníci. Nově zvolení biskupové, jak podotýká Wolfgang Wüst, se snažili si zavázat stávající personál, ale současně se snažili „rozbít“ některé zažité zvyklosti, jakými bylo dědičné zastávání vysokých funkcí příslušníky zpravidla níže postavených šlechtických rodin, aby si zajistili loajální úředníky.²⁰² Jakub Arnošt uskutečnil podobný krok, když k 1. červenci 1739 jmenoval nešlechtice Jiřího Jurovského hospodářským radou a vrchním kontrolorem. Kromě něj zaměstnal i právníka Jindřicha Pazelta, jemuž se podařilo vyřešit dědické nároky Františka Antonína ze Schrattenbachu.²⁰³ Kromě nich zaměstnal jako svého osobního sekretáře Ferdinanda Wagnera. Významnými diplomatickými misemi zaměstnával jak během olomouckého, tak salcburského episkopátu svého synovce Leopolda Antonína Podstatského z Prusinovic, kterého jmenoval svým římským delegátem pro zajištění konfirmační buly. Výše taxy nakonec dosahovala 7944 scudi, což však Castelvorno na radu generála jezuitů zaplatil.²⁰⁴

Jak upozornil Rudolf Zuber, tak výše všech výloh spojených s volbou a placením příslušných tax do Vídně a do Říma činila 86 000 zl. Jakub Arnošt část dluhů hodlal splatit nově vyraženými mincemi, ale nedisponoval ani tolika prostředky,

¹⁹⁹ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelvorna kanovníku Mayerswaldovi ze 3. dubna 1739; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 134.

²⁰⁰ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelvorna kanovníku Mayerswaldovi z 15. března 1739; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 133.

²⁰¹ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelvorna kanovníku Mayerswaldovi z 28. října 1739.

²⁰² WÜST, W.: *Bischöfe als Reichsfürsten*, s. 45.

²⁰³ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelvorna kanovníku Mayerswaldovi z 29. července 1739; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 133.

²⁰⁴ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelvorna kanovníku Mayerswaldovi z 2. října 1738; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 133.

aby zaplatil nabízený pagament. Navzdory této skutečnosti se už v srpnu 1739 dostaly do oběhu první série biskupských tolarů, které však vzbudily u mincovního úřadu ve Vídni nevoli, protože jejich obsah stříbra byl 0,3 % nižší, než byla požadovaná říšská norma. Biskup byl ihned na tento nedostatek upozorněn, ale bez rozpaků razil další toлары.²⁰⁵ Oproti tomu při čekání Castelcorna na složení lenní přísahy byl na něj vídeňským dvorem činěn nátlak, aby udělil biskupské léno Jindřichov ve Slezsku (Hennersdorf) ministru zahraničí Janu Kryštofovi z Bartensteinu. Olomoucký biskup se sice podvolil, ale neslevil z požadované zástavní ceny 60 000 zl.²⁰⁶ Starosti spojené s finančními záležitostmi pokračovaly i pak, kdy si dvakrát stěžoval u vídeňského nuncia na opakovaný výběr tzv. turecké daně, již měl císař vybírat v pětiletých intervalech na stavbu protitureckého opevnění, ale vybíral ji častěji a pro Moravu byl za to zodpovědný právě olomoucký biskup.²⁰⁷

Do vypuknutí válek o rakouské dědictví stihl uskutečnit několik stavebních počínů. Kromě uvedených oprav kroměřížského zámku se v dopisu z 28. října 1739 Jakub Arnošt zmínil Mayerswaldovi o blíže nespecifikovaných zednických pracích v olomoucké rezidenci.²⁰⁸ Po nástupu do Olomouce se jeho pozornost soustředila na olomouckou katedrálu a splnění článků spojených s jejím vybavením a liturgickou hudbou. Již v roce 1738 psal v listu o plánu pořídit dvojici pilířových varhan v prostoru mezi presbytářem a lodí, podle varhan v salcburské nebo pasovské katedrále.²⁰⁹ Castelcorno svůj záměr uskutečnil o tři roky později a kromě nich do presbytáře katedrály pořídil kovanou mříž, soubor liturgických oděvů či relikviáře sv. Jana Nepomuckého a sv. Kristýna.²¹⁰ Jak zjistila muzikoložka Jana Spáčilová, Jakubu

²⁰⁵ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 133–134.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 134.

²⁰⁷ Moravská zemská knihovna, sign. ST3–1248.780, Sběrka patentů a cirkulářů olomouckého biskupství arcibiskupství. Cirkulář vyhlašující vybírání turecké daně (25. 4. 1739); ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 137, 139.

²⁰⁸ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Mayerswaldovi z 28. října 1739.

²⁰⁹ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 14–15.

²¹⁰ Z dvojice pilířových varhan se dochovala jejich sochařská výzdoba. U další sochařské výzdoby katedrály ze 40. let 18. století zůstává otázkou, zda ji pořídl Lichtenstein-Castelcorno nebo kapitulní kanovníci; LOUCKÝ, Florián Josef: *Popis královského hlavního města Olomouce sepsaný syndikem Floriánem Josefem Louckým roku 1746*, Olomouc 1991, s. 99; ZÁPALKOVÁ, Helena: *Andělé z výzdoby varhan. Jan Antonín Richter*. In: JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek – ANTONOVIČ, Vladan (eds.): *Olomoucké baroko 2. Výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010, s. 198–199; ZÁPALKOVÁ, Helena: *Dvojice relikviářů sv. Jana Nepomuckého a sv. Kristýna*. In: JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek

Arnoštovi dedikoval císařský dvorní skladatel a loutnista Ignác Maria Conti (1699–1759) cyklus čtyř mší, jež byly nejspíše hrány i v olomoucké katedrále sv. Václava.²¹¹

Mimoto plánoval vystavět domy pro nemocné a provinilé kněze, z čehož se mu podle zápisu v pozůstalostním řízení podařilo vystavět v Kroměříži dům pro přestálé kněze.²¹² Jak upozornil historik Václav Bartůšek, Jakub Arnošt plánoval v souladu s volební kapitulací převést biskupskou knihovnu z Kroměříže do Olomouce. Nezamýšlel ji však dát do správy jezuitům, nýbrž chtěl v katedrálním městě založit piaristickou kolej s gymnáziem. Záměr nakonec nebyl uskutečněn kvůli Castelcornovu zvolení salcburským arcibiskupem.²¹³

V pasáži věnované Jakobovu působení ve Štýrsku byla uvedena i zmínka o jeho podnikání ve vinařství, v níž pokračoval i na Moravě, což dokládá jeho postesk Mayerswaldovi v dopise z 29. září 1740. Zde si stěžoval, že kvůli mrazu a plísni bude malá úroda. Na základě toho předpokládal, že se na polešovickém statku vyprodukuje 60–70 sudů vína.²¹⁴ Jak podotkl švýcarský historik Peter Hersche, podnikání v zemědělství bylo stěžejním odvětvím ve všech duchovních knížectvích, a dokonce stát würzburských biskupů se specializoval na produkci jakostních vín.²¹⁵ Podobně špýrský biskup Damian Hugo ze Schönbornu (1676–1743) cíleně reformoval biskupskou komoru a rozvíjel zemědělskou produkci ve své zemi.²¹⁶ V případě hlubšího poznání

– ANTONOVIČ, Vladan (eds.): *Olomoucké baroko 2. Výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010, s. 532–533; ZÁPALKOVÁ, Helena: *Panna Maria Immaculata. Jan Antonín Richter*. In: JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek – ANTONOVIČ, Vladan (eds.): *Olomoucké baroko 2. Výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010, s. 199.

²¹¹ SPÁČILOVÁ, Jana: *Contiho moteto k počtě svatých Cyrila a Metoděje*. *Vlastivědný věstník moravský* 65, 2013, č. 2, s. 142.

²¹² MZA Brno, fond C2, kart. 110, inv. č. L74, Pozůstalostní řízení po smrti salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu, fol. 256v.

²¹³ BARTŮŠEK, Václav: *Olomouc. Pokus o založení koleje piaristů*. In: FOLTÝN, Dušan a kol.: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005, s. 511; MĚSÍC, Cyril: *Budování kroměřížské zámecké knihovny a osoba čtenáře v průběhů staletí*. *Opera romanica* 4, 2003, s. 414.

²¹⁴ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Mayerswaldovi z 9. září 1740.

²¹⁵ HERSCHE, P.: *Intendierte Rückständigkeit* s. 140; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 142.

²¹⁶ Damian Hugo v rámci svých reforem ve Špýrsku založil v rámci reforem správy státních financí úřad komorního důchodního, který měl na starost dohled nad příjmy a výdaji v duchovním knížectví. Jemu měly být předkládány ve formě „úpisů“ k posouzení všechny účty biskupských úřadů a podniků. On pak měl svému knížeti-biskupovi každoročně předkládat roční účet „Gesamtabrechnung“. Špýrský biskup tento návrh zakomponoval do finální podoby jednacího řádu komorní rady svého státu

situace hospodářských poměrů za Jakuba Arnošta na statcích olomouckého biskupství jsme však vyčerpali několik málo dochovaných pramenů, které nám daly nahlédnout do jeho aktivit na Moravě před vypuknutím válek o rakouské dědictví. Tím pádem se jedná o Castelcornovy aktivity během necelé dvou a půl roku od jeho zvolení. Dne 16. prosince 1740 vstoupila pruská vojska do Slezska a nejen olomouckému biskupovi začaly „náročné časy“.²¹⁷

2.4.3 Pastýřem během válek o rakouské dědictví

Smrtí Karla VI. vymřela po meči císařská dynastie Habsburků a jejich země pod vládou císařovy dcery Marie Terezie se zdály snadnou kořistí, jak pro bavorského a saského kurfiřta, jejichž manželky pocházely ze stejného rodu, tak i pro Prusko a Francii. Ti všichni prohlásili pragmatickou sankci, kterou sami až na Bavorsko signovali, za „mrtvý“ dokument a na základě dohody z Nymphenburgu (28. 5. 1741) a dalších úmluv si mezi sebe rozdělili větší část habsburského dědictví. Po pruském vstupu do Slezska vstoupilo bavorsko-francouzské vojsko do Čech a bavorský kurfiřt Karel Albrecht se 19. prosince 1741 nechal prohlásit českým králem. Během března 1741 obsadili Prusové kromě Nisy celé Slezsko.²¹⁸ Na začátku jara Fridrichovi muži v Jeseníku zajali vratislavského biskupa Filipa Ludvíka za Sinzendorfu (1699–1747) a král jej nechal odvést do Otmuchova (17. 3. 1741). Při osobním setkání jej měl Fridrich II. familiárně uvítat pozdravem: „Vítám Vás Sinzendorfe!“, což se kardinála pochopitelně dotklo.²¹⁹ Na podzim téhož roku mezitím propuštěný Sinzendorf gratuloval Hohenzollernovi k dobytí Nisy a prohlásil se jeho poddaným, což se jak v Římě, tak i ve Vídni setkalo s nevolí.²²⁰

V návaznosti na vývoj situace ve Slezsku olomoucký magistrát požádal 28. ledna 1741 biskupa o zapůjčení děl z hradu Mírova. Žádost však byla

(1720); MAUELSHAGEN, Stephan: *Ordensritter – Landesherr – Kirchenfürst. Damian Hugo von Schönborn (1676–1743). Ein Leben im Alten Reich*. Ubstadt – Weiher 2001, s. 136–137, 140, 158–170.
²¹⁷ UHLÍŘ, Dušan: *Epilog „českého“ Slezska v letech 1740–1763*. In: JIRÁSEK, Zdeněk (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu II. 1490–1763*. Praha 2012, s. 368–375.

²¹⁸ FIALA, Jiří: *Pruská invaze na Moravu v letech 1741–1742 a její soudobé kulturní reflexe*. Olomouc 1997, s. 7–8, 16–20; HLAVAČKA, Milan: *Karel Albrecht. Příběh druhého zimního krále*. Praha 1997, s. 100; UHLÍŘ, D.: *Epilog „českého“ Slezska*, s. 372.

²¹⁹ ZUBER, R.: *Jesenicko v období feudalismu*, s. 308

²²⁰ ZAO, fond Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus I., 1724–1745*, pag. 448–449; ZUBER, R.: *Jesenicko v období feudalismu*, s. 308.

Castelcornem odmítnuta s odůvodněním jejich potřeby.²²¹ Městská rada taktéž vyvíjela nátlak na velitele olomoucké pevnosti Františka Mikuláše z Falaize, aby dovybavil výzbroj pevnosti a uvedl ji do pohotovostního stavu. Tato snaha se setkala s neporozuměním. Podobně i apelace u panovnice vyšly více méně naprázdno, navíc ještě velitel pevnosti 10. srpna zemřel a jeho nástupce Josef z Terzi byl jmenován až na začátku prosince. Město se tak snažilo připravit na případný pruský útok dle svých možností.²²² Navzdory politickému vývoji se biskup snažil věnovat pastoračním aktivitám do posledního okamžiku. Dále dle záznamu v kronice olomouckých augustiniánů 11. října u příležitosti výročí svého zvolení biskup uspořádal v olomoucké rezidenci hostinu.²²³

Během prosince roku 1741 vtrhlo pruské vojsko ve dvou kolonách na Moravu. Jedna táhla přes Bruntál a velel jí generál Fridrich Šebestián Truchseß z Waldburku (1677–1745), druhá pak pod vedením polního maršála Kurta Kryštofa ze Schwerinu (1684–1757) šla přes Opavu.²²⁴ Obě se podle plánu spojily na Štědrý den ve Šternberku a vytáhly na Olomouc.²²⁵ Jak informuje Jiří Fiala, pruské oddíly postupovaly ze Slezska bez výraznějšího odporu početně několikrát slabší a demoralizované rakouské armády. Cílem invaze mělo být spojení pruských sil se saskými a společný postup na Vídeň.²²⁶

Krátce před Vánoci (20. 12.) měla přijít do města zpráva, že Prusové se chystají dobýt Olomouc. Následovala příprava na obléhání a Jakub Arnošt odjel do Kroměříže (23. 12.).²²⁷ Město však již 26. prosince kapitulovalo, což bylo pro Prusy triumfem.²²⁸ Dle zjištění Jiřího Sehnala si pruský král Fridrich II. měl prý přát prohlédnout olomouckou pevnost osobně. Kvůli vojenským úspěchům okupantů moravské

²²¹ FIALA, J.: *Pruská invaze na Moravu*, s. 23.

²²² Tamtéž, s. 24.

²²³ Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M II 46, *Annales seu Protocollum Monasterii OOSS Olomuci ad Omnes Sanctos, 1723–1748*, pag. 329; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 21.

²²⁴ FIALA, J.: *Pruská invaze na Moravu*, s. 27.

²²⁵ Tamtéž, s. 29.

²²⁶ Tamtéž, s. 27, 39, 49–52.

²²⁷ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 21.

²²⁸ FIALA, J.: *Pruská invaze na Moravu*, s. 29–32; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 22.

světské i církevní vrchnosti k nim zaujaly zdrženlivý postoj, jednak i proto, aby uchránily svá panství před pustošením, jednak z nejistoty, kdo bude vítězem.²²⁹

Krátce po Novém roce (4. 1. 1742) se v olomoucké biskupské rezidenci ubytoval generál Schwerin spolu se dvěma svými kolegy.²³⁰ Dva týdny na to se město začalo chystat na příjezd pruského panovníka. Kvůli tomu se 26. ledna vrátil biskup z Kroměříže do Olomouce, a když se dozvěděl, že pruský král je již v Lanškrouně, poslal k němu svého synovce Leopolda Antonína Podstatského z Prusinovic, aby mu dělal doprovod.²³¹

Nakonec dva dny po biskupovi přijel do Olomouce i pruský král spolu se svým bratrem knížetem Vilémem a dvěma vozy zásob. Jejich příjezd však měl zůstat v utajení, takže postrádal jakékoliv ceremoniální prvky. Král tak dokonce odmítl i vůz s koněm, který pro něho biskup poslal do nedalekého Křelova. Ubytoval se však pochopitelně v nejreprezentativnějším olomouckém paláci, biskupské rezidenci.²³²

Dalšího dne (29. 1.) dopoledne se do rezidence dostavili v 10 hodin kanovníci, zástupci řádů a lidé nejrůznějšího stavu, aby Fridricha II. pozdravili. Panovník však vyšel ze své komnaty až v 11 hodin. Jako první ho oslovil hradiský opat Václavík, ale král ho minul a prohlížel si shromážděné duchovní s dotazem: „*To jsou řádoví duchovní?*“.²³³ Následně sešel na náměstí před rezidencí, kde cvičily dvě setniny pruských pěšáků. Tam mu stráž zasalutovala a on potom po schodech opět vstoupil do rezidence, kde jej čekali zástupci magistrátu a duchovních řádů. Nejdříve začal mluvit městský syndik Loucký.²³⁴ Aniž by ho však král vyslechl, přešel k děkanovi olomouckých augustiniánů, který ho oslovil: „*Klášter Všech svatých spolu s nemocným proboštem se klaní vaší královské výsosti*“, Nato se ho Fridrich při podávání rukou otázal, z jakého je řádu a děkan mu odpověděl: „*Řeholní kanovníci sv. Augustina*.“ Král potom přikročil k dalším řeholníkům s otázkou na počet klášterů

²²⁹ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 22.

²³⁰ FIALA, J.: *Pruská invaze na Moravu*, s. 36; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 22.

²³¹ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 22.

²³² FIALA, J.: *Pruská invaze na Moravu*, s. 37; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 22.

²³³ Tamtéž; SEHNAL, Jiří: *Hudba u řeholních kanovníků sv. Augustina na Moravě v 17. a 18. století, část I. — Olomouc*. Hudební věda 52, 2015, č. 3–4, s. 264.

²³⁴ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 22.

ve městě. Prior olomouckých dominikánů mu odpověděl, že se ve městě nalézají sedm řeholních domů.²³⁵

Podle augustiniánského kronikáře pak následoval společný oběd biskupa s králem, jeho generály a zástupci klášterů.²³⁶ Na základě svědectví augustiniánského děkana, který se jej zúčastnil, víme, že Fridrich II. vytýkal Marii Terezii tvrdohlavost a prohlašoval, že ji zbraněmi přinutí, aby se podvolila. Zúčastněným rovněž prozradil, že má své příznivce dokonce mezi členy olomoucké kapituly. Nevíme, jestli tím myslel nesídelního kanovníka, pozdějšího vratislavského biskupa Filipa Gotharda ze Schafgotsche (1715–1795) nebo někoho jiného.²³⁷ Jak upozornil Jiří Sehnal, olomoucký biskup byl zřejmě jediným představitelem duchovního stavu, k němuž král choval jakýsi respekt a s nímž trávil volný čas, aniž by to záleželo na Castelnorově vůli.²³⁸

Po obědě měl Jakub Arnošt zavést augustiniánského děkana do jednoho ze svých pokojů a v tajnosti mu prozradil, že má nařizeno zůstat v Olomouci, ale že doufá, že i v těchto pohromách mu Bůh a jeho Matka pomohou.²³⁹ Odpoledne si pruský král prohlédl město a měl se podívat nad tím, že nebylo hájeno. Večer uspořádal král ve městě ples, na kterém se triumfálně sám objevil a provedl jednotlivé dámy. Další den měl pro změnu biskup uspořádat bál na počest krále. Z něj však Fridrich odešel dříve, protože dostal koliku.²⁴⁰

Poslední lednový den se muselo biskupovi ulevit, protože se Fridrich přestěhoval z biskupské rezidence do Hauenschildova paláce na Dolním náměstí.²⁴¹

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M II 46, *Annales seu Protocollum Monasterii OOSS Olomuci ad Omnes Sanctos, 1723–1748*, pag. 338; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 22

²³⁷ Fridrich II. Pruský kanovníka Schafgotsche prosadil jako Sinzendorfova koadjutora navzdory protestům vratislavské katedrální kapituly; MANDZIUK, J.: *Rządcy (archi)diecezji wrocławskiej*, s. 194–196; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 22; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 158.

²³⁸ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 23.

²³⁹ Tamtéž, s. 23.

²⁴⁰ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 23.

²⁴¹ FIALA, J.: *Pruská invaze na Moravu*, s. 37; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 23.

Je otázkou, zda k tomu krále přiměl i dar „šesti krásných koní“.²⁴² Jak podotýká Sehnal, král dar s díky přijal, ale žádal po biskupovi také hajduky, protože byli urostlé postavy. Jakub Arnošt mu na připomínku řekl, že hajduci nejsou jeho poddaní, a ti, když se o tom dověděli, pro jistotu tajně uprchli z Olomouce, aby případně nebyli odvedeni do pruského vojska.²⁴³

Během pruské okupace Olomouce navštěvovali Jakuba Arnošta i představení moravských klášterů s prosbami o přímluvu u Fridricha II., ale o jejich úspěchu můžeme už jen při pruském požadavku o kontribuci od biskupství ve výši 300 000 zl. pochybovat.²⁴⁴ Současně se město „přelidňovalo“ stále přicházejícími pruskými oddíly a mezi obyvateli města se začaly šířit různé choroby.²⁴⁵ Protestantské bohoslužby se měly jak v Olomouci, tak i Kroměříži odehrávat v zasedacích sálech radnic.²⁴⁶ Situaci okupačních jednotek změnilo až neúspěšné obléhání Brna (9. 2. – 7. 4. 1742) od jehož dobytí si Fridrich sliboval otevření cesty na rakouskou metropoli a saský kurfiřt hodnost moravského markraběte. Obléhání ukončila ofenzíva rakouského vojska vedeného Karlem Alexandrem Lotrinským (1712–1780).²⁴⁷ Pruská posádka pobývala v Olomouci až do 23. dubna, a pak slovy kronikáře augustiniánského kláštera ve Šternberku z města odešla, „co nejrychleji jako zloději.“²⁴⁸ Uzavřením vratislavského míru 11. dubna 1742 Marie Terezie dočasně ukončila boje s Pruskem a mohla se plně soustředit na vypuzení bavorsko-francouzských jednotek ze svých zemí.²⁴⁹ Současně však ztratila většinu území Slezska a Kladsko.²⁵⁰

Nejspíše díky setkání Jakuba Arnošta s Fridrichem II. zůstala bělovodská piaristická kolej těsně na území Rakouského Slezska. Piaristický analista v zápise

²⁴² FIALA, J.: *Pruská invaze na Moravu*, s. 39; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 23.

²⁴³ Tamtéž, s. 23.

²⁴⁴ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 23; STIEF, Wilhelm: *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren*. Schaffhausen 1928, s. 269.

²⁴⁵ FIALA, J.: *Pruská invaze na Moravu*, s. 39–41.

²⁴⁶ PEŘINKA, František Václav: *Dějiny Kroměříže. Díl druhý. Část 4 Od smrti Karla Lichtenštejna do zřízení arcibiskupství. 1695–1776*. Kroměříž 1948, s. 343.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 54–62.

²⁴⁸ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 24.

²⁴⁹ HLAVAČKA, M: *Karel Albrecht*, s. 132–137.

²⁵⁰ Kromě Těšínska, Opavska, Krnovska a Jesenicka; Viz: ZUBER, R.: *Jesenicko v období feudalismu*, s. 308 s. 128.

ze srpna 1742 děkoval právě fundátorovi řeholního domu a představenému rakouské komise za to, že řeholní dům mohl zůstat v Rakouském Slezsku.²⁵¹ Symbolickou tečkou za Fridrichovou olomouckou „návštěvou“ bylo doručení Castelcornovi achátového oltáře od pruského krále 14. prosince 1742. Augustiniánský kronikář k této události dodal jen uštěpačnou poznámku, že ho beztak Prusové někde ukradli.²⁵²

V takto napjaté politické situaci Marie Terezie prosadila Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu (13. 1. 1745) na salcburský arcibiskupský stolec jako svého favorita, jenž ji dokonce v katedrále sv. Víta na Pražském Hradě korunoval českou královnou (12. 5. 1743).²⁵³ Vratislavský (a později berlínský) mír neměl dlouhého trvání. Dne 10. srpna 1744 Fridrichova vojska vstoupila do Čech a začala druhá slezská válka (1744–1745).²⁵⁴ Rakouské diplomacii se však oproti předešlému konfliktu podařilo získat na svoji stranu i jednoho z dříve úhlavních nepřátel, Sasko.²⁵⁵ Jako místo jednání obou zemí byla vybrána Olomouc. V biskupské rezidenci tak představitelé olomoucké kapituly v nepřítomnosti biskupa Jakuba Arnošta hostili manžela Marie Terezie, pozdějšího římského císaře Františka Štěpána Lotrinského spolu s polským králem a saským kurfiřtem Augustem III.²⁵⁶ Moravský pastýř ve stejném čase pobýval v Salcburku již jako čerstvě zvolený arcibiskup.²⁵⁷ František Štěpán dorazil do Olomouce 17. ledna 1745 a polský král přijel o dva dny později. Jednání trvala až do 25. ledna, kdy polský královský pár opustil město. O obsahu

²⁵¹ ZAO, fond Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus I., 1724–1745*, pag. 476.

²⁵² Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M II 46, *Annales seu Protocollum Monasterii OOSS Olomuci ad Omnes Sanctos, 1723–1748*, pag. 365; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 24.

²⁵³ ZAO-O, AO, inv. č. 486, sign. AIIIb9, Papež Kliment XII. dovoluje Jakubu Arnoštu z Lichtenštejna, aby si ponechal kanonikát v Solnohradě i jako biskup olomoucký (26. 1. 1739); MAUR, Eduard: *Marie Terezie*. Praha 2003, s. 5–13; RAAB, Heribert: *Die Oberdeutschen Hochstifte zwischen Habsburg und Wittelsbach in der frühen Neuzeit*. In: RAAB, Heribert: *Reich und Kirche in der frühen Neuzeit*. Freiburg 1989, s. 254.

²⁵⁴ UHLÍŘ, D.: *Epilog „českého“ Slezska*, s. 372, 383.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 385.

²⁵⁶ FIALA, Jiří: *Olomoucká konference arcivévodý Františka Štěpána Lotrinského a krále polského a kurfiřta saského Augusta III. v roce 1745*. *Vlastivědný věstník moravský* 48, 1996, č. 4, s., 370–372

²⁵⁷ SLA, GA I.36, *Carl Joseph Schnuerer, Diarium oder Beschreibung über den Todfall Leopold Antons bis zum Einzug Jakob Ernst's*, pag. 135.

jednání se nám však nedochovaly žádné informace, jisté je, že se spojenectví podařilo uzavřít.²⁵⁸

Těsně před svým odjezdem do nového působiště stihl ještě osobně Jakub Arnošt v Olomouci hostit velitele rakouských vojsk Karla Lotrinského.²⁵⁹ Dle zprávy „ad limina“, jíž do Říma zaslal Castelcornův nástupce kardinál Troyer měl Jakub Arnošt vynaložit na almužny a podporu církevních institucí 153 468 zl.²⁶⁰ Listem z 21. dubna 1745 oznámil Castelcorno svou salcburskou postulaci a jmenoval kanovníky Mayerswalda a Glandorfa správci diecéze.²⁶¹ Dne 6. května pak definitivně odjel do svého nového působiště.²⁶²

2.5 Salcburským metropolitou

Zvolením salcburským arcibiskupem se Jakub Arnošt stal panovníkem největšího říšského duchovního knížectví, které v 18. století zahrnovalo přibližně dvakrát větší území, než je současná rozloha spolkové země Salcbursko. Salcburská historička Friederike Zaisberger odhaduje její rozlohu na 14 000 km² s přibližným počtem 200 000 obyvatel.²⁶³ Kromě kompaktní centrální části s hlavním městem tvořilo zemi i několik exkláv na území Bavorska, Dolních Rakous, Korutan a Štýrska.²⁶⁴ Kromě svých dvou největších sousedů, Bavorského kurfiřtství a habsburské monarchie, sousedilo Salcbursko na západě s nejmenším duchovním knížectvím v Říši, knížecím proboštvím Berchtesgaden.²⁶⁵ Na počátku 17. století arcidiecéze čítala šest

²⁵⁸ FIALA, J.: *Olomoucká konference*, s. 372–377; KHEVENHÜLLER-METCH, Rudolf – SCHLITTER, Hanns (eds.): *Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch des Fürsten Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Kaiserlichen Oberhofmeisters (1742–1776). 1745–1749*. Wien – Leipzig 1908, s. 3–17.

²⁵⁹ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 141.

²⁶⁰ VÁLOVÁ, Kateřina: *Církevní pramen k dějinám moravské diecéze. Příspěvek k relationes ad limina olomouckých biskupů, blíže k relaci biskupa Ferdinanda Julia Troyera z roku 1751*. Střední Morava 11, 2000, s. 119.

²⁶¹ ZAO-O, MCO, inv. č. 1708, sign. BVc20/2, Olomoucký biskup Jakub Arnošt z Liechtensteina oznamuje olomoucké kapitule svoji postulaci na salcburský arcibiskupský stolec (21. 4. 1745).

²⁶² SLA, GA I.36, *Carl Joseph Schnuerer*, Diarium oder Beschreibung über den Todfall Leopold Antons bis zum Einzug Jakob Ernst's, pag. 147.

²⁶³ Dle Johanna Greipla 250 000 obyvatel; GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe*, s. 254; ZAISBERGER, Friederike: *Geschichte Salzburgs*. Wien 1998, s. 11.

²⁶⁴ V Korutanech: Friesach, Maria Saal, Althofen, St. Andrä, Sachsenburg a Sall; Ve Štýrsku: Sausal, Fohnsdorf, Baierdorf, Haus, Gröbming, Rann a Lichtenwald; V Dolních Rakousích: Traismauer, Oberwölbling a Arnsdorf; DIRNINGER, Christian: *Staatliche Finanzpolitik im Erzstift Salzburg im 18. Jahrhundert. I*. Salzburg 1998, s. 53–54 (nepublikovaná habilitační práce).

²⁶⁵ ZAISBERGER, F.: *Geschichte Salzburgs*, s. 79–83.

generálních vikariátů, 16 arcijáhenství, 40 děkanátů a 670 farností. Tato situace se až do roku 1786 výrazněji neměnila.²⁶⁶

Co se týče rozmístění obyvatelstva v zemi, to se soustřeďovalo primárně v severní části země, a především v okolí samotného Salcburku, který byl s přehledem největším městem stejnojmenného knížectví (přibližně 18 000 obyvatel). Tento stav je dán především geomorfologickými podmínkami Salcburska, protože jeho severní část je poměrně rovinatá, kdežto jižní dominují více než dvoutisícové vrcholky Alp. Z tohoto důvodu se jednalo (a stále jedná) o velmi „salcburskocentrickou“ zemi. V hlavním městě mělo žít v roce 1794 18,6 % obyvatelstva země. Nedaleko od něj se nacházelo i druhé největší město Hallein, v jehož okolí se těžil nejvýznamnější vývozní artikl země, jež jí dal i jméno, sůl kamenná (halit).²⁶⁷ Kromě její těžby a exportu se salcburští biskupové rovněž věnovali také těžbě drahých kovů a železné rudy. Ta však v 18. století stagnovala a orientace na vývoz jediné suroviny, jak si povíme níže, byla velice problematická.²⁶⁸

Oproti jiným středoevropským sídlům má Salcburk své historické počátky ve starověku, kdy se na jeho místě nacházelo římské město Juvavum. Po nestabilním období stěhování národů si tuto lokalitu vybral „misionář Bavorska“ sv. Rupert jako místo pro založení (resp. obnovení) benediktinského opatství sv. Petra kolem roku 696.²⁶⁹ Uvedený letopočet bývá tradičně uváděn jako rok vzniku diecéze i nejstaršího nepřetržitě fungujícího benediktinského kláštera v Záalpi.²⁷⁰ Klášterní kostel sv. Petra tak plnil až do roku 774 také roli biskupského chrámu, kdy vysvětil Rupertův nástupce sv. Virgil samostatnou katedrálu (25. 9. 774).²⁷¹ O dvacet čtyři let později nechal císař Karel Veliký diecézi povýšit na arcibiskupství a tím bavorská (později salcburská) církevní provincie získala podobu, jakou měla víceméně po zbytek středověku a v raném novověku.²⁷² Salcburskými sufragány se tak stali biskupové v Brixenu,

²⁶⁶ Generální vikariáty: Salcburk, Dolní Štýrsko, Horní Štýrsko, Dolní Korutany, Horní Korutany a Vídeňské Nové Město; ZAISBERGER, F.: *Geschichte Salzburgs*, s. 148.

²⁶⁷ DIRNINGER, C.: *Staatliche Finanzpolitik im Erzstift*, s. 55–57.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 45, 50 148–151, 157.

²⁶⁹ ORTNER, F.: *Salzburgs Bischöfe*, s. 30.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Tamtéž, s. 46–47.

²⁷² ORTNER, Franz: *Salzburger Kirchengeschichte. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Salzburg 1988, s. 22–24.

Freisingu, Pasově (do 1728) a Řezně. Kromě nich salcburští arcibiskupové, kteří od roku 1179 disponovali titulem papežských legátů v Říši a od roku 1521 i čestným označením primasů Germánie, založili čtveřici tzv. vlastních biskupství (Eigenbistümer), v nichž disponovali nominačním právem, Chiemsee (1216), Gurk (1070), Lavant (1225) a Sekavu (1218). Tímto krokem se snažili zefektivnit správu rozlehlé arcidiecéze a současně předejít případným snahám o její rozdělení. Území vlastních biskupství bylo vůči mateřské arcidiecézi nesrovnatelně menší. Chiemský biskup sídlil trvale v Salcburku a plnil roli pomocného biskupa, kdežto gurecký a sekavský biskup zastávali kromě pozice diecézních biskupů od raného novověku posty generálních vikářů pro Korutany a Štýrsko.²⁷³

Základy pro vznik duchovního knížectví se začaly postupně formovat již od karolinského období, kdy arcibiskupové plnili různé pozice ve správě říše. Od svého založení plnil Salcburk roli misionářského centra pro regiony střední a východní Evropy, proto arcibiskupové považovali cyrilometodějskou misii za konkurenční „projekt“, který se snažili spolu s dalšími „franskými“ duchovními zastavit.²⁷⁴ V roce 991 došlo s nástupem arcibiskupa Hartwiga k osamostatnění svatopetrského opatství, což mělo za následek i vymezení role katedrální kapituly, která tak mohla začít samostatně formovat. Dalším významným mezníkem byl rok 1122, kdy po uzavření wormského konkordátu arcibiskup Konrád I. založil nové 24členné kapitulní shromáždění pod augustiniánskou řeholí.²⁷⁵ Takto grémium existovalo až do roku 1514, kdy je nechal koadjunkt arcibiskupa Leonarda z Keutschachu (1442?–1519) Matyáš Lang z Wellenburku (1468–1540) s papežským souhlasem

²⁷³ Mezi léty 1786–1857 do této skupiny náležela i diecéze Leoben, která posléze byla sloučena se sekavským biskupstvím. Diecéze Chiemsee zanikla během napoleonských válek (1806); GRASS, Nikolaus: *Das Salzburger Privileg*, s. 1, 3–10; ZAISBERGER, F.: *Geschichte Salzburgs*, s. 101, 108–109.

²⁷⁴ MEDEK, V.: *Osudy moravské církve do konce 14. věku*, s. 11–18; ORTNER, F.: *Salzburger Kirchengeschichte*, s. 18–19, 27–29.

²⁷⁵ HIRNSPERGER, Johann: *Die Statuten des Salzburger Domkapitels (1514 bis 1806). Eine rechtshistorische Untersuchung zur inneren Verfassung des weltgeistlichen adeligen Domkapitels*. Graz 1998, s. 20.

zrušit a nahradit novým s vlastními statuty.²⁷⁶ Kapitula v této podobě s dílčími úpravami statut přetrvávala až do sekularizace duchovního knížectví v roce 1803.²⁷⁷

Pro vznik samotného duchovního knížectví byla zásadní porážka Habsburka Fridricha Sličného bavorským vévodou Ludvíkem Bavorem v bitvě u Mühldorfu (1322). V konfliktu mezi oběma panovníky stranil tehdejší salcburský arcibiskup Fridrich III. z Leibnitz (1315–1338) Habsburkovi. Kvůli jeho porážce musel i ordinář zaplatit Bavorsku reparační a kvůli tomu musel svolat své leníky a vyhlásit výběr daní (1326/1327), přičemž právo výběru daní představovalo suverenitu arcibiskupa nad vazaly.²⁷⁸ V roce 1328 arcibiskup vydal zemské zřízení a tím se Salcbursko definitivně vyčlenilo z Bavorska. Jeho panovníkovi se tento vývoj nepodařilo zvrátit ani zajetím tehdejšího arcibiskupa Pilgrama z Puchheimu (1365–1396).²⁷⁹

Jeho nástupcům se v součinnosti s metropolitní kapitulou dařilo získávat i další okolní statky a vytlačovat z nich šlechtice, kteří nebyli arcibiskupskými leníky. Tento krok pomohl k hospodářskému rozvoji Salcburska a posilování významu jeho knížete-arcibiskupa. Pro pozdní středověk v tomto byl významný episkopát již vzpomínaného arcibiskupa Leonarda z Keutschachu. Roky 1481 císař Fridrich III. udělil salcburskému magistrátu privilegium svobodně volit městskou radu s purkmistrem, které vedlo k letitým sporům. V roce 1511 ukončil Leonhard tento spor lstí: zajal představitele města, kteří byli pozváni na hostinu, a vynutil si od nich rezignaci z privilegií.²⁸⁰ V tomto trendu pokračoval i nejvýznamnější potridentský arcibiskup Wolf Dietrich z Reitenau (1559–1617). Během jeho čtvrtstoletí dlouhého episkopátu se podařilo přestavět středověké město v pozdně renesanční rezidenční

²⁷⁶ KRAMML, Peter: *Ein Domkapitel im Wandel. Salzburgs Domherren 1495 bis 1540* In: KRAMML, Peter – MITTERECKER, Thomas (eds.): *Zeit des Umbruchs. Salzburg unter Leonhard von Keutschach und Matthäus Lang (1495–1540). Ergebnisse der internationalen Fachtagung von 11. bis 12. Juni 2019 in Salzburg*. Salzburg 2020, s. 477–483.

²⁷⁷ Edice statut salcburské metropolitní kapituly (1540, 1606, 1628 a 1733) viz: HIRNSPERGER, J.: *Die Statuten des Salzburger Domkapitels*, 232–356.

²⁷⁸ DOPSCH, Heinz: *Wolf Dietrich und die Landstände*. In: ENGELSBERGER, Ulrike (ed.): *Fürsterzbischof Wolf Dietrich von Reitenau. Gründer des barocken Salzburg. 4. Salzburger Landesausstellung 16. Mai – 26. Oktober 1987 im Residenz-Neugebäude und im Dommuseum zu Salzburg*. Salzburg 1987, s. 132.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ KRAMML, Peter: *Die Salzburger Bürgerschaft 1495–1525. Zwischen Emanzipation, Erniedrigung und Aufstade*. In: KRAMML, Peter – MITTERECKER, Thomas (eds.): *Zeit des Umbruchs. Salzburg unter Leonhard von Keutschach und Matthäus Lang (1495–1540). Ergebnisse der internationalen Fachtagung von 11. bis 12. Juni 2019 in Salzburg*. Salzburg 2020, s. 166–169.

sídlo, jež bylo i významným hospodářským centrem.²⁸¹ Wolf Dietrich dokončil upozadění role zemských stavů, ale kvůli povaze duchovního knížectví jako volební monarchie nemohl v zemi plně prosadit absolutistické uspořádání.²⁸² Sám měl považovat své role duchovního a panovníka za dvě odlišné úlohy, což v souvislosti s jeho mimomanželským vztahem s protestantkou Salome Altovou vedlo k nedůvěře metropolitní kapituly.²⁸³ Arcibiskupovi se nakonec stalo osudným obsazení sousedního okněžněného probošství Berchtesgaden a následný konflikt s Bavorskem (1611). Arcibiskup byl kapitulou sesazen a uvězněn na hradě Hohensalzburg, kde o necelých šest let později zemřel.²⁸⁴ Navzdory tomuto hodnocení to byl právě Reitenau, kdo začal reformovat arcidiecézi v duchu myšlenek tridentského koncilu. V rámci reformy státní správy přistoupil také k oslabení pozice zemských stavů. V roce 1588 vydal řád dvorské rady, dle něž měl tento nejvyšší orgán země nejen správní, ale i soudní pravomoci. O čtyři roky později vydal pro změnu řád pro dvorskou kancelář. Pro finanční záležitosti ustanovil dvorskou komoru. V 90. letech 16. století sestavil tajnou radu, která se však oproti jeho nástupcům za jeho vlády neuplatnila, a reformoval i regionální správu. Toto uspořádání až do nástupu arcibiskupa Colloreda nezasáhly výraznější změny.²⁸⁵

Kromě Reitenauovy vlády se snažili raně novověcí salcburští arcibiskupové vyhýbat ozbrojeným konfliktům a prosazovali politiku neutrality. Ta přinesla své plody za episkopátu arcibiskupa Parida z Lodronu (1586–1653), který přebudoval sídelní město v raně barokní pevnost. Právě díky politické strategii se však nikdo

²⁸¹ KOLLER, Fritz: *Wolf Dietrichs Wirtschaftspolitik*. In: ENGELSBERGER, Ulrike (ed.): *Fürsterzbischof Wolf Dietrich von Raitenau. Gründer des barocken Salzburg. 4. Salzburger Landesausstellung 16. Mai – 26. Oktober 1987 im Residenz-Neugebäude und im Dommuseum zu Salzburg*. Salzburg 1987, s. 143–154; SCHLEGEL, Walter: *Vom mittelalterlichen Bischofshof zum Residenzbau Fürsterzbischof Wolf Dietrichs*. In: AMMERER, Gerhard – HANNESSCHLÄGER, Ingonda (eds.): *Strategien der Macht. Hof und Residenz in Salzburg um 1600 – Architektur, Repräsentation und Verwaltung unter Fürsterzbischof Wolf Dietrich von Raitenau 1587 bis 1611/12*. Salzburg 2011, s. 333–370.

²⁸² DOPSCH, H.: *Wolf Dietrich und die Landstände*, s. 134–135; RAAB, Heribert: *Der reichskirchliche Episcopalismus von der Mitte des 17. bis zum Ende des 18. Jahrhunderts*. In: JEDIN, Hubert: *Handbuch der Kirchengeschichte. Die Kirche im Zeitalter des Absolutismus und der Aufklärung*. Freiburg – Basel – Wien 1999, s. 482.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ MARTIN, Franz: *Wolf Dietrich von Raitenau. Erzbischof von Salzburg*. Wien – Leipzig 1925, s. 49–88.

²⁸⁵ AMMERER, Gerhard: *Wolf Dietrich als Verwaltungsreformer*. In: ENGELSBERGER, Ulrike (ed.): *Fürsterzbischof Wolf Dietrich von Raitenau. Gründer des barocken Salzburg. 4. Salzburger Landesausstellung 16. Mai – 26. Oktober 1987 im Residenz-Neugebäude und im Dommuseum zu Salzburg*. Salzburg 1987, s. 140–143

nepokoušel Salcburk dobývat. Díky stabilní situaci město oproti jiným středoevropským lokalitám v čase třicetileté války bohatlo a rozvíjelo se. Dokonce se stalo i útočištěm pokladu bavorských vévodů a milostné sochy Panny Marie z Altöttingu.²⁸⁶ Lodron vysvětil v roce 1623 katedrálu, jejíž stavbu započal arcibiskup Reitenau, a za účasti benediktinských opatů založil salcburskou univerzitu (1622).²⁸⁷ Dle právního historika Ericha Feineho byl tento arcibiskup posledním salcburským panovníkem, který vedl na Vídni nezávislou zahraniční politiku.²⁸⁸ Dalším významným mecenášem a stavitelem byl arcibiskup Jan Arnošt z Thun-Hohensteinu (1645–1709), který nechal ve svém sídelním městě, ale i na území knížectví vystavět několik barokních chrámů od architekta Bernarda Fischera z Erlachu. Současně však zaujal nekompromisní postoj vůči metropolitní kapitule, s níž se v Římě soudil o to, aby jeho nástupci po zrušení volebních kapitulací nebyli při svém nástupu vázáni jakýmkoliv dokumentem, čehož se mu podařilo dosáhnout (1702).²⁸⁹ Jak poznamenal salcburský historik a archivář Franz Martin, období od smrti arcibiskupa Thuna po nástup Jeronýma z Colloreda (1732–1812) provázal ekonomický úpadek země a její pozvolná závislost na Rakousku.²⁹⁰ Ověřování věrohodnosti takovýchto tezí se bude zabývat následující podkapitola, protože vzpomínané „období úpadku“ zahrnuje i episkopát Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu.

2.5.1 Situace salcburského knížectví při nástupu Jakuba Arnošta a snaha jej oddlužit

Jakub Arnošt nastupoval do nového působiště za náročných okolností zuřících válek o rakouské dědictví a k tomu navíc jako rakouský favorit, kvůli němuž Marie Terezie vyvinula nátlak na rakouské kanovníky v grémiu kapituly, aby donutili k odstoupení

²⁸⁶ GRAUER, Karl Johannes: *Paris Lodron. Erzbischof von Salzburg. Ein Staatsmann des Friedens*. Salzburg 1952, s. 137–151.

²⁸⁷ HEINISCH, Reinhard Rudolf: *Paris Graf Lodron. Reichsfürst und Erzbischof von Salzburg*. Wien – München 1991, s. 106–119, 147–160; KELLER, Peter: *Der Dombau*. In: KELLER, Peter – NEUHARDT, Johannes (eds.): *Erzbischof Paris Lodron (1619–1653). Staatsmann zwischen Krieg und Frieden*. Salzburg 2003, s. 79–83; PUTZER, Peter: *Gründung der Universität. Paris Archiepiscopus Salisburgensis Fundator*. In: KELLER, Peter – NEUHARDT, Johannes (eds.): *Erzbischof Paris Lodron (1619–1653). Staatsmann zwischen Krieg und Frieden*. Salzburg 2003, s. 33–39; ZAISBERGER Friederike: *Das Fest zur Weihe des Salzburger Domes 1628*. In: KELLER, Peter – NEUHARDT, Johannes (eds.): *Erzbischof Paris Lodron (1619–1653). Staatsmann zwischen Krieg und Frieden*. Salzburg 2003, s. 84–87.

²⁸⁸ FEINE, Hans Erich: *Besetzung der Reichsbistümer von Westfälischen Frieden bis zur Säkularisation. 1648–1803*. 2. vyd. Amsterdam 1964, s. 113.

²⁸⁹ HEINISCH, R.: *Die bischöflichen Wahlkapitulationen*, s. 126–127.

²⁹⁰ MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 165.

z volebního klání právoplatného vítěze volby, pasovského biskupa Josefa Dominika z Lamberka. Rakouské panovníci nešlo jen o to, mít na stolci spolehlivého duchovního, jenž bude spravovat farnosti ve Štýrsku a Korutanech v souladu s vůlí habsburského domu, ale i z hlediska říšské politiky habsbursko-lotrinské dynastie byl Salcburk neméně důležitý. Tamní arcibiskupové totiž spolu s rakouskými arcivévody předsedali knížecí radě řezenského říšského sněmu.²⁹¹ Podobně významný byl arcibiskup i pro udržení rakouského vlivu v Bavorském říšském kraji, jemuž Salcbursko spolu s v té době znepráteleným Bavorskem předsedalo (Kreisausschreibenden Fürsten).²⁹²

Dalším neuralgickým bodem byl vztah nového arcibiskupa k metropolitní kapitule, která v období sedesvakance duchovní knížectví spravovala jakož i najala rakouské vojáky na obranu státu. Po nástupu Jakuba Arnošta do úřadu se tak rozhořel spor mezi ním a kapitulou o to, kdo tuto operaci zaplatí. Nakonec arcibiskup sumu 219 000 zl. připočetl k již tak závratnému zemskému dluhu.²⁹³ Ve věci arcibiskupských úředníků a sloužících však se již k ústupkům přesvědčit nedal a tyto osoby loajální především představitelům kapituly propustil.²⁹⁴ Navzdory tomu nemůžeme potvrdit tvrzení Franze Martina, že Castelvorno popuzoval Salcburčany upřednostňováním moravského personálu. Podle dochovaných schematismů arcibiskupského dvora bylo za Castelvornova episkopátu nově zaměstnáno jen 44 osob na různých pozicích v rámci dvora a několikasetčlenného státního aparátu, nejvýše obsazeným postem

²⁹¹ AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach bis Siegmund Christoph von Schrattenbach*, s. 300; WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 180–187; ZAISBERGER, F.: *Geschichte Salzburgs*, s. 78

²⁹² HARTMANN Peter Claus: *Der Beyerische Reichskreis (1500 bis 1803). Strukturen, Geschichte und Bedeutung im Rahmen der Kreisverfassung und der allgemeinen institutionellen Entwicklung des Heiligen Römischen Reiches*. Berlin 1997, s. 106–107, 111–116, 200–203.

²⁹³ Dle zjištění Christiana Dirningera byla válečná léta 1744 (229 000 zl.) a 1745 (127 000 zl.) pro výši salcburského státního dluhu v první polovině 18. století nejzásadnějšími lety. Pod tlakem okolností si dokonce metropolitní kapitula vzala v roce 1744 jednorázovou půjčku ve výši 100 000 zl. od poručníků sirotků po vídeňském obchodníkovi Janovi Jindřichu Palmovi za nevýhodný úrok 6 % ročně; AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 301; DIRNINGER, C.: *Staatliche Finanzpolitik im Erzstift*, s. 221, 262.

²⁹⁴ Napětí ve vztahu s kapitulou se Jakub Arnošt snažil zmírnit obohacením kanovnického oděvu o zlatý náprsní kříž, jež nesl na rubové straně vyobrazení sv. Ruperta a Virgila, na líčové jej zdobila Panna Marie. Arcibiskup zamýšlel tento šperk darovat v roce své smrti každému kanovníkovi; AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 301; MARTIN, F.: *Die Salzburger Chronik des Felix Adauctus Haslberger*, s. 59.

byl úřad vojenského důchodního. Díky sporům s kapitulou a zadlužením země arcibiskup nemohl ve svém sídelním městě založit piaristickou kolej.²⁹⁵

Co však představovalo pro nemocného Jakuba Arnošta během jeho episkopátu největší výzvu, bylo již avizované předlužení země způsobené několika důvody. Prvním byl důsledek vyhoštění přibližně 20 000 tajných evangelíků v letech 1731/1732 a nedosídlení vesnic, které po nich zůstaly. Tím pádem se snížily příjmy z horských regionů knížectví. Samotná vzpoura byla důsledkem špatně zorganizovaných lidových misí a v nich přehnané angažovanosti arcibiskupských úředníků. Vystoupivší evangelíci požadovali po arcibiskupu Leopoldu Antonínovi z Firmianu (1679–1744) množství ústupků a mezi nimi i možnost mít vlastní evangelické pastory. Nastalou situaci nedokázali arcibiskupští úředníci uklidnit a kvůli tomu, že salcburské vojsko v té době čítalo nanejvýše 900 mužů,²⁹⁶ tak musela zasáhnout armáda Karla VI. Jak zdůraznil americký historik Mack Walker, nastalou celou situaci salcburských emigrantů využilo Prusko a vytvořilo z nich idealizované mučedníky pro víru.²⁹⁷ K této kauze zbývá doplnit ještě informaci, že podobné vystoupení poddaných proti vrchnosti probíhalo současně i v duchovním knížectví Basilej (1726–1740).²⁹⁸ Zde však nemělo náboženský podtext, ale jednalo se především o snahu vymanit se z vlivu vrchnosti.²⁹⁹

Další položkou na seznamu obligací tvořily dluhy po zemřelém arcibiskupovi Firmianovi, které tvořily především náklady za reprezentaci a okázalý dvůr. Ve svém dopise rektorovi piaristické koleje Georgovi Tschamlerovi a S. Francisco v Bílé Vodě z 5. února 1746 líčil Jakub Arnošt svoji situaci následovně: „*Můj předchůdce během pěti let přišel o prostředky ve výši 226 000 zl., kvůli velmi špatnému hospodaření, měl*

²⁹⁵ Dle přehledu personálu arcibiskupského dvora a úřadů bylo dle ve vydání pro rok 1746 nově zaměstnáno 23 osob a k roku 1747 dalších 21; SCHNUEERER, Johann Georg: *Hoch fuerstlich=Salzburgerischer Kirchen=und Hof=Kalender...M.DCC. XLVI... Sambt beygefuegtem SCHEMATISMO*. Salzburg 1746, s. 33–34, 42, 58, 60, 80, 85–87, 91, 113–114, 117–120. 131, 133; SCHNUEERER, Johann Georg: *Hoch fuerstlich=Salzburgerischer Kirchen=und Hof=Kalender...M.DCC. XLVIII... Sambt beygefuegtem SCHEMATISMO*. Salzburg 1747, s. 28, 43, 45, 53, 68–69, 117, 121, 127; Srov. AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 301.

²⁹⁶ MITTERECKER, T.: *Die Soldatesca des Erzstiftes Salzburg*, s. 344.

²⁹⁷ WALKER, M.: *Der Salzburger Handel*, s. 11–12, 18, 172–176, 179, 181.

²⁹⁸ SUTER, Andreas: *"Troublen" im Fürstbistum Basel (1726–1740). Eine Fallstudie zum Bäuerlichen Widerstand im 18. Jahrhundert*. Göttingen 1985, s. 315, 317, 328.

²⁹⁹ SUTER, A.: *"Troublen" im Fürstbistum Basel*, s. 333; WALKER, M.: *Der Salzburger Handel*, s. 37, 47–48, 51, 59–61, 69.

*totiž nevěrné a nerozumné správce. Když měli mí předchůdci: Harrach, Thun a Khuenburg takový zisk předcházející před tou ztrátou v roce 1744, doufám, že v příštím a tomto již probíhající roce alespoň nebude ztráta.*³⁰⁰ Dále uvedl přibližnou výši státního dluhu a plány na redukci knížecího dvora: „*Opravdu mohu říci, že mám nouzi, protože jsem na začátku, při mém příchodu bylo zdejší arcibiskupství plné dluhů, kolem 700 000 zlatých od tolika věřitelů, co jsem měl. Nevím, kam se obrátit. Ale s milostí Boží se začíná lépe, pokud bych mohl tento obrovský dvůr v některých ohledech omezit, všechno je přehnané. Není jiný způsob než smrt: a přece po smrti manželů zůstanou ženy, kterým stačí roční penze a dostávají nějakou penzi, do svých 80, 90 a více let.*“³⁰¹

Největším problémem však byla paradoxně orientace země na vývoz jediné komodity, která jí dala jméno. Největší odběratel salcburské soli Bavorsko následkem předešlého vývoje uzavřelo hranice a začalo bojkotovat a blokovat vývoz salcburské soli po řece Salzach. Christian Dirninger uvádí, že takto způsobené škody dosáhly v roce 1742 133 395 zl. Ekonomická situace se tak neustále zhoršovala, protože nastalý výpadek ze státních příjmů nebylo možné nahradit zisky z vnitřního trhu ani vývozem přes Rakousko, které mělo celní omezení na podporu své produkce soli.³⁰² Z těchto důvodů se duchovní knížectví nemohlo vyhnout rostoucí inflací, již se Jakub Arnošt snažil zpomalit zastropením cen masa (5. 3. 1745).³⁰³ Dále kvůli nelepším se vztahům s Bavorskem přistoupil i k zákazu dovozu bavorských produktů a dobytka.³⁰⁴ Christian Dirninger vypočítal výši salcburského dluhu po smrti Jakuba Arnošta na ohromujících 635 622 zl.³⁰⁵

Z uvedených důvodů musel Lichtenstein-Castelcorno najít jiný zdroj příjmů do knížecí pokladny. Krátce po svém nástupu podnikl pastorační cestu do regionů

³⁰⁰ ZAO, fond Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus I., 1724–1745* pag. 11.

³⁰¹ Tamtéž, pag. 11–12.

³⁰² Ztráty mezi lety 1746–1748 dle Dirningera činily 372 726 zl.; DIRNINGER, C.: *Staatliche Finanzpolitik im Erzstift*, s. 44–45, 217.

³⁰³ SLA, GA XXXV.33, Hofrats-Generalien unter Erzbischof Jakob Ernst (1745–1747), fol. 4.

³⁰⁴ Tamtéž, fol. 1, 2, 6, 10, 13, 21, 25.

³⁰⁵ DIRNINGER, Christian: *Staatliche Finanzwirtschaft im Erzstift Salzburg im 18. Jahrhundert*. In: DOPSCH, Heinz – SPATZENEGGER, Hans (eds.): *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land. Band II. Neuzeit und Zeitgeschichte. 1. Teil*. Salzburg 1988, s. 573.

Pinzgau a Pongau (16. 8. – 22. 9. 1745). Jednalo se na jednu stranu o typický příklad toho, jak se nově nastupující ordinář seznamuje se svým duchovním knížectvím či diecézí. Podobně podnikl krátce po svém zvolení freisingský biskup Jan František Eckher z Kapfingu a Lichtenecu v roce 1696 kontrolní cestu na panství svého biskupství v rakouských zemích.³⁰⁶ Specifičnost cesty Jakuba Arnošta spočívala v tom, že se jednalo o inspekčně-pastorační výpravu do oblastí, kde byl o více než desetiletí dříve nejsilnější odpor skrytých evangelíků vůči arcibiskupovi Firmianovi a současně se jednalo o místa spojená s hornickou činností.³⁰⁷ V reformě těžby drahých kovů spatřoval Jakub Arnošt možné východisko z ekonomických problémů svého státu. K tomu mu napomáhala také rodová zkušenost, protože i někteří jeho předchůdci na pozici kanovníků podnikali v hornictví.³⁰⁸

Jakub Arnošt si vzal do svého doprovodu i báňské odborníky Raimonda z Relingu, Tadeáše Lüzera z Zehendthalu a Christiana z Gschwendtneru.³⁰⁹ Již během této cesty arcibiskup reorganizoval správu arcibiskupských dolů v regionu Pinzgau a nově založil úřad horního hejtmana v městečku Lend. Do jeho čela současně jmenoval Lüzera.³¹⁰ Tomuto kroku předcházela návštěva Castelvorna v nedalekém dnes známém horském letovisku Bad Gastein, kde si prohlédl tamní zlatorudné doly a nejspíš na návrh výše uvedených společníků zamýšlel jejich reformu, kterou v dopise popsal rektorovi bělovodské koleje. Ta cílila na redukci počtu horníků a jako prevenci případné vzpoury měli dostat propuštění odstupné. Sám arcibiskup se o ní vyjádřil následujícími slovy: „*Když z každického dolu musí být 66 horníků propuštěno jako nadbytečných, nebo budou jejich pozice zrušeny, ale starým a chudým bude dán milosrdný peníz na živobytí, bude hotova reforma v Gasteinu, v Salcbursku*

³⁰⁶ GLASER, Hubert: *Die Reise des Bischofs Johann Franz Eckher von Kapfing und Liechteneck in die österreichischen Herrschaften des Hochstifts Freising im Jahre 1696*. Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 55, 1992, s. 280, 282, 285.

³⁰⁷ WALKER, M.: *Der Salzburger Handel*, s. 15, 23, 30, 46–47.

³⁰⁸ Konstantin starší z Lichtensteinu-Castelvorna (1593–1635) se svými společníky usilovali o koncesi na těžbu mědi v oblasti Brenntal, kterou se jim podařilo i získat; ZAO, fond Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus II.*, 1745–1798, pag. 11–12; SEIFRIEDSBERGER, Josef: *Der Brenntaler Bergleute. Leben und Sterben. Die Räsners am Letzenbichlgut*. Bramberg 2015, s. 37–39.

³⁰⁹ AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 301.

³¹⁰ Tamtéž; GRUBER, Fritz – LUDWIG, Karl Heinz: *Salzburger Bergbaugeschichte. Ein Überblick*. Salzburg – München 1982, s. 50.

a Taurách.³¹¹ Kromě toho dopis uvádí, že mezi gasteinskými horníky byli zjištěni skrytí luteráni, které čeká emigrace: „V Bad Gastein bylo nalezeno při poslední vizitaci 50 zlatokopů, lidově nazývaných Goldbergknaben s jedním rolníkem, luteránů a evangelíků, kteří byli všichni prověřeni a usvědčeni: nemůže je potkat nic jiného než žalostná laskavost emigrace.“³¹² Jako symbolický závěr ke Castelcornově návštěvě v Gasteinu poslouží jeho osobní teze o původu salcburských protestantů, kteří měli být dle něj pokračovateli českých husitů: „Původ tohoto zla nastal ve 14. století, rozšířením z husitských Čech, kdy se utrakvisté přistěhovali až do těchto hor. Když nakonec husitská utrakvistická sekta zeslábla, členové ji opustili a potichu se obrátili k evangelíkům a s nimi byli potvrzeni a zároveň vyhnáni. Schaidberští evangelíci tak upadli do Scylly toužíce se vyhnout Charybdě.“³¹³

V listu dále si stěžoval na množství nadbytečných knížecích úředníků, proto plánoval snížit jejich stav: „Je tu všude spousta úředníků, kteří mnoho spotřebují a nejsou užiteční, ale jsou to příživníci.“³¹⁴ Kvůli tomuto záměru se opakovaně dostával do neshod s kapitulou, protože dotyční úředníci měli často vazby na kanovníky nebo zemské stavy, s nimiž se také snažil řešit předlužení.³¹⁵

Kromě uvedených aktivit se Lichtenstein-Castelcorno snažil také podnikat v pivovarnictví. V roce svého nástupu pro arcibiskupský pivovar v Kaltenhausenu u Halleinu pořídil „tak velkou měděnou varnou pánev, že při převozu sotva prošla salcburskou Kajetánskou branou.“³¹⁶ Jenomže ani uvedené kroky nepomohly ke snížení dluhů, a tak přišel arcibiskup v roce 1746 s nařízením pro salcburské pravovárečné měšťany. Dle něj museli výrazně snížit povolené množství sladu na jednu várku piva, což mělo za cíl snížit kvalitu jejich piva ve prospěch knížecích pivovarů. Brzy nato však Jakub Arnošt uzavřel s pravovárečníky smír a případný

³¹¹ ZAO, fond Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus II.*, 1745–1798, pag. 11–12.

³¹² Tamtéž.

³¹³ Tamtéž.

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 301; BRANDHUBER, C. – FUSSEL, M.: *In Stein gemeißelt*, s. 77.

³¹⁶ MARTIN, F.: *Die Salzburger Chronik des Felix Adauctus Haslberger*, s. 59. STEINKELLNER, Herwig – PRENNINGER, Alexander: *525 Jahre Hofbräu Kaltenhausen. 1475–2000. Die Entwicklung der Brauerei Kaltenhausen und des Salzburger Hofbräuwesens seit 1475*. Salzburg 2000, s. 52.

konflikt byl zažehnán. V úmluvě se také poprvé dohodli na paušální výši odměny, vypočtené z dlouhodobé průměrné produkce. Poté museli salcburští pravováreční měšťané platit knížecí komoře 12 500 zl. ročně.³¹⁷

Další možnosti úspor hledal arcibiskup v knížecím vojsku, jehož početní stav snížil v roce 1746 o necelou třetinu z 919 na 780 mužů.³¹⁸ V rámci reformy armády také zavedl nové bílé uniformy a členům své pagerie modré.³¹⁹ Dále po pasovském vzoru zvažoval založit starobinec a dílny pro tuláky.³²⁰ Další nařízení Jakuba Arnošta o okapech vedlo k výrazné změně salcburského panoramatu: vodovodní výlevky musely být nahrazeny odtokovými rourami podél fasád domů.³²¹

Do podoby arcibiskupské rezidence Lichtenstein-Castelcorno výrazněji nezasáhl. Do hlavního sálu nechal zakoupit dveře z ořechového dřeva, do audienčního pak nechal instalovat velký trůn a do arcibiskupské galerie nechal přidat alespoň obraz "Klanění králů", který podle dobového inventáře prý namaloval Peter Paul Rubens.³²² Kromě toho nechal opravit dům pro katedrální kaplany (Residenzplatz 4).³²³ V říšské politice se Jakub Arnošt snažil získat odškodnění od Bavorska za okupovaný Mühldorf, ale kvůli tomu, že Salcbursko formálně nevstoupilo do války, nemělo nárok na odškodné.³²⁴

Problematickým rozhodnutím knížete-arcibiskupa pro udržení klidu v jeho sídelním městě bylo udělení souhlasu k ubytování rakouských vojáků

³¹⁷ AMMERER, Gerhard: *Funktionen, Finanzen und Fortschritt. Zur Regionalverwaltung im Spätabsolutismus am Beispiel des geistlichen Fürstentums Salzburg*. Salzburg 1987, s. 311; AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 301.

³¹⁸ MITTERECKER, T.: *Die Soldatesca des Erzstiftes Salzburg*, s. 344.

³¹⁹ MARTIN, F.: *Die Salzburger Chronik*, s. 59.

³²⁰ MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 201; MITTERECKER, T.: *Die Soldatesca des Erzstiftes Salzburg*, s. 182.

³²¹ BRANDHUBER, C. – FUSSL, M.: *In Stein gemeißelt. Salzburger Barockinschriften*, s. 77; SCHLEGEL, Walter: *Die Baugeschichte der Salzburger Residenz 1668–1772*. In: JUFFINGER, Roswitha (ed.): *Zentrum der Macht. Die Salzburger Residenz 1668–1803. I*. Salzburg 2011, s. 51–54.

³²² BRANDHUBER, C. – FUSSL, M.: *In Stein gemeißelt*, s. 77.

³²³ Na koruně římské domu se nachází nápisy chronogramy: „IaCobi Ernesti PrInCipis IVValensIs IVussV renoVata DoMVs“ („Jakob Ernst kníže (-arcibiskup) ze Salcburku nařídil opravu tohoto domu, 1745.“) a „Vt qVippe LappsVra IVVaretVr erreXIt IaCob LapIDeM“ („Protože (dům) byl skutečně zchátralý, Jákob vzal tedy kámen a vztyčil jej jako posvátný sloup.“); Ve druhém nápise stejně jako i v některých pamětních tiscích oslavujících Jakuba Arnošta bylo použito přirovnání jeho osoby se starozákonním patriarchou Jákobem-Izraelem; Srov. Gen. 34,45; ZILLNER, Franz Valentin: *Geschichte der Stadt Salzburg. Band 1*. Salzburg 1885, s. 248.

³²⁴ Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien (= HHStA), sign. MEA RTA 519, Reichstagsakten (1745), pag. 602; DIRNINGER, C.: *Staatliche Finanzpolitik im Erzstift*, s. 129.

(300 dělostřelců) táhnoucích do Bavorska přímo nedaleko Salcburku (18. 5. 1746). Vojáci byli umístěni do dvou objektů Riedenburgových kasáren. Vzhledem k tomu, že se Salcburk opět prezentoval jako neutrální místo, nesměly zahraniční vojenské síly strávit noc v samotném městě. Vojáci však mohli volně navštěvovat hostince a někteří této možnosti využili. Tam je brzy slovně latinsky uráželi bavorští studenti, což vedlo k potyčkám. Studenti si pak na dělostřelce navracející se do kasáren na dvou místech počkali a přepadli je. S vypětím sil se přivolané salcburské strážní podařilo rvačku bez jakékoliv oběti rozehnat.³²⁵

Pravděpodobně tato potyčka, ale možná i stále pokračující ekonomické problémy země způsobila další projev odporu vůči vládě Jakuba Arnošta. Dne 16. července zemřel arcibiskupův nejmladší bratr Josef Tomáš. Po skončení pohřebních obřadů byl na dveřích univerzitního kostela přitlučený paskvil, který přál smrt nikoliv zemřelému, ale jeho bratrovi.³²⁶

Ze sociálních institucí, které arcibiskup plánoval, nebyla realizována trestnice a chudobinec, protože peníze, které na to byly určeny, musely být použity jinde, byla však realizována zastavárna, která byla pojmenována po italském vzoru *Mons pietatis*. Zakládacím listem z 5. ledna 1747 kníže převedl nadační kapitál 33 000 zl. městskému magistrátu. Fundace díky zvýhodněným podmínkám měla být oporou pro nejvíce ohrožené inflací a chudobou. Touto donací se uzavřely panovnické aktivity Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu jako salcburského arcibiskupa. Při jejím založení se nejspíše opět inspiroval u freisingského biskupa Eckhera.³²⁷ Při zhodnocení Castelcornova působení v Salcburku můžeme souhlasit s Franzem Martinem, že pokud by Jakub Arnošt vládl déle, by si Salcburčané cenili jeho osoby daleko více. Arcibiskup kvůli své nemoci nestihl realizovat většinu zamýšlených

³²⁵ AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 302.

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ ANONYMUS: *Mons pietatis: oder das von dem hochwürdigsten, hochgebohrnen deß heil. röm. Reichs Fürsten, und Herrn, Herrn Jacob Ernst, Ertz-Bischoffen zu Saltzburg ... zu Behuff deren Armen in Dero Haupt- und Residentz-Stadt Saltzburg auß Selbst eigenen Patrimonial-Mitteln fundirt, und eröffnete milde Leyh-Hauß, dessen Verfassung und Grund-Sätze*. Saltzburg 1747; AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 302–303; HUBENSTEINER, Benno: *Die Geistliche Stadt. Welt und Leben des Johann Franz Eckher von Kapfing und Lichtenneck, Fürstbischofs von Freising*. München 1954, s. 106–118; RINERTHALER, Alfred: *Mons Pietatis Civitatis Salisburgensis. Die Geschichte des milden Leihhauses in Salzburg und dessen wirtschaftliche Bedeutung*. In: AICHHORN, Ulrike: *Geld- und Kreditwesen im Spiegel der Wissenschaft*. Wien 2005, s. 217–233.

refořem a pŕiblížit tak Salcbursko k prosperujícím duchovním knížectvím, jako bylo Pasovsko Josefa Dominika z Lamberku, Würzburgsko Fridricha Karla ze Schönbornu či Špýřsko pod vládou jeho bratra Damiana Huga.³²⁸

2.6 Realizace nebo nenaplnění plánů duchovního knížete Jakuba Arnošta

Kariéra Jakuba Arnošta měla podobný vývoj jako u mnohých jeho současníků z řad nejen původem rakouských hraběcích rodů, jejichž nejvyšším cílem bylo dosáhnutí salcburského arcibiskupského stolce. V dosažení této pozice byla zásadní role dlouhodobé rodové strategie na získání a udržení si kanovnických míst nejen v tamní, ale i olomoucké kapitule. Kromě Salcburku, Pasova a Vratislavi byla rovněž Olomouc žádaným kanonikátem pro urozence. Pokud bychom chtěli generalizovat důvody, které vedly k obsazení jednotlivých (arci-)biskupství Lichtensteinem–Castelcornem, na trojici charakterových vlastností, tak by se jednalo o vzdělanost, pracovitost a věřnost. Sekavským biskupem jej jmenoval arcibiskup Firmian kvůli jeho dvojímu doktorátu z teologie a církevního práva. Pastorační pílě ve Štýřsku mu dopomohla ke zvolení na olomoucký biskupský stolec a byla vyzdvihována i v pamětních tiscích k jeho intronizaci.³²⁹ Lojalita k habsburskému domu a především Marii Terezií ho pak vynesla na stolec sv. Ruperta v Salcburku.

Jakub Arnošt svým zájmem o hudbu a divadlo výrazněji nevybočoval z prostředí duchovní aristokracie,³³⁰ ale oproti mnohým jiným svým současníkům byl pro něho primární duchovní aspekt jeho role knížete-(arci-)biskupa. Byl ovlivněn reformními myšlenkami Lodovica Muratoriho (1672–1750) a místy mohl dokonce

³²⁸ V letech 1729–1746 vládl v duchovních knížectvích Bamberk a Würzburg starší bratr Damiana Huga ze Schönbornu, Fridrich Karel (1674–1746), který se pomocí refořem rovněž snažil zefektivnit fungování dvorského aparátu a obou duchovních knížectví. Díky zkušenosti říšského vicekancléře zavedl na svém dvoře podrobný kancelářský a služební řád. S využitím cel podporoval hospodářství, podporoval veřejné zdraví či reformoval školství. Také v rámci raně osvícenských refořem zakázal žebráctví a usiloval o reformu jezuitské univerzity; MAUELSHAGEN, S.: *Ordensritter – Landesherr – Kirchenfürst*, s. 170–172; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 229–237.

³²⁹ ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel*, pag. 117 (nestránkováno); REINHARD, R.: *Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements XII.*, s. 104.

³³⁰ Například k 54. narozeninám Jakuba Arnošta v roce 1744 inscenovali členové jeho rodiny a moravští šlechticové komedii ze selského prostředí *Bericht von dem Fastnachts=Feyer*; ANONYMUS: *Bericht von dem Fastnachts=Feyer. Welches von einem Hochgebohrnen Fürsten und Bischoffen. Und Gesammten Hohen Anwesenden Adel in Ollmütz den letzten Fastnachts=Sonntag als den 16. Hornung 1744 gehalten worden*. Ollmütz 1744; GREIPL, E. J.: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischoffe*, s. 257; SUCHÁNEK, Pavel: *Triumf obnovujícího se dne. Umění a duchovní aristokracie na Moravě v 18. století*. Brno 2013, s. 114–145

evokovat rigorózní jansenismus.³³¹ Na základě toho nepřekvapí, že pořádal z oficiálních pozic svých funkcí reprezentativní hostiny a současně byl v soukromí skromný. Jako srovnání můžeme uvést popis arcibiskupovy tabule k oslavě arcibiskupových jmenin (1. 5. 1746) od benediktinského bohoslovce Jindřicha Pichlera mělo být na třech stolech prostřeno pro 20 účastníků a zasedací pořádek byl určen jejich malovanými cukrovými figurkami.³³² Kromě toho na stolech „leželo mnoho lvů z jemného těsta.“³³³ Tabuli pak dominovala šestice dortů a vše bylo obklopeno cukrovými hoblinami. Samozřejmě se také slavnost konala za patřičného hudebního doprovodu.³³⁴

Oproti tomu Jiří Sehnal zachycuje návštěvu Lichtensteina-Castelcorna v příborské piaristické koleji během srpna 1742 následnými slovy: „*Ačkoliv piaristé připravili biskupovi k odpočinku dvě místnosti, než bude oběd, on je odmítl a posadil se v rektorově cele na jeho tvrdou, nepohodlnou postel a bavil se s otci piaristy.*“³³⁵

Podobně jako někteří jeho současníci se snažil Jakub Arnošt dbát o hospodářský rozvoj svých statků. V Sekavě se zabýval vinařstvím, kdežto olomoucké biskupství se snažil oddlužit a uspořádat v něm hospodářskou administrativu. Podobným výzvám čelil i v salcburském duchovním knížectví, které bylo na hranici bankrotu. To se snažil ekonomicky oživit podporou těžby drahých kovů. V Olomouci ani v Salcburku však nemohl plně realizovat své plány, v prvním případě kvůli vypuknuvším válkám o rakouské dědictví, ve druhém pak kvůli brzké smrti.

³³¹ HERSCHE, Peter: *Der Spätjansenismus in Österreich*. Wien 1977, s. 50–59; ZUBER, R: *Osudy moravské církve I.*, s. 143.

³³² MARTIN, Franz, *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*. Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde 77, 1937, s. 21.

³³³ Tamtéž.

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ SEHNAL, J: *Biskup Jakub Arnošt*, s.24.

3 Biskupem v Olomouci – arcibiskupem v Salcburku: Intronizace duchovního knížete Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu

S momentem slavnostního nástupu nově zvoleného (arci-)biskupa do jeho působnosti bývala v raném novověku spojena řada ceremonií, snoubících v sobě duchovní charakter biskupského úřadu se světským. K samotným intronizacím se dochovala řada pramenů. Nejinak tomu bylo i v případě Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu. S postavou jeho prastrýce, olomouckého biskupa Karla II. z Lichtensteinu-Castelcornu (1623–1695), je spojena nejen obnova diecéze po třicetileté válce, ale též reformy její správy či definitivní podoba obřadů přijetí nového biskupa do úřadu (intronizace, slib věrnosti císaři atd.). Forma ceremonií měla nejen symbolicky podtrhnout ambice olomouckých biskupů na Moravě, biskup Karel se pokoušel ze statků olomoucké diecéze vytvořit duchovní knížectví nezávislé na zemské správě po vzoru takovýchto teritorií v Říši, případně knížectví vratislavských biskupů se sídlem ve slezské Nise.³³⁶ Ambici podepřel císařem Rudolfem II.³³⁷ uděleným knížecím titulem pro olomoucké biskupy (1588), vlastním lenním zřízením a poctami, jež byly proječovány jeho Habsburským předchůdcům.³³⁸ Jak již bylo předestřeno v předchozí kapitole, této smělý počin se Castelcornovi ani jeho nástupcům nepodařilo uskutečnit a kvůli těmto „emancipačním snahám“ se olomoučtí biskupové neúčastnili zasedání zemského sněmu.³³⁹

Na základně dosavadního stavu bádání máme prozatím první pramenně doloženou intronizaci doloženou v případě Jana Mezouna z Telče (1542?– 1578) a už v jeho výzvě olomouckému magistrátu k aktivní účasti na slavnosti biskup psal,

³³⁶ DAVID, Jiří: *Nechtěné budování státu. Politika, válka a finance na Moravě ve druhé polovině 17. století*. Brno 2018, s. 244–246; JAKUBEC, Ondřej – PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu v kontextu. Salcburská předehra a olomoucké finále*. In: JAKUBEC, Ondřej (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*. Olomouc 2019, s. 22; ZUBER, R.: *Jesenicko v období feudalismu*, s. 71–74; ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 39–40.

³³⁷ JAKUBEC Ondřej: *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby*. Olomouc 2003, s. 64.

³³⁸ PARMA, Tomáš: *Sociálně-právní aspekty života katolické církve na Moravě 16. a 17. století*. Olomouc 2019, s. 58–59 (nepublikovaná disertační práce); ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 37–38, 54.

³³⁹ DAVID, J.: *Nechtěné budování*, s. 244.

aby „se postaru dostavili ve slavnostním průvodu k uvítání“.³⁴⁰ V rámci bádání na toto však jednoznačně upoutal pozornost odborné veřejnosti rozměrný obraz, který zachycuje slavnostní vjezd olomouckého biskupa kardinála Ferdinanda Julia Troyera z Troyersteinu (1698–1758).³⁴¹ Rovněž na základě jeho studia sepsal Martin Elbel svoji stať, v níž analyzuje intronizace olomouckých biskupů období baroka a osvícenství. V textu taktéž zvažuje možný zásah do podoby olomouckého intronizačního ceremoniálu biskupy z habsburského rodu při jejich slavnostních vjezdech do Olomouce – Leopold Vilém (1637) a Karel Josef (1663). Druhého jmenovaného při slavnosti zastupoval pozdější biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu. Kromě něj se podobou tohoto slavnostního aktu zabýval historik umění Pavel Suchánek, který ji zkoumal jako prvek reprezentace duchovní aristokracie.³⁴² Úloze hudebníků při olomouckých barokních intronizacích pro změnu pojednává studie muzikologa Jiřího Sehnala.³⁴³

Martin Elbel jako první vyslovil domněnku o ovlivnění podoby olomouckých intronizací říšským prostředím, ale tuto myšlenku dále nerozváděl. Podobně i Pavel Suchánek, který upozorňuje na rozdílnost mezi podobou intronizace stanovenou tridentským koncilem a ceremoniálním kompendiem *Caeremoniale Episcoporum* z roku 1564 s olomouckou slavností a rovněž odkazuje na vliv slavnostních vjezdů císaře a říšských knížat, mezi něž náleželi i říšští biskupové a arcibiskupové (salcburského nevyjímaje).³⁴⁴ Elbelovy domněnky o původci změny podoby olomoucké intronizační ceremonie potvrdil církevní historik Tomáš Parma,

³⁴⁰ ŠTĚPÁN, Jan: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579–1598*. Olomouc 2009, s. 21.

³⁴¹ Obraz znázorňující slavnostní vjezd kardinála Troyera do Olomouce z okruhu brněnského malíře Františka Vavřince Korompaye se nachází ve sbírkách olomouckého arcibiskupství (Olej, plátno, 104 x 641 cm); BREITENBACHER, Antonín – DOSTÁL, Eugen: *Katalog arcibiskupské obrazárny v Kroměříži*. Kroměříž 1930, s. 151–152; ELBEL, Martin: *Bishop's Secular Entry. Power and Representation in Inauguration Ceremonies of the Eighteenth-Century Bishops of Olomouc*. In: PAIVA, José Pedro (ed.): *Religious ceremonies and images. Power and social meaning. 1400–1750*. Coimbra 2002, s. 47–60; ELBEL, Martin: *Slavnostní vjezd kardinála Troyera do města Olomouce*. In: ELBEL, Martin – JAKUBEC, Ondřej (eds.): *Olomoucké baroko I. Proměny ambicí jednoho města*. Olomouc 2010, s. 229–235; KROUPA, Jiří: *Slavnostní vjezd kardinála Troyera do Olomouce*. In: TOGNER, Milan (ed.): *Kroměřížská obrazárna. Katalog sbírky obrazů arcibiskupského zámku v Kroměříži*. Kroměříž 1998, s. 215–216. KAZLEPKA, Zdeněk: *Kresba pro kardinála Troyera. Tři kreslířské záznamy intronizačního ceremoniálu Ferdinanda Julia Troyera*. *Opuscula historiae atrium* 66, 2017, č. 1, s. 86–95.

³⁴² SUCHÁNEK, P.: *Triumf obnovujícího se dne*, s. 36–41.

³⁴³ SEHNAL, Jiří: *Hudebníci v průvodech olomouckých biskupů*. *Hudební věda* 44, 2007, č. 2, s. 153–166.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 39; ELBEL, M.: *Slavnostní vjezd*, s. 234.

který ve svojí disertační práci doložil změnu podoby intronizačního ceremoniálu při nástupu biskupa Leopolda Viléma.³⁴⁵

Z uvedeného tak vyplývá potřeba srovnat formální podobu slavnostních nástupu moravských a říšských (arci-)biskupů období baroka. Pro naplnění cíle jsou vhodné intronizační slavnosti Jakuba Arnošta jako olomouckého biskupa (1740) a salcburského arcibiskupa (1745). K oběma slavnostem se dochovaly nejen slavnostní tisky popisující událost, ale i panegyrika, hmotné památky a kronikářské záznamy.³⁴⁶ Předmětem zájmu bude jak formální podoba obou ceremonií, tak i použité výrazové prvky nebo její sociokulturní význam pro zúčastněné i daná teritoria.

Oproti Olomouci však postrádáme studii, která by shrnovala podobu intronizační slavnosti jednotlivých salcburských arcibiskupů, z nichž první doloženou máme v případě kardinála Burkharda II. z Weißpriachu (1420?–1466) k roku 1462.³⁴⁷ V roce 1995 sice Salcburský zemský archiv vydal katalog výstavy věnované ranně novověkým slavnostním vjezdům metropolitů do svého sídelního města, ale většinu jeho stran zabírají texty vztahující se ke slavnosti posvěcení katedrálního chrámu sv. Ruperta a Virgila (1628).³⁴⁸ Podobně jako na Moravě se i zde pozornost odborné veřejnosti soustředila na uměleckou památku, renesanční fresku na zámku Freisaal, která znázorňuje intronizační vjezd arcibiskupa Arnošta Bavorského (1500–1560) dokončen v roce 1558.³⁴⁹ Samotný palác byl záměrně vystavěn jako místo, z něž měl intronizační průvod vycházet. K tomuto účelu byl až na přestávku mezi léty 1668–1771, kdy se vyjíždělo ze zámku Mirabell, využíván.³⁵⁰ Kromě toho Heideline Federle a Gerhard Ammerer napsali studie o aktech spojených s nástupem do úřadu

³⁴⁵ PARMA, T.: *Sociálně-právní aspekty života katolické církve na Moravě*, s. 58–59 (nepublikovaná disertační práce).

³⁴⁶ Viz níže.

³⁴⁷ ZAISBERGER, F.: *Geschichte Salzburgs*, s. 117.

³⁴⁸ Pouze v části věnované katalogu výstavy jsou uvedeny předměty vztahující ke intronizačním vjezdům salcburských arcibiskupů; ZAISBERGER, Friederike – ENGELSBERGER, Ulrike: *Einzüge der Fürsterzbischöfe vom 16. bis 19. Jahrhundert. Einmarsch der US-Truppen im Mai 1945*. Salzburg 1995, s. 34–55.

³⁴⁹ POKORNY Erwin: *Festzug und Allegorie. Der Freskensaal*. In: GOBIET Ronald (ed.): *Freisaal. Das Schloss im Spiegel der Geschichte*. Salzburg 2012, s. 105; RAINER, Michael: *Das Inszenierung der Herrschaft. Zur Darstellung des fürsterzbischöflichen Einzugs in Schloss Freisaal*. In: GOBIET Ronald (ed.): *Freisaal. Das Schloss im Spiegel der Geschichte*. Salzburg 2012, s. 131–136.

³⁵⁰ ZAISBERGER, F.: *Geschichte Salzburgs*, s. 117.

dvou potridentských arcibiskupů, Wolfa Dietricha z Raitenau (1559–1617) a Marca Sittica z Hohenemsu (1574–1619).³⁵¹ Nejpodrobnější analýzu ceremoniálního aktu představil Ammerer ve studii o intronizaci posledního salcburského knížete-arcibiskupa Jeronýma z Colloreda (1732–1812). Zde se soustřeďuje na kontrast mezi barokní zdobností ceremonie a její střízlivou osvícenskou podobou.³⁵²

Podle církevního právníka Hanse Ericha Feineho mohla inaugurační slavnost nově zvoleného říšského biskupa nastat až po papežské a císařské confirmaci jeho volby.³⁵³ Doposud pro říšské prostředí neexistuje souborná publikace, která by poskytla přehled podob organizace intronizačních ceremonií v jednotlivých diecézích.³⁵⁴ V českém prostředí máme k dispozici kromě Olomouce analytický přehled raně novověkých intronizací královehradeckých biskupů, popis intronizace prvního litoměřického biskupa Maxmiliána Rudolfa ze Schleinitz (1605–1675) a pražského arcibiskupa Jana Fridricha z Valdštejna (1642–1694).³⁵⁵

Německý historik Klaus Tenfelde ve studii o ikonografii slavnostních vjezdů (adventus) zkoumal nejen podobu středověkých císařů Svaté říše římské, ale i jejich vliv na organizaci průvodů a demonstrací v 19. století. Autor rovněž sledoval jejich dopadu na formální podobu moderních slavností.³⁵⁶ Dále uvádí, že v pozdním

³⁵¹ AMMERER Gerhard: *Präsenzkultur und höfische Repräsentation. Zum Herrschaftszeremoniell als Zeichensystem anhand der feierlichen Amtseinführung von Marcus Sitticus*. In: AMMERER, Gerhard – HANNESSCHLÄGER, Ingolda – KELLER Peter: *Erzbischof Marcus Sitticus 1612–1619. Kirche, Kunst und Hof in Salzburg zur Zeit der Gegenreformation*. Salzburg 2012, s. 88–102; FEDERLE, Heideleine: *Wahl, Einritt und Inthronisation*. In: AMMERER, Gerhard – HANNESSCHLÄGER, Ingolda (eds.): *Strategien der Macht. Hof und Residenz in Salzburg um 1600 – Architektur, Repräsentation und Verwaltung unter Fürsterzbischof Wolf Dietrich von Raitenau 1587 bis 1611/12*. Salzburg 2011, s. 67–84.

³⁵² AMMERER, Gerhard: *Die Entzauberung der höfischen Welt in Salzburg? Repräsentation und Zeremoniell unter Fürsterzbischof Hieronymus Graf Colloredo (1772–1803/1812) am Beispiel seines Regierungseintritts*. In: LOBENWEIN, Elisabeth – BAUMGARTNER, Jutta – AMMERER, Gerhard (eds.): *Herrschaft in Zeiten des Umbruchs Fürsterzbischof Hieronymus Graf Colloredo (1772–1812) im mitteleuropäischen Kontext*. Salzburg 2016, s. 326–352.

³⁵³ FEINE, H. E.: *Besetzung der Reichsbistümer von Westfälischen Frieden bis zur Säkularisation*, s. 355.

³⁵⁴ Například raně novověké slavnostní vjezdy halberstatských biskupů podle historičky Kerstin Hitzbleckové sloužily k demonstraci katolické víry v převážně evangelickém městě; HITZBLECK, Kerstin: *Die Einzüge der Bischöfe von Halberstadt in Mittelalter und Frühneuzeit*. In: JOHANEK, Peter – LAMPEN, Angelika (eds.): *Adventus. Studien zum Herrscherlichen Einzug in die Stadt*. Köln – Weimar – Wien 2009, s. 70–84.

³⁵⁵ HAVLÍK, Jiří M.: *Jan Fridrich z Valdštejna. Arcibiskup a mecenáš doby baroka*. Praha 2016, s. 104–111; HAVLÍKOVÁ, Eva – POLEHLA Petr: *Intronizace královehradeckých biskupů v 17. a 18. století*. Hradec Králové 2020.

³⁵⁶ TENFELDE Klaus: *Adventus. Zur historischen Ikonologie des Festzugs*. Historische Zeitschrift 235, 1982, s. 45–85.

středověku napodobovala říšská knížata císařské slavnostní vjezdy a ty se tak měly stát součástí jejich reprezentace, což koresponduje se salcburským případem.³⁵⁷ Dále oddělil od sebe právě slavnostní vjezd panovníka do „svého“ města a triumfální vjezd vítězného vojska. Přičemž obě slavnosti vizuálně vypadají shodně, ale obsahově se odlišují. Jako exemplum pro podobu slavnostních císařských a později i knížecích vjezdů měl posloužit slavnostní vjezd Karla Velikého do Říma v roce 774, který dle autora měl připomínat Kristův vjezd do Jeruzaléma na Květnou neděli.³⁵⁸

Ve zkoumání problematiky císařských slavnostních vjezdů učinil výrazný pokrok historik Gerrit Jasper Schenk, jehož monografie *Zeremoniell und Politik* podává vyčerpávající informace o podobě císařských slavnostních vjezdů v pozdním středověku. Autor také terminologicky vymezil jednotlivé fáze ceremonie. Schenkova označení jsou použita i v tomto příspěvku.³⁵⁹ V českém prostředí se tematikou slavnostních vjezdů císařů do říšských měst zabývali Václav Bůžek, Rostislav Smíšek či Jiří Hrbek.³⁶⁰

3.1 Okolnosti nástupů na Moravě i Salcbursku

Než se zaměříme na samotnou intronizační slavnost, tak stojí za pozornost říci pár slov k okolnostem nástupu nového biskupa v obou diecézích. Jak olomoucká, tak i salcburská metropolitní kapitula disponovala právem svobodné volby biskupa. V prvním případě to vycházelo z privilegia českého krále Přemysla Otakara I. (1207), ve druhém ze znění wormského (1122), později vídeňského konkordátu (1448).³⁶¹

Volby nástupce olomouckého biskupa, kardinála Wolfganga Hannibala ze Schratzenbachu (1660–1738), se 9.–11. října 1738 zúčastnili čtyři kandidáti, kteří si kvůli této příležitosti v Římě obstarali papežskou bulu volitelnosti (eligability). Při jejím zajišťování Jakub Arnošt navíc obdržel od vídeňského nuncia Camilla

³⁵⁷ Tamtéž, s. 56–59.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 48–51, 53–56.

³⁵⁹ SCHENK, Gerrit Jasper: *Zeremoniell und Politik. Herrschereinzüge im spätmittelalterlichen Reich*. Köln – Weimar – Wien 2003, s. 238–242.

³⁶⁰ BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav: *Slavnostní vjezdy císařů do říšských měst*. In: BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav (eds.): *Habsburkové. Země koruny české ve střeoevropské monarchii. 1526–1740*. Praha 2017, s. 556–562; HRBEK, Jiří: *České barokní korunovace*. Praha 2010, s. 70–79.

³⁶¹ PARMA, Tomáš: *Konkordát vídeňský (1448)*. In: SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír (eds.): *Encyklopedie českých právních dějin. III. svazek. K–M*. Ostrava 2016, s. 263–265; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 13.

Paolucciho (1692–1663) dobrozdání, v němž se papežský vyslanec pochvalně vyjádřil o Castecornových pastoračních aktivitách. Na základě zjištění historika Rudolfa Zuberu neměl císař Karel VI. žádnému z kandidátů stranit, a tak neměl dvůr činit na kapitolu nátlak.³⁶² Navzdory tomu, že jej kronikář olomouckého augustiniánského konventu považoval za favorita volby, byl nový moravský pastýř zvolen až v šestém skrutiniu.³⁶³ Oproti svým předchůdcům se Jakub Arnošt snažil dobře vycházet s olomouckou kapitulou a naplňovat body volební kapitulace.³⁶⁴ Tato snaha se promítla i do podoby Castelcornovy velké intronizační medaile, na jejímž averzu je zachycen biskupův olomoucký erb s erby jednotlivých kanovníků.³⁶⁵ Dokonce po své postulaci salcburským arcibiskupem generálního vikáře Kašpara Florentina z Glandorfu pověřil správou svých alodiálních panství na Moravě a ve Slezsku (Malenovice, Pohořelice, Bílá Voda, Hertwigswalde).³⁶⁶ Ve svém testamentu jej a kapitulního děkana Jiřího Jindřicha z Mayerswaldu dokonce nazval přáteli.³⁶⁷

Okolnosti salcburské volby byly daleko dramatičtější. Arcibiskup Leopold Antonín z Firmianu zemřel uprostřed války o rakouské dědictví (22. října 1744), v níž proti sobě stály proti sobě dvě nevýznamnější země salcburské církevní provincie, Habsburská monarchie a Bavorsko.³⁶⁸ Tím pádem bylo obsazení stolce sv. Ruperta pro obě strategicky důležité. Bavorský kurfiřt Karel Albrecht (císař Karel VII.) se po vymření mužských dědiců rakouských Habsburků stavěl do pozice jednoho z dědiců jejich říše. Během svého tažení do Čech se nechal v Praze dne 9. prosince

³⁶² Kromě Jakuba Arnošta se jednalo o vratislavského biskupa Filipa Ludvíka ze Sinzendorfu, litoměřického biskupa Mořice Saského (1733–1759) a olomouckého pomocného biskupa Ottu Honoria z Egkhu (1675–1748); REINHARD, R.: *Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements XII.*, s. 103–104; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*, s. 130.

³⁶³ Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M II 46, *Annales seu Protocollum Monasterii OOSS Olomuci ad Omnes Sanctos, 1723–1748*, pag. 216; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*, s. 130–131.

³⁶⁴ Zde se jednalo především o majetkové záležitosti diecéze, péči o katedrálu či komunikaci se státní správou; ZAO-O, MCO, inv. č. 1713, sign. BVc21/1, Volební kapitulace biskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna (1738); ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*, s. 133.

³⁶⁵ SUCHOMEL, Dan – VIDMAN, Jan: *Mincovníctví olomouckých biskupů a arcibiskupů (1608–1820)*. Kroměříž 1997, s. 282.

³⁶⁶ ZAO-O, MCO, inv. č. 5379, sign N18, Pozůstalostní správa panství arcibiskupa Jakuba Arnošta z Liechtenštejna kanovníkem Glandorffem (1745–1747).

³⁶⁷ MZA Brno, fond G263, kart. 43, inv. č. 338, Opis závěti salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Kastelkorna (1747), pag. 9.

³⁶⁸ WAGNER, Hans: *Die Neutralität Salzburgs im österreichischen Erbfolgekrieg 1741 bis 1745*. Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde 100, 1960, s. 210; WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 180.

1741 prohlásit českým králem. Holdu se zúčastnil i tehdejší pražský arcibiskup Jan Mořic Gustav z Manderscheid-Blankenheimu. Po opětovném získání Prahy vojsky Marie Terezie byl český primas vyšetřován a právoplatnou českou panovnicí ve svatovítské katedrále místo něj korunoval právě Jakub Arnošt z Lichtenštejna-Castelcornu (12. května 1743).³⁶⁹

Rok po pražském holdu byl bavorský kurfiřt zvolen císařem a kvůli nedostatku financí zvažoval v roce 1743 uskutečnit návrh pruského krále Fridricha II. a sekularizovat duchovní knížectví v bavorském a franském říšském obvodu, mezi něž náleželo i Salcbursko. Jak udává Rudolf Weiß, tak Wittelsbach uniknutou informací dementoval.³⁷⁰ To však situaci v salcburské kapitule, složené z velké části kanovníky z rakouských šlechtických rodů, nezklidnilo. Firmianovi se relativně dařilo, až na okupaci salcburské exklávy Mühldorf, držet zemi mimo konflikt.³⁷¹ Po jeho skonu však zemi po čas interregna spravovala metropolitní kapitula a ta podlehla rakouské propagandě, která šířila zvěsti o případném dosazení císařova bratra Jana Teodora Bavorského na arcibiskupský stolec. Ten byl navíc z pozice řezenského biskupa jako sufragán kanovníkem metropolitní kapituly v Salcburku. Vyměření Habsburků po meči se navíc Wittelsbachové nemuseli cítit být vázání salcburskými statuty z roku 1606, na jejichž základě bylo vyloučeno, aby se člen rakouské nebo bavorské panovnické rodiny stal metropolitou salcburské církevní provincie.³⁷²

Šíření fámy o bavorském plánu na získání Salcburska navíc umocňovala gratulace papeže Benedikta XIV. ke zvolení Karla VII. císařem, proti níž za Rakousko v Římě protestoval gurský biskup Josef Maria z Thun-Hohensteinu (1713–1763). Přičemž diecéze Gurk byla vlastním biskupstvím salcburských arcibiskupů a z této pozice Thun vykonával i funkci salcburského generálního vikáře pro Horní a Dolní Korutany.³⁷³ Z uvedeného tak vyplývá markantní zájem Marie Terezie o výběr nového

³⁶⁹ MAUR, E.: *Korunovace na usmířenou*, s. 5–13.

³⁷⁰ WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 170–180.

³⁷¹ WAGNER, H.: *Die Neutralität Salzburgs*, s. 227–230.

³⁷² REINHARD, Rudolf: *Die Hochadeligen Dynastien in der Reichskirche des 17. und 18. Jahrhunderts*. In: REINHARD, Rudolf: *Reich – Kirche – Politik. Auswählte Beiträge zur Geschichte der Germania Sacra in den Frühen Neuzeit*. Ostfildern 1998, s. 163.

³⁷³ OBERSTEINER, Jakob: *Die Bischöfe von Gurk. 1072–1822*. Klagenfurt 1969, s. 452; Srov. PARMA, Tomáš: *Papežství a prosazování josefínských reforem ve střední Evropě (1740–1804)*. In: ČERNUŠÁK, Tomáš (ed.): *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Praha 2017, s. 276–277; PASTOR, Ludwig:

metropolity, pod něž přímo nespadała jen duchovní správa v Korutansku, ale i ve Štýrsku. Papež navíc v roce 1744 potvrdil navzdory tehdejšímu kanonickému právu zvolení Jana Teodora ve třetí diecézi (Lutych). Přičemž jedna osoba směla spravovat nanejvýš dva biskupské stolce.³⁷⁴ Ke všemu ještě jeho starší bratr Klement August stál současně v čele pěti diecézí a k tomu byl velmistrem řádu německých rytířů.³⁷⁵

Kanovníci metropolitní kapituly měli také na paměti obsazení rezidenčního města někdejšího salcburského sufragána a stále ještě kanovníka pasovského biskupa kardinála Josefa Dominika z Lamberka. Bavorsko-francouzské vojsko obsadilo Pasov Istí během tažení do Horních Rakous a Čech. Samotná scéna oznámení o ovládnutí města knížeti-biskupovi měla až groteskní nádech. Celý akt probíhal v Lamberkově ložnici a dotyčný musel být kvůli tomu ráno 31. července 1741 probuzen.³⁷⁶

Podobnému scénáři chtěli v Salcburku zabránit, a tak po jednání s vídeňským dvorem byl do Salcburku v noci z 10. na 11. listopadu vpuštěn jeden batalion Chorvatů a 50 husarů, kteří měli město před Bavory chránit. Operace nenechala císaře chladným a kanovníkům vyhrožoval, že za takovýchto podmínek do města nevyšle svého volebního komisaře, čímž by volbu zneplatnil.³⁷⁷

Z dvaceti kanovníků, kteří na volbu dorazili, byli pouze dva favoriti, a to pasovský biskup kardinál Lamberk a olomoucký Lichtenstein-Castelcorno. Oba totiž obdrželi doporučení od Marie Terezie ke zvolení a prvně jmenovaný měl navíc od papeže Klementa XII. bulu eligability.³⁷⁸ V prvním skrutiniu sice o jeden hlas zvítězil Lichtenstein, ale podle říšského a kanonického práva volbu vyhrál Lamberk, kterému jak podotýká Weiß, díky papežské bule stačilo získat třetinu hlasů. Místo promulgace výsledků však byla volba zneplatněna a vítězný kandidát přesvědčen

Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters. 16. Band. 1. Teil. Geschichte der Päpste im Zeitalter des fürstlichen Absolutismus. Von der Wahl Benedikts XIV. bis zum Tode Pius' VI. (1740–1799). Freiburg im Breisgau 1931, s.68–72.

³⁷⁴ REINHARD, R.: *Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements XII.*, s. 93, 112, 114; REINHARD, Rudolf: *Zur Reichskirchenpolitik Papst Benedikts XIV.* In: REINHARD, Rudolf: *Reich – Kirche – Politik. Auswählte Beiträge zur Geschichte der Germania Sacra in den Frühen Neuzeit.* Ostfildern 1998, s. 85–86

³⁷⁵ REINHARD, R.: *Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements XII.*, s. 94.

³⁷⁶ HLAVAČKA, M.: *Karel Albrecht*, s. 82; WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 149–154.

³⁷⁷ AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach bis Siegmund Christoph von Schrattenbach*, s. 298.

³⁷⁸ WAGNER, H.: *Die Neutralität Salzburgs*, s. 258, 267–268; WEIß, R., *Das Bistum Passau*, s. 181–182.

trojicí rakouských kanovníků v čele s lublaňským biskupem Arnoštem Amadeem z Attemsů (1694–1757) k odstoupení z klání pod pohrůžkou konfrontace s Marií Terezií.³⁷⁹ Panovníci se jevil Lamberk málo aktivní v protibavorské kampani a podezírala jej ze spolupráce s Karlem VII. (část pasovské diecéze pokrývala i území Bavorska).³⁸⁰ Druhé skrutinium vyhrál Castelvorno s přehledem a bez sebemenšího problému obdržel papežské potvrzení volby. Schválení Wittelsbachem nebylo třeba, protože císař do týdne od volby skončil (20. leden 1745).³⁸¹

Už jen výše řečeným a na základě informací v předešlé kapitole byla nástupní pozice v Salcburku nesrovnatelně náročnější. Navíc větší část dvouapůlletého episkopátu probíhal spor mezi nově zvoleným arcibiskupem a kapitulou o úhradu nákladů spojených s pobytem rakouských vojáků ve městě. K tomu musíme opět zdůraznit dluhy po předchůdci a dostaneme se na závratných 635 622 zlatých.³⁸² Salcburský historik Christian Dirninger uvádí, že v roce 1749 nemělo duchovní knížectví skoro finance na platy svých zaměstnanců a bylo na hranici bankrotu.³⁸³ Castelvornova úsporná opatření se v zemi zmítané inflací nesečkala s pochopením, a tak jedině, čeho arcibiskup za svůj krátký episkopát dosáhl, bylo založení dobročinné zastavárny Mons Pietatis. V ní mohli obyvatelé Salcburku za zvýhodněných podmínek zastavovat svůj majetek.³⁸⁴

3.2 Intronizační vjezdy

Jak již bylo řečeno, tak stěžejní pro podobu intronizace nového biskupa měla být ceremoniální příručka *Caeremoniale Episcoporum* z roku 1564. Podle ní měl po vzoru Kristova vjezdu do Jeruzaléma vstoupit do katedrálního města. Byl zde také kladen důraz na manifestaci společenské soudržnosti mezi biskupem, významnými

³⁷⁹ AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 300; FEINE, E.: *Besetzung der Reichsbistümer*, s. 237–214; WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 183–186.

³⁸⁰ WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 172–179.

³⁸¹ HHStA, sign. AUR 1745 I 12, Originál instrumentu o zvolení Jakuba Arnošta z Liechtensteinu salcburským arcibiskupem (12. 1. 1745); HHStA, sign. RK Geistliche Wahlakten, Salzburg Erzstift F-K, 1687–1747, fol. 165–207; HLAVAČKA, M.: *Karel Albrecht*, s. 149.

³⁸² DIRNINGER, C.: *Staatliche Finanzwirtschaft im Erzstift Salzburg im 18. Jahrhundert*, s. 573.

³⁸³ DIRNINGER, Christian: *Staatliche Finanzpolitik im Erzstift Salzburg im 18. Jahrhundert. I.* (nepublikovaná habilitační práce), s. 222.

³⁸⁴ RINERTHALER, A.: *Mons Pietatis Civitatis Salisburgensis*, s. 217–233.

duchovními diecéze, představiteli městské obce a zástupci stavovské obce. Ti měli podle této publikace nového pastýře doprovázet ulicemi až do katedrálního chrámu.³⁸⁵ Ještě olomoucký biskup kardinál František z Dietrichsteinu (1570–1636), který byl kvůli morové epidemii intronizován v Brně (17. 10. 1599), vstoupil do města na koni, nikoliv jako jeho následovníci v kočáře.³⁸⁶

Jak již bylo vzpomenuo podoba ceremonie se změnila při nástupu habsburského biskupa Leopolda Viléma 3. nebo 10. ledna roku 1639. Skládala se ze slavnostního vjezdu nového ordináře v doprovodu zemského hejtmána, kanovníků, členů královského tribunálu a biskupských leníků do Olomouce. Následujícího dne proběhla instalace Habsburka v katedrále a ve druhé polovině měsíce skládali biskupovi vazalové na Kroměřížském zámku lenní přísahu.³⁸⁷

Jenomže říšští (arci-)biskupové, ale ani olomoučtí ordináři nezastávali v raném novověku jen funkci duchovních, ale byli i duchovními knížaty zasedajícími na říšském/zemském sněmu a členy říšské/zemské samosprávy.³⁸⁸ Díky převaze kléru původem z rakouských šlechtických rodin v salcburské, pasovské, ale i olomoucké kapitule ve druhé polovině 17. a v 18. století a působení vzpomínaných biskupů z panovnického rodu získala olomoucká intronizační slavnost světský či spíše panovnický charakter.³⁸⁹ Nesmíme opomenout také zvýšení společenského statusu nového hierarchy i jeho rodiny, který zvolením získal knížecí titul. Exemplárním příkladem se v tomto jeví původně rytířský rod Schönbornů, kterému se i na základě strategicky promyšleného obsazování podařilo obsadit tolik kanonikátů v říšských kapitulách, že na obraze v zámeckém kostele ve franském Gaisbachu spatříme

³⁸⁵ SUCHÁNEK, P.: *Triumf obnovujícího*, s. 39.

³⁸⁶ PARMA, Tomáš: *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno 2011, s. 113.

³⁸⁷ PARMA, Tomáš: *Sociálně-právní aspekty života katolické církve*, s. 58–59 (nepublikovaná disertační práce).

³⁸⁸ ARETIN, K. O.: *Heiliges Römisches Reich. 1776–1806*, s. 34–46.

³⁸⁹ Rakouský církevní historik Heinz Noflatscher udává, že v posledních dvou století existence Říše stoupl podíl rakouských kanovníků v salcburské kapitule z 55–58 % na 80 %, v případě pasovské kapituly dokonce ze 40 % na 85 %. Rudolf Zuber uvádí podobné informace pro olomouckou kapitulou (1695–1776), v níž měli kanovníci původem z rakouských rodů tvořit 50,9 % členů; NOFLATSCHER, Heinz: *Österreichische Familien in der Reichskirche (1448–1803)*. *Römische Quartalschrift* 87, 1992, s. 283; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*, s. 60.

na hlavním oltáři 11 schönbornských biskupů a arcibiskupů adorujících Nejsvětější Trojici (1740). Díky takto nastavené dlouhodobě politice se rodu podařilo zajistit prvně hraběcí, a pak knížecí titul.³⁹⁰

Ceremonie taktéž demonstrovala hierarchické uspořádání celé diecéze, respektive knížectví, nad nímž měl dotyčný duchovní svrchovanost. Slavností byly zdůrazněny vazby mezi panovníkem a jeho poddanými, biskupem a světskými, ale i řádovými duchovními, také však mezi výše postaveným členem stavovské obce, jímž olomoucký biskup jako první moravský šlechtic byl, a královským městem Olomoucí, která byla hlavním městem Moravy již jen „de iure“. Dle historika Gerita Jaspéra Schenka se modelový císařský slavnostní vjezd do pozdně středověkého města skládal ze šesti částí. První bod zahrnoval samotnou přípravu slavnostního průvodu několik kilometrů před městem. Ten pak dospěl až ke hradbám, kde se setkal s delegací městské samosprávy. Zde tak proběhla další část programu – *occursio*, v rámci, kterého purkmistr slavnostní řečí uvítal panovníka a předal mu symbolický klíč od města. Pak teprve následoval samotný slavnostní vjezd panovníka – *ingressus*, přičemž průjezd městskou branou měl symbolizovat přijetí vládce městskou obcí.³⁹¹ Čtvrtý bod programu – *processio*, zahrnoval slavnostní průvod od vstupu do města až ke hlavnímu kostelu. Zde se při offertoriu měl dotyčný u hlavního oltáře pomodlit a případně předat dary chrámu.³⁹² Schenk podotýká, že třetí až pátá fáze měly formálně liturgický charakter a účastnilo se jich duchovenstvo. Při samotném vjezdu do města upozorňuje na řadu podobností s mešním introitem, kdy za zpěvu antifon branou prochází průvod s duchovními a křížem v čele.³⁹³ Závěrečná šestá fáze – *accommodatio* se již konala bez účasti kléru. Její první část spočívala v ubytování panovníka v jeho pokojích, předání darů a slavnostní hostiny. Její druhá vycházela z programu pobytu vládce a zahrnovala aktivity spojené s adventem. Jako tři nejdůležitější uvádí akty panovnického milosrdenství, holdování císaři a kratochvíli.

³⁹⁰ JÜRGENSMEIER, F.: *Geistliche Leitung*, . 26; SCHRAUT, S.: *Das Haus Schönborn*, s. 140, 151–160.

³⁹¹ SCHENK, G. J.: *Zeremoniell und Politik*, s. 240

³⁹² Tamtéž, s. 241.

³⁹³ Tamtéž.

V poslední položka tak mohla obsahovat různé festivity k potěše vládce, ať již plesy, divadelní vystoupení či hon.³⁹⁴

3.3 Inaugurace moravského pastýře

3.3.1 Kroměřížská předejhra biskupské intronizace

Badatelé tradičně uvádějí jako první část slavnostního vjezdu do svého katedrálního města hold biskupských leníků (manů) na kroměřížském zámku, který se konal v předvečer slavnostního vstupu do Olomouce.³⁹⁵ S tímto tvrzením se však dá polemizovat. Jak již bylo řečeno, tak podle schématu slavnostního císařského vjezdu nebylo složení lenního slibu prvním bodem programu ceremonie. V současnosti považujeme za standartní situaci přítomnost moravského biskupa v Olomouci, ale po celý raný novověk sídlil olomoucký biskup převážně v Kroměříži, které dokonce propůjčili status „biskupského sídelního města“.³⁹⁶ Když uvedenou skutečnost zohledníme, tak by celé slavnostní uvedení biskupa do úřadu začalo vjezdem do ústředního správního centra biskupských statků.

Slavnostní vjezd Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorno do Kroměříže dne 12. března 1739 shrnuje záznam v análech tamní piaristické koleje.³⁹⁷ Analista před popisem slavnostního vjezdu do Kroměříže uvádí údaje o průběhu jeho zvolení olomouckým biskupem a cestě ze Štýrska na Moravu. Po obdržení konformace Jakub Arnošt zaslal 12. února 1739 svoji rezignaci na sekavský stolec do rukou salcburského arcibiskupa Leopolda Antona z Firmianu.³⁹⁸ Následně se vydal do Vídně, kde pobyl necelý týden a oproti původnímu plánu překročil moravsko-rakouské hranice nikoliv u Znojma, ale Mikulova, do nějž dorazil 10. března.³⁹⁹ Změna se uskutečnila kvůli tomu, aby mohl nový moravský pastýř posvětit v tamním piaristickém kostele další den oltář. Tímto aktem Castelcorno jasně demonstroval svůj důraz na pastorační roli sídelního biskupa, tak i pozici mecenáše Řádu zbožných škol. Sám založil piaristickou

³⁹⁴ Tamtéž, s. 241–242.

³⁹⁵ ELBEL, M.: *Slavnostní vjezd*, s. 232; SUCHÁNEK, P.: *Triumf obnovujícího*, s. 40.

³⁹⁶ ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 37.

³⁹⁷ NA, ŘPi, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis, 1725–1873*, fol. 43v.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna kanovníku Jiřímu Jindřichovi z Mayerswaldu z 18. ledna 1739; NA, fond ŘPi, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis*, fol. 43v.

kolej v Bílé Vodě ve Slezsku (1723) a neúspěšně se snažil založit i další řádové domy ve Štýrském Bad Radkersburgu či později v Salcburku.⁴⁰⁰

Ještě v den konsekrace oltáře pokračoval v cestě a přenocoval již na biskupském statku Chrlice. Do blízkosti biskupského sídelního města dorazil až 12. března. Kolem 12. hodiny „*post horam prandiu*“ vyjel slavnostně biskup s doprovodem z Bezměrova. Při té příležitosti měl nechat velitel biskupské gardy vystřelit z kopce s někdejší kaplí sv. Barbory salvu z trojice děl a 54 hmoždířů.⁴⁰¹ To vše se mělo dít rovněž za zvonění zvonů. U zdi Květné zahrady, která se v té době nacházela ještě na předměstí Kroměříže, uvítala knížete-biskupa delegace zástupců místní židovské komunity s deskami desatera a složila mu hold. Před městskou branou uvítal svého nového lenního pána kroměřížský purkmistr a předal Castelcornovi symbolické klíče od města.⁴⁰²

V čele průvodu šli dva kaplani následovaní poštovním vozem, za nímž jeli dva postiliony. Za ním jel na koni správce vyškovského panství a toho následoval zdobený kočár, ve kterém seděl Jakub Arnošt spolu se světícím biskupem Egkhem a dvěma kanovníky (Giannini a Podstatský). Pak následovali čtyři hospodářští úředníci a po nich projížděl kočár s biskupovým bratrem Josefem Tomášem a ceremoniářem. Celý průvod pak uzavírali biskupský účetní a mincmistr.⁴⁰³

Ve městě nejspíše ve starém piaristickém kostelu sv. Jana Křtitele při příležitosti příjezdu nového biskupa pronesl rektor piaristické koleje kázání na uvítanou nového pastýře, po němž proběhlo hudební vystoupení studentů řádových škol. Z kostela se průvod vydal přes náměstí do biskupského zámku. Na rynku očekávaly Castelcornova dva oddíly městské gardy a členové místního františkánského konventu. Na nádvoří rezidence dotyčného uvítal probošt kolegiální kapituly spolu s kanovníky, kroměřížským děkanem, okolními faráři, biskupskými dvořany a služebníky.⁴⁰⁴ Dá se předpokládat, že slavnostní den uzavřela hostina,

⁴⁰⁰ ZAO, fond Piaristé Bílá Voda, bez. inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP, Tomus I. 1724–1745*, pag. 174–175; MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 203; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*, s. 131.

⁴⁰¹ NA, fond ŘPi, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis*, fol. 43v.

⁴⁰² Tamtéž, fol. 44r.

⁴⁰³ Tamtéž, fol. 43v – 44r.

⁴⁰⁴ Tamtéž, fol. 44v.

ale o té již piaristický analista nepíše. Popis uzavírá analista konstatováním radosti lidu z přijetí biskupa.⁴⁰⁵

3.3.2 Holdovací cesta do Vídně

Jak již bylo řečeno, tak olomoučtí biskupové v moravské zemské samosprávě zastávali výsadní postavení. Dle historika Dalibora Janiše měly dokonce jejich stolní, komorní a lenní statky od roku 1348 tvořit přímé léno České koruny.⁴⁰⁶ Tato výsada však nebyla v průběhu doby až po episkopát Karla II. z Lichtensteinu-Castelcorna výrazněji připomínána. On a později jeho nástupci se dožadovali výsadního postavení na Moravě a nezávislosti na zemské správě.⁴⁰⁷ V první polovině 18. století se dokonce ani biskupské lenní a stolní statky nezapisovaly do zemských desek a biskupové se nezúčastňovali zasedání zemského sněmu. Teprve v roce 1726 císař Karel VI. zrušil nezávislost biskupství a jeho leníků na zemském tribunálu. Jak poznamenal Rudolf Zuber, tribunál musel být v titulatuře označován jako „královský“, ne „moravský“ a biskupství nazýváno „knížectvím“. Podobně biskupské statky měly být nazývány „komorními“.⁴⁰⁸ Postupně se však zvyšoval tlak státní správy na podřízení biskupských statků zemské správě, ale i tak se ani během tereziánského období nepovedlo prosadit povinnost zapisovat biskupské statky a léna do zemských desek.⁴⁰⁹

Tento tlak se promítl nejen do podoby intronizačního vjezdu, kterému se budeme věnovat později, ale také zavedení nové tradice, holdovací cestě biskupů do Vídně k císaři. Tomu byl jako českému králi podřízen. Teprve po jeho absolvování česká dvorská kancelář vystavila novému biskupovi za práva spravovat temporálie.⁴¹⁰ Oproti olomoucké diecéze se s tímto zvykem v českém prostředí nesetkáme. Jeho prosazení a podobu si po vzoru říšských duchovních knížat vyžádal rovněž Karel II. z Lichtensteinu-Castelcornu (15. 4. 1665).⁴¹¹ Jak podotýká historička Bettina Braun,

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ JANIŠ, D.: *Konfesijní poměry na Moravě*, s. 351.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 359.

⁴⁰⁸ ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 40.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

⁴¹⁰ Tamtéž, s. 33.

⁴¹¹ HHStA, sign. OMeA ÄZA 39-1-2, Opis lenního slibu olomouckého biskupa Jakuba Arnošta z Liechtensteinu (30. 9. 1739).

tak tento zvyk v 18. století říšská světská knížata nevykonávala vůbec a duchovní pouze prostřednictvím svých vyslanců.⁴¹² Tak to mělo být i v případě skládání holdu Jakuba Arnošta v případě jeho salcburského episkopátu. Kvůli jeho smrtelné chorobě však byl jeho synovec-nepot Leopold Antonín Podstatský z Prusinovic (1717–1776) z holdovací cesty odvolán (25. 5. 1747).⁴¹³

Oproti říšským vysokým duchovním se olomouctí biskupové ceremonie až na výjimky účastnili osobně.⁴¹⁴ Olomoucký biskup mohl složit slib věrnosti až po ukončení informačního procesu.⁴¹⁵ Ceremonie probíhala podle následujícího scénáře: Moravský pastýř přijel ve slavnostním průvodu se zástupci svých vazalů kaplany, gardisty, trubači a bubeníky ve stanovený den k vídeňskému Hofburgu. Do rytířského sálu vstoupil pouze s nejužším doprovodem. Zde před panovníkem postupně třikrát poklekl, a pak zůstal uprostřed sálu klečet, zatímco jeho orator přednesl prosbu o ordinářovo oblenění. Jménem panovníka odpověděl nejvyšší kancléř. Teprve pak žadatel povstal, přiklekl na vrchní stupeň trůnu, položil prsty na evangeliář a odříkal lenní slib. Aktem políbení meče, jež držel v rukou nejvyšší maršálek českého království, ukončil ordinář lenní slib. Poté biskupův řečník poděkoval panovníkovi a obleněný couvaje ke dveřím znovu třikrát poklekl. Do řeči biskupského mluvčího byla samozřejmě vsunuta i prosba o potvrzení biskupských regálií, privilegií a imunit, jichž dosud olomoucké biskupství užívalo. Slavnostnímu aktu byli kromě nejvyššího kancléře, hofmistra a maršálka přítomni i nejvyšší úředníci české koruny a česká kancelář vystavila biskupovi lenní list.⁴¹⁶

Termín pronesení slibu věrnosti panovníkovi byl v případě Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu stanoven na 30. září 1739. Průběh slavnosti zachycuje několik stránek vyřiznutých z neidentifikovaného tisku, jež akt v análech piaristické koleje dokumentují.⁴¹⁷ V rámci příprav na cestu do Vídně psal Castelcorno

⁴¹² BRAUN, B.: *Fürstbischöfe nach 1648*, s. 29.

⁴¹³ MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 39.

⁴¹⁴ ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 32.

⁴¹⁵ BRAUN, B.: *Fürstbischöfe nach 1648*, s. 29; ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 32.

⁴¹⁶ ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 32.

⁴¹⁷ NA, fond ŘPi, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis*, pag. 867–870.

kapitulnímu děkanovi Mayerswaldovi tom, že si ve Vídni již zakoupil nový červeno-zelený sametový kočár a za udělení investitury musel biskup zaplatit taxu 20 000 zl.⁴¹⁸

V den složení holdu vyjel v 11 hodin z císařského zámečku Favorita slavnostní průvod olomouckého biskupa. Před hlavní vstup reprezentančních prostor vídeňského Hofburgu dorazil ve třičtvrtě na dvanáct. Vozy předcházely „*knížecí portýr a dvanáct sloužících v drahých livrejích*“.⁴¹⁹ Pak následoval biskupský kočár „*uvnitř i zvenčí z černého sametu vyšívaného zlatem. Nahoře na věnci i na rozích i na rozích ozdobený visícími zlatými šňůrami a krepinkami, který táhlo šest koní*“.⁴²⁰ Biskupovi oděnému do splývavého taláru a fialového kabátu dělala společnost dvojice orátorů z řad olomouckých kanovníků (Thurn-Valsassina a Martinic). Po obou stranách vozu navíc stáli dva biskupští hajduci „*ve velmi slušivých barvách*“.⁴²¹ Slavnostní atmosféru zvyšovali i dva trubači a šest urozených chlapců „*všichni v hnědých šatech a červených kamizolách zdobených zlatem*“.⁴²² Je následovala šestice biskupských gardistů a kočár tažený šestispřežím, v němž seděli zástupci katedrální kapituly, Kašpar Florentius z Glandorfu a biskupův synovec Podstatský z Prusinovic. I jejich kočár byl reprezentativně vyzdoben zlatými a červeno-karmínovými fišemi a uvnitř „*zdobený sametem, bohatými zlatými třásněmi a prýmkami*“.⁴²³ Rovněž třetí „*knížecí osobní vůz*“ byl stejně výpravný jako předcházející se zlatými třásněmi a karmínovými třásněmi z hedvábí. V něm seděl komorní ředitel biskupských statků Karel Josef z Lukavce, biskupští radové pánové z Formandlu a Loscani spolu s biskupovým zpovědníkem, piaristou P. Placidem. Ve čtvrtém kočáře ze šedého sametu seděl biskupští dvořané Příchovský a Dinersberg. V předposledním voze pak svobodný pan z Bees a baron Keller spolu se dvěma dvorními kaplany. Posledním biskupským voze seděli zbylí významní úředníci (lékař, sekretář a komorní důchodní). Za nimi jeli zdobné soukromé vozy obou orátorů s jejich služebnictvem. Slavnostní průvod

⁴¹⁸ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*, s. 134; ZAO-O, MCO, kart. 160, inv. č. 3420, sign. E III 11, Dopis Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu kanovníku Jiřímu Jindřichovi z Mayerswaldu z 24. dubna 1739.

⁴¹⁹ NA, fond ŘPi, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis*, pag. 867.

⁴²⁰ Tamtéž.

⁴²¹ Tamtéž.

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ Tamtéž.

uzavíraly vozy členů biskupské komory a manů.⁴²⁴ Takovouto výpravností dávali olomoučtí biskupové najevo své mocenské ambice a hájili si tak prvenství mezi moravskými šlechtici a nezávislost na nich v hlavním městě říše.⁴²⁵ Na závěr tohoto oddílu je třeba doplnit, že po prohraných slezských válkách se část olomoucké diecéze ocitla na pruském území spolu s biskupským statkem Ketř a částí osoblažského panství, proto od roku 1743 skládal olomoucký biskup prostřednictvím zástupců lení přísahu i pruskému králi.⁴²⁶

3.3.3 Olomoucká intronizace: Tří denní slavnost

Po splnění uvedených aktů a obdržení konfirmační buly mohly konečně začít přípravy na olomouckou intronizaci. Na ni upomíná reprezentativní pamětní tisk *Beschreibung solennen Einzug, welchen s. hochfürstliche gnaden der hochwürdigst-hochgeborenen Fürst und Herr Herr Jacobus Ernestus von Gottes-gnaden Bischoff zu Olmütz...*, který měl být k dostání u biskupského kniháře Františka Antonína Nikhla. Nejsme však schopni říci, zda byl i jeho autorem.⁴²⁷ Ten nechalo biskupství vydat u olomouckého tiskaře Františka Antonína Hirnleho, grafiky vytvořil rytec Antonín Josef Schindler. Ojedinele dochovaný podkladový text ceremonie spolu s kresebnými předlohami grafik se doposud nachází v archivním fondu arcibiskupství.⁴²⁸ U takovýchto tisků bývalo běžné, že je dostávali na památku významní účastníci festivity. Historik Miloš Vec při tom zdůraznil, že takovýto předmět neměl pouze za cíl reprezentovat vydavatele či připomínat danou slavnost, pamětní tisk měl umožnit slavnost znovu prožít.⁴²⁹

⁴²⁴ Tamtéž, pag. 867–868.

⁴²⁵ JAKUBEC, O. – PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, R.: *Biskup Karel z Lichtensteinu–Castelcornu*, s. 23; JANIŠ, D.: *Konfesijní poměry*, s. 358–359.

⁴²⁶ ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 33.

⁴²⁷ NICKHL, Frantz Anton (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug, welchen S. Hochfürstliche Gnaden der Hochwürdigst-Hochgeborenen Fürst und Herr Herr Jacobus Ernestus von Gottes=Gnaden Bischoff zu Olmütz, Hertzog, des heil. Röm. Reichs Fürst, der Königl. Böhmisch Capellen- und zu Lichtenstein Graf etc. den 30. April 1740 in die Königl. Hauptstadt Olmütz in Mähren und Tags darauff in der aldasige Catedral- Kirchen, zu gewöhnlichen Solennen Posses- Nehmung öffentlich gehalten haben*. Olmütz 1740 (neustránkováno).

⁴²⁸ ZAO-O, fond MCO, kart. č. 205, inv. č. 3566, sign. Fa 8/9, Volba Jakuba Arnošta Lichtenštejna olomouckým biskupem a jeho intronisace, fol. 1–3, 127–224.

⁴²⁹ VEC, Miloš: *Zeremonialwissenschaft im Fürstenstaat. Studien zur juristischen und politischen Theorie absolutistischer Herrschaftsrepräsentatin*. Frankfurt am Main 1998, s. 228–235.

Martin Elbel charakterizoval význam slavnostní intronizace pro Olomouc jako oslavu biskupa a celé diecéze a jejích tradic, „na kterých se podílejí jak metropolitní kapitula, tak měšťané Olomouce, potažmo celá země“.⁴³⁰ Přitom se ceremonie skládala ze tří částí: manské přísahy v Kroměříži, „světského vjezdu do Olomouce a „duchovního vstupu“ do katedrálního chrámu.“⁴³¹

3.3.3.1 Složení lení přísahy

Dne 30. března 1740 rozeslala dómská kapitula pozvánky všem biskupským leníkům k účasti na složení slavnostního holdu novému biskupovi a následném slavnostním do Olomouce. Jako přílohu listu obdrželi i s českým textem lenního slibu.⁴³² Ceremonie se konala 29. dubna v audienčním sále kroměřížského zámku, v němž byl umístěn vyvýšený biskupský trůn s baldachýnem. Po pravici Jakuba Arnošta stáli kanovníci, soudce manského soudu a jeho písař, po levici pak nejvyšší představitelé správy biskupských statků. Samotný slib byl stvrzen políbením Lichtensteinova prstenu.⁴³³ Neznámý autor textu slavnostního tisku upozorňuje skutečnost, že kvůli špatnému počasí bylo upuštěno od slavnostního průvodu Castelcorna s many z Bezměrova do Olomouce. Místo toho byli leníci vybídnuti, aby „se v plné parádě dostavili ke vjezdu“.⁴³⁴

3.3.3.2 Slavnostní vjezd do Olomouce 30. dubna 1740

Následující den ráno vyrazil Jakub Arnošt spolu se dvěma zástupci kapituly, kteří mu předešlý den asistovali při holdování (světící biskup Egkh a Jakub František z Frankenberku). Cestou poobědvali na kapitulním zámku v Nenakonicích. Kolem čtvrté hodin odpoledne dorazil Castelcorno ke měděnému hamru nedaleko olomouckého předměstí Nová ulice, kde ho ve stanu očekávali velitel pevnosti Franz Nicolaus z Fallaize se svými muži, zbylí kanovníci, významní zemští preláti a biskupští

⁴³⁰ ELBEL, M.: *Slavnostní vjezd*, s. 234.

⁴³¹ Tamtéž.

⁴³² ZAO-O, fond Lenní dvůr Kroměříž, inv. č. 783, sign. Misc. I /6-7, Předvolání leníků do Olomouce (1740); inv. č. 946, Popis průběhu homagia (1740); NICKHL, F. A. (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug*, s. 3 (nestránkováno).

⁴³³ ZAO-O, fond Lenní dvůr Kroměříž, inv. č. 946, Popis průběhu homagia (1740), fol. 1v, 3v.

⁴³⁴ NICKHL, F. A. (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug*, s. 4.

manové. Když se biskup blížil k místu, tak byla na městských hradbách vypálena na salva.⁴³⁵

Biskup se ve svém stanu pokrytém tureckými koberci převlékl do biskupského taláru s dlouhým pláštěm, a pak si prohlédl již hierarchicky seřazený průvod. Pak Jakub Arnošt nastoupil do slavnostního kočáru, který zdědil po svém předchůdci Schrattenbachovi, a průvod se vydal za hudebního doprovodu k městu. Nedojel však daleko, protože již na okraji Nové ulice průvod, resp. biskupa pozdravil zástupce magistrátu. Uvítací řeč pronesl syndik Florián Josef Loucký, jež je rovněž součástí pamětního tisku. V proslovu přirovnal Castlcorův vjezd k římským triumfálním průvodům, které měl samozřejmě předčít. Kromě zdravice popřál novému moravskému pastýři dlouhý a pokojný episkopát.⁴³⁶ Deseti členná delegace pak biskupa čekala o několik stovek metrů dále pod slavnostním stanem u novoulického kostela sv. Filipa a Jakuba. Mezi stanem a kostelem salutovali i městští úředníci na koních (městský purkrabí, duchovní, rychtář, písař, aj.). Jakmile biskupský kočár dorazil ke stanu s purkmistrem, syndik Loucký ještě doplnil předchozí proslov žádostí Castecornovu přízeň městu.⁴³⁷

Teprve pak mohl průvod vstoupit za vyzvánění zvonů, výstřelů a hudby Kateřinskou branou do města. Trasa průvodu například vedla přes obě největší náměstí, tím pádem kolem radnice s orlojem a podél většiny místních sloupů, kašen a jiných objektů, oslavujících tradice nominálního hlavního města Moravy. Město tak i touto slavností zdůrazňovalo svůj historický primát, který byl v době baroka jen symbolický a současně se i jako držitel několika biskupských lenních statků prezentovalo před „svým pánem“.⁴³⁸ Před jednotlivými kláštery stáli hierarchicky seřazení členové komunit. Slavnostní atmosféru chladného a deštivého dne kromě zvonění umocňovala hudba a čestné výstřely. Nechybělo ani zapojení dvou oddílů městské gardy.⁴³⁹ Z Horního náměstí pokračoval průvod k jezuitskému kostelu Panny

⁴³⁵ MZA Brno, fond E55 (Premonstráti Klášterní Hradisko), sign. 240 II 42, Deník rezidence na Svatém Kopečku, 1734–1741, fol. 187v–188r.

⁴³⁶ NICKHL, F. A. (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug*, s. 4–6 (nestránkováno).

⁴³⁷ Tamtéž, s. 6–8; ELBEL, M.: *Slavnostní vjezd*, s. 234.

⁴³⁸ Viz níže.

⁴³⁹ MZA Brno, fond E55, sign. 240 II 42, Deník rezidence na Svatém Kopečku, 1734–1741, fol. 187v–189v; NICKHL, F. A. (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug*, s. 6–8 (nestránkováno).

Marie Sněžné, před nímž biskupa uvítala akademická obec v čele s rektorem Jiřím Peterem.⁴⁴⁰

Jezuita svého biskupa uvítal biskupa v moravské metropoli a ve své zdravici, která jako literární žánr má pevně stanovenou formu, vyzdvihl význam dne intronizace: „*Třicátý den neboli poslední den měsíce je pro nás dnes prvním. To znamená, že drží prvenství mezi dny měsíce.*“⁴⁴¹ Pak upozornil na v té době panující představu o pořadí olomouckých biskupů a dle pamětního tisku měl moravského pastýře vyzvat k tomu, aby jako 51. sídelní biskup dobře započal novou desítku.⁴⁴²

Od jezuitské univerzity průvod pokračoval přes dnešní náměstí Republiky na Biskupské náměstí, na němž v té době ještě nestála tereziánská zbrojnice. Tento prostor sloužil jako místo pro různé festivity slavené nejen olomouckými biskupy. Zde se slavnostní průvod definitivně zastavil. Členové průvodu se podle ceremoniálních předpisů seřadili. Pak v 18 hodin biskupští vazalové sesedli z koní, aby mohli doprovodit svého pána do předpokoje jeho pokojů v olomoucké rezidenci.⁴⁴³

Nyní tak mohla začít poslední fáze druhého dne intronizační slavnosti, ubytování biskupa. V předpokoji Jakuba Arnošta uvítal správce komorních statků a předal biskupovi na stříbrném tácu symbolický klíč od diecézních statků. Ten pak Castelcorno opět rituálně vrátil, aby „*se o něj dobře staral*“.⁴⁴⁴ Načež následovala třetí salva a v sálech rezidence začala hostina spojená s iluminací, která měla být prý pro 140 pozvaných hostů.⁴⁴⁵ Je třeba upozornit, že podle podobného schématu byl koncipován i slavnostní vjezd Marie Terezie a Františka Štěpána Lotrinského do Olomouce v roce 1748.⁴⁴⁶ Jinak táž panovnice zakázala vojenské posádce se účastnit intronizací Castelcornových následníků a omezila počet salv.⁴⁴⁷

Než se začneme věnovat poslednímu dnu intronizace, tak je ještě třeba říci pár slov k organizaci slavnostního průvodu. Z pamětního tisku vyčteme zmínky o účasti

⁴⁴⁰ NICKHL, F. A. (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug*, s. 8 (nestránkováno).

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 8–9.

⁴⁴² Tamtéž, s. 9.

⁴⁴³ Tamtéž.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 9–10.

⁴⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁴⁶ SVITÁK, Zbyněk: *Návštěva Marie Teresie na Moravě v roce 1748*. Brno 2022, s. 238–250.

⁴⁴⁷ ELBEL, M.: *Slavnostní vjezd*, s. 230.

303 osob participujících na intronizačním vstupu. Samozřejmě, že do výčtu nejsou uvedeni všichni sloužící a u ostatních se odvíjí podrobnost zmínky od významu a míry urozenosti. Co se týče samotného řazení, tak byl stavovsky a hierarchicky uspořádán. Jednotlivé části průvodu oddělovali buď pevnostní vojáci, biskupští gardisté nebo služebnictvo. Samotný průvod až symbolicky otevírá postava olomouckého výběrčího mýta, který měl za úkol dohlížet na to, aby průvod plynule procházel ulicemi města. Za ním jeli vojáci z pevnostní posádky spolu se svým velitelem generálem Falaizem, následovaní olomouckou měšťanskou kavalerií. Dále pokračovali správci biskupských panství vedeni kroměřížským hejtmanem Josefem Hochberkem z Hennersdorfu, jež následovala první část biskupských manů, rozdělených podle panského a rytířského původu, na koních. Za nimi následovala šestispřeží několika moravských prelátů (augustiniánští probošti z Fulneku, Šternberku a Olomouce a premonstrátsí opati z Hradiska a Zábrdovic, kteří spolu sdíleli kočár). Za nimi jel první z trojice biskupských kočárů, v němž seděli biskupský kaplan, ceremoniář, lékař a komorník. Ve druhém pak seděli biskupští stolníci. Po nich následoval sekretář manského soudu a zbylí biskupští vazalové, vedení svými soudci. Za nimi pokračovali biskupští služebníci a portýr se 12 lokaji předcházeli poslední biskupský vůz, v něm seděl sám intronizovaný Jakub Arnošt. Knížecí kočár po obou stranách flankovala šestice biskupských hajduků. Teprve pak projížděly vozy kanovníků, kterých bylo 13, a v prvních dvou seděli po dvojicích konzistoriální asesoři. Je následovalo stejně jako v předešlých případech šestispřeží, ale tentokrát s vrchním biskupským radou a sekretářem. Po nich jela tři čtyřspřeží olomouckého magistrátu, a pak dva vozy se zástupci kroměřížské samosprávy. Výčet účastníků průvodu uzavíral vůz s dalšími biskupskými úředníky (účetní, mincmistr atd.)⁴⁴⁸

3.3.3.3 *Konfirmace v katedrále*

Poslední den intronizační slavnosti, 1. květen 1740, se nesl oproti předešlým dvěma dnům v „čistě“ náboženském duchu, moravského pastýře čekalo uvedení do jeho katedrálního chrámu. V 8 hodin vše začalo defiládou třetí kompanie městské gardy

⁴⁴⁸ NICKHL, F. A. (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug*, s. 10–15 (nestránkováno).

a o hodinu později se začali řadit duchovní do procesí.⁴⁴⁹ Následně vyrazil průvod od rezidence ke katedrále. Baldachýn nad biskupem nesli jeho manové. Po vstupu do chrámu se biskup s doprovodem odebral do kaple sv. Stanislava k adoraci Nejsvětější svátosti oltářní. Následně byla přečtena papežská konfirmační bula a děkan teologické fakulty František Wissinger pronesl uvítací řeč, jež se nesla ve stejném duchu jako předchozí zdravice. Jezuita taktéž vyzdvihl Castelcornovo pastorační úsilí ve Štýrsku a přirovnal jej ke Kristu, dobrému Pastýři.⁴⁵⁰ Rovněž zdůraznil biskupovu podporu vzdělání a zbožnost. Tu měla podle Wissingera připomínat i pamětní intronizační medaile na níž jedno velké srdce přitahuje menší.⁴⁵¹

Po proslovu světící biskup Egkh odsloužil pontifikální mši a Te Deum. Jakmile skončila, tak Jakub Arnošt s nejvýznamnějšími účastníky nastoupili do kočárů a vrátili se do rezidence. Za nimi jel komorní pokladník František Enck a rozhazoval mezi lid stříbrné mince s nápisem „occulta virtute“.⁴⁵² V poledne pak opět následovala slavnostní hostina pro pozvané a tím se uzavřel hlavní program slavnosti.⁴⁵³

3.3.3.4 *Kratochvíle a reprezentace*

Kromě výše uvedeného měla intronizace olomouckého biskupa i „doprovodný“ program. Jednu z těchto festivit dokládá střelecký terč s vročením 2. května 1740 ze sbírek olomouckého Vlastivědného muzea. Castelcornův erb na něm drží dvojice andílků pod nimiž se na postamentu nachází solná kád' jako připomínka Jakubova členství v salcburské metropolitní kapitule. Horní okraj terče lemuje nápis: „Der Jehmals Saltzburg hat erfreut Verusacht Unß zu dieser Zeit In Olmütz grosse Frölichkeit“.⁴⁵⁴ Rovněž je zde třeba uvést i konsekraci kostela sv. Jana Nepomuckého v Pohořelicích u Zlína 15. května. Ten nechal Jakub Arnošt vystavět na svém alodním

⁴⁴⁹ První šli se svým procesním křížem kapucíni a dále: františkáni, přísné observance, minorité, dominikáni, augustiniáni kanovníci, světští kněží, kapelník se zpěváky, bubeník a trumpetisté, církevní alumni, dómszí kanovníci, sídelní biskup spolu se šesti many, kteří nad ním nesli baldachýn a měšťanská garda; NICKHL, F. A. (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug*, s. 16 (nestránkováno).

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 17–30 (nestránkováno).

⁴⁵¹ Tamtéž, s. 22 (nestránkováno).

⁴⁵² Tamtéž, s. 30, 33 (nestránkováno).

⁴⁵³ Tamtéž, s. 33 (nestránkováno).

⁴⁵⁴ Vlastivědné muzeum v Olomouci, skupina Olomouciána, inv. č. 0-2307, Střelecký terč k příchodu biskupa Jakuba Arnošta z Liechtenštejna do Olomouce, olej na dřevě, průměr 135 cm; BURIAN, Václav: *Terče olomouckých ostrostřelců*. Olomouc 1982, s. 24–25.

panství a jej i posvětil.⁴⁵⁵ Dále například dne 9. června 1740 inscenovali studenti jezuitské univerzity divadelní hru *Jubilus et luctus, Ille Moraviae, Hic Styriae, Uterque Amoris imperio excitus*, která byla speciálně připravena k inauguraci Jakuba Arnošta. Děj pojednává o loučení alegorie Štýrska se svým pastýřem a jeho vítání Moravou. V rámci díla vystupovaly i personifikace významných moravských měst.⁴⁵⁶

Na samotnou intronizaci neupomíná jen pamětní tisk, ale i dvojice panegyrik vydaných piaristy v nich se anonymní autoři oslavují nového biskupa, jeho pastorační aktivity, ale také jeho rod a olomouckou diecézi.⁴⁵⁷ Kromě nich je třeba ještě jednou připomenout trojici intronizačních medailí, na jejichž reversu se nacházel pamětní nápis případně i s biskupovým erbem a na reverzu menších dvou motiv velkého srdce s biskupovým rodovým erbem do něhož směřují menší srdíčka a již vzpomínaným nápisem: „OCCULTA VIRTUTE TRAHUNTUR“.⁴⁵⁸ Na aversu velké medaile motiv srdcí nahrazuje erby biskupa a kanovníků, ale ve stejném rozvržení, s nápisem: FRATRUM CONCORDIA IN UNUM. Malá a střední medaile jsou datovány dnem zvolení Jakuba Arnošta (11. říjen 1738), kdežto velká medaile dnem intronizace (1. květen 1740).⁴⁵⁹

3.4 Jeden plus jeden den v Salcburku

Pro salcburskou intronizaci Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu (1745) je informačně nejbohatší jediný dochovaný svazek biskupských diáří, jež vedl

⁴⁵⁵ PRASEK Vincent: *Paměti Malenovic a Pohořelic, jakož i dědin k panství Malenovskému a Pohořeleckému příslušných*. Velké Meziříčí 1883, s. 187–188

⁴⁵⁶ NICKHL, F. A. (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug*, s. 38–66 (nestránkováno).

⁴⁵⁷ ANONYMUS: *Lux nova eminentis virtutis... Reverendissimus... Dominus Jacobus Ernestus Episcopus Olomucensis... et de Liechtenstein Comes... cui pro glorioso suo in Ecclesiam et urbem olomucensem ingressu, ex suo celsissimo nomine tanquam ex pretioso Lapide Lucis pleno geminum celsissimum Templum virtuti et Honoris... struxit quidam... Subjectissimus Diaecesanus*. Olomucii 1740; ANONYMUS: *Nova Jerusalem sive Ecclesia Cathedralis Olomucensis Portis XII. Characterum Nominis Lichtenstein adornata: Honori, et submissimae venerationi novi praesulis Reverendissimi, ac Celsissimi Domini Domini Jacobi Ernesti Dei Gratia Episcopi Olomucensis, S. R. I. Principis Ducis, Regiae Capellae Bohemiae, et de Lichtenstein comitis ...*, Olomucii 1740; ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel Gen: cap: 49. v. 24. In Almae Cathedralis Olomucenae Pastoribus Liechtensteinianae Prosapiae Lapidibus, et Novo Moraviae Israelae Jacobo Ernesto e Comitibus de Liechtenstein Episcopo Olomucensi In Julio-Montanam Moraviae Urbem Solemnem ingressus celebrante Elogiographia Historica adornatus*, Olomucii 1740.

⁴⁵⁸ V překladu: Skryté cnosti táhnou; MLČÁK, Leoš: *Medaile ke zvolení Jakuba Arnošta z Lichtensteinu (1738–1745)*. In: JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek – ANTONOVIČ, Vladan (eds.): *Olomoucké baroko 2. Výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010, s. 562–563.

⁴⁵⁹ Tamtéž; SUCHOMEL, D. – VIDMAN J.: *Mincovníctví olomouckých*, s. 282; TAUL, Antonín: *Olomoucké medaile, plakety, žetony a známky*. Olomouc 1969, s. 38–40; VYVLEČKA, Josef: *Intronizační medaile knížete-biskupa Jakuba Arnošta hraběte z Liechtensteinu*. Numismatický časopis československý 6, 1930, s. 125–126.

arcibiskupský stolník a komoří Johann Carl Joseph Schnuerer. Tento svazek zahrnuje období od smrti arcibiskupa Firmiana až po slavnostní uvedení jeho nástupce do úřadu. Součástí manuskriptu jsou i vlepené dobové tisky, včetně toho intronizačního.⁴⁶⁰ Dále se ve třetím díle analů salcburského arciepatství Sv. Petra dochoval tisk *Salzburgis Extra-Blaetel*, který je věnován Castelcornově intronizaci.⁴⁶¹

Měsíc po zvolení arcibiskupem (17. února) se Jakub Arnošt vydal do Olomouce, aby mohl ve svém předchozím působišti urovnat své závazky.⁴⁶² Na Moravě zůstal až do 6. května, pak se teprve vydal do Salcburku. Vyřízení všech olomouckých náležitostí mu zkomplikovalo prohlášení Marie Terezie, které mu v duchu raného josefinismu přikázala správě olomoucké diecéze složené z kanovníků Mayerswalda a Glandorfa a právníka Patzelta, aby se osobně představili moravskému tribunálu. Což nebylo v minulosti nikdy vyžadováno.⁴⁶³ Rudolf Zuber v tomto nařízení spatřoval reakci panovnice na vydání papežské buly (4. 3. 1745), jež Lichtensteinovi umožnila o šest měsíců dříve se ujmout správy salcburské arcidiecéze, než mu bude vystavena konfirmační bula. Nehledě na nátlak rakouské panovnice na průběh arcibiskupské volby to mělo být ve Vídni považováno za zásah papežské moci do práv Habsburků, kteří byli lenními pány olomouckých biskupů a Jakub Arnošt byl v době vydání buly Benedikta XIV. stále ještě nominálním moravským biskupem.⁴⁶⁴

Po opuštění Moravy Castelcorno cestou navštívil inkognito ve Vídni Marii Terezii (13. 5. 1745) a svého někdejšího lékaře Adama z Gersdorfu (11.–25. 5. 1745). Pak navštívil salcburskou enklávu v Dolních Rakousích, městečko Traismauer. Do svého nového sídelního města dorazil až poslední květnový den.⁴⁶⁵ Arcibiskup

⁴⁶⁰ SLA, GA I.36, SCHNUERER, Carl Joseph: *Diarium oder Beschreibung über den Todfall Leopold Antons bis zum Einzug Jakob Ernst's.*

⁴⁶¹ ANONYMUS: *Salzburgis Extra-Blaetel*. Den 3. Junii 1745; Vložen do: ASP, Hs. A 149, *Annotationes quarumdam rerum IV.*, 1746–1750.

⁴⁶² SCHNUERER, C. J.: *Diarium oder Beschreibung*, pag. 135; MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten*, s. 199.

⁴⁶³ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*, s. 143; Srov. PARMA, T.: *Papežství a prosazování josefínských reforem*, s. 275–279.

⁴⁶⁴ Dne 17. března 1745 dovezl Podstatský z Říma do Olomouce Jakobovi Arnoštovi papežskou bulu a o dva dny později již měl celebrovat v olomoucké katedrále již v arcibiskupském oděvu, který se v případě salcburských arcibiskupů vizuálně neodlišoval od kardinálského; DOPSCH, H.: *Der Primas im Purpur*, s. 97–110; MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten*, s. 199–200; ZAUNER, J. T. – GÄRTNER, C.: *Neue Chronik von Salzburg. Vierter Theil*, s. 647; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve*, s. 143.

⁴⁶⁵ HHStA, sign. OMeA ZA-Prot. 20, Zeremonialprotokoll (Protocollum Aulicum in Ceremonialibus), 1745–1746, fol. 122v–123r; SCHNUERER, C. J.: *Diarium oder Beschreibung*, pag. 147; KHEVENHÜLLER-METCH, Rudolf – SCHLITTER, Hanns (eds.): *Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch des Fürsten Johann*

dorazil do Salcburku s dvěma poštovními kočáry místního poštmistra Josefa Freye. Když kníže arcibiskup dorazil na předměstí Gniegel, tak byl za salv a vyzvánění zvonů nový panovník zástupci státu slavnostně uvítán. Původně se měl tento den konat i slavnostní vjezd do města, ale kvůli špatnému počasí byl odložen až na další den. Místo toho se v den příjezdu konala slavnostní hostina v arcibiskupské letní rezidenci Mirabell, již kromě nového metropolity ministři knížectví a členové kapituly.⁴⁶⁶

Salcburský historik Gerhard Ammerer ve studii o intronizaci arcibiskupa Colloreda uvedl tři fáze ceremonie: slavnostní vjezd, složení lenní přísahy novému arcibiskupovi (Landes-Huldigung) a přijetí pallia.⁴⁶⁷ První dva body shodně obsahoval i olomoucký intronizační akt, ale i tak se mezi nimi nacházejí významové rozdíly, protože salcburský arcibiskup byl ve své zemi suverénním panovníkem. Samotná ceremonie tak měla i sociálně disciplinační význam pro vymezení rolí mezi duchovním knížetem a poddanými, tím pádem celá slavnost znamenala v symbolické rovině přijetí nového vládce a legitimizaci jeho moci tak, jak již bylo předestřeno v oddílu věnovaném císařským vjezdům.⁴⁶⁸ Obřad předání pallia byl nerozlučně spojen s arcibiskupskou hodností a vazbou na Řím, čemuž odpovídá čestný titul papežského legáta tradičně spojený se stolcem sv. Ruperta.⁴⁶⁹ Výše uvedené schéma tří částí intronizace dodržoval i autor pamětního tisku *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act, dann Empfangdes Ertz-Bischoefflichen Pallii...*, kterým byl rovněž Johann Carl Joseph Schnuerer.⁴⁷⁰ Jako podklad posloužily biskupskému stolníkovi také úřední dokumentace k salcburskému nástupu Jakuba Arnošta.⁴⁷¹ Státem vydaná tiskovina je oproti olomouckému tisku stručnější a méně výpravná. Z dostupných exemplářů byl

Josef Khevenhüller-Metsch, *Kaiserlichen Oberhofmeisters (1742–1776). 1745–1749*. Wien – Leipzig 1908, s. 55–56; MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten*, s. 200.

⁴⁶⁶ SCHNUEERER, C. J.: *Diarium oder Beschreibung*, pag. 148; MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten*, s. 200.

⁴⁶⁷ AMMERER, G.: *Die Entzauberung*, s. 333.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 332–333.

⁴⁶⁹ Tamtéž, s. 340.

⁴⁷⁰ SCHNUEERER, Johann Carl Joseph: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act, dann Empfangdes Ertz-Bischoefflichen Pallii des Hochwuerdigst-Hochgebohren des Heiligen Roemischen Reichs Fuersten und Herr Herr Jacobi Ernesti, Ertz-Bischofen zu Saltzburg, Des Heiligen Apostolischen Stuhls zu Rom Legaten, auch Primaten von Teutschland, Auß dem Hoch-Reichs-Graefflichen Hause von Liechtenstein etc, welches Erste beschehen den 1. Junii, das Andere aber den 28. October des 1745. Jahres*. Salzburg 1745 (nestránkováno).

⁴⁷¹ AES, Kasten 1, Fach 6, Faszikel 17, *Electionem et confirmationem ... Jacobi Ernesti ... in Archiepiscopum et Principem Salisburgensem ... cum Traditione Pallii et com anexis concernentia* (1745).

vložený grafický list vyříznut. Navzdory tomu se jeden grafický list znázorňující Lichtensteinův slavnostní vjezd dochoval ve sbírkách tamního městského muzea.⁴⁷² Jedná se o nesignované dílo (resp. část se signaturou byla po vyříznutí pamětního listu odstraněna. V popředí spatříme hierarchicky seřazený původ vojáků, jezdců a kočárů, z nichž jako největší byl znázorněn vůz arcibiskupa. Ten si také pro tuto příležitost nechal duchovní kníže pořídit a ve svém testamentu jej odkázal svým nástupcům.⁴⁷³ Pozadí grafického listu pak zdobí dobové vyobrazení metropolitního města.

3.4.1.1 Slavnostní vjezd

Oproti poslednímu květnovému dni mělo být 1. června 1745 slunečno. V poledne Jakub Arnošt poobědval s kanovníky a členy vlády opět na zámku Mirabell. Současně se již na prostranství před letním sídlem řadili další účastníci průvodu. Po obědě dotyční nastoupili do kočárů a vyjeli z města branou sv. Ruperta, objeli opevnění (Schantz) a přijeli k Linecké bráně. Ta se stejně jako Mirabell nacházela v pravobřežní části dnešního historického centra, tzv. Lodronstadt. Zde na průvod čekal vojenský doprovod (včetně nastoupené artilerie) v čele s hrabětem z Orbey a majorem Platzem. Na tomto místě slíbil Orbea jako knížecí válečný rada slib poslušnosti svému pánovi. Potom na stejném místě vykonali stejný akt i zástupci salcburského magistrátu v čele s purkmistrem Casparem Wilhelmsederem. Ten před tím ještě proslovil uvítací řeč a pak předal Castelcornovi na stříbrném táce a červené sametové podušce symbolický klíč. Ten pak převzal arcibiskupský komorník Johann Ernst Duecker z Hasslau.⁴⁷⁴ Za branou stála po obou stranách Linecké ulice nastoupená studentská garda. Dále podle Schnuerera měly defilovat dva oddíly měšťanské gardy a jeden kupecké. Pak měl celý průvod obsahující i 24 šestispřeží po mostu překročit řeku Salzach a přijet až na Rezidenční náměstí (Residenzplatz). Cesta však oproti běžným zvyklostem nepokračovala do katedrály sv. Virgila a Ruperta, ale přímo do rezidence, přičemž vojáci a níže postavení úředníci zůstali před ní a seřadili se.

⁴⁷² Salzburg Museum, inv. č. 4235-49, Neznámý autor, Vjezd arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu do Salcburku, lept, 33,5 x 28,8 cm; ZAISBERGER, F. – ENGELBERGER, U.: *Einzüge der Fürsterzbischöfe*, s. 49–51.

⁴⁷³ MZA Brno, fond G 263, kart. 43, inv. č. 338, Opis závěti salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna (1747), pag. 7; MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten*, s. 204.

⁴⁷⁴ SCHNUEERER, J. C. J.: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act*, s. 2 (nestránkováno).

Slavnostní Te Deum se tak jako v pozdějším případě arcibiskupa Colloreda omezilo jen na to povolební.⁴⁷⁵

Do slavnostního průvodu se dle pamětního tisku zúčastnilo 749 osob. Stejně jako v olomouckém případě aktivních účastníků více. Schnuerer například nevedl pošty zúčastněných vojáků nebo záměrně vynechal 20 vozů obsazených pouze služebnictvem významných účastníků. U ceremonie byl rovněž více zdůrazněn státní charakter nad církevním než na Moravě. Stejně jako v předešlém Castelcornově působišti byl kladen důraz i na hudební doprovod.⁴⁷⁶

Adventus otevřela dvojice arcibiskupských jezdců, po níž kráčeli členové v měšťanské gardy. Za nimi následovala kavalerie vypravená zemskými stavy, včetně jejich členů. Pak pokračovali lidé s vazbou na arcibiskupský dvůr (pošt mistr, sedlář atd.) a členové dvora na koních (mezi nimi i autor tisku).⁴⁷⁷ Vzápětí na ně navázala kolona 20 kočárů zapřažených do šestispřeží. V nich seděli nejvýznamnější představitelé jak státní, tak i diecézní správy.⁴⁷⁸ Po nich projel vůz s velitelem pevnosti Hohensalzburg Maxmiliánem Zikmundem z Khuenburku, jeho bratrem arcibiskupským číšníkem Františkem Josefem, který však byl současně i dvořanem na bavorském dvoře Karla VII. Jejich spolucestující Antonín z Lodronu současně zastával pozici arcibiskupského vrchního dvorního maršála a komorníka u vídeňského dvora. Politickou závislost Salcburska na sousedních státech podtrhla i přítomnost posledního cestujícího v tomto voze, synovce předchozí arcibiskupa Františka Laktancia z Firmianu. Ten kromě pozic salcburského vrchního hofmistra byl členem tajné rady Marie Terezie.⁴⁷⁹

Po nich již následoval bubeník a dvojice trumpetistů, troubících na ceremoniální stříbrné trumpety, které nechal později arcibiskup Colloredo roztavit.⁴⁸⁰ Za nimi kráčela dvacítko arcibiskupských lokajů v „*nových španělských*

⁴⁷⁵ Tamtéž, s. 2, 10; AMMERER, G.: *Die Entzauberung*, s. 337.

⁴⁷⁶ SCHNUEERER, C. J.: *Diarium oder Beschreibung*, pag. 149–153; SCHNUEERER, J. C. J.: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act*, s. 3–10 (nestránkováno).

⁴⁷⁷ SCHNUEERER, J. C. J.: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act*, s. 3–4 (nestránkováno).

⁴⁷⁸ knížecí stolníci, představení vojenské komory, konzistorální a tajné rady, studující členové kapituly, komorníci a státní ministři; SCHNUEERER, J. C. J.: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act*, s. 4–6 (nestránkováno).

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 6.

⁴⁸⁰ Tamtéž; AMMERER, G.: *Die Entzauberung*, s. 334.

červeno-černých livrejích“ jako předvoj kočáru knížete-arcibiskupa. Jakub Arnošt jel ve svém voze spolu s kapitulním děkanem Truchsessem a proboštem Dietrichsteinem. Arcibiskup měl na sobě černý talár překrytý červeným pláštěm spolu s pektorálem a klobouk stejné barvy. Vedle vozu jel po pravici arcibiskupský vrchní štolba a po levici velitel osobní gardy. Kromě nich vůz doprovázelo po stranách šest hajduků a další členové arcibiskupské gardy (trabanti).⁴⁸¹

Za nimi jel knížecí trpaslík Franz Meichelbock a další šestice urozených šlechtických synů, dále čtyři arcibiskupští komorníci na koních spolu s dalšími jezdci. Potom následovala tři šestispřeží členů metropolitní kapituly. Po dalších vojenských oficírech následoval oddíl dělostřelců, 300 členů studentské gardy, dva oddíly granátníků.⁴⁸² Průvodu samozřejmě nechyběly ani korouhve duchovního knížectví, městská ani vojenské zástavy. Dokonce se v Salcburském muzeu dochoval i buben s Castelcornocým erbem.⁴⁸³

3.4.1.2 Složení lenní přísahy

Už během vjezdu do města, ale i nyní, když Jakub Arnošt spolu se svými ministry stoupal po reprezentativním schodišti do Rytířského sálu (Rittersaal), zněly zvony všech salcburských chrámů doprovázené výstřely prý až ze 300 děl rozmístěných především na hlavních třech pahorcích (Mönchsberg, Festungsberg a Kapuzienerberg). Kníže-arcibiskup rovněž v doprovodu osobní gardy prošel největším sálem rezidence (Carabinierisaal) právě do již zmíněného Rytířského sálu, jemuž dominoval bohatě zdobený trůn pod baldachýnem, určený pro Castelcornu, a po stranách křesla pro kapitulního děkana a probošta. Jakmile se arcibiskup usadil, kapitulní děkan Truchsess přednesl uvítací řeč, na níž měl arcibiskup reagovat „*veselým a velmi dojemným způsobem.*“⁴⁸⁴ Následně vyřkl samotný slib věrnosti, po němž následovalo samotné holdování. Osoby šlechtického původu a arcibiskupští radové projevovali svoji podřízenost polibkem Castelcornovy ruky (prstenu), ostatní nešlechtičtí členové dvora a služebnictvo pak políbením jeho kleriky. Po skončení

⁴⁸¹ SCHNUEERER, J. C. J.: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act*, s. 6 (nestránkováno).

⁴⁸² Tamtéž, s. 7–10.

⁴⁸³ Salzburg Museum, Sammlung der Musikinstrumenten, inv. č. MI 1021, Vojenský buben s erbem arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu, výška 42,5 cm, průměr 49 cm.

⁴⁸⁴ SCHNUEERER, J. C. J.: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act*, s. 10–11 (nestránkováno).

ceremoniálního aktu se šel ukázat svým poddaným na balkon arcibiskupského paláce. V tento moment byla připravena armáda a všechny již zmiňované městské gardy na vojenské vystoupení, k němuž se i dochovalo přípravné schéma s vročením 2. červen. To odkazuje na skutečnost, že salcburská intronizace podobně jako olomoucká bývala více denní slavností, ale kvůli nedostatků financí došlo k redukci, kterou rovněž převzal později i Colloredo. Za běžné situace by se holdování konalo až den po slavnostním vjezdu.⁴⁸⁵

Po vojenské přehlídce se Lichtenstein-Castelcorno zúčastnil divadelního vystoupení, po němž kolem 9. hodiny večerní následovala slavnostní iluminace v Císařském sále rezidence (Kaysersaal). Slavnostní den pak arcibiskup uzavřel návratem do zámku Mirabell.⁴⁸⁶

3.4.1.3 *Převzetí pallia*

Dne 19. října do Salcburku Castelcornův římský agent Giuseppe Dionisius Crivelli s arcibiskupským palliem od papeže Benedikta XIV.⁴⁸⁷ Pallium převzal gurský biskup Josef Maria z Thun-Hohensteinu, jehož svatý otec pověřil jako svého komisaře k vykonání slavnostního předání, jehož termín byl stanoven na 28. říjen. Ráno před devátou hodinou přijel před salcburský dóm vůz s papežským komisařem za ním kráčelo šest dvorních lokajů, s osmi členy arcibiskupské osobní gardy a knížecí kočár tažený šestispřežím. Dotyční se vydali do velké sakristie, kde kapitulní scholastik František Jindřich z Küniglu posvětil pallium. Pak se již očekával příchod metropolit. Ten dorazil se zástupem ministrů, kanovníků a dalších dvořanů k prostředním dveřím hlavního vstupu katedrály, oděn do červeného oděvu s dlouhou vlečkou (cappa magna). Zde byl Küniglem slavnostně uvítán, přičemž mu na pozlaceném podnose

⁴⁸⁵ Salzburg Museum, Sammlung der Grafiken, inv. č. 14499-49, Johann Elias von Geyer, Vojenská přehlídka následující po slavnostním vjezdu arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna, akvarel na papíře, 45,8 x 34,2 cm.; AMMERER, G.: *Die Entzauberung*, s. 337.

⁴⁸⁶ SCHNUEERER, J. C. J.: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act*, s. 11–12.

⁴⁸⁷ Crivelli působil v Castelcornových službách již během jeho olomouckého episkopátu; ZAO-O, MCO, inv. č. 1716, sign. BVc23/1; GARMS-CORNIDES, Elisabeth: *Zwischen Giannone, Muratori und Metastasio. Die Italiener im geistigen Leben Wiens*. In: ENGEL-JANOSI, Friedrich – KLINGENSTEIN, Grete – LUTZ, Heinrich (eds.): *Formen der europäischen Aufklärung. Untersuchung zur Situation von Christentum, Bildung und Wissenschaft im 18. Jahrhundert*. Wien 1976, s. 247; SCHNUEERER, J. C. J.: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act*, s. 12 (nestránkováno); Zuber, R.: *Osudy moravské církve*, s. 167–168.

předal pallium. Poté procesně za hudebního doprovodu prošli katedrálou až k hlavnímu oltáři.⁴⁸⁸

Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu zaujal své místo pod zdobeným baldachýnem a Josef Maria z Thunu odsloužil pontifikální bohoslužbu, při níž mu asistovali kapitulní dignitáři a svatopetrský opat. Konzistoriální rada Stögmayer přečetl papežský mandát, a pak arcibiskup uprostřed presbytáře poklekl před papežským komisařem, vyřkl slib věrnosti svatému otci a Thun mu nasadil pallium. Dále arcibiskup udělil poprvé jako metropolita věřícím požehnání, po němž zúčastnění zazpívali Te Deum. Ceremonii uzavřel v poledne slavnostní oběd. S celým dvorem prožil arcibiskup i večerní tabuli.⁴⁸⁹

Stejně jako v olomouckém případě nemohly ani v Salcburku při tak slavnostní příležitosti jako byla inaugurace nového arcibiskupa chybět oslavné tisky na postavu nového panovníka.⁴⁹⁰ Například v sešitu vydaném salcburskou benediktýnskou univerzitou byl Jakub Arnošt na grafice Franze Sebastiana Schaura zachycen jako kníže-arcibiskup korunovaný cnotmi, jež používá k podpoře univerzity.⁴⁹¹ Někdejší profesor benediktinské univerzity Placidus Böckhn (1690–1752) možná i s vidinou návratu na své bývalé pracoviště vydal také oslavný tisk k elekcí Lichtensteina-Castelcornu.⁴⁹²

⁴⁸⁸ SCHNUEERER, J. C. J.: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act*, s. 12 (nestránkováno).

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 13.

⁴⁹⁰ KONHANSER, Joseph Maximilian: *Das Triumphierend und sich selbst Weißsagende Saltzburg, Dem Hochwuerdigest Hochbohrnen des Heiligen Roemischen Reichs Fuersten und Herr Herr Jacobo Ernesto, Ertz- Bischofen zu Saltzburg, Legaten des Heil. Apostol. Stuhls. zu Rom und Primaten von Teutschland, auß dem Hoch-Reichs-Graefl. Hauß von Liechtenstein &c. &c. zu Dero Hoechst-beglueckt und erfreulichisten Einzug in die Hoch-Fuerstliche Haupt- und Residentzstadt Saltzburg*, Saltzburg 1745.

⁴⁹¹ ANONYMUS: *Virtus Coronata In Celsissimo Ac Reverendissimo S. R. I. Principe Domino Domino Jacobo Ernesto: Ex Antiquissima Prosapia Illustrissimorum ... Comitum De Lichtenstein, L. B. In Castelcornu &c. Haereditario Domino In Schönau, Corneith, Hertwigswaldau, Weißwasser, Malenovitz, Et Pohorzelitz &c. &c. Cum Archi-Episcopalis Regiminis Clavum Caperet, A Musis Salisburgensibus Festivo Applausu Exhibita*, Salisburgi 1745.

⁴⁹² Profesor církevního práva Placidus Böckhn na salcburské univerzitě byl kvůli roztržce s reformě katolicky laděnými teology (muratoriáni) odvolán v roce 1740 arcibiskupem Firmianem. Kromě uvedeného Jakobovi Arnoštovi dedikoval i tištěnou sbírku svých přednášek; BÖCKHN, Placidus: *Allocutio Brevis, qua die 13. Januarii, qui Octavus erat a die Festo SS. Trium Regum, Anno 1745. Cum Reverendissimus et Celsissimus Dominus Dominus Jacobus Ernestus, ex Comitibus de Liechtenstein Episcopus S. R. I. Princeps, et Dux Olomucensis, Postulatus fuisset in Archi-Episcopum Salisburgensem, Eidem Nomina Reverendissimi et Illustrissimi regnantis Capitulis Salisburgensis*. Salisburgi 1745; BÖCKHN, Placidus: *ORATIONES ACADEMICAE TRIGINTA ET UNA, In Doctorumrum creatione vel data*

Ke příležitosti Castelcornova zvolení a intronizace byly samozřejmě také vydány pamětní mince. Jejich podobu měl na starost salcburský medailér Franz Matzenkopf. Ve zlatě byly emitovány pěti, šesti a dvaceti dukát, na jejichž averzu je zachycena arcibiskupova polopostava z profilu s parukou allonge, pektorálem v pileolu a mozzetě. Postavu obíhá nápis se jménem metropolitů a jeho titulaturou. Na reversu se pak nachází Castelcornův salcburský erb, v horní části doprovázený motto: „DOMINUS AUTEM ASSUMPSIT ME“ a v dolním datem ordinářova zvolení (u menších jen letopočtem). Stejně motivy byly raženy i na další materiály (stříbro, cín).⁴⁹³ K příležitosti intronizace se dá předpokládat, že byly vyraženy dvaceti a dvacetičtyřdukáty, na jejichž aversu nalezneme stejný motiv jako v předešlém případě, ale na reversu se nachází pohled na Salcburk od kapucínského kláštera (Kapuzienerberg) a nápis: „IN MANU DOMINIS SORS MEA“.⁴⁹⁴

3.5 Společné a odlišné momenty obou ceremonií

Obě intronizační slavnosti, kterých se Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcorna z pozice intronizované účastnil, vycházejí z ceremoniálu slavnostních vjezdů císařů Svaté říše římské národa německého. Ten si od pozdního středověku osvojila i říšská knížata, mezi něž náležel i salcburský arcibiskup. Pod vlivem říšského prostředí si tento způsob uvedení nového pastýře do úřadu osvojili olomoučtí biskupové při nástupu biskupa Leopolda Viléma Habsburského. Biskup Karel II. z Lichtensteinu-Castelcorna při stanovení definitivní koncepce olomoucké intronizační ceremonie vycházel z podoby stanovené Habsburkem a rozšířil ji o prvky, které znal ze salcburského prostředí, v němž byl dříve činný. Jak však dokládá příklad posledního salcburského knížete-arcibiskupa, Jeronýma z Colloreda, tak bylo v moci ordináře výrazně zasáhnout do podoby festivity. Colloredo při své intronizaci v roce 1772 změnil místo výjezdu průvodu.⁴⁹⁵

Doctores creandi licentii dictae... Salisburgi 1745; HAMMERMAYER, L.: *Die Aufklärung in Salzburg (ca. 1715–1803)*, s. 384–385.

⁴⁹³ V překladu: „Pán mě však přijal“; ZÖTTL, Helmut: *Salzburg. Münzen und Medaillen. 1500–1810. II. Band.* Salzburg 2009, s. 1010–1013.

⁴⁹⁴ V překladu: „Můj osud je v rukou Pána“; Tamtéž, s. 1010–1011.

⁴⁹⁵ AMMERER, G.: *Die Entzauberung*, s. 332–374; ZAISBERGER, F.: *Geschichte Salzburgs*, s. 117.

Odlišnosti mezi oběma ceremoniály vycházejí jak již z odlišné pozice v hierarchii katolické církve mezi moravským biskupem a metropolitou salcburské církevní provincie, tak také z pozice v rámci zemského nebo říšského zřízení. Olomoucký biskup byl v období raného novověku prvním šlechticem Moravy s ambicemi vytvořit v rámci této země knížectví, které by bylo lénem české koruny. Kdežto salcburský arcibiskup byl ve své zemi panovníkem, i když závislým na podpoře Habsburků, v rámci stále volněji uspořádané Říše. Tím pádem nemůžeme v olomouckém případě hovořit o významu intronizace jako způsobu legitimizace vlády suverénního panovníka. Spíš se jednalo o vyjádření biskupských ambicí a přání, jež posilovala existence vlastního lenního zřízení a podpora olomouckého magistrátu.

4 Moravský Boromeus? – Pastorační aktivity arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu*

Osobnost pastoračně aktivního sv. Karla Boromejského (1538–1584) byla po jeho svatořečení v roce 1610 prezentovaná jako vzor pro potridentské biskupy.⁴⁹⁶ Církevní historik Rudolf Zuber v *Osudech moravské církve v 18. století* o Jakobovi Arnoštovi z Lichtensteinu-Castelcornu prohlásil: „Biskup se stal brzy pro kněžstvo vzorem pastorační práce. Velkou péčí projevoval o nemocné, které vyhledával v ubohých chatrčích, podporoval je a posiloval svátostmi.“⁴⁹⁷ Ve svém biogramu biskupa uvedl některé kostely, jež duchovní hodnostář konsekroval, a přehled jím vykonaných svátostných úkonů pro roky 1738–1744 z relace ad limina (1751).⁴⁹⁸ Kapitola si klade za cíl zasadit osobnost Jakuba Arnošta do kontextu představ o naplňování ideálu biskupa po tridentském koncilu a zodpovídá otázku, zda svými pastoračními aktivitami vybočoval z dobového standardu, nebo nikoliv.

Stěžejními prameny pro analýzu pastoračních aktivit Jakuba Arnošta jsou dochované konsekrační knihy pro jeho první dvě působišťe: štýrskou Sekavu (Seckau) a moravskou Olomouc.⁴⁹⁹ Oddíl věnovaný konsekračním chrámů a oltářů, které prováděli sekavští biskupové mezi léty 1680–1756, byl dokonce edičně vydán.⁵⁰⁰ Olomoucká kniha svátostných úkonů Jakuba Arnošta je pro změnu první svého druhu, která se dochovala pro sídelního biskupa. Komplikovanější situace však nastává v případě posledního působišťe duchovního hodnostáře, Salcburku. Zde nemáme pro Castelcornův episkopát k dispozici arcibiskupská diára ani konsekrační knihy.⁵⁰¹ Základní údaje nám nicméně poskytuje kázání pronesené na pohřbu arcibiskupa.⁵⁰²

* Kapitola těsně vychází ze studie: FALTIČKO, Josef: *Pastorační aktivity arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu (1690–1747)*. *Studia Theologica* 25, č. 2, s. 99–127.

⁴⁹⁶ SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav: *Církevní dějiny. Novověk*. Praha 2018, s. 79, 124.

⁴⁹⁷ ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století I*. Praha 1987, s. 132.

⁴⁹⁸ Tamtéž, s. 139–140.

⁴⁹⁹ Diözesanarchiv der Diözese Graz-Seckau (= DÖZA G-S), sign. XIX–C–23, Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762, fol. 68–76, 112r–117v, 171–172, 182–185, 223–231; ZAO-O, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc (= ACO), kn. č. 6, Matrika biskupských úkonů biskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Castelcornu, 1739–1745.

⁵⁰⁰ VESELSKY, Oskar (ed.): *Die Konsekrationsberichte aus dem Weihebuch der Diözese Seckau von 1680–1758*. Graz 2013, s. 39–44, 105–116, 132–133.

⁵⁰¹ Za sdělení informace laskavě děkuji Mgr. Juttě Baumgartner z Archiv der Erzdiözese Salzburg.

⁵⁰² LAVINGANO, Apollonio, *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob. Oder Trauer- und Ehren-Red Bey ... Leich-Begängnuß ... Jacobi Ernesti, Ertz-Bischoffen*

4.1 Ideál biskupa po Tridentuském koncilu

Tridentský koncil vytyčil směřování katolické církve a teologicky se vymezil vůči myšlenkám reformace. Oživil v církvi ideál biskupa načrtnutý církevními otci a tím se vymezil vůči kritice z řad představitelů reformace. Podle Huberta Jedina spočívá přínos koncilu zvláště ve zdůraznění pastorační úlohy biskupa. „Z velkého duchovního pána, který se účastní života panovnického dvora a laxně naplňuje duchovní povinnosti, se měl stát pastýř dbající o své stádo a pečující o ně. Naplnily se tak myšlenky, prosazované Gasparem Contarinim (1483–1542) a Ludvíkem z Granady (+1588) konče.“⁵⁰³

Bettina Braun ke koncilním předpisům poznamenala: „Tridentský koncil neposkytl koherentní definici biskupského úřadu, ale stanovil povinnosti biskupů, které víceméně vycházely ze středověkého práva.“⁵⁰⁴ Kromě rezidenční povinnosti měl biskup podle Tridentina: ročně svolávat diecézní synodu, každé dva roky vykonávat vizitaci diecéze, kázat a osobně provádět svěcení.⁵⁰⁵ Tato nařízení mají na jednu stranu značně obecný charakter a na druhou stranu neodpovídají podmínkám zaalpských diecézí, které častokrát čítaly několik stovek farností.⁵⁰⁶

Detailnější informace o kritériích, která měl potridentský biskup splňovat, nalezneme v dokumentech vydávaných přímo jednotlivými biskupy. Očekávání církve od nového ordinář vystihuje např. dotazník informačního procesu, který musel nově zvolený biskup vyplnit. Zde se zjišťovalo, zda dotyčný dosáhl kanonického věku 30 let, má všechna předcházející svěcení a akademický titul z teologie nebo církevního práva. Nechyběly samozřejmě ani dotazy na životní styl kandidáta, jeho starost o církve, úspěchy v pastorační a vedení církve. Dalšími prameny jsou volební kapitulace, podle nichž se metropolitním kapitulám nově zvolení biskupové

zu Salzburg In der ... Dom-Kirchen vorgetragen, Den 20. Junii im Jahr 1747 Von P. Apollonio Lavingano. Salzburg 1747, pag. 23.

⁵⁰³ JEDIN, Hubert: *Das Bischofsideal der Katholischen Reformation. Eine Studie über die Bischofsspiegel vornehmlich des 16. Jahrhunderts.* In: JEDIN, Hubert: *Kirche des Glaubens. Ausgewählte Aufsätze und Vorträge 2.* Freiburg im Breisgau 1966, s. 116–117.

⁵⁰⁴ BRAUN, B.: *Princeps et episcopus*, s. 224.

⁵⁰⁵ Tamtéž, s. 224–225; HRDINA, Ignác Antonín (ed.): *Dokumenty tridentského koncilu. Latinský text a překlad do češtiny.* Praha 2015, s. 182–185, 217–221.

⁵⁰⁶ V roce 1710 olomoucká diecéze čítala 478 farností a lokálních kaplanství; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 183.

zavazovali spravovat diecézi. Z dokumentů, jež biskupové vydávali, nemůžeme opomenout ani zprávu o stavu své diecéze, v níž informovali Řím o tom, jak plní své povinnosti v diecézi. Papež Sixtus V. tento biskupský závazek promulgoval v bule *Romanus Pontifex beatissimi* roku 1585. Okruhy témat vycházely samozřejmě z usnesení tridentského koncilu a měly zahrnovat mimo jiné dodržování rezidenční povinnosti, svolávání synod, provádění vizitací, udílení svěcení či biřmování.⁵⁰⁷

K formaci biskupů však nenapomáhaly pouze oficiální předpisy, ale také příručky “dobrého života“, tzv. biskupská zrcadla, z nichž nejznámější je podle Huberta Jedina *Admonitio*, sepsané Robertem Bellarminem (1542–1621). Teolog v něm předložil svědomí biskupů osm otázek.⁵⁰⁸ První se týká rezidenční povinnosti. V odpovědi světec parafrázuje koncilní dokumenty a opuštění diecéze schvaluje „*pouze ve vážných případech a na krátký čas.*“⁵⁰⁹ Na dotaz ohledně kazatelské povinnosti biskupa sice uvádí vžitou praxi zastupování kazateli, současně však dodává, že platí kladná odpověď a představení diecézí musí kázat.⁵¹⁰ Ve čtvrtém bodě Bellarmino nastoluje otázku, podobně jako dříve například sv. Tomáš Akvinský, zda se biskup musí snažit žít dokonalý křesťanský život. Autor připodobňuje biskupa k řeholníkovi, který „*pomocí trojice slibů umírá do dokonalosti.*“⁵¹¹ Kvůli tomu musí každý představený diecéze usilovat „*o život naplněný dokonalou láskou, čistotou a pokorou.*“⁵¹² Další bod pojednává o množství svěcených kněží, aby se zvýšil jejich počet. Zde jezuita v odpovědi odkazuje na koncilní dokumenty, především však upozorňuje na prověřování kvalit kandidátů svěcení.⁵¹³ Pátá otázka se dotýká kumulace diecézí. Robert Bellarmino ji schvaluje v případě obdržení papežského dispenzu, ale současně apeluje na svědomí ordináře, zda bude schopen spravovat

⁵⁰⁷ Papež Benedikt XIV. v roce 1740 podobu zprávy o stavu diecéze jen formálně upravil; BRAUN, B.: *Princeps et episcopus*, s. 227–230; PARMA, Tomáš: *Návštěvy ad limina kardinála Ditrichštejna a jeho relace o stavu diecéze*. Mikulovské sympozium 2006 XXIX, 2007, s. 276.

BELLARMINO, Roberto Francesco Romolo: *Admonitio Cardinalis Bellarmini ad episcopum Theanensem nepotem suum. Quae necessaria sint episcopo, qui vere salutem suam aeternam in tuto ponere velit*. In: LE BACHELET, Xavier-Marie (ed.): *Auctarium Bellarminianum: supplément aux oeuvres du Cardinal Bellarmin*. Paris 1913, s. 639–655; JEDIN, H.: *Das Bischofsideal der Katholischen Reformation*, s. 114–115.

⁵⁰⁹ BELLARMINO, R. F. R.: *Admonitio Cardinalis Bellarmini ad episcopum Theanensem nepotem suum*, s. 643.

⁵¹⁰ Tamtéž, s. 646–647.

⁵¹¹ Tamtéž, s. 647–649.

⁵¹² Tamtéž.

⁵¹³ Tamtéž, s. 649–650.

více diecézí.⁵¹⁴ Šestý bod se věnuje dalšímu ožehavému tématu, a to obraně církevních svobod vůči světské moci. Zde autor doporučuje „*postupovat s pečlivou rozvahou a odpovídajícím způsobem.*“⁵¹⁵ Předposlední otázka se zabývá dalším nešvarem, a to používáním církevních financí k soukromým účelům duchovních. Využívat církevní prostředky k osobnímu užítku Bellarmino schvaluje v případě podpory chudých duchovních.⁵¹⁶ Poslední podnět pro zpytování se zabývá podmínkami, kdy smí biskup používat církevní prostředky. V této problematice vyzývá autor k rozvážnosti a upozorňuje: „*Je samozřejmé, že ti biskupové, kteří se nespokojí se skromným životem a až to, co jim zbude, použijí na církevní účely a pro chudé, těžce hřeší.*“⁵¹⁷

Na konci biskupského zrcadla Bellarmino doporučuje četbu životopisů svatých biskupů a zvláště již vzpomínaného sv. Karla Boromejského, „*který žil v našem století a všechny povinnosti dobrého biskupa příkladně a svědomitě naplňoval.*“⁵¹⁸ Osobnost milánského arcibiskupa se stala v říšském prostředí vzorem ideálního duchovního hodnostáře, důsledně plnícího své povinnosti. Během pěti let navštívil každou z téměř 800 farností své arcidiecéze a na jejím území zaváděl reformy tridentského koncilu. Kromě „přísného“ Boromejského se dalším vzorem „svatého biskupa“ stal sv. František Saleský (1567–1622), který proslul jako neúnavný misionář, autor duchovní literatury a obětavý duchovní vůdce.⁵¹⁹

Formální požadavky na život biskupa v první polovině 18. století se výrazně od výše uvedených neodlišovaly. Co se však změnilo, byl politický a ideový kontext. Samotná říšská církev se stala průsečíkem politických zájmů Říma, Bavorska, Francie a samozřejmě Habsburků. Současně se drobná duchovní knížectví snažila udržet svou suverenitu.⁵²⁰ Zároveň se stále více prosazovala snaha státu podřídit svému dohledu

⁵¹⁴ Tamtéž, s. 650–652.

⁵¹⁵ Tamtéž, s. 652.

⁵¹⁶ Tamtéž.

⁵¹⁷ Tamtéž, s. 652–655.

⁵¹⁸ Tamtéž, s. 655.

⁵¹⁹ HOLZEM, Andreas: *Christentum in Deutschland 1550–1850. Konfessionalisierung – Aufklärung – Pluralisierung. Bd. 1.* Paderborn 2015, s. 246–256; MATTES, Anton: *Franz von Sales (1567–1622). Theologe und Seelsorger.* In: FRANZ, Albert (ed.): *Glauben – Wissen – Handeln. Beiträge aus Theologie, Philosophie und Naturwissenschaft zu Grundfragen christlicher Existenz.* Würzburg 1994, s. 363–383.

⁵²⁰ Rudolf Reinhard jako jeden z takových příkladů uvádí nejednotný postoj říšské církve, k motu proprio papeže Klementa XII. *Quamquam invaluere* z roku 1731, který omezoval kumulaci počtu

církevní instituce, jak je to evidentní i při sporech o exempci jezuitských univerzit v Olomouci (1733 a 1740) a Štýrském Hradci (1724), kde se snažil i přes nevoli řádu prosazovat zřízení nových fakult a změnit způsob výuky.⁵²¹ Z teologického hlediska měly zásadní vliv reformní ideje italského historika a teologa Lodovica Muratoriho, který kladl důraz na vnitřní zbožnost a vymezoval se proti okázalé barokní zbožnosti.⁵²² V Salcburku, kde později působil i Jakub Arnošt, našly tyto myšlenky podporu v tamním arcibiskupovi Leopoldu Antonovi z Firmianu (1679–1744) a vznikl zde i kroužek obdivovatelů Muratoriho myšlenek (1739–1740), kteří požadovali změnu způsobu výuky na salcburské univerzitě. Místo dosavadní pozdně scholastické výuky požadovali, aby se vyučovalo podle karteziánských postupů.⁵²³ Následná kontroverze mezi muratoriány a vedením univerzity vedla k rozpuštění skupiny a reformě univerzitní výuky. Myšlenkami italského myslitele bylo ovlivněno mnoho Castelcornových současníků nejen v Salcburku, ale později i v Olomouci. V případě samotného Jakuba Arnošta však vztah k muratoriánství máme doložen pouze díky jeho olomouckým intronizačním medailím s nápisem, který v duchu Muratoriho myšlenek zdůrazňoval vliv neokázalé zbožnosti pro pastorační: „OCCULTA VIRTUTE TRAHUNTUR“.⁵²⁴

biskupství v držení jednoho ordináře. Tento předpis je podle Reinharda ukázkovým příkladem zásahu Říma do právní situace říšské církve, protože žádné takové ustanovení nebylo ukotveno ve vídeňském konkordátu; REINHARD, R.: *Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements XII.*, s. 315–348.

⁵²¹ ARETIN, Karl Otmar: *Heiliges Römisches Reich. 1776–1806*, s. 38–39; ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha 1995, s. 203–204; ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století II*. Olomouc 2003, s. 37; KRONES, Franz: *Geschichte der Karl Franzens-Universität in Graz*. Graz 1886, s. 394–400.

⁵²² HAMMERMAYER, L.: *Die Aufklärung in Salzburg (ca. 1715–1803)*, s. 376; MIKULEC, Jiří: *Katolická zbožnost mezi barokem a osvícenstvím*. In: ONDO GREČENKOVÁ, Martina – MIKULEC, Jiří (eds.): *Církev a zrod moderní racionality. Víra – pověra – vzdělanost – věda v raném novověku*. Praha 2008, s. 154–158; WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny. Příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy (1740–1848)*. Praha 1945, s. 17–18.

⁵²³ HAMMERMAYER, L.: *Die Aufklärung in Salzburg (ca. 1715–1803)*, s. 381–386

⁵²⁴ V překladu: „Skryté cnosti táhnou“. Členy salcburské muratoriánské společnosti byli někteří tamní kanovníci, kteří byli od Jakuba Arnošta přibližně o generaci mladší jako například pozdější biskup v Gurku Josef Maria z Thunu (1713–1763), vídeňský Johann Josef z Trautsonu (1707–1757) či lublaňský Karl Johann z Herbersteinu (1719–1787). S Muratorim si osobně dopisoval pozdější olomoucký biskup Ferdinan Julius Troyer z Troyersteinu (1698–1758) či probošt olomoucké kapituly František Řehoř Giannini z Carpineta (1693–1758). Dle zjištění rakouské historičky Eleonore Zlabinger patřil mezi přátele italského teologa také pasovský biskup Josef Dominik z Lamberku (1680–1761); HAMMERMAYER, L.: *Die Aufklärung in Salzburg (ca. 1715–1803)*, s. 376, 381–386; MARRI, Fabio – LIEBER, Maria – WEYERS, Christian: *Lodovico Antonio Muratori und Deutschland. Studien zur Kultur- und Geistesgeschichte der Frühaufklärung*. Frankfurt am Main 1997, s. 28, 200; MLČÁK, L.: *Medaile ke zvolení Jakuba Arnošta z Lichtensteinu*, s. 562–563; RYBENSKÁ, Klára – POLEHLA, Petr – NAVRÁTIL,

4.2 Dobrý Pastýř zná své stádo

Tridentský koncil podtrhl pastorační význam biskupské služby. Předobrazem se stalo podobenství o Dobrém Pastýři, který bdí nad svým stádem, pečuje o ně, hledá ztracené ovce a v případě nutnosti je připraven za ně položit život.⁵²⁵ Sám Kristus, Dobrý Pastýř, je v období po tridentském koncilu vrcholným archetypem pastýřské péče biskupů. Pokud se měl tento koncilní ideál naplňovat, musel biskup dodržovat rezidenční povinnost a ve své diecézi sídlit, „*aby znal své stádo*.“⁵²⁶

Předpoklady Jakuba Arnošta pro naplnění nároků Tridentina na kandidáty biskupského svěcení jsou shrnuty v salcburské době informačního procesu, v němž se tři kanovníci metropolitní kapituly za Lichtensteina-Castelcornu zaručili, aby mohl být vysvěcen.⁵²⁷ Dotázaní jednotlivě odpovídali na 13 otázek ohledně jeho způsobilosti. Potvrdili již dříve uvedené informace splňující kritéria pro udělení svěcení (katolický původ, kanonický věk, kněžské svěcení a dosažení doktorátu z teologie), ale rovněž se zaručili za jeho bezúhonnou pověst. Dokument také rekapituluje základní údaje o dosavadní kariéře Lichtensteina v Olomouci i Salcburku a svým pozitivním stanoviskem umožnil biskupskou konsekraci.⁵²⁸ Citovaný pramen spolu se zevrubně probádanými olomouckými relacemi o stavu diecéze dokládají kompetence vyžadované Římem pro budoucího představeného diecéze.⁵²⁹ Z tohoto důvodu by dokumenty informačního procesu poskytly pouze potvrzení již známých

Jiří: *Exemplum sint fidelium. Statuta biskupského semináře v Hradci Králové vydané biskupem Blümegenem a Trautmannsdorfem v letech 1766 a 1802*. Hradec Králové 2017, s. 83–94; ZLABINGER, Eleonore: *Lodovico Antonio Muratori und Österreich*. Innsbruck 1970, s. 34, 58, 92, 174, 204; ZUBER, Rudolf: *František Řehoř Gianinni a jeho styky s L. A. Muratorim*. Výroční zpráva okresního archivu v Olomouci za rok 1984, 1985, s. 39–62; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 146.

⁵²⁵ JEDIN, H.: *Das Bischofsideal*, s. 116.

⁵²⁶ Tamtéž, s. 105, 116.

⁵²⁷ Za Jakuba Arnošta se zaručili: scholastik František Josef z Küniglu (1695–1755), prezident konzistoře Hanibal Felix z Thurnu-Valsassiny (1699–1733) a sídelní kanovník Jan Jiří Rudolf ze Schrattenbachu (1701–1751); AES, Kasten 4, Fach 17, Faszikel 2, *Instrumentum publicum. Super iurato inquisitionis processu in qualitates Illustrissimi et Reverendissimi Domini Domin Jacobi Ernesti nominati episcopi Seccoviensis ex Comitibus a Liechtenstein* (26. 2. 1728) (nefoliováno); THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 328–329, 465–466, 561–562

⁵²⁸ AES, Kasten 4, Fach 17, Faszikel 2, *Instrumentum publicum* (26. 2. 1728) (nefoliováno).

⁵²⁹ VÁLOVÁ, Kateřina: *Církevní pramen k dějinám moravské diecéze. Příspěvek k relationes ad limina olomouckých biskupů, blíže k relaci biskupa Ferdinanda Julia Troyera z roku 1751*. Střední Morava 11, 2000, s. 118–119; VÁLOVÁ, Kateřina: „*Relationes ad limina*“ olomouckého olomouckého biskupství po ukončení třicetileté války. In: ELBEL, Martin – TOGNER, Milan (eds.): *Historická Olomouc XIII. Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století*. Olomouc 2002, s. 125; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 139–140.

údajů o Jakubových předpokladech pro naplnění očekávání tridentského koncilu a jejich zkoumání by tak bylo duplicitní.

V případě prvního biskupského působiště Jakuba Arnošta však bylo dodržování rezidenční povinnosti nemožné. S titulem sekavského biskupa byl nerozlučně svázán post generálního vikáře pro štýrskou část salcburské arcidiecéze a Novoměstský distrikt. Kvůli neoddělitelnosti obou funkcí biskupové v Sekavě nesídlili, ale pobývali ve svém paláci ve štýrské metropoli nebo na zámku Seggau, stojícím na půli cesty mezi Štýrským Hradcem a Mariborem.⁵³⁰ Ordináři tak kvůli snadnější pastoraci svěřeného území sídlili mimo území vlastní diecéze. Biskup Lichtenstein-Castelcorno v tomto nebyl výjimkou, během sekavského episkopátu sloužil ve své katedrále pontifikální bohoslužbu pouze jednou.⁵³¹ Navíc byli sekavští biskupové, stejně jako ostatní představitelé vlastních biskupství Salcburské církevní provincie, sídelními kanovníky salcburské metropolitní kapituly a museli rezidenční povinnost dodržovat zde. Jakub Arnošt se neúspěšně snažil této povinnosti zprostit, což se však povedlo až jeho nástupci Josefovi Filipovi ze Spauru v roce 1768.⁵³² Kvůli značné vzdálenosti a povinnostem ve Štýrsku Castelcorno v Salcburku většinou pobýval na podzim a v zimě.⁵³³ Zasedání kapituly se účastnil minimálně, nebo dokonce vůbec.⁵³⁴ Oproti svému prvnímu biskupskému působišti neměl Jakub Arnošt v Olomouci ani v Salcburku žádné překážky, které by mu bránily v dodržování rezidenční povinnosti.

4.2.1 Pontifikální bohoslužby a péče o katedrální kostely

Vzpomínaný sv. Karel Boromejský byl potridentským biskupům také vzorem v péči o katedrální chrám a liturgii v diecézi, jak již bylo řečeno, sám je hojně sloužil.⁵³⁵ Jakub

⁵³⁰ AMON, Karl: *Die Bedeutung von Seggau für Bistum und Diözese Seckau*. In: AUTORENKOLLEKTIV: *Schloss Seggau. Geschichte, Architektur und Kunst der steirischen Bischofsburg*. Graz 1997, s. 32–34, 36–37.

⁵³¹ Bylo to při příležitosti oslavy patrocina katedrály Nanabevzetí Panny Marie 15. 8. 1734; DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 238r.

⁵³² V roce 1734 žádali biskupové ze Sekavy, Gurku a Lavantu o zproštění od rezidenční povinnosti při metropolitní kapitule, ale až o 34 let později byl udělen dispens pouze biskupům ze Sekavy a Lavantu; SLA, GA XIII.18; SLA, Domkapitelakten 44. C.

⁵³³ Především prosinec a leden. Viz DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 223v–233v.

⁵³⁴ Například v roce 1728 se zasedání kapituly účastnil pouze jednou, 1730 třikrát, 1731 pětkrát, 1732 není přítomen ani jednou, 1738 dvakrát; SLA, Domkapitel Protokolle, Nr. 198, 200, 201, 202, 208.

⁵³⁵ HOLZEM, A.: *Christentum in Deutschland 1550–1850*, s. 249.

Arnošt byl v tomto ohledu jeho aktivním následovníkem. Hned dva týdny po svém biskupském svěcení sloužil v jezuitském kostele sv. Jiljí ve Štýrském Hradci slavnostní velikonoční bohoslužbu. V červnu roku 1728 se v hlavním městě Štýrska setkal s císařem Karlem VI., který podnikl holdovací cestu do zemí Vnitřních Rakous.⁵³⁶ Dne 6. června při příležitosti příjezdu panovnické rodiny odsloužil slavnostní mariánský hymnus a další den s jejími členy poobědval a večeřel („*ad prandium et caenam mensam benedixit*“).⁵³⁷ O 17 dní později Jakub Arnošt spolu s dalšími osmi preláty složil císaři hold v kostele sv. Jiljí a odsloužil ambrosiánský hymnus.⁵³⁸ 31. července před odjezdem panovníka do Korutan sekavský biskup opět odsloužil slavnostní Te Deum a den předtím se panovnická rodina účastnila slavnostních nešpor s Jakubem Arnoštem.⁵³⁹ Při návratu císařské rodiny z cesty vedl Lichtenstein-Castelcorno procesí z farního kostela Nejsvětější Krve do jezuitského kostela, kde opět odsloužil Te Deum. Na závěr svého druhého pobytu se Karel VI. s manželkou a arcivévodkyní Marií Terezií účastnili procesí na svátek sv. Rosálie, jež vedl biskup z minoritského kostela do kostela sv. Ondřeje.⁵⁴⁰

Pokud pomíneme tuto výjimečnou událost, byl Jakub Arnošt ve sloužení pontifikálních mší relativně aktivní, například v roce 1732 jich podle protokolů odsloužil osmnáct. Slavnostní bohoslužby necelebroval pouze v jezuitském kostele sv. Jiljí nebo štýrskohradeckém farním kostele, ale také v jednotlivých klášterních kostelích při oslavách významných řádových patronů či při svěcení nových chrámů. Nikdy však ve Štýrsku nesloužil vánoční liturgii, protože v tu dobu pobýval v Salcburku. Lichtenstein-Castelcorno také pravidelně vedl procesí na svátky Božího Těla a Nejsvětější Trojice, během něž u trojičního sloupu ve Štýrském Hradci

⁵³⁶ HAINISCH-WOLFRAM, Alexander: *Geschichte Kärntens. Band 3/1. Die Neuzeit*. Klagenfurt/Celovec 2015, s. 38–40.

⁵³⁷ DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762, fol. 223v.

⁵³⁸ Během prvního pobytu císařské rodiny ve Štýrském Hradci Jakub Arnošt odsloužil za přítomnosti panovnické rodiny tři mše svatých v jezuitském kostele sv. Jiljí (24. 6., 1. 7. a 25. 7.) a jednu v karmelitském kostele sv. Josefa (16. 8. – slavnost Panny Marie Karmelské); DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762, fol. 223v – 224r.

⁵³⁹ DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762, fol. 224r

⁵⁴⁰ Procesí se konalo 3. září. Během druhého pobytu Karla VI. ve Štýrském Hradci sloužil sekavský biskup bohoslužbu za účasti panovníka opět v kostele sv. Jiljí (28. 8. a 1. 9.); DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762, fol. 224r.

předříkával modlitbu litaní. Podle tisku *Pastor Lapis Israel* měl ordinář během svého prvního episkopátu odsloužit 207 pontifikálních obřadů.⁵⁴¹

Oproti sekavskému působení nemáme pro olomoucký a salcburský episkopát Jakuba Arnošta žádný registr pontifikálních bohoslužeb, ale i na základě dochovaných zpráv je zjevná stejná horlivost. Na Zelený čtvrtek 1739 při bohoslužbě v kroměřížském kostele sv. Mořice myl nově zvolený biskup chodidla třinácti žebrákům.⁵⁴² Během první neděle po Velikonocích obešel biskup s procesím všechny významné kostely v biskupském sídelním městě a, jak zaznamenal piaristický analista nový pastýř: „*clara voce Rosarium cum mysteriis praeorare caepit*“.⁵⁴³ Měsíc po olomoucké intronizaci 5. června sloužil Jakub Arnošt na Boží hod svatodušní slavnostní bohoslužbu v katedrále sv. Václava. Podle analisty augustiniánského kláštera ve Šternberku se mělo jednat o první pontifikální bohoslužbu po sedmdesáti letech, kterou moravský pastýř sloužil ve svém sídelním chrámu.⁵⁴⁴ O jedenáct dní později olomoucký biskup vedl svým sídelním městem božítělové procesí a druhého se zúčastnil v Kroměříži 20. června 1740.⁵⁴⁵ Slavnostní bohoslužby rovněž celebroidal při návštěvách poutních kostelů či klášterů.⁵⁴⁶ Většina olomouckého episkopátu Jakuba Arnošta se překrývá s obdobím slezských válek a tomu odpovídá biskupovo nařízení, aby se 26. dubna 1744 a následující dva dny konalo „*procesí, figurální mše před vystavenou Nejsvětější Svátostí, loretánská litanie a požehnání za úspěch Marie Terezie před nastávající válkou*“.⁵⁴⁷ Sám biskup se účastnil procesí z farního kostela v Kroměříži do kapitulního chrámu. O dva dny později byl Lichtenstein-Castelcorno přítomný na adoraci a odsloužil zde soukromou mši. Požehnání a modlitba litaní se uskutečnila téhož dne v podvečer ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie.⁵⁴⁸

⁵⁴¹ ANNONYMUS: *Pastor Lapis Israel*, pag. 117 (nestránkováno).

⁵⁴² Poté dostali od biskupa jídlo a každý jeden zlatý; NA, ŘPi, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis*, 1725–1873, fol. 45r.

⁵⁴³ Tamtéž, fol. 45v.

⁵⁴⁴ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 20.

⁵⁴⁵ Jakub Arnošt se i v dalších letech účastnil dvou procesí na svátek Božího Těla vždy prvně v Olomouci a během oktávy slavnosti v Kroměříži; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 20; NA, ŘPi, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis*, 1725–1873, fol. 49v, 60r, 63v.

⁵⁴⁶ 26. září 1740 navštívil olomoucký biskup poutní kostel na Svatém Kopečku a celebroidal tam při příležitosti osmého výročí korunovace milostné sochy mši; MZA Brno, fond E55, sign. 240 II 42, Deník rezidence na Svatém Kopečku, 1734–1741, fol. 219r.

⁵⁴⁷ Jednalo se o neděli; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 26.

⁵⁴⁸ NA, ŘPi, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis*, 1725–1873, fol. 62v – 63r.

Do Salcburku přijel Jakub Arnošt se značnými zdravotními potížemi. Navzdory tomu byl i zde v rámci svých možností činný. Den po svém zvolení (14. 1. 1745) celebroidal v poutním chrámu Maria Plain děkovnou bohoslužbu.⁵⁴⁹ Kromě ní zde ve stejném roce sloužil bohoslužbu i na slavnosti Nanebevzetí Panny Marie a 2. října.⁵⁵⁰ Nový salcburský arcibiskup nezanedbával ani liturgii v katedrále. V prvním roce svého episkopátu v ní sloužil minimálně pětkrát pontifikální mši.⁵⁵¹ Kromě samotných bohoslužeb vedl Lichtenstein-Castelcorno slavnostní procesí nebo pobožnosti.⁵⁵² Naposledy celebroidal v dómu na slavnost Zjevení Páně 6. ledna 1747, pak už mu zdravotní stav nedovoloval veřejně působit.⁵⁵³

Mimo "běžné" pontifikální bohoslužby Jakub Arnošt slavil i několik mimořádných liturgií; zde je třeba na prvním místě uvést korunovační obřad, při němž 12. května 1743 korunoval Marii Terezii českou královnou. Z tohoto důvodu jí je věnována samostatná kapitola.⁵⁵⁴ Jako sekavský biskup celebroidal 8. září 1732 slavnostní liturgii při příležitosti korunovace milostné sochy Panny Marie Svatokopecké. Biskup na místo „*dorazil kolem osmé hodiny a byl přítomen mši zábrdovického opata za nádherné hudby a vynikající produkce čtyřnásobného sboru trumpet a tympánů. Po deváté hodině přišlo nahoru procesí z Olomouce, které vedl probošt Giannini a magistrát, oblečený ve španělských oděvech, v půl desáté za Ave Regina coelorum byl v průvodu na způsob triumfu starých Římanů přinesen milostný obraz; který biskup Jakub Arnošt vystavil na hlavním oltáři. A kolem 12 hodiny sloužil Jakub Arnošt hlavní mši (missa summa), opět s krásnou hudbou a s pěti sbory trubačů.*“⁵⁵⁵ Jako olomoucký biskup při oslavách pětistého výročí poutního místa

⁵⁴⁹ ASP, sign. Hs. A 148, *Annotationes quarumdam rerum III.*, 1743–1746, pag. 390.

⁵⁵⁰ Tamtéž, pag. 436, 446.

⁵⁵¹ Slavnost Božího Těla (17. 6.), sv. Petra a Pavla (29. 6.), Přenesení ostatků sv. Ruperta (23. 9.), Všech svatých (1. 11.), Narození Páně (25. 12.); ASP, sign. Hs. A 148, *Annotationes quarumdam rerum III.*, 1743–1746, pag. 426, 427, 441, 452, 460.

⁵⁵² Například pontifikální nešpory ze svátku sv. Štěpána 26. 12. 1745, anebo procesí na slavnost Božího Těla 9. června 1746; MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 6, 23–24.

⁵⁵³ V procesí na slavnost Božího Těla (1. 6. 1747) arcibiskupa zastupoval biskup z Chiemsee; ASP, sing. Hs. A 149, *Annotationes quarumdam rerum IV.*, 1746–1750, pag. 108; MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof*, s. 40.

⁵⁵⁴ O korunovaci blíže například: MAUR, E.: *Korunovace na usmířenou*, s. 5–13; SVÁTEK, Josef: *Dějiny Čech a Moravy nové doby. Kniha pátá. Panování Marie Terezie. Část první*. Praha 1897, s. 174–191.

⁵⁵⁵ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 13; O korunovaci reliéfu Panny Marie Svatokopecké dále: MALÝ, Tomáš: *Obrazy a rituál. Římské korunovace divotvorných Madon a koncept*

ve Vranově u Brna v roce 1740 korunoval i tamní sochu Panny Marie.⁵⁵⁶ Během salcburského episkopátu Lichtenstein-Castelcorno často navštěvoval již zmiňovaný poutní kostel Maria Plain. Arcibiskup zamýšlel tamní milostný obraz Panny Marie s Ježíškem taktéž opatřit korunkami, ale kvůli jeho náhlému úmrtí se tak nestalo.⁵⁵⁷ Coby horlivý ctitel obrazu v Maria Plain byl arcibiskup mimo jiné uveden ve slavnostním tisku z jeho korunovace v roce 1751.⁵⁵⁸

S liturgickými povinnostmi biskupů je neoddělitelně spojena péče o katedrální chrám. Jak již bylo výše uvedeno, Jakub Arnošt slavil v sekavské katedrále pontifikální bohoslužbu pouze jednou. Skutečnosti odpovídal i jeho zájem o jeho stav katedrálního chrámu. Oproti tomu pořídil nový oltář pro mariánskou kapli biskupského zámku Seggau, kde kromě Štýrského Hradce převážně pobýval.⁵⁵⁹ Navzdory válečným těžkostem Castelcorno výrazně zvelebil olomoucký dóm. Podle kázání proneseného kapucínem Apolloniem Lavinganem na pohřbu hierarchy měl během olomouckého episkopátu opravit olomouckou rezidenci a katedrálu v hodnotě více než 60 000 zlatých, pořídít nové liturgické oděvy jak pro sebe, tak i pro kanovníky, liturgické textilie pro všechny oltáře, a ještě obohatit chrám o dvojici varhan.⁵⁶⁰ Vlivem dalších stavebních úprav a absencí pramenů nejsme schopni spolehlivě určit, které stavební zásahy u obou staveb pocházejí z období Jakuba Arnošta. O něco málo jistější jsme si v případě liturgických rouch. V srpnu 1744 byla z římské dílny Marca Stefanucciho do Olomouce odeslána zásilka zahrnující několik desítek kusů liturgických textilií, faldistorium, baldachýn a sedili.⁵⁶¹ Dvojice pilířových varhan se nacházela až do regotizace dómu v prostoru vítězného oblouku.⁵⁶²

barokní kultury. Praha 2019, s. 78–80; ROYT, Jan: *Korunovace Panny Marie Svatokopecké*. Bibliotheca Strahoviensis 3, 1997, s. 67.

⁵⁵⁶ ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století. II. díl*. Olomouc 2003, s. 287.

⁵⁵⁷ EBNER, Anselm: *Die Krönung des Wallfahrtsbildes von Maria Plain bei Salzburg*. Salzburg 1915, s. 4.

⁵⁵⁸ BÖKHN, Placidus: *Die mit ihrem Göttlichen Kind auf Erden gecrönte Himmels-Königin Maria: Als dem Wunderthätig- und weitberühmten Gnaden-Bild Zu Maria Trost am Plain ... An dem 4. Julii lauffenden Jahrs 1751*. Saltzburg 1751, pag. 17, 160 (nestránkováno).

⁵⁵⁹ AUTORENKOLLEKTIV: *Dehio-Handbuch die Kunstdenkmäler Österreichs. Steiermark*. 4. vyd. Wien – München 1982, s. 274.

⁵⁶⁰ LAVINGANO, A.: *Der Mit Gad-und Verdienst-vollen Arbeiten*, s. 15.

⁵⁶¹ Zakoupeno 24 pluviálů, 12 ornátů, 4 tunicelly, 14 mešních polštářů a 3 mitry; LOUCKÝ, F. J.: *Popis královského hlavního města Olomouce*, s. 48; TASSINARI, Magda: *Et essendo la nostra arte sorella della pittura: il ricamo a Roma tra Sei e Settecento e i corredi liturgici della Cappella di San Giovanni Battista nella chiesa di San Rocco a Lisbona*. Römische historische Mitteilungen 54, 2012, s. 231.

⁵⁶² O dvojici varhan podrobně: SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 32–34.

Pro salcburský dóm arcibiskup stihl pořídít dvě stříbrná antependia pro boční oltáře.⁵⁶³

4.2.2 Kněžská svěcení

Svěcení kněží patřilo k nejvýznamnějším úkolům biskupa v potridentské církvi. Jakub Arnošt jako sekavský biskup měl za úkol nejen světit kandidáty kněžství ze své diecéze, ale také absolventy jezuitské univerzity ve Štýrském Hradci. Pravidelně světil v kvatembrové (suché) soboty a sobotu ve velikonočním oktávu. Regulérní svěcení se tak odehrávala čtyřikrát až šestkrát ročně.⁵⁶⁴ Biskup nejčastěji světil ve farním kostele Nejsvětější Krve nebo v kapli biskupského paláce, případně v kapli zámku Seggau. Dvakrát se stalo, že světil v jezuitském kostele v Leobenu či ve štýrskohradeckém dominikánském kostele sv. Leonarda, jednou světil kněze i ve farním kostele v Bruck an der Mur, ale také v oratoriu sv. Virgila při salcburské katedrále.⁵⁶⁵ Zápisy v knihách svěcení jsou řazeny vzestupně podle stupně svěcení od probandů první tonzury a čtyř nižších svěcení až po kandidáty kněžského svěcení. Mimo to sekavský biskup uděloval svěcení také mimořádně (extra tempora). Počet mimořádných termínů mohl i několikrát překračovat počet řádných s tím rozdílem, že počet svěcenců byl daleko nižší. Například v prvním roce sekavského episkopátu Jakub Arnošt světil ve čtyřech regulérních termínech a patnácti mimořádných. Ve svém prvním působišti udělil biskup 768 prvních tonzur a nižších svěcení. Vysvětil 721 podjáhňů, 815 jáhňů a 1672 kněží.⁵⁶⁶

S přechodem Jakuba Arnošta na Moravu se jeho harmonogram kněžských svěcení výrazněji nezměnil a do organizace obvyklých obřadů slezské války výrazněji nezasáhly.⁵⁶⁷ Překvapivě biskup při konsekrování nepreferoval olomoucký dóm, v němž stejně jako v jezuitském kostele Panny Marie Sněžné světil devětkrát, a to

⁵⁶³ MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 203.

⁵⁶⁴ Pravidelná svěcení: 1728 (4), 1729 (5 a šesté vykonal arcibiskup Firmian v Salcburku), 1730 (6), 1731 (5), 1732 (6), 1733 (6), 1734 (5), 1735 (5). 1736 (6), 1737 (5), 1738 (6), 1739 (1); DÖZA G-S, sign. XX-C-5, Ordinationsprotokolle, 1723–1747, pag. 92–369.

⁵⁶⁵ Jezuitský kostel v Leobenu (25. 9. 1734, 3. 5. 1738), dominikánský kostel ve Štýrském Hradci (31. 5. a 20. 10. 1738), farní kostel v Bruck an der Mur (22. 9. 1731), oratorium sv. Virgila v Salcburku (19. 12. 1733); Tamtéž.

⁵⁶⁶ ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel*, pag. 117 (nestránkováno).

⁵⁶⁷ Pravidelná svěcení: 1739 (5), 1740 (6), 1741 (7), 1742 (5), 1743 (5), 1744 (5), 1745 (2); ZAO-O, ACO, kn. č. 6, Matrika biskupských úkonů.

nejen členy řádu, ale i studenty olomoucké univerzity z řad světského kléru.⁵⁶⁸ Navzdory tomu, že měl Castelvorno k dispozici pomocného biskupa Ottu Honoria z Egkhu (1675–1748), vyhradil si udělování svěcení pro svou osobu. Egkh měl během Lichtensteinova episkopátu možnost ordinovat kněze pouze jednou (9. 3. 1743), kdy Jakub Arnošt pobýval ve Vídni.⁵⁶⁹ V mimořádných případech neváhal moravský biskup vysvětit kandidáta třeba i v kostelích v Pohořelicích a Malenovicích, jež se nacházely na jeho soukromých panstvích.⁵⁷⁰ Na Moravě celkem Castelvorno udělil 756 prvních tonzur a nižších svěcení, vysvětil 830 podjáhnů, 885 jáhnů a 862 kněží. Mezi kněžími, které vysvětil, byl i biskupův nepota a pravá ruka Leopold Antonín Podstatský z Prusinovic (1717–1776).⁵⁷¹

Během salcburského episkopátu Jakub Arnošt stihl vysvětit 65 presbyterů.⁵⁷² Se zajištěním všech liturgických povinností v Salcbursku metropolitovi pomáhal biskup diecéze Chiemsee, který rovněž sídlil v Salcburku. Po smrti biskupa z Chiemsee Josefa Franze Valeriana z Arcu (1686–1746) nejmenoval na uvolněný stolec svého synovce, ale kapitulního děkana Franze Karla z Waldburku (1701–1772). Bylo to podle salcburského kronikáře Felixe Aduacta Haselbergera překvapivé. Jakub Arnošt měl zdůvodnit nejmenování devětadvacetiletého Podstatského biskupem tím, že ještě nedosáhl kanonického věku.⁵⁷³ Dne 13. srpna proběhla v arcibiskupské rezidenci confirmace nového vlastního biskupa, jenž „*poklekl na klekátko a pronesl vyznání víry.*“⁵⁷⁴ Potom ceremoniář Benedikt Puecher požádal arcibiskupa, „aby mu dal pektorál, roucho a prsten, což se stalo a on mu také nasadil biret.“ Dále pokračovaly přímluvy a následně předal Castelvorno Arcovi confirmační listinu. Následující den proběhlo biskupské svěcení.⁵⁷⁵ Kromě svěcení kněží udílel Jakub Arnošt opatské

⁵⁶⁸ Regulérní svěcení probíhala v: katedrále sv. Václava (9), Panna Marie Sněžná (9), sv. Mořic v Kroměříži (7), sv. Mořic v Olomouci (3), kaple sv. Anny v Olomouci (2 a jednou světící biskup Egkh), sv. Jakub v Brně (1), Bez udání místa (1); ZAO-O, ACO, kn. č. 6, Matrika biskupských úkonů.

⁵⁶⁹ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelvorna*, s. 25.

⁵⁷⁰ V Malenovicích dokonce světil i jednoho kněze v kapli svého hradu (16. 11. 1742); ZAO-O, ACO, kn. č. 6, Matrika biskupských úkonů, pag. 103–104, 112, 132, 152, 172.

⁵⁷¹ Jakub Arnošt vysvětil svého synovce na kněze v olomoucké kapli biskupské rezidenci dne 1. 1. 1744; ZAO-O, ACO, kn. č. 6, Matrika biskupských úkonů, pag. 145.

⁵⁷² LAVINGANO, A.: *Der Mit Gad-und Verdienst-vollen Arbeiten*, pag. 18.

⁵⁷³ MARTIN, F.: *Die Salzburger Chronik des Felix Aduactus Haslberger*, s. 59.

⁵⁷⁴ MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof*, s. 30.

⁵⁷⁵ Tamtéž.

benedikce. Dokonce se účastnil volby některých představených řeholních komunit a věčných slibů řeholnic.⁵⁷⁶

4.2.3 Biřmovací cesty a svěcení kostelů jako prostředek pastorační

Rok nástupu Jakuba Arnošta na sekavský stolec je pro salcburskou církevní provincii problematickým obdobím. Salcburský arcibiskup ztratil kontrolu nad svým pasovským sufragánem, jeho diecéze se stala podřízenou přímo Svatému stolci.⁵⁷⁷ Tím se vliv arcibiskupa Leopolda Antonína z Firmianu na dění v rakouských zemích oslabil, protože pasovská diecéze zahrnovala většinu dnešních Dolních a Horních Rakous. Navíc se minula účinkem jeho snaha konfesijně sjednotit Salcbursko, jež místo toho vedla k veřejnému vystoupení tajných evangelíků proti arcibiskupově vládě. Kvůli obavám z rozšíření nepokojů do rakouských zemí vyslal v létě 1731 císař Karel VI. do rozbouřeného duchovního knížectví kontingent vojáků.⁵⁷⁸ Vzniklá situace hrozila novým konfesijním konfliktem, protože Firmian vydal 30. října 1731 vystěhovalecký patent. Ten nařizoval emigraci více než 20 000 evangelíků. Nastalé situace využil pruský král Fridrich Vilém I., který vydal 2. února 1732 zvací patent pro salcburské evangelíky a sebe stylizoval do role ochránce práv evangelíků.⁵⁷⁹

Salcburské nepokoje nenechaly Karla VI. chladným. Dne 12. srpna 1733 vydal rezoluci, v níž ve Štýrsku a Korutanech nařizuje: „*zintenzivnění křesťanské výuky a výchovy dětí, sloužení nedělních mší svatých ve všech filiálních kostelích, zřízení nových kostelů, vyslání misionářů a reformačních komisí k návštěvám farností s tajnými evangelíky.*“⁵⁸⁰ Dále panovník zvažoval zřízení nových farností a vikariátů.⁵⁸¹

⁵⁷⁶ Například volba abatyše kláštera ve štýrském Gössu (8. 6. 1737); VESELSKY, O. (ed.): *Die Konsekrationsberichte*, s. 52–53.

⁵⁷⁷ SCHLACHTA, Astrid: Die Emigration der Salzburger Kryptoprottestanten. In: LEEB, Rudolf – SCHEUTZ, Martin – WEIKL, Dietmar (eds.): *Geheimprotestantismus und evangelischen Kirchen in der Habsburgermonarchie und im Erzstift Salzburg (17./18. Jahrhundert)*. Wien – München 2009, s. 72.

⁵⁷⁸ Tamtéž, s. 72, 89.

⁵⁷⁹ Tamtéž, s. 78–81, 91; TROPPER, Peter: *Von der katholischen Erneuerung bis zur Säkularisation. 1648 bis 1815*. In: AUTORENKOLLEKTIV: *Geschichte des Christentums in Österreich*. Wien 2003, s. 288–289.

⁵⁸⁰ HÖFER, Rudolf: *Geheimprotestantismus in der Steiermark*. In: LEEB, Rudolf – SCHEUTZ, Martin – WEIKL, Dietmar (eds.): *Geheimprotestantismus und evangelischen Kirchen in der Habsburgermonarchie und im Erzstift Salzburg (17./18. Jahrhundert)*. Wien – München 2009, s. 115–116; Srov. PARMA, Tomáš: *Papežství a státní rekatolizace českých zemí (1620–1740)*. In: ČERNUŠÁK, Tomáš (ed.): *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Olomouc 2017, s. 271.

⁵⁸¹ HÖFER, R.: *Geheimprotestantismus in der Steiermark*, s. 115–116.

Na nařízení císaře reagoval Jakub Arnošt 4. července vydáním pastoračních příkazů pro kněze.⁵⁸² Nařídil farářům, „*aby věnovali co největší pozornost katechezi dospělých a svědomitě ji konali v předepsaných termínech.*“ Podle Castelcornova dokumentu stejně jako dle císařova nařízení měla být nedostatečná náboženská výchova hlavní příčinou setrvávání evangelíků při jejich víře. Dále nařídil konat ve velkých farnostech katecheze v neděli odpoledne, v menších farnostech směly být začleněny do ranní bohoslužby. V předpisu nemohl Jakub Arnošt opomenout výchovu dětí a mládeže. Každý farář byl povinen zajistit pravidelné vyučování náboženství, pokud možno několikrát týdně. Tam, kde již existovala farní škola, musela být katecheze začleněna do rozvrhu hodin. Jinak se děti měly k výuce scházet v kostele a v zimě ve vhodné místnosti na farním dvoře.⁵⁸³ Stejně jako později na Moravě nařídil na závěr katechezí veřejnou zkoušku.⁵⁸⁴

Ve stejném roce nařídil arcibiskup Firmian pravidelné setkávání významných duchovních hodnostářů na náboženských konferencích, kde se mělo řešit tažení proti tajným evangelíkům. Dle Karla Klammingera se Castelcornovi neměly líbit arcibiskupovy představy o postupu, a tak se omlouval z účasti na zasedáních v Salcburku.⁵⁸⁵ Císař nakonec v postupu vůči skrytým evangelíkům nařídil mírný postup, ale zavedl kontroly osob, jež se ze Salcburska přistěhovaly.⁵⁸⁶ Následně začali v nejproblematictějším regionu, Horním Štýrsku, působit misionáři.⁵⁸⁷ V instrukcích farářům v Rantenu a St. Peter am Kammersbergu Jakub Arnošt opět zdůraznil mírnost v postupu proti evangelíkům. Podle něho bylo zásadní, aby faráři plnili své pastorační povinnosti. Svým příkladem měli získat věřící.⁵⁸⁸

⁵⁸² Steiermärkisches Landesarchiv (= StmkLA), Stift Seckau, sign. K79, H295, *Verordnung des Bischofs von Seckau Jakob Ernst für die Pfarrer, Vikare und Kuraten der Steiermark* (4. 7. 1733), fol. 124.

⁵⁸³ Tamtéž, KLAMMINGER, K.: *Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein*, s. 342–343.

⁵⁸⁴ DÖZA G-S, sign. OP 1730–1733-2, Ordinariatsprotokololle, 1730–1733, fol. 149r–156v, 254, 339, 374r–380v; StmkLA, Stift Seckau, sign. K79, H295, *Verordnung des Bischofs von Seckau Jakob Ernst für die Pfarrer, Vikare und Kuraten der Steiermark* (4. 7. 1733), fol. 124; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 17.

⁵⁸⁵ KLAMMINGER, K.: *Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein*, s. 342.

⁵⁸⁶ AMON, K. – LIEBMANN, M. (eds.): *Kirchengeschichte der Steiermark*, Graz 1993, s. 211–212; KLAMMINGER, K.: *Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein*, s. 343.

⁵⁸⁷ Jednalo se o kněze, zčásti patřící ke světskému kněžstvu, zčásti k různým řeholním řádům KLAMMINGER, K.: *Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein*, s. 343.

⁵⁸⁸ Tamtéž, s. 342–343.

Dále Castelcorno v roce 1729 nechal vytyčit nový vikariát se sídlem v městečku Pöls, který zahrnoval hornatou část západního Štýrska a hraničil se Salcburskem.⁵⁸⁹ Tímto aktem se výrazně posílily pozice katolíků v regionu, který bezprostředně sousedil s ohnisky nepokojů v Salcbursku (regiony Pinzgau, Pongau a Lungau). Sám biskup poukázal na důležitost městečka i tím, že je kvůli udílení biřmování a konsekraci oltářů navštívil celkem třikrát.⁵⁹⁰ Oproti svému sekavskému předchůdci Firmianovi Castelcorno aktivně udílel věřícím svátost křesťanské dospělosti. Nejenomže se věřící scházeli pro přijetí biřmování do rezidenčních míst biskupa, ale také pastýř podnikal biřmovací cesty po celém území Štýrska. Při nich uděloval tuto svátost, konsekroval kostely a oltáře. V tomto ohledu byl nejaktivnějším v roce 1736, kdy uskutečnil více než dvoutýdenní pastorační cestu na území dnešního Slovinska (Dolní Štýrsko). Během celého roku biřmoval dohromady 48 838 biřmovanců.⁵⁹¹ O sedm let dříve dokonce podnikl podobnou cestu na Moravu a do Slezska, kde s povolením tamních ordinářů konsekroval kostely na panství svých příbuzných v Telči a Dačicích, ale také oltáře ve slezském Hertwigswalde, jež biskup vlastnil.⁵⁹² Lichtenstein-Castelcorno měl ve svém prvním působišti posvětit 16 kostelů, 120 chrámových oltářů a biřmovat 212 178 věřících.⁵⁹³

Pastorační cesty podnikal Jakub Arnošt samozřejmě i na Moravě. Během necelých šesti let doslova procestoval diecézi od severu (dnešní Branná v Jeseníkách) k jihu (Mikulov) a od východu (Nový Jičín) na západ (Jihlava). Mimo jiné Castelcorno 23. června 1741 slavnostně požehnal základní kámen piaristického kostela sv. Jana

⁵⁸⁹ ORDINARIATS-KANZLEI DER DIÖZESE SECKAU: *Bestandtheile und Eintheilung der heutigen Diöcese Seckau vor circa hundert Jahren*. Graz 1873, s. 40.

⁵⁹⁰ 1730, 1734 a 1738; VESELSKY, O. (ed.): *Die Konsekrationsberichte*, s. 108, 132; DÖZA G-S, sign. XIX-C-23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 69v, 71v, 75v,

⁵⁹¹ VESELSKY, O. (ed.): *Die Konsekrationsberichte*, s. 19.

⁵⁹² Tamtéž, s. 107; HAVLÍK, Jiří M.: *Telč v rukou hrabat z Liechtensteina-Castelcorno*. In: ČORNEJOVÁ, Ivana – HAVLÍK, Jiří M. – HRDLIČKA, Josef a kol.: *Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši*. Praha, s. 255.

⁵⁹³ Na slavnost posvěcení kostela ve štýrském Arnfelsu (24. 8. 1734) upomíná i pamětní tisk; ANNONYMUS: *Heylsame Erinnerungen Und Gute Gedancken, Auß etlichen Frag- und Antworten zu schöpfen, um deren, die der Einweyhung einer Kirchen beywohnen: Heraus gegeben Als der ... Herr Jacobus Ernestus, Des Heil. Röm. Reichs Fürst, und Bischof zu Seccau ... Graf von Liechtenstein. Die von dem ... Herrn Rudolph Frantz Erwein, Des H. Röm. Reichs Grafen v. Schönborn ... Die auf dero Herrschaft in dem Marckt Ahrnfels neuerbaute Kirche Maria am Waaasen, den 24. Augusti 1734. hat eingeweyhet*, Grätz 1734; VESELSKY, O. (ed.): *Die Konsekrationsberichte*, s. 19, 44.

Křtitele v Kroměříži.⁵⁹⁴ Během olomouckého episkopátu posvětil 44 kostelů a kaplí, 177 oltářů a biřmoval 125 728 osob.⁵⁹⁵ Přehled doložených Castelcornem konsekrovaných chrámů a oltářů naleznete v textové příloze disertace.

Při lázeňském pobytu v Trenčianských Tepliciach (červen 1744) dokonce konsekroval nejmenovaný kostel v Uhrách. Sídelní biskup konsekroval všechny oltáře a kostely osobně. Světící biskup Egkh měl v kompetenci žehnání zvonů, přenosných oltářů a liturgických předmětů.⁵⁹⁶ Pontifikální úkony moravského biskupa ilustruje unikátní obraz z cyklu dějin dominikánského kláštera v Uherském Brodě. Plátno znázorňuje Jakuba Arnošta při konsekraci klášterního kostela 28. srpna 1742.⁵⁹⁷ Podle dominikánského analisty biskup přijel do města za vyzvánění zvonů v předvečer události. Převor konventu jej uvedl do chrámu, kde proběhla modlitba litaní a adorace. „*Po modlitbách, požehnání a uctívání nejsvětější svátosti a Panny Marie udělil do pontifikálií oděný biskup svátost biřmování 555 dospělým i dětem.*“⁵⁹⁸ Samotná konsekrace začala další den v pět hodin ráno, kdy se biskup spolu s klérem shromáždili přede dveřmi kostela. Podle liturgických předpisů hierarcha třikrát udeřil na dveře biskupskou holí a „*třikrát po trojím obejítí kostela zazpíval: otevřete brány vaše knížata. Z kostela se ozvalo: Kdo je tento král slávy?*“⁵⁹⁹ Potom se dveře otevřely. Jakub Arnošt s kněžími a významnými farníky při vchodu pronesl: „*Král tohoto Pána.*“⁶⁰⁰ Jáhen mu odpověděl: „*Ve vašem vstupu.*“⁶⁰¹ Dále následoval samotný obřad konsekrace kostela i jednotlivých oltářů. Po svěcení slavil biskup mši u oltáře Posvátného růžence, potom vyslechl dvě mše, pomodlil se breviář a biřmoval dalších

⁵⁹⁴NA, ŘPi, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis*, 1725–1873, fol. 52v.

⁵⁹⁵ Počet vychází ze záznamů knihy svátostných úkonů, kde záznamy končí rokem 1743, kdežto Relace ad limina uvádí 159 383 biřmovaných. Světící biskup Egkh mezi léty 1738–1745 biřmoval 18 369; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 220; ZAO-O, ACO, kn. č. 14, Matrika biskupských úkonů světícího biskupa Otty Honoria z Egkhu, 1729–1748. pag. 15–17.

⁵⁹⁶ Podobně si také Jakub Arnošt nechával osobně představovat zájemce o místa v Lichtensteinském semináři piaristické koleje v Kroměříži; ZAO, Piaristé Bílá Voda, bez inv. č., *Annales Domus Alboaquensis*, SchP, 1724–1745, fol. 515; ZAO-O, ACO, kn. č. 14, Matrika biskupských úkonů světícího biskupa Otty Honoria z Egkhu, 1729–1748. pag. 887–890, 940–949, 964–969, 999–1002, 1007–1008; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 16.

⁵⁹⁷ KADLČÍKOVÁ, Marie – ZEMEK, Petr: *Historie dominikánského kláštera v Uherském Brodě*. Uherský Brod 2018. Online: <http://ub.op.cz/historie> [cit. 3. 10. 2022].

⁵⁹⁸ ZEMEK, Petr: *Reformace, protireformace a rozvinutí poreformačního katolictví v Uherském Brodě. Křesťanská víra v proměnách času*. Uherský Brod 2006, s. 403.

⁵⁹⁹ Tamtéž.

⁶⁰⁰ Tamtéž.

⁶⁰¹ Tamtéž.

přibližně 700 osob. Celá slavnost měla trvat až do půl druhé odpoledne, samotná konsekrace pak do osmé ranní.⁶⁰²

Pastorační zápal neopustil Lichtensteina-Castelcorna ani v jeho posledním působišti, Salcburku. Zde nový arcibiskup stihl za svůj krátký episkopát konsekrovat 10 kostelů, 33 oltářů a biřmovat 19 466 věřících.⁶⁰³ V Salcbursku podnikl i jednu pastorační cestu (16. 8.–22. 9. 1745). Ta vedla do regionů Pinzgau a Pongau, kde bylo za jeho předchůdce centrum odporu evangelíků.⁶⁰⁴

4.2.4 Kostel sv. Jana Nepomuckého v Pohořelicích u Zlína

Ze všech chrámů vysvěcených Jakubem Arnoštem se vymyká jedna stavba, kostel sv. Jana Nepomuckého v Pohořelicích u Zlína. Ne, že by vybočoval pro svou architekturu, ale jedná se o jediný sakrální objekt, který si nechal Castelcorno vystavět na svém soukromém panství a sám si jej i konsekroval. Tudíž jedinečnost stavby spočívá v ideové rovině jakožto soukromého chrámu “moravského pastýře”. Pohořelický zámek používal Jakub Arnošt od roku 1724 jako svou hlavní moravskou rezidenci.⁶⁰⁵ O deset let později měl začít uvažovat o stavbě odpovídajícího svatostánku. Jednolodní kostel vznikl pod vedením stavitele Kryštofa Maywalda mezi léty 1739–1740. Jeho fundátor jej osobně 15. května 1740 posvětil. Stalo se tak v předvečer patrocinia nového chrámu a dva týdny po olomoucké intronizaci Jakuba Arnošta. Kromě pamětního zápisu z makovice věže, který obsahuje seznam hostů (biskupovi příbuzní a přátelé), se detailnější popis slavnosti nedochoval.⁶⁰⁶

Z doby Lichtensteina-Castelcorno se téměř (až na hlavní oltářní obraz) intaktně dochovalo vybavení chrámu z doby jeho výstavby. Díky tomu jsme schopni odvodit, jací světci byli pro biskupa inspirativní nebo kterými chtěl inspirovat návštěvníky chrámu. Samotný patron kostela, který je též patronem Salcburska, se kromě hlavního oltáře vyskytuje i na bočním oltáři Všech svatých, kde má

⁶⁰² Tamtéž.

⁶⁰³ LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad-und Verdienst-vollen Arbeiten*, s. 18.

⁶⁰⁴ ASP, sign. Hs. A 148, *Annotationes quarumdam rerum III.*, 1743–1746, pag. 436–441.

⁶⁰⁵ KOCHTA, Ladislav – POKLUDA, Zdeněk: *Pohořelice. Z paměti a letopisů*. Pohořelice 2005, s. 12–13.

⁶⁰⁶ Na pamětní listině z makovice mylně uveden 16. květen; PRASEK, V.: *Paměti Malenovic a Pohořelic*, s. 187–188; KOCHTA, L. – POKLUDA, Z.: *Pohořelice*, 56–57; SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska. Díl 2. J-N*. Praha 1999, s. 641–642; ZAO-O, ACO, kn. č. 6, Matrika biskupských úkonů, pag. 314.

položenou levici na dnes již svatořečeném Janu Sarkandrovi. Oba patroni zpovědního tajemství mají na obraze ústřední postavení. Zsvěcením Všem svatým Jakub Arnošt obešel skutečnost, že v 18. století nebyl Sarkander ani blahořečeným.⁶⁰⁷ V nástavci retáblu hlavního oltáře se nachází portrét patrona kazatelů, sv. Jana Křtitele. Průčelí chrámu zdobí sochy sv. Cyrila a Metoděje. Oba jsou znázorněni jako biskupové, Cyril s povalenou modlou a Metoděj s mušlí na svěcenou vodu. Stavebník tak chtěl odkázat na své předchůdce, na něž chtěl svojí činností navázat. Současně vyzdvihl i další osobnosti, které vynikaly jako duchovní.

Kromě oltářů se z doby vybudování chrámu dochoval nejen zvon či konsekrační listiny kostela, ale také sada barokních mešních rouch, kterou máme doloženu v prvním dochovaném inventáři kostela z roku 1755.⁶⁰⁸ Pohořelice nevladnil žádný jiný duchovní aristokrat kromě Jakuba Arnošta, takže o objednateli oděvů nemůže být pochyb a nejspíše byly užity při konsekraci kostela. Textilie z růžového brokátu jsou zdobeny květinovými motivy a stříbrnými stužkami. Součástí kolekce měla být i mitra, ale ta se nedochovala.⁶⁰⁹ Mimo tyto předměty se v Pohořelicích nacházejí i ordinářovy pontifikální rukavičky. Biskupská berla Jakuba Arnošta, již dostal při pastorační návštěvě od představeného štýrského kláštera St. Lambrecht v lednu roku 1734, tvoří součást sbírek dómského muzea v Salcburku.⁶¹⁰ Pro změnu na památku své opatské benedikce věnoval hradiský opat Pavel Ferdinand Václavík (†1784) Castelcornovi pro pohořelický kostel mešní kalich,

⁶⁰⁷ Pohořelický boční oltář Všech svatých je upravenou kopií oltářního obrazu v mariánské kapli biskupského zámku Seggau ve Štýrsku, který Jakub Arnošt objednal; HAHNL, Adolf: *Die Verehrung des hl. Johannes von Nepomuk in der Erzdiözese Salzburg im 18. Jahrhundert*. In: NEUHARDT, Johannes (ed.): *250 Jahre hl. Johannes von Nepomuk*. Salzburg 1979, s. 90–109; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 223–224.

⁶⁰⁸ Dochoval se ornát, dvě dalmatiky, štola, burza, manipul a velum; NOVÁKOVÁ, Miroslava: *Evidenční list movité kulturní památky*, poř. č. 124687, 1970, NPÚ ÚOP Kroměříž; Státní okresní archiv Zlín (= SOKA Zlín), Farní úřad (= FÚ) Malenovice, kn. č. 1, *Matrica parochiae Mallenovicensis [1755]*, pag 52 (Nepaginováno).

⁶⁰⁹ Infule i pontifikální rukavičky jsou výslovně uvedeny v nejstarším dochovaném pohořelickém inventáři z roku 1804 (pohořelická kuracie byla vyčleněna z malenovické farnosti v roce 1753 o třináct let později povýšena na samostatnou farnost); KOCHTA, L. – POKLUDA, Z.: *Pohořelice*, s. 14; SOKA Zlín, FÚ Pohořelice, kn. č. 3, *Pohořelitzzer Barrliches Inventarium (1804)*, fol. 9r.

⁶¹⁰ Jakub Arnošt dostal pastorál od lambrechtského opata Kiliána Werleina (1677–1737) během pastorační návštěvy kláštera; WAGNER, Franz: *Krümme eines Bischofsstabes. Lichtenstein-Pastorale*. In: KRONBICHLER, Johann (ed.): *Meisterwerke Europäischer kunst. 1200 Jahre Erzbistum Salzburg*. Salzburg 1998, s. 194–195; ZAO, Piaristé Bílá Voda, bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP, Tomus I., 1724–1745*, pag. 237.

který se zde stále používá při nejvýznamnějších slavnostech.⁶¹¹ Soubor předmětů uzavírá olomoucký misál vydaný pod patronátem olomouckého biskupa Melicharem Jindřichem Winhauerem v roce 1740 s grafikami Ignáce Zeidlera. Kniha je potažena kováním a na památku na salcburského arcibiskupa ozdobili jeho dědicové Salmové přední desky jeho erbem a zadní svým.⁶¹² Tyto všechny předměty tak upomínají na různé pastorační aktivity biskupa.

4.3 Naplnění ideálu potridentského biskupa?

Již vzpomínaný Heribert Raab příkře hodnotil říšské biskupy v období mezi léty 1648–1803 jako „*zaostávající za představami tridentského koncilu, biskupskými zrcadly Luise Abellyho, Ludvíka z Granady nebo vzory sv. Karla Boromejského a Františka Saleského.*“⁶¹³ Autor i na základě myšlenek münsterského světícího biskupa bl. Nielse Stena (1638–1686) představil život většiny říšských biskupů jako příliš světský. Tak ani nepřekvapí, že přebírá jeho kritiku na obsazování biskupských postů urození.⁶¹⁴

S názory Raaba pochopitelně kontrastuje již citovaný oslavný tisk *Pastor Lapis Israel*, vydaný piaristy u příležitosti olomoucké intronizace Jakuba Arnošta. Nový olomoucký biskup je v elegickém díle o třech oddílech líčen jako důstojný pokračovatel tradice moravských pastýřů (Pastor), zářný potomek rodu Lichtensteinů (Lapis) a člověk poslouchající Boží vůli po vzoru starozákonního patriarchy Jákoba (Israele). Jakub Arnošt byl podporovatelem Řádu zbožných škol, ale pastorační

⁶¹¹ Na vnitřní straně nohy kalicha nápis: Honori / D. Ioannis Nepom: / in Pohorzelitz oblatu / a/ Paulo Abbate Gradi: 1741. Jakub Arnošt infuloval hradištského opata 9 září 1740; NOVÁKOVÁ, Miroslava: *Evidenční list movité kulturní památky*, poř. č. 124624, 1970, NPÚ ÚOP Kroměříž; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 21.

⁶¹² Kromě misálu (1740) vyšel za episkopátu Jakuba Arnošta rovněž nový rituál (1745); *Missale novum Romano-Olomucense ex Decreto Sacro-sancti Concilii Tridentini restitutum, Pii V. Pont. Max. jussu editum, et Clementis VIII. Primum, nunc denuo Urbani Papae Octavi Autoritate recognitum. In quo Missae Propriae de Sanctis, ac Festis novissimis, Sumis Pontificibus ab Anno 1640 usque ad 1740 tum de praecepto, tum ad libitum celebrari concessae, omnes suis locis, pro celebrantium commoditate, ad longum extensae, et appositae sunt. Pro Diocesi Moraviae. Olomucii 1740; Agenda Seu Rituale Olomucense, Ad Usum Romanum, quoad fieri potuit, accommodatum, complectens Sacramentalia Caeremonialia et Extraordinaria, Animarum Curatoribus scitu necessaria. Sub Felicissimo Regimine Reverendissimi ac Celsissimi Principis Domini Domini Jacobi Ernesti, Dei Gratia Episcopi Olomucensis, Ducis, Sacri Romani Imperii Principis, Regiae Capellae Bohemiae et de Lichtenstein Comitis, etc. In lucem denuo editum, ac in defectu exemplarium recusum, ut publicae Functiones Ecclesiae rite ac uniformiter per totam Dioecesim peragantur. Reginae-Hradecii 1745.*

⁶¹³ RAAB, H.: *Bischof und Fürst der Germania Sacra*, s. 316.

⁶¹⁴ Tamtéž, s. 319–320.

aktivity nemuseli piaristé přikrášlovat. Stačilo jim uvést údaje ze štyrských konsekračních knih a ty hovoří za vše.⁶¹⁵

Bettina Braun ve svém výzkumu přišla s inovativním zjištěním. V 18. století oproti 16. nebylo tak snadné, aby se ordinářem stala osoba bez kněžského a biskupského svěcení. Existovali pouze dva ordináři, kteří nepřijali kněžské svěcení. Prvním byl olomoucký a osnabrucký biskup, pozdější trevírský kurfiřt-arcibiskup, Karel Josef Lotrinský (1680–1715). Stejně tak se nenechal vysvětit jeho trevírský nástupce František Ludvík Falcko-Neuburský (1664–1732), který byl držitelem několika biskupských úřadů, mezi nimiž byl i post vratislavského biskupa.⁶¹⁶ Navzdory absenci vyšších svěcení museli i tito hodnostáři žít jako vysvěcený biskup. Historička vyvrací zažitou představu, že se duchovní knížata soustřeďovala pouze na svou politickou roli a duchovní povinnosti delegovala na světící biskupy. Samozřejmě dodává, že „je těžké stanovit, nakolik jednotlivý biskup prožíval svou funkci duchovního pastýře.“⁶¹⁷

Informace o pastoračním úsilí Jakuba Arnošta se dostaly až do Říma. Kardinál státní sekretář Giuseppe Ferao (1670–1744) psal v listu z prvního listopadu 1738 vídeňskému nunciovi Camillu Paoluccimu (1692–1663), že papež se zájmem sledoval volbu nového olomouckého biskupa. Vítěze volby kvitoval jen v superlativech: „*di un nuovo degno e zelante Pastore*“.⁶¹⁸ Lichtenstein-Castelcorno nebyl jediným horlivým biskupem v salcburské metropolitní kapitule. Podobně si počínali i jeho kolegové. Například jeho o generaci starší kolega ze salcburské metropolitní kapituly a biskup ve Freisingu Jan František Eckher z Kapfingu a Lichtenecku (1649–1727) ještě ve svých 69 letech aktivně vykonával všechny pontifikální úkony a aktivně udílel svátosti.⁶¹⁹ Toho bavorský církevní historik Benno Hubensteiner označil jako vzor pro

⁶¹⁵ ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel*, pag. 117 (nestránkováno); Srov. PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Triumphus in mortem. Pohřební kázání nad biskupy v raném novověku*. České Budějovice 2008, s. 30-65.

⁶¹⁶ BRAUN, B., *Princeps et episcopus*, s. 219–220.

⁶¹⁷ Tamtéž, s. 219–223.

⁶¹⁸ O pět let později si však nuncius do Říma stěžoval na nedůsledný Castelcornův postup proti zednářství na Moravě; KROUPA, J.: *Alchymie štěstí*, s. 60–61; REINHARD, R.: *Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements XII.*, s. 104.

⁶¹⁹ BRAUN, B., *Princeps et episcopus*, s. 221; WEITLAUFF, Manfred: *VII. Kapitel. Im Zeitalter des Barocks*. In: SCHWAIGER, Georg (ed.): *Das Bistum Freising in der Neuzeit*. München 1989, s. 375–378.

Castelcornovy vrstevníky: pasovského biskupa a salcburského kanovníka kardinála Josefa Dominika z Lamberku (1680–1761) nebo špýrského a později i kostnického biskupa Damiána Huga ze Schönbornu (1676–1743).⁶²⁰ Neúnavný pasovský a dříve sekavský ordinář Lamberk měl opakovaně vizitovat svou diecézi a za celý svůj osmatřicetiletý pasovský episkopát měl podniknout 95 pastoračních cest.⁶²¹ Dle zjištění církevního historika Rudolfa Weiße tento ordinář hradil veškeré osobní náklady spojené s cestami ze své pokladny. Za jeho působení v největší říšské diecézi měl vysvětit 144 kostelů, 700 chrámových oltářů, 2 761 kněží a biřmovat závratný 1 254 159 věřících.⁶²²

Kromě nich nemůžeme opomenout i další dva biskupy salcburské církevní provincie, reorganizátora duchovní správy v Tyrolsku, brixenského biskupa Kašpara Ignáce z Küniglu (1672–1747) a gureckého Jakuba Maxmiliána z Thunu-Hohensteinu (1681–1741). Prvně jmenovaný během svého 45 let trvajícího působení v Tyrolsku zvládl diecézi dvakrát vizitovat, nechal v zemi provádět lidové misie, zakládal farní školy a v 55 obcích založil samostatnou duchovní správu.⁶²³ Druhý vydal stejně jako Castelcorno ve Štýrsku obdobný pastorační předpis pro Korutany, podporoval lidové misie a na vlastní náklady nechal pro svoji diecézi vydat katechismus.⁶²⁴ Mimo ně nemůžeme vynechat i podporovatele duchovní správy v hlavním městě habsburské monarchie, vídeňského arcibiskupa Zikmunda z Kollonitz (1677–1751), podporujícího podobně jako Jakub Arnošt piaristy. V roce 1716 vydal disciplinární nařízení pro klérus, v němž kladl důraz na jeho chování a důstojné slavení liturgie. Podle tohoto předpisu dokonce museli týdně přistupovat ke zpovědi.⁶²⁵ Mimo to ustanovil samostatnou duchovní správu pro konvertity nebo stejně jak Lichtenstein-

⁶²⁰ Autor rovněž uvádí, že biskup Eckher měl mezi léty 1695–1724 vysvětit, 174 kostelů, 1154 oltářů a 734 kněží; HUBENSTEINER, B.: *Die geistliche Stadt*, s. 194, 208.

⁶²¹ WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 240.

⁶²² Tamtéž, s. 236–242.

⁶²³ GELMI, Josef: *Die Brixner Bischöfe in der Geschichte Tirols*. Bozen 1984, s. 182–195.

⁶²⁴ TROPPEL, Peter G.: *Thun und Hohenstein, Jakob Maximilian Reichsgraf von*. In: GATZ, Erwin (ed.): *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*. 1648 bis 1803. Berlin 1990, s. 510–511.

⁶²⁵ LOIDL, Franz: *Geschichte des Erzbistums Wien*. Wien – München 1983, s. 128–129; WEIBENSTENER, Johann: *Kollonitsch (Kollonitz), Sigmund Graf von*. In: GATZ, Erwin (ed.): *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*. 1648 bis 1803. Berlin 1990, s. 236–239

Castelcorno stanovil poustevníkům své diecéze pevně danou organizační strukturu.⁶²⁶

Samozřejmě, že ne všichni Castelcornovi současníci považovali takto “aktivní” pastorační za svoji prioritu. Už jsme uvedli, že vratislavský biskup František Ludvík nikdy nepřijal biskupské svěcení. Navíc byl současně představeným několika diecézí, takže faktická správa diecéze spočívala na bedrech světícího biskupa Eliase Daniela ze Sommerfeldu (1681–1742). Ten dokonce mezi léty 1718–1724 vykonal generální vizitaci slezské diecéze.⁶²⁷ Podobná situace panovala také v Olomouci před Castelcornovým nástupem, kde za nepřítomnosti kardinála Schrattenbacha udělovali svátosti jeho pomocný biskup František Julius z Braidy (1654–1729) a po jeho skonu Otto Honorius z Egkhu (1675–1748).⁶²⁸ Vzpomínaná Bettina Braun v této souvislosti připomněla, že v 18. století byl ideál biskupa nemyslitelný bez biskupského svěcení a díky různorodosti svých hlavních dvou rolí mohli k disciplinaci poddaných/věřících využívat obou struktur. Na základě toho bylo v zájmu duchovních knížat vykonávat (v různé intenzitě) duchovní úřad. Samotné duchovní akty navíc rozšířili možnosti reprezentace duchovní aristokracie oproti světské.⁶²⁹

Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcorna se podobně jako jeho výše uvedení kolegové ze Salcburské metropolitní kapituly velmi aktivně věnoval pastorační činnosti, která byla pro něj stěžejní ve všech jeho biskupských působících. Mimo to byl ochoten působit i na území jiných diecézí, když bylo třeba. Celkem vysvětil 2 599 kněží. Konsekoval 70 kostelů a kaplí. Posvětil 330 oltářů a biřmoval 357 372 osob. Obdobně jako on si počínali i mnozí jeho současníci. Jakub Arnošt se snažil naplnit představu tridentského koncilu o úloze biskupa jako “dobrého pastýře” svých věřících jako pastoračně aktivního ordináře.

⁶²⁶ Podobně se v roce 1725 podařilo poustevníky zorganizovat i pražskému arcibiskupovi Františkovi Ferdinandovi z Khuenburku (1651–1731); PARMA, T.: *Papežství a státní rekatolizace*, s. 273; WEIßENSTENER, J.: *Kollonitsch (Kollonitz)*, s. 239; KLAMMINGER, K.: *Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein*, s. 341.

⁶²⁷ PATER, Józef: *Elias Daniel Sommerfeld sufraganeus wrocławski (1681–1742)*. In: MANDZIUK, Józef – PATER, Józef (eds.): *Misericordia et veritatis. Księga pamiątkowa ku czci Księdza biskupa Wincentego Urbana*. Wrocław 1986, s. 273–274.

⁶²⁸ Wolfgang Hannibal ze Schrattenbachu působil v diplomatických službách Karla VI. například jako vyslanec u papežského dvora v Římě (1714–1719) či místokrál v Neapoli (1719–1721); PARMA, T.: *Papežství a státní rekatolizace*, s. 268–270; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 108, 110–124.

⁶²⁹ BRAUN, B.: *Princeps et episcopus*, s. 219–221.

5 Korunovace Marie Terezie českou královnou

Uzavření vratislavského (resp. berlínského) míru 11. června 1742 (28. července 1742) znamenalo pro Marii Terezii na jednu stranu ztrátu většiny Slezska a Kladska ve prospěch Pruska, ale na druhou stranu se tak rakouská vojska mohla soustředit na vytlačení především francouzsko-bavorských jednotek z Čech.⁶³⁰ Během podzimu téhož roku rakouské oddíly obléhaly Prahu a právě v této intenci nařídil biskup Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu v Kroměříži sedmihodinovou pobožnost, jež se konala 9. září 1742 v kolegiálním kostele sv. Mořice za účasti zástupců magistrátu, cechů i dalších obyvatel města.⁶³¹ Při vyhlášení nařízení určitě nemohl olomoucký biskup vědět, co bude následovat.

Na Boží hod vánoční byly vyjednány podmínky kapitulace Prahy a v dalším roce došlo na zúčtování s příznivci českého vzdorokrále Karla Albrechta Bavorského (1697–1745), jež se nevyhnulo ani tehdejšímu pražskému arcibiskupovi Janu Mořici Gustavovi z Manderscheidu-Blankenheimu (1676–1763). Ten patřil mezi podporovatele bavorského kurfiřta a později římského císaře, a tak se aktivně účastnil slavnostního holdu české šlechty bavorskému panovníkovi (9. 12. 1741).⁶³² Kvůli tomu byl na krátký čas dokonce vypovězen z českého království a jeho případná účast na korunovaci byla vyloučená. Vztah dvora k pražskému arcibiskupovi můžeme sledovat i na podobě formulací pozvánek, jež obdržel Jakub Arnošt na korunovaci Marie Terezie českou královnou. Dne 11. února 1743 mu bylo Lichtenstein-Castelcornovi odesláno pozvání od panovnice k asistování na její korunovaci, ale již o dva měsíce (21. 4. 1743) později obdržel od královny žádost, aby ji korunoval

⁶³⁰ UHLÍŘ, Dušan: *Epilog „českého“ Slezska v letech 1740–1763*. In: JIRÁSEK, Zdeněk (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu II. 1490–1763*. Praha 2012, s. 374.

⁶³¹ Dle zjištění kroměřížského historika a archiváře Františka Václava Peřinky byli radní a zástupci cechů rozděleni v hodinových intervalech následujícím způsobem: 9.–10. hodina – purkmistr Karel Hofmann spolu s radním sluhou a kroměřížskými kloboučníky, mydláři a provazníky. 10.–11. hodina – radní Jakub Trtina a Záblatý a zástupci cechů zedníků, kovářů a hrnčírů. 11.–12. hodina – radní Melichar Vykoukal a Bodenstätter, pekaři a koželuzi. 12.–13. hodina – radní Václav Lukeš a Giessmannbauer spolu s tkalci. 13.–14. hodina – radní Karel Střecha a Václav Hüttenberger, krejčí a zámečníci. 14.–15. – radní Daniel Kyselý spolu s řezníky a barvíři. 15.–16. hodina – městský rychtář a syndikus spolu s truhláři soukeníky a ševci; HLAVAČKA, M.: *Karel Albrecht*, s. 134; PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže. II. díl. IV. Část. Kroměříž 1948*, s. 363.

⁶³² HLAVAČKA, M.: *Karel Albrecht*, s. 98–104, 137, 144–145; MAUR, E.: *Korunovace na usmířenou*, s. 9, 11, 32–33; TURKOVÁ, Helga: *Korunovace Marie Terezie českou královnou 12. května 1743 v Praze*. In: BLAŽKOVÁ, Věra – GUGAT, Werner (eds.): *Cáchy a Praha. korunovační města Evropy*. Praha 2005, s. 116

českou královnou místo vyšetřovaného pražského arcibiskupa.⁶³³ Na začátku května (2. 5. 1743) královská dvorská kancelář odeslala biskupovi direktář konsekrátora pro obřad korunovace české královny.⁶³⁴ O tom, že se s rolí olomouckého biskupa jako toho, kdo bude panovnici korunovat, původně nepočítalo, svědčí i dochovaný návrh koncepce korunovačního ceremoniálu z 10. dubna 1743. V něm je shodně jako na první pozvánce uveden jako konsekrátor pražský arcibiskup.⁶³⁵

Nastalá mimořádná situace si samozřejmě zaslouží samostatnou pozornost. Oproti jiným pontifikálním úkonům olomoučtí biskupové od znovuobsazení pražského arcibiskupství v roce 1561 nekorunovali. Výjimku představuje pouze korunovace Marie Terezie Jakubem Arnoštem z Lichtensteinu-Castelcorna. Pozornost proto soustředíme na roli konsekrátora při této ceremonii, jeho přípravě na něj a reflexi korunovace v biskupově reprezentaci.

Samotná korunovační slavnost koncepčně vycházela z podoby stejné ceremonie, již podstoupil otec Marie Terezie, císař Karel VI. (5. 9. 1723), které se účastnil Lichtenstein-Castelcorno v doprovodu kardinála Schrattenbacha.⁶³⁶ Jako svůj doprovod z řad olomouckých kanovníků si možná ovlivněn zkušeností ze svých kanovníckých let vybral kromě svého synovce Leopolda Antonína Podstatského z Prusinovic ještě Rudolfa ze Schrattenbachu a u rektora bělovodských piaristů si vyžádal jako páže žáka Arnošta z Götzenu. Ze světských rodinných příslušníků máme ještě informaci o tom, že Jakuba Arnošta doprovázel ještě bratr kanovníka Podstatského, Alois Arnošt.⁶³⁷

⁶³³ V listu rovněž uvedla, že právo korunovat českého panovníka i nadále přináležejí pražským arcibiskupům; ZAO-O, AO, inv. č. 2374, sign. CIVa17/2a, Královna Marie Terezie zve olomouckého biskupa Jakuba Arnošta Liechtenštejna, aby asistoval při její korunovaci na českou královnu (11. 2. 1743 Vídeň); ZAO-O, AO, inv. č. 2380, sign. CIVa17/2b, Královna Marie Terezie žádá olomouckého biskupa Jakuba Arnošta Liechtenštejna, aby ji 12.5. korunoval na českou královnu místo pražského arcibiskupa (21. 4. 1743 Vídeň).

⁶³⁴ ZAO-O, AO, inv. č. 2381, sign. CIVa17/2c, Královská česká dvorská kancelář zasílá olomouckému biskupu Jakubu Arnoštovi Liechtenštejnovi direktář konsekrátora (2. 5. 1743 Praha).

⁶³⁵ NA, fond Stará manipulace, kart. 1059, sign. K1/84-88, Návrh koncepce korunovace Marie Terezie českou královnou (10. 4. 1743 Praha).

⁶³⁶ MAUR, E.: *Korunovace na usmířenou*, s. 11; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 131.

⁶³⁷ ZAO, fond Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus I.*, 1724–1745, pag. 491; SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 25.

Hlavním pramenem o biskupově účasti na korunovaci, která se odehrála 12. květen 1743, je tisk sestavený registrátorem zemských desek Janem Jindřichem Ramhofským z Ramhofenu. Dokument vydal v české a německé jazykové verzi. Při jeho tvorbě vycházel z ceremoniálních protokolů panovnického rodu, uložených ve Vídni, kde se nachází i rukopisná verze pamětního tisku.⁶³⁸ Jakub Arnošt korunovaci popsal ve zprávě olomoucké kapitule. Ta je však sestavena z opisů oficiálních instrukcí, které biskup ke korunovaci obdržel, tudíž je prosta osobních postřehů.⁶³⁹ Podobně je tomu i v případě analů bělovodských piaristů.⁶⁴⁰

Program korunovační slavnosti zahrnoval tři hlavní momenty: slavnostní vjezd královny do hlavního města království, složení holdu stavovské obce a korunovaci v katedrále.⁶⁴¹ Marie Terezie slavnostně vjela do pražských měst dne 29. dubna 1743. Po příjezdu slavnostního průvodu na Pražský hrad následovala zdravice nejvyššího purkrabího a uvítání panovnice nejvyššími zemskými úředníky. Posléze panovníci s doprovodem uvítal u Zlaté brány katedrály Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu spolu s litoměřickým biskupem Mořicem Adolfem Saským (1702–1759) a hradeckým Janem Josefem Vratislavem z Mitrovic (1694–1753), spolu se členy pražské metropolitní kapituly a zástupci duchovního stavu.⁶⁴² Latinskou uvítací řeč

⁶³⁸ HHStA, sign. OMeA ZA-Prot. 19, Zeremonialprotokoll (Protocollum Aulicum in Ceremonialibus), 1743–1744, fol. 74v–90v; HHStA, sign. OMeA ÄZA 42-1, Korunovační cesta Marie Terezie do Prahy, slavnostní vjezd téže, holdování a korunovace českou královnou; RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Drey Beschreibungen, Erstens: Des Königlichen Einzugs, Welchen Ihro Königliche Majestät die Allerdurchläuchtigste und Grossmächtigste Fürstin Und Frau, Frau Maria Theresia, ... In Dero Königliche drey Prager-Städte gehalten; Andertens: Der Erb-Huldigung, Welche Ihro Königlichen Majestät, als Königin zu Böhme die gesammte treu-gehorsamste Stände des Königreichs Böhme, Praelaten, Herren, ... allerunterthänigst abgeleget; Drittens: Allerhöchst ernannt Ihro Königlichen Majestät Königlich-Böhmischen Crönung; ...: Cum Gratia & Privilegio Regio.* Prag 1743; RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Troj Popsánj, Předně: Slawnýho Wgezdu Králowskýho ... MARIAE THERESIAE, Vherské a České Králowny, ... Za druhé: Slibu Dědičné Poddanosti, Který ... Praelati, Páni, Rytjři, též Staw Městský ... složili; Za třetj: ... Král: Korunovánj w Čechách.* Praha 1743.

⁶³⁹ ZAO-O, AO, inv. č. 3313, sign. JA5, Zpráva olomouckého biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu o korunovaci Marie Terezie českou královnou kanovníkům olomoucké katedrální kapituly (Olomouc 5. června 1743), fol. 35–36.

⁶⁴⁰ ZAO, fond Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus I., 1724–1745,* pag. 491.

⁶⁴¹ Oproti tomu Jiří Hrbek zdůraznil jako zásadní momenty ceremonie: slavnostní vjezd, korunovační mši a korunovační hostinu; HRBEK, J.: *České barokní korunovace*, s. 70–110; HLAVAČKA, M.: *Karel Albrecht*, s. 138–140; KHEVENHÜLLER-METCH, R. – SCHLITTER, H. (eds.): *Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch des Fürsten Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Kaiserlichen Oberhofmeisters (1742–1776).* 1742–1744, s. 138–146.

⁶⁴² RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Slawný wgezd králowský Gegi Králowské Milost Neygasněgssý a Welikomocné Kněžny a Pani, Pani Mariae Theresiae,* In: RAMHOFSKÝ

proslovil litoměřický biskup. Po ní podle korunovačního řádu Karla IV. panovnice „na ten na praveným tureckým koberci ležící zlatohlavový polštář pod nebesma kleknouti ráčila“, načež políbila ostatkový kříž.⁶⁴³ Následně ji při severním vstupu do katedrály Jakub Arnošt pokropil svčenu vodou a při zpěvu antifony *Ecce mitto Angelum meum* Marie Terezie kráčela do presbytáře katedrály. „Pan biskup holomoucký postavil se v praveným kůru s duchovenstvem na stranu epištoly, a když Její Královská Milost do Præsbiterium přijíti ráčila, nejpoddanější poklonu učinil.“⁶⁴⁴ Následně Marie Terezie spolu se svým manželem Františkem Štěpánem Lotrinským poklekla na přichystané klekátko při evangelijní straně hlavního oltáře. Zde se Lichtenstein-Castelcorno nad panovnicí pomodlil, „a potom *Te Deum laudamus* zpíval, které královská muzika odzpívala“.⁶⁴⁵ Na závěr ceremonie Jakub Arnošt udělil panovnici požehnání a čtyři faráři z pražských farností nesli nad panovnicí baldachýn až ke schodům královské oratoře. Následně v doprovodu ministrů a dvořanů prošla krytou chodbou do svých komnat, do nichž byla slavnostně uvedena, a celý den byl zakončen slavnostní večeří.⁶⁴⁶

O necelé dva týdny později, 11. května 1743, se na Pražském hradě uskutečnilo slavnostní složení lenní přísahy královně, při němž ve Staré sněmovně Jakub Arnošt samozřejmě zastupoval pražského arcibiskupa.⁶⁴⁷ Na následující den byl stanoven termín samotné korunovace, která měla být pro Marii Terezii i satisfakcí za všechna příkoří spojená s obhajobou nároků na český královský trůn. Dle Ramhoffskeho měl tento den začít více než symbolicky. Panovnice se 12. května odebrala v 7 hodin ráno na modlitbu do katedrály a v tom čase měl do Prahy dorazit

Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Troj Popsánj, Předně: Slawnýho Wgezdu Králowkýho ... MARIAE THERESIAE, Vherské a České Králowny, ... Za druhé: Slibu Dědičné Poddanosti, Který ... Praelati, Páni, Rytjři, též Staw Městský ... složili; Za třetj: ... Král: Korunovánj w Czechách.* Praha 1743, pag. 16.

⁶⁴³ Tamtéž, pag. 18.

⁶⁴⁴ Tamtéž.

⁶⁴⁵ Tamtéž.

⁶⁴⁶ Uvedení Marie Terezie do jejích komnat se dle Ramhoffskeho mělo odehrát v 7 hodin večer; Tamtéž; KHEVENHÜLLER-METCH, R. – SCHLITZER, H. (eds.): *Aus der Zeit Maria Theresias. 1742–1744*, s. 138–139.

⁶⁴⁷ RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Slib dědičné poddanosti, který Gegi Kálowské Milosti Neygassněgssý a Welikomocné Kněžně a Pani, Pani Maryi Terezyi,* In: RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Troj Popsánj, Předně: Slawnýho Wgezdu Králowkýho ... MARIAE THERESIAE, Vherské a České Králowny, ... Za druhé: Slibu Dědičné Poddanosti, Který ... Praelati, Páni, Rytjři, též Staw Městský ... složili; Za třetj: ... Král: Korunovánj w Czechách.* Praha 1743, pag. 5; Srov. KHEVENHÜLLER-METCH, R. – SCHLITZER, H. (eds.): *Aus der Zeit Maria Theresias. 1742–1744*, s. 142–143.

kurýr se zprávou o porážce Bavorů rakouskými vojsky u Braunau am Inn (9. 5. 1743). Vzhledem k této události nechala Marie Terezie okamžitě odsloužit Te Deum. Z tohoto důvodu se připojila ke shromažďujícím se účastníkům korunovačního průvodu na Malé Straně až v 8 hodin.⁶⁴⁸

V mezičase královniny nepřítomnosti Jakub Arnošt spolu s kanovníky pražské kapituly a dalšími preláty vyšli průvodem ze sakristie katedrály k západnímu vstupu do ní, aby očekávali příjezd vládkyně.⁶⁴⁹ Jakmile i s celým průvodem dorazila, byla při vstupu do katedrály olomouckým biskupem opět pokropena svčcenou vodou. Následně se znovu opakoval i akt políbení ostatkového kříže. Dále se odebrala i se seřazeným průvodem do chrámu sv. Víta, aby vyslechla Te Deum na poděkování za vítězství nad Bavorsy, které odsloužil Jakub Arnošt.⁶⁵⁰ Poté proběhla pobožnost ke sv. Václavovi v jeho kapli a pak se v ní Marie Terezie sama modlila. Mezitím se Lichtenstein-Castelcorno spolu s duchovními odebrali do sakristie, aby se převlékli na mši svatou. Stejně pak učinila i královna.⁶⁵¹

Jakmile byli připraveni, olomoucký biskup s duchovenstvem vyšli v průvodu ze sakristie a zastavili se pod varhanním hlavním kůrem. Následně se k nim u kaple sv. Václava přidala i Marie Terezie, které asistující biskupové drželi rohy pláště, v doprovodu dvořanů. U kaple pronesl Jakub Arnošt modlitbu za korunovanou: „*Všemohoucí věčný Bože, který jsi služebnici svou Marii Terezii královskou důstojnosti zvýšiti ráčil, dejž žádáme jí, aby v běhu věku tohoto všech vůbec dobré tak ustanovovala, aby od cesty spravedlnosti neodstupovala. Skrze Ježíše Krista Pána našeho. Amen.*“⁶⁵² Následně v seřazeném průvodu všichni kráčeli do presbytáře. Jakmile se panovnice uklonila eucharistii v tabernákulu hlavního oltáře, „*pod visutými nebesy vyvýšený majestát se vyzdvihnouti ráčila a tu na kolena klekla*“.⁶⁵³ Nad klečí

⁶⁴⁸ RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Slavné královské České korunování Gegi Královské Milost Neygasněgssý a Welikomocné Kněžny a Pani, Pani Mariae Theresiae,* In: RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Troj Popsánj, Předně: Slavného Wgezdu Královského ... MARIAE THERESIAE, Vherské a České Králowny, ... Za druhé: Slibu Dědičné Poddanosti, Který ... Praelati, Páni, Rytjři, též Staw Městský ... složili; Za třetj: ... Král: Korunovánj w Czechách.* Praha 1743, pag. 12–13.

⁶⁴⁹ Tamtéž, pag. 15.

⁶⁵⁰ Tamtéž, pag. 17.

⁶⁵¹ Tamtéž, pag. 18–19.

⁶⁵² Tamtéž, pag. 19–20.

⁶⁵³ Tamtéž, pag. 23.

královnou Jakub Arnošt latinsky pronesl další modlitby, v nichž Boha žádal o přízeň pro novou královnu. Po jejich vyřčení bylo přineseno na evangelijní stranu falditorium pro konsekrátora, aby se mohl usadit, přičemž stejně učinili i ostatní účastníci ceremonie.⁶⁵⁴ Následně vstala i královna s domácí korunou na hlavě a předcházena nejvyššími úředníky království kráčela k hlavnímu oltáři, u jehož stupňů zůstala stát. V reakci na to litoměřický biskup pronesl slova z římského pontifikálu ke konsekrátorovi: „*Nejdůstojnější Otče, žádá Svatá matka církve katolická, abyste přítomnou paní naši, k důstojenství královskému vyzdviženou, korunovali*“.⁶⁵⁵ V odezvě na tato slova se Jakub Arnošt obou asistujících biskupů otázel, zda dotyčnou znají a jestli je koruny hodna, což dotyční potvrdili a odsouhlasili, pak teprve se mohla královna usadit na připravené křeslo čelem k hlavnímu oltáři.⁶⁵⁶

Když se posadila, olomoucký biskup jí připomněl všechny závazky, které se od ní jako od české královny očekávají. Když Lichtenstein-Castelcorno skončil svoji řeč, Marie Terezie opět přistoupila k prvnímu stupni oltáře a na „*zlatohlavový polštář klekla*“. Nejvyšší hofmistr jí z hlavy sňal domácí korunu. Na tento akt navázala modlitba litaní ke všem svatým za novou panovnici, při níž ležela v prostraci na připraveném koberci při evangelijní straně oltáře. Při litaních všichni ostatní účastníci ceremonie klečeli. Jakub Arnošt po verši „*..., aby všem věrným zesnulým...*“ vstal a v pontifikáliích pronesl tři přímlyvy za korunovanou. Pak si biskup znovu klekl, aby dokončil litanii, načež asistující biskupové pomohli královně kleknout. Vzápětí olomoucký biskup zase vstal a nad Marií Terezií se pomodlil Otčenáš spolu s dalšími oracemi. Pak se mohla za asistence biskupů a dvořanů s domácí korunou na hlavě postavit.⁶⁵⁷

Po těchto úkonech Jakub Arnošt odsloužil slavnostní mši, v rámci níž byl vykonán samotný korunovační akt. Liturgie byla až po Aleluja slavena běžným způsobem, pak konsekrátor vstal, přistoupil k hlavnímu oltáři a „*postavil se tu před*

⁶⁵⁴ Tamtéž, pag. 24.

⁶⁵⁵ Domácí korunou je myšlena soukromá koruna císaře Rudolfa II. z roku 1602, která se v 19. století stala korunou rakouské císařství; Tamtéž, pag. 25; HRBEK, Jiří: *Ceremoniální povinnosti a vrcholné okamžiky*. In: HRBEK, Jiří a kol.: *Panovnický majestát. Habsburkové jako čeští králové v 17. a 18. století*. Praha 2021, s. 332.

⁶⁵⁶ RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, J. J.: *Slavné královské České korunování*, pag. 25–26.

⁶⁵⁷ Tamtéž, pag. 28.

*své přinesené faldistorium.*⁶⁵⁸ V reakci na to povstala i panovnice a spolu s asistujícími biskupy přistoupila ke stupňům oltáře. Následovalo pak skrutinium, tj. pronesení korunovačních slibů (spravedlivé panování, péče o poddané a podpora katolické víry).⁶⁵⁹ Královna si pak klekla na připravený ceremoniální polštářek, jenž byl položen před sedícího biskupa. Nejvyšší hofmistr jí opět sejmul domácí korunu a ta byla již definitivně odnesena. Vzápětí na to jí konsekrátor předal text korunovační přísahy, který Marie Terezie před zúčastněnými četla. Přibližně v polovině textu přísahy jí nevyšší purkrabí Pražského hradu přinesl evangeliář, na který královna položila obě ruce a dočetla přísahu. Ceremoniál pak pokračoval opětovným políbením ostatkového kříže a pomazáním královny posvěceným olejem, křížmem.⁶⁶⁰

Po provedení těchto úkonů královna se šla královna „osušit“ do připraveného prostoru za hlavním oltářem a Jakub Arnošt si omyl ruce. Jakmile se panovnice vrátila, opět poklekla na polštář na vrchním stupni oltáře. Během královniny nepřítomnosti již královští úředníci připravili regália pro samotný korunovační akt. Ten započala ceremonie předání korunovačního meče, po něm královského prstenu a pak teprve vyšehradský probošt, jako jeden z dalších asistentů Castalcorna, vzal „*královské sceptrum od pana nejvyššího písaře, pak královské jablko zlaté od pana zástupce Ouřadu nejvyššího sudí zemského a držel jej panu consecratori k požehnání*“.⁶⁶¹ Po požehnání byly regálie na krátkou chvíli vráceny uvedeným zemským úředníkům. Teprve potom Jakub Arnošt během pronášení modliteb královně „*to sceptrum do pravé, královské jablko ale do levé ruky dal*“.⁶⁶² Následně už přišla na řadu samotná Svatováclavská koruna, již Jakub Arnošt přijal k požehnání z rukou nejvyššího purkrabího Pražského hradu. Následně olomoucký biskup „*atlasovou karkulí její Královské Milosti hlavu přikryl*“.⁶⁶³ Teprve potom Jakub Arnošt spolu

⁶⁵⁸ Tamtéž.

⁶⁵⁹ Jak připomíná historik Jiří Hrbek, tak korunovace českých panovníků byly podobně jako obdobné ceremonie evropských králů zasazeny do mešní liturgie a vycházel z korunovačního řádu Karla IV (1373/1374). Během ní byl vládce pomazán posvěceným olejem získal tak i kvaziduchovní hodnost. Na základě, níž se čeští králové v korunovačních slibech zavazovali například chránit v zemi katolickou církev; Tamtéž, pag. 29; HRBEK, J.: *Ceremoniální povinnosti*, s. 332; ŽŮREK, Václav: *Korunovační řád Karla IV. jako ritualizovaný panovnícký program*. Časopis Národního muzea – řada historická 176, 2007, č. 3–4, s. 130.

⁶⁶⁰ RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, J. J.: *Slavné královské České korunování*, pag. 29–34.

⁶⁶¹ Tamtéž, pag. 35–37.

⁶⁶² Tamtéž, pag. 37.

⁶⁶³ Tamtéž, pag. 38.

s oběma asistujícími biskupy a nejvyšším purkrabím Pražského hradu Marii Terezii korunovali. V rámci korunovačního řádu při nasazování koruny vyřkl Castelvorno i tato slova modlitby, aby setrvala „*skrze službu požehnání našeho na místě apoštolů a všech svatých k správě tvé poručeného užitečná a královna hodná i platná vždycky zůstávej, aby mezi slavnými vítězi perlami drahých ctností ozdobena i mzdou věčného blahoslavenství korunována jsoucí s Vykupitelem a Spasitelem Pánem Ježíšem Kristem, jehož jméno na sobě neseš, bez skonání se radovala.*“⁶⁶⁴

Dále následovalo požehnání korunované, Marie Terezie vstala a v doprovodu biskupů, ministrů a nejvyšších zemských úředníků přistoupila ke královskému trůnu, který spočíval na stupňovité konstrukci pod baldachýnem. Jakub Arnošt doprovodil panovnici až k panovnickému křeslu, u nějž pronesl intronizační modlitbu. Až po ní se mohla na ně posadit a účastníci obřadu v rámci aktu intronizace panovnice třikrát vyřkli: „*Vivat: Živa bud!*“.⁶⁶⁵ Posléze panovnici složili nejvyšší zemští úředníci hold a Lichtenstein-Castelvorno odsloužil ještě jedno Te Deum a pak korunovační liturgie pokračovala zpívaným evangeliem a krédem. To bylo přerušeno aktem pasování rytířů. Po dokončení byly předány dary katedrálnímu kostelu a pak bohoslužba dále pokračovala víceméně podle běžné organizace.⁶⁶⁶

Po skončení bohoslužby šla Marie Terezie pod baldachýnem v průvodu do Starého královského paláce, aby si v něm odpočinula a připravila se na slavnostní hostinu.⁶⁶⁷ Hodovní tabulí a kratochvílemi končily dle německého historika Jaspera Gerrita Schenka slavnostní vjezdy pozdně středověkých císařů Svaté říše římské národa německého do měst a podle podobného schématu jako tyto vjezdy probíhala i korunovační ceremonie.⁶⁶⁸ O této tematice blíže pojednává kapitola o intronizačních vstupech Jakuba Arnošta do Olomouce a Salcburku.

O půl jedné odpoledne začala korunovační tabule, na jejímž úvodu pronesl Jakub Arnošt modlitbu, a pak se již střídaly různé přípitky oslavující panovnici. Její manžel František Štěpán Lotrinský pronesl jeden takový i na počest olomouckého

⁶⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁶⁵ Tamtéž, pag. 40–41; HRBEK, J.: *Ceremoniální povinnosti*, s. 332.

⁶⁶⁶ RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, J. J.: *Slavné královské České korunování*, pag. 44–47.

⁶⁶⁷ Tamtéž, pag. 47, 49.

⁶⁶⁸ SCHENK, G. J.: *Zeremoniell und Politik*, s. 239–242.

biskupa, což mu Jakub Arnošt opětoval.⁶⁶⁹ Lichtenstein-Castelcorno se s vysokou pravděpodobností účastnil i dalšího bohatého doprovodného programu korunovace, který zahrnoval i četné divadelní a hudební projekce.⁶⁷⁰

Podle záznamu bělovodských piaristů se olomoucký biskup po splnění všech těchto mimořádných povinností vypravil na své slezské statky Hertwigswalde a Bílá Voda, které byly krátce předtím rozděleny novou hranicí mezi Rakouskem a Pruskem. U piaristů měl být slavnostně uvítán a i tam měl vykonávat pontifikální úkony, stejně tak i při cestě zpět do Olomouce, na níž posvětil dva kostely.⁶⁷¹ Na památku na slavnostní den Marie Terezie Jakuba Arnošta stejně jako asistující biskupy podarovala „jedním s velkými smaragdy a brilianty důkladně fasovatým křížem“.⁶⁷² Ten pak Castelcorno odkázal v testamentu svým salcburským nástupcům na arcibiskupském stolci, oproti jeho berli se kříž nestal součástí katedrálního pokladu a nejspíše posloužil na umoření části dluhů duchovního knížectví.⁶⁷³

Zastávat pozici konsekrátora při korunovaci českého panovníka bylo pro raně novověké olomoucké biskupy výjimečnou situací, protože toto privilegium přináleželo pražskému arcibiskupovi. Jak poznamenal historik Rudolf Zuber moravští pastýři sice korunovali krále již dříve (Ladislav Pohrobek, Ludvík Jagellonský, Ferdinand I. a Matyáš Habsburský), ale vždy se jednalo o situace, kdy byl svatovojtěšský stolec neobsazený.⁶⁷⁴ Navíc díky přetrvání olomouckého biskupství během husitských válek byla jeho pozice sufragána vůči v roce 1561 znovu

⁶⁶⁹ RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, J. J.: *Slavné královské České korunování*, pag. 51–53.

⁶⁷⁰ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna*, s. 25

⁶⁷¹ Na svých slezských panstvích Jakub Arnošt pobýval mezi 24. až 28. květnem 1743. Cestou do Olomouce konsekroval dva kostely v Branné/Kolštejně (29. –31. 5. 1743) a biřmoval tam 3404 věřících; ZAO, fond Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus I.*, 1724–1745, pag. 491; ZAO-O, ACO, kn. č. 6, Matrika biskupských úkonů biskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Castelcorna, 1739–1745, pag. 318, 333.

⁶⁷² RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, J. J.: *Slavné královské České korunování*, pag. 63.

⁶⁷³ Na rozdíl od biskupské berly Jakuba Arnošta se kříž od Marie Terezie nikdy nestal součástí dómského pokladu, i když si to zemřelý přál ve svém testamentu; MZA Brno, fond G263, kart. 43, inv. č. 338, Opis závěti salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejnu (9. 5. 1747), fol. 176r; ROSSACHER, Kurt (ed.): *Inventar der Domkustorei 1772*. In: ROSSACHER, Kurt: *Der Schatz des Erzstiftes Salzburg*. Salzburg 1966, s. 212–217; WAGNER, F.: *Krümme eines Bischofsstabes*, s. 194–195.

⁶⁷⁴ Výjimečná byla situace při korunovaci Vladislava II. Jagellonského (22. 8. 1741). Toho kvůli stranictví olomouckého biskupa Tase z Boskovic jeho sokovi Matyášovi Korvínovi korunoval polský biskup z Kamence Podolského Mikuláš Próchnicki; ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny země koruny české. Sv. VI. 1437–1526*. Praha – Litomyšl 2007, s. 408–410; PARMA, T.: *Papežství a prosazování josefínských reforem*, s. 277–278; ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj*, s. 50.

obsazenému pražskému arcibiskupství formální, pokud vůbec byla.⁶⁷⁵ Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu nechal při příležitosti české korunovace Marie Terezie vydat v Praze a Olomouci pamětní tisky s konsekračními modlitbami.⁶⁷⁶ Kromě toho je v olomoucké katedrále sv. Václava dodnes uchovávána sada liturgických rouch, kterou měl Jakub Arnošt použít při pražské korunovaci.⁶⁷⁷

Česká korunovace Marie Terezie sice stojí u jejích biografů v pozadí uherské, která podepřela její pozici během první slezské války,⁶⁷⁸ ale i tak si sama panovnice vybrala tento akt, aby byl ztvárněn na jejím manželském náhrobku ve vídeňské kapucínské kryptě. Při tvorbě reliéfu sochař Baltazar Ferdinand Moll vycházel z grafického listu Michaela Jindřicha Rentze, který byl jednou z ilustrací německé verze korunovačního tisku.⁶⁷⁹ Do českých dějin pak tato událost vstoupila jako

⁶⁷⁵ Tamtéž, s. 52.

⁶⁷⁶ ANONYMUS: *Actus Coronationis Suae Regiae Majestatis Mariae Theresiae in Regem Bohemiae Inauguratae, Continens tam Ecclesiasticas Caeremonias, quam alias Functiones Peractus a Reverendissimo, ac Celsissimo S. R. I. Principe Jacobo Ernesto Dei Gratia Episcopo Olomucensi, Duce, Regiae Capellae Bohemiae, & de Lichtenstein Comite*. Olomucii 1743; ANONYMUS: *Actus Coronationis Suae Regiae Majestatis Mariae Theresiae in Regem Bohemiae Inauguratae, Continens tam Ecclesiasticas Caeremonias, quam alias Functiones Peractus a Reverendissimo, ac Celsissimo S. R. I. Principe Jacobo Ernesto Dei Gratia Episcopo Olomucensi, Duce, Regiae Capellae Bohemiae, & de Lichtenstein Comite*. Vetero-Pragae 1743.

⁶⁷⁷ K souboru náleží kasule, dva pluviály, čtyři dalmatiky s ověsky, pět štol, pět manipulů, velum na kalicha mitra. Dle zjištění Jitky Jonové a Radka Martinka měla být souprava pořízena při příležitosti intronizace Jakuba Arnošta v olomoucké katedrále dne 1. května 1740; MARTINEK, Radek – JONOVÁ, Jitka (eds.): *Ornamenta episcopi. Liturgická roucha olomoucké katedrály*. Olomouc 2020, s. 247–252; MARTINEK, Radek: *Pontifikální parament zvaný korunovační (kasule, pluviál, dvě dalmatiky s ověsky, tři štoly, tři manipuly, velum na kalich, Bursa a pala a mitra)*. In: JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek – ANTONOVIČ, Vladan (eds.): *Olomoucké baroko 2. Výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010, s. 557–558.

⁶⁷⁸ Ve svém deníku jmenovitě konsekrátora neuvedl ani královnin vrchní hofmistr Jan Josef z Khevenhüllera-Metsche (1706–1776); KHEVENHÜLLER-METCH, R. – SCHLITTER, H. (eds.): *Aus der Zeit Maria Theresias. 1742–1744*, s. 144–148; MAUR, E.: *Korunovace na usmířenou*, s. 35; STOLLBERG-RILINGER, Barbara: *Maria Theresia. Die Kaiserin und ihrer Zeit. Eine Biographie*. München 2017, s. 85–96, 103–106; TURKOVÁ, H.: *Korunovace Marie Terezie českou královnou*, s. 116.

⁶⁷⁹ Vědecká knihovna v Olomouci, sign. II 33.962, Michael Jindřich Rentz, *Korunovace Marie Terezie českou královnou* (12. 5. 1743), lept, 53,6 x 36,1 cm. In: RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Drey Beschreibungen, Erstens: Des Königlichen Einzugs, Welchen Ihro Königliche Majestät die Allerdurchläuchtigste und Grossmächtigste Fürstin Und Frau, Frau Maria Theresia, ... In Dero Königliche drey Prager-Städte gehalten; Andertens: Der Erb-Huldigung, Welche Ihro Königlichen Majestät, als Königin zu Böheim die gesammte treu-gehorsamste Stände des Königreichs Böheim, Praelaten, Herren, ... allerunterthänigst abgeleget; Drittens: Allerhöchst ernannt Ihro Königlichen Majestät Königlich-Böhmischen Crönung; Cum Gratia & Privilegio Regio*. Prag 1743 (Vlepený grafický list); ROLLIG, Stella – LECHNER, Georg: *Maria Theresia und die Kunst*. Wien 2017, s. 173–174.

„korunovace na usmířenou“ nebo jako první a současně jediná korunovace české královny, jež byla provedena podle direktáře pro korunovaci krále.⁶⁸⁰

⁶⁸⁰ HRBEK, J.: *Ceremoniální povinnosti*, s. 328–329, 332; MAUR, E.: *Korunovace na usmířenou*, s. 5–13; STOLLBERG-RILINGER, B.: *Maria Theresia*, s. 105; TURKOVÁ, H.: *Korunovace Marie Terezie českou královnou*, s. 118.

6 Arcibiskup odchází: Nemoc, smrt a pohřeb Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu*

Když se ráno 12. června 1747 vrátil rektor litomyšlské koleje Zacharius a S. Elisabetha Schubert (1701–1780) z návštěvy salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu (1690–1747) do svého působiště, nemohl tušit, že nemocný metropolita stejného dne v noci skoná. Místo toho se těšil z prosazení plánů na založení piaristické koleje, již chtěl Castelcornu i přes nevoli kapituly ve svém sídelním městě vybudovat.⁶⁸¹ Smrt a pohřeb (arci-)biskupa stejně jako jeho volba a slavnostní nástup patří mezi zásadní mezníky nejen pro kariéru zemřelého duchovního knížete, ale i pro politickou orientaci daného státu. Z tohoto důvodu, ale i kvůli eschatologickému potvrzení „dobré smrti“ se k „odchodu“ Jakuba Arnošta dochovalo množství doposud opomíjených pramenů.

Kapitola disertační práce si klade za cíl podat kritickou analýzu pramenů k nemoci, smrti a pohřbu arcibiskupa Jakuba Arnošta v kontextu katolické potridentské zbožnosti. Text se současně zabývá problematikou vztahu mezi ideály, které se snažil zemřelý svým životem naplňovat, a představou organizátora pohřbu, salcburské metropolitní kapituly,⁶⁸² jak na něj má být vzpomínáno budoucími generacemi.

K posledním okamžikům Lichtensteina-Castelcornu se kromě záznamů v kapitulních protokolech dochovalo tištěné pohřební kázání s grafickým listem,⁶⁸³ zápisy v již vzpomínaném deníku benediktinského bohoslovce Heinricha Pichlera a podrobný popis Lichtenštejnovy smrti v kronice Johanna Felixe Aduacta

* Kapitola těsně vychází ze studie: FALTIČKO, Josef: *Nemoc, smrt a pohřeb Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Castelcornu*. Časopis Matice moravské 142, 2023, č. 1, s. 3–22.

⁶⁸¹ Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (= SOKA Sy-Li), Gymnázium Litomyšl I, kn. č. 4, *Annotationes Domesticæ ab Anno 1746, usque ad annum 1785 inclusive*, pag. 25; ZAO, Piaristé v Bílé Vodě, inv. č. 57, Seznam rektorů piaristických kolejí do roku 1800, fol. 10v; FISCHER, Karl A. F.: *Verzeichnis der Piaristen der deutschen und böhmischen Ordenprovinz*. München 1985, s. 183; MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 203.

⁶⁸² O organizační roli salcburské metropolitní kapituly při pohřbu Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Castelcornu viz níže.

⁶⁸³ SLA, Domkapitel Protokolle, Nr. 217 (1747), pag. 495–496; LAVINGANO, Apollonio: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob. Oder Trauer- und Ehren-Red Bey ... Leich-Begängnuß ... Jacobi Ernesti, Ertz-Bischoffen zu Saltzburg In der ... Dom-Kirchen vorgetragen, Den 20. Junii im Jahr 1747 Von P. Apollonio Lavingano*. Salzburg 1747.

Haslbergera.⁶⁸⁴ První dva uvedené prameny mají společného původce, salcburskou kapitulou. Záznam v protokolech sloužil primárně jako úřední zápis, kdežto pohřební kázání bylo stylizovaným literárním dílem a plnilo především komemorativní funkci. Oproti tomu Pichlerovy deníkové záznamy jsou pramenem privátní povahy z pera studenta benediktinské univerzity, který v Salcburku během Castelcornova episkopátu studoval a měl vazby na arcibiskupský dvůr. V deníkových poznámkách si všímá i různých detailů, které oficiální dokumenty opomíjejí. Poslední uvedený historiografický pramen, Haslbergerova kronika, vznikala více než patnáct let po arcibiskupově smrti. Autor v kapitole věnované Lichtenštejnovu episkopátu kompiloval údaje z uvedených kapitulních protokolů z příležitostných tisků a dalších archivních dokumentů, které se častokrát do současnosti nedochovaly.⁶⁸⁵

Z dosavadního výzkumu se smrti a pohřbu arcibiskupa věnoval archivář Franz Martin, který se zasloužil i o vydání dvou posledně jmenovaných pramenů.⁶⁸⁶ Krátce se tímto tématem zabýval i Rudolf Zuber v Castelcornově medailonku v knize *Osudy moravské církve v 18. století*.⁶⁸⁷ Dále příčiny smrti Jakuba Arnošta analyzovali historik Christian Brandhuber a lékařka Edith Tutsch-Bauer.⁶⁸⁸ Christian Brandhuber kromě této monografie napsal k tématu samostatnou studii.⁶⁸⁹ Zatím naposledy arcibiskupovu smrt i pohřeb stručně věnoval již dříve v práci několikrát vzpomínaný Jiří Sehnal.⁶⁹⁰ Uvedení badatelé se omezili na diagnostiku příčin Castelcornova úmrtí a popis jeho posledních okamžiků. Dochované prameny tak doposud nebyly blíže badatelsky zpracovány, což se týká především pohřebního kázání.

⁶⁸⁴ Bayerische Staats- Bibliothek (= BSB), sign. Clm 27077/3, HASLBERGER, Johann Felix Adauctus: *Joannis Felicis Adaucti Haslberger historiae ecclesiae Salisburgensis. Tomus III. (Historia praesulum a Math. Langio de Wellenburg (a. 1519) usque ad Sigismundum III feliciter regnantem)*, Salzburg 1762, pag. 1454–1482. Online: https://bildsuche.digitale-sammlungen.de/index.html?c=band_segmente&bandnummer=bsb00034203&pimage=00011&l=de [cit. 20. 11. 2022].

⁶⁸⁵ MARTIN, F.: *Die Salzburger Chronik des Felix Adauctus Haslberger*, s. 36.

⁶⁸⁶ MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 203–204; MARTIN, F.: *Die Salzburger Chronik des Felix Adauctus Haslberger*, s. 58–60.

⁶⁸⁷ ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století. I.* Praha 1987, s. 141.

⁶⁸⁸ BRANDHUBER, C. – TUTSCH-BAUER, E.: *Kräuterkunst & Knochensäge*, s. 240–243.

⁶⁸⁹ BRANDHUBER, C.: *Sic transit gloria mundi*, s. 487–502.

⁶⁹⁰ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu*, s. 2–42.

Výzkum katolické funerální a komemorativní kultury v říšském církevním prostředí je mezi badateli relativně nový. Především problematika katolických pohřebních kázání ležela mimo zájem odborné veřejnosti, její pozornost se v minulosti soustřeďovala na evangelickou pohřební homiletiku. Uvedený stav změnil až autorský kolektiv monografie *Oratio funebris*, jež zahrnuje dvanáct studií k této tematice a výběrový katalog tištěných pohřebních kázání.⁶⁹¹ Badatelům se úspěšně podařilo vyvrátit předsudek o neexistenci katolických pohřebních kázání a položit základy pro další výzkum. Ve studii o charakteristice 469 zkoumaných tisků autoři zjistili, že přibližně 70 % (těchto tisků) z nich se týkalo osob šlechtického původu a 51 % duchovních, přičemž se obě skupiny prolínají, 107 (23 %) urozených osob bylo současně duchovními.⁶⁹²

Tématem tištěných pohřebních řečí nad katolickými duchovními se v současnosti zabývají především Georg Schrott a Radmila Prchal Pavlíčková. Schrottovy texty pojednávají především o klášterním prostředí,⁶⁹³ kdežto česká historička se věnuje pohřebním kázáním nad biskupy v raném novověku.⁶⁹⁴ Pavlíčková upozorňuje na skutečnost, že představení říšských diecézí byli i představiteli suverénních duchovních knížectví, a proto byl pohřeb biskupa nejen církevní, ale i státní (světskou) ceremonií. Tu vždy organizovala kapitula, která v čase sedesvakance diecézi spravovala. Podobně tomu bylo i v případě opatství, jež byla velkými pozemkovými vlastníky.⁶⁹⁵ Oba autoři poukázali na zapojení několika aktérů do přípravy rétorického díla, kterým pohřební kázání je (kazatel, objednavatel, širší

⁶⁹¹ BOGE, Birgit – BOGNER, Ralf Georg (eds.): *Oratio funebris. Die katholische Leichenpredigt der frühen Neuzeit*. Amsterdam – Atlanta 1999.

⁶⁹² BOGE, Birgit – BOGNER, Ralf Georg: *Katholische Leichenpredigten des 16. bis 18. Jahrhunderts. Einige vorläufige Thesen zur Geschichte von Produktion und Distribution einer Gattung der religiösen Gebrauchsliteratur der frühen Neuzeit*. In: BOGE, Birgit – BOGNER, Ralf Georg (eds.): *Oratio funebris. Die katholische Leichenpredigt der frühen Neuzeit*. Amsterdam – Atlanta 1999, s. 332.

⁶⁹³ SCHROTT, Georg: *Leichenpredigten für bayerische Prälaten der Barock- und Aufklärungszeit*. München 2012; SCHROTT, Georg – MALZER, Christian: *Mors. Tod und Totengedenken in den Oberpfälzer Klöstern. Symposium vom 20. bis 21. Juni 2018 in der Provinzialbibliothek Amberg*. Amberg – Kallmünz 2019.

⁶⁹⁴ PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Triumphus in mortem. Pohřební kázání nad biskupy v raném novověku*. České Budějovice 2008; PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Vzpomínání na biskupa. Konstrukce paměti ve funerálních památkách a historiografii 18. až 20. století*. In: JAKUBEC, Ondřej (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*. Olomouc 2019, s. 37–58.

⁶⁹⁵ PAVLÍČKOVÁ, R.: *Triumphus in mortem*, s. 102; SCHROTT, G.: *Leichenpredigten für bayerische Prälaten der Barock- und Aufklärungszeit*, s. 4.

publikum). Kázání mělo více cílů, mezi něž samozřejmě náleží i komemorace zemřelého.⁶⁹⁶

6.1 Zdravotní stav arcibiskupa a nemoc

Jakub Arnošt navzdory svým zdravotním obtížím započal své působení v Salcbursku se stejným pastoračním zápalem jako v předešlých působištích. V prvním roce svého posledního episkopátu podnikl již vzpomínanou pastoračně-inspekční cestu do regionů Pinzgau a Pongau, při níž navštívil i zlatorudné doly v současném letovisku Bad Gastein.⁶⁹⁷ To vše vykonal při svém od dětství špatném zdraví a zdeformované páteři (hyperkyfóza), kvůli níž měl charakteristický hrb.⁶⁹⁸ Podrobnější popis zdravotního stavu biskupa nalezneme v piaristických análech příborské koleje. Zde analista uvádí, že ordinář 2. srpna 1742 vysvětil špitální kostel v Novém Jičíně a během tří dnů biřmoval na 6 000 věřících. Během parných letních dnů se Jakub Arnošt při pobytu ve městě navíc ještě postil a nevečeřel. Piarista to komentoval slovy: „*Všichni se divili jak tak slabý, nemocný člověk vydrží tolik námahy, kterou by stěží zvládl zdravý silný muž.*“⁶⁹⁹ Další podobnou zprávu máme i ze Salcburku. Již krátce po svém nástupu měl nový arcibiskup „*při čtení mše svaté opakovaně omdlévat*“.⁷⁰⁰

Aktivity arcibiskupa zastavil jeho kolaps (lapse) 6. dubna 1747. Oslabený muž, možná i následkem tvrdých postů, během mše svaté omdlel „*a sotva se udržel na nohách. Kvůli tomu musel být na obvyklou bohoslužbu a kázání přinesen.*“⁷⁰¹ Špatný zdravotní stav mu neumožnil další veřejnou liturgickou činnost, kterou jinak

⁶⁹⁶ PAVLÍČKOVÁ, R.: *Triumphus in mortem*, s. 8–9, 35; SCHROTT, G.: *Leichenpredigten für bayerische Prälaten der Barock- und Aufklärungszeit*, s. 43–44.

⁶⁹⁷ ZAO, Piaristé Bílá Voda. bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus II., 1745–1793*, pag. 10–12; MARTIN F.: *Die Salzburger Chronik des Felix Adauctus Haslberger*, s. 58–59.

⁶⁹⁸ O fyzickém stavu Jakuba Arnošta a jeho pobytech v lázních více: SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu a hudba*, s. 9; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve v 18. století. I.*, s. 131–132, 139, 141.

⁶⁹⁹ SEHNAL, J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu a hudba*, s. 24.

⁷⁰⁰ BRANDHUBER, C. – TUTSCH-BAUER, E.: *Kräuterkunst & Knochensäge*, s. 242

⁷⁰¹ Podobně v případě pastoračně aktivního biskupa Damiána Huga ze Schönbornu kladl německý historik Franz Xaver Remling za vinu jeho zpovědníkovi přetěžování přepracovaného a nemocného ordináře přísnými posty, které se mu měly stát osudným; SOKA Sy-Li, Gymnázium Litomyšl I, kn. č. 4, *Annotationes Domesticae*, pag. 25; BRANDHUBER, C. – TUTSCH-BAUER, E.: *Kräuterkunst & Knochensäge*, s. 242; REMLING, Franz Xaver: *Geschichte der Bischöfe zu Speyer. Band 2*. Mainz 1854, s. 662.

vykonával (velikonoční obřady, procesí na slavnost Božího Těla). Jakuba Arnošta během bohoslužeb zastupoval chiemský biskup (Chiemsee), který tradičně v Salcburku rezidoval. Ten tak vedl i procesí na slavnost Božího Těla.⁷⁰²

Nelepšící se zdraví metropolitů si vyžádalo 3. května svolání lékařského konsilia, jež téhož dne stanovilo diagnózu. Nález vyšetřujících lékařů stanovil, že Castelcorno trpí recidivující dnou (*zurücktretenes Podagra*). Tímto označením měli dle Bradhubera a Tutsch-Bauerové doktoři na mysli skutečnost, že „*se dna rozšířila z končetin do břišní dutiny*“.⁷⁰³ Arcibiskup stále častěji trpěl „*strašnými křečemi, navíc chřadnoucí horečkou zhubl během krátké doby natolik, že z něj nakonec zbyly jen kost a kůže*“.⁷⁰⁴ Kvůli tomu šest dnů po stanovení diagnózy sepsal poslední vůli. Vážná situace si vyžádala 25. května odvolání ordinářova synovce a kanovníka, Leopolda Antonína Podstatského z Prusinovic (1717–1776), z cesty do Vídně, kde měl svého strýce zastupovat při skládání lenního slibu císaři.⁷⁰⁵ O den později se za umírajícího arcibiskupa konaly pobožnosti v katedrále a „*on sám byl zaopatřen*“.⁷⁰⁶ Jakub Arnošt téhož dne ještě upravil podobu svého testamentu. V dodatku věnoval 25 000 zlatých na umoření části konfirmační taxy (Weihsteuer), již bylo nutné odvést papeži za to, že potvrdil jeho jmenování salcburským arcibiskupem.⁷⁰⁷

Dne 31. května Jakub Arnošt zřídil ještě několik nových fundací a vyplatil služebnictvo.⁷⁰⁸ Špitálnímu kostelu sv. Erharda na salcburském předměstí Nonntal věnoval relikvii sv. Krve, monstranci a tabernákl. Svému zpovědníkovi přislíbil vyplatit 100 zlatých a lékařům Agliardimu a Aliprandinimu třičtvrtě jejich ročního platu. Ostatní sloužící měli obdržet polovinu svého ročního platu. To se však u nich setkalo

⁷⁰² MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 40.

⁷⁰³ BRANDHUBER, C. – TUTSCH-BAUER, E.: *Kräuterkunst & Knochensäge*, s. 242; PROSCHKO, Alois: *Die Todeskrankheiten der Erzbischöfe von Salzburg*. Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde 86/87, 1946/1947, s. 96.

⁷⁰⁴ BRANDHUBER, C. – TUTSCH-BAUER, E.: *Kräuterkunst & Knochensäge*, s. 242.

⁷⁰⁵ Leopoldu Antonínu Podstatskému se podrobně věnuje studie KOUŘIL, Miloš: *Olomoucký hostitel Wolfganga Amadea Mozarta*. In: FIALA, Jiří – KREJČOVÁ, Jana (eds.): *Mozart a Olomouc. Sborník studií k 200. výročí úmrtí Wolfganga Amadea Mozarta*. Olomouc 1991, s. 47–53; MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 39.

⁷⁰⁶ MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 40.

⁷⁰⁷ MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 203.

⁷⁰⁸ Tamtéž.

s nevolí a v 19 hodin večer byl Castelvorno žádán o vysvětlení svého rozhodnutí.⁷⁰⁹ Nastalá situace se nesla ve vypjaté atmosféře, arcibiskupův komorník se u lůžka umírajícího vrhl k jeho nohám a úpěnlivě Castelvorna prosil o vyplacení 400 zlatých na zaplacení svých dluhů.⁷¹⁰ Někdy po tomto datu stihl Jakuba Arnošta navštívit právě rektor piaristické koleje v Litomyšli. Piarista v análech poznamenal, že arcibiskup „určil dva domy, z nichž jeden bychom si měli vybrat my“. Založení nového řeholního domu však nestihl listinně potvrdit, takže se záměr nemohl uskutečnit.⁷¹¹

Poslednímu dnu života Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelvorna se budeme věnovat níže v samostatném oddílu, nyní se zaměříme na zjištění příčin jeho smrtelné nemoci. Den po arcibiskupově úmrtí byla kvůli balzamování ostatků provedena pitva (13. června ve 14 hodin). O ní si benediktin Heinrich Pichler poznamenal do svého deníku: „[...] při pitvě byla nejprve otevřena lebka a bylo zjištěno, že se mozek na jedné straně trochu zmenšil.“⁷¹² Dále uvedl informaci o zjištění kavitetu v mozku, v němž se nacházela voda, hniloby v játrech a nálezu v krku o velikosti „menšího vejce“.⁷¹³ Litomyšlský rektor v den Castelvornova pohřbu psal bělovodským piaristům i o příčinách jeho smrti. Na základě informací, které mu byly v Salcburku sděleny, vyloučil mrtvici (apoplexie) a dnu (podagra). Jako příčinu udává zkažené plíce, zanícené srdce a „malý zarudlý nález pod hrdlem“.⁷¹⁴

Lékařka Tutsch-Bauerová na základě pramenů stanovila jako nejpravděpodobnější příčinu smrti arcibiskupa Castelvorna karcinom jícnu. Ten mu omezil možnosti v příjmu stravy a působil křeče v oblasti hrudní kosti. Takto oslabené tělo bylo snadno náchylné k poruchám vědomí (hypoglykemie). Při jednom z takových stavů si mohl při pádu poranit mozek, a to mohlo způsobit popsanou kavylu.⁷¹⁵

⁷⁰⁹ Tamtéž, s. 204; STADLER, Georg: *Kirche und „Spital“ St. Erhard im Nonntal. Geschichte und Kunst.* In: AUTORENKOLLEKTIV: *300 Jahre Kirche St. Erhard. 1689–1989.* Salzburg 1989, s. 32.

⁷¹⁰ MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit,* s. 204.

⁷¹¹ SOKA Sy-Li, Gymnázium Litomyšl I, kn. č. 4, *Annotationes Domesticae,* pag. 25.

⁷¹² MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts,* s. 43.

⁷¹³ Tamtéž.

⁷¹⁴ ZAO, Piaristé Bílá Voda, bez. inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus II., 1745–1793,* pag. 58.

⁷¹⁵ BRANDHUBER, C. – TUTSCH-BAUER, E.: *Kräuterkunst & Knochensäge,* s. 243.

6.2 „Jakob, Jakob, wird bald zum Vater Abraham gehen!“:

Smrt arcibiskupa Lichtensteinu-Castelcornu

Uvedená slova prý vyřkl umírající Jakub Arnošt bez jednoho dne měsíc před svým skolem.⁷¹⁶ Příprava na smrt byla zásadním bodem života raně novověkého člověka, protože podle teologických představ se právě v okamžiku umírání rozhoduje o osudu duše dotyčného. Pokud zemře dobrou smrtí, dříve či později jeho duše přijde do nebe, jestliže však umírající skoná špatnou smrtí, nezaopatřen svátostmi a neusmířen se svým okolím, bude jeho duše zatracena.⁷¹⁷ V předchozím oddíle jsme sledovali postup nemoci salcburského arcibiskupa a nyní se zaměříme na poslední den jeho života. Už jsme uvedli, že dva týdny před svou smrtí se vyrovnal se sloužícími a dořešil fundace.

Dne 11. června postoupila rakovina do stádia agonie. Jakub Arnošt v té době ležel v salcburském zámku Mirabell a „*sténal bolestí*“.⁷¹⁸ Podle záznamu z kapitulních protokolů se již další den v 17 hodin rozezněl umíráček, protože se myslelo, že Castelcornu zemřel.⁷¹⁹ Pichler navíc dodává, „*když se však v jeho pokoji otevřela okna, znovu popadl dech a vzpamatoval se*“.⁷²⁰ Tři hodiny od zazvonění umíráčku do arcibiskupovy ložnice přišel zpovědník ze salcburské lorety P. Andreas a přinesl k loži umírajícího milostnou sošku Salcburského Jezulátka. Ta se ve městě běžně nosila k nevléčitelně nemocným, protože blízkost Jezulátka měla přinášet „*plné uzdravení, nebo brzkou smrt*“.⁷²¹ Naplnila se druhá možnost. Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu „*blaženě skonál*“ v sobotu 12. června 1747 v noci ve 22 hodin 25 minut.⁷²² Podle formulace deníkového zápisu lze předpokládat i zaopatření

⁷¹⁶ BSB, sign. Clm 27077/3, *Joannis Felicis Aduacti Haslberger historiae ecclesiae Salisburgensis. Tomus III.*, pag. 1476.

⁷¹⁷ DINZELBACHER, Peter: *Poslední věci člověka: Nebe, peklo, očištec ve středověku*. Praha 2004, s. 28–29.

⁷¹⁸ BSB, sign. Clm 27077/3, *Joannis Felicis Aduacti Haslberger historiae ecclesiae Salisburgensis. Tomus III.*, pag. 1477.

⁷¹⁹ SLA, Domkapitel Protokolle, Nr. 217 (1747), pag. 495–496.

⁷²⁰ MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 41.

⁷²¹ Tamtéž.

⁷²² BSB, sign. Clm 27077/3, *Joannis Felicis Aduacti Haslberger historiae ecclesiae Salisburgensis. Tomus III.*, pag. 1477; MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 41–42.

umírajícího svátostmi. Poklidný odchod ordináře z pozemského světa měl být příslibem jeho vítězství v „posledním boji“.⁷²³

Jakmile Castelcorno naposledy vydechl, rozezvoni se umíráček a v duchovním knížectví, kterým Salcbursko bylo, nastalo interregnum, kdy zemi spravovala metropolitní kapitula, a začaly přípravy pohřbu knížete-arcibiskupa.⁷²⁴ Cennosti zesnulého byly uloženy do trezoru, písemnosti do archivu a jeho pokoje uzamčeny.⁷²⁵ V jedenáct hodin krátce zazvonily zvony, pak mělo být tělo zemřelého dopraveno šestispřežím do arcibiskupské rezidence. Následující den v poledne zvonily na znamení smutku zvony celou hodinu.⁷²⁶ Dalšího dne, 15. června, následovalo vystavení nabalzamovaného zemřelého v kapli naproti františkánskému kostelu, aby se s Jakubem Arnoštem mohli soukromě rozloučit i poddaní. Castelcornovo tělo leželo ve slavnostním oděvu s odznaky biskupského úřadu na loži, po jehož stranách stála čestná stráž.⁷²⁷

6.3 „Skrze jeho pachtění jej (Moudrost) přivedla k zámožnosti, a jeho námahu bohatě odměnila.“: Pohřeb arcibiskupa Jakuba Arnošta

Metropolitní kapitula stanovila termín pohřbu knížete-arcibiskupa na 20. června. Na základě výše řečeného se jednalo o poslední rozloučení s mužem, který byl současně duchovním i světským představeným. Pohřbu se samozřejmě zúčastnili příbuzní zemřelého, mezi jinými i oba hlavní dědicové: Karl Otto ze Salm-Neuburku (1709–1766) a Alois Arnošt Podstatský z Prusinovic (1723–1793), a přijel rovněž rektor litomyšlské koleje. Podstatského bratr Leopold Antonín spolu s kolegou

⁷²³ PAVLÍČKOVÁ, R.: *Triumphus in mortem*, s. 153.

⁷²⁴ Heribert Raab poukázal na nekonceptnost politiky duchovních knížectví kvůli relativně častému střídání ordinářů s různou politickou orientací. RAAB, H.: *Bischof und Fürst der Germania Sacra*, s. 317; PAVLÍČKOVÁ, R.: *Triumphus in mortem*, s. 32–33;

⁷²⁵ SLA, Domkapitel Protokolle, Nr. 217 (1747), pag. 495–497.

⁷²⁶ MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 42–43.

⁷²⁷ Heinrich Pichler popsal Castelcornovo smuteční lože následovně: „Arcibiskup ležel vzpřímeně na černém loži a vypadal, jako by spal. Vedle něj stálo 12 stříbrných svícňů se žlutými svícemi. Kromě toho byli na každé straně tři strážci. Každou hodinu se u něho museli vystřídat také tři komoři, z toho jeden ve španělském oděvu. Šat, do něhož byl oděn, byl následující, spodní vrstvu tvořil žlutomodrý talár, jež překrývaly ostatní pontifikálie bílé barvy. Nad infulí, kterou měl na sobě, byl věnec z rozmarýnu, na pravé straně měl v náručí legátský kříž, vedle něj na žluté podušce ležel červený klobouk. Na levé straně ležel červený biret a biskupská berla, nad hlavou měl stříbrný krucifix.“ MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 43; BSB, sign. Clm 27077/3, *Joannis Felicis Adaucti Haslberger historiae ecclesiae Salisburgensis. Tomus III.*, pag. 1478.

z kapituly Zikmundem ze Schrattenbachu celou ceremonii organizoval.⁷²⁸ Různé festivity či ceremonie byly poznávacím znamením aristokratické kultury, bez ohledu na to, zda se jednalo o aristokrata světského či duchovního. Šlo o společenskou nutnost a stavovský projev této společenské vrstvy. Takto byl samozřejmě pojat i pohřeb knížete-arcibiskupa, který měl svou pompou demonstrovat suverenitu Salcburska a moc jeho panovníků.⁷²⁹

V den pohřbu bylo již ráno tělo Jakuba Arnošta přeneseno do největšího sálu arcibiskupské rezidence (*Karabinierisaal*). Ve dvě hodiny odpoledne začaly pohřební obřady zpěvem hodin k zemřelým (*officium defunctorum*). Poté všichni zúčastnění v organizovaném procesí prošli ulicemi nejbližším okolím rezidence a odebrali se do katedrály.⁷³⁰ Ostatky Jakuba Arnošta byly nesený na černých márách. Tělo bylo oděno ve stejných šatech jako v předešlých dnech, a navíc bylo z části zakryto modrým sukmem, převázaným černou stuhou. U nohou zemřelého ležely opět odznaky jeho úřadu (červený klobouk, biret a kalich) a rozmarýnový věnec. Nosítka po stranách doprovázeli vojáci (karabiniéři a trabanti) ve dvojstupech. Ti byli oblečeni do černých uniforem a partyzány nesli hrotem k zemi.⁷³¹

Jakmile se všichni smuteční hosté usadili do lavic, počal dómský kazatel kapucín Apollonius Lavingano svou pohřební řeč. Ta se nám dochovala v podobě pamětního tisku, který však vyšel s časovým odstupem. Nejsme však schopni říci, nakolik se kapucínův proslov shodoval s pamětním tiskem.⁷³²

Než se však dostaneme k rozboru samotného kázání, je na místě uvést pár slov k pohřebním kázáním jako žánru funerální literatury. Georg Schrott uvádí tento typ slavnostního tisku v kontextu bavorských opatství jako jeden z mnohiny prvků

⁷²⁸ ZAO, Piaristé Bílá Voda, bez. inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus II.*, 1745–1793, pag. 57; MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 45.

⁷²⁹ HLAVAČKA, M.: *Karel Albrecht*, s. 47–48.

⁷³⁰ MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 44.

⁷³¹ Z funerální výzdoby se dochoval Castelcornův pohřební štít, jenž se údajně nachází v soukromé sbírce; NEUHARD, Johannes (ed.): *Die Erzbischöfe im Porträt. Dommuseum zu Salzburg. VI. Sonderschau*. Salzburg 1981, s. 29; MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 44–46.

⁷³² LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob. Oder Trauer- und Ehren-Red Bey ... Leich-Begängnuß ... Jacobi Ernesti, Ertz-Bischoffen zu Saltzburg In der ... Dom-Kirchen vorgetragen, Den 20. Junii im Jahr 1747 Von P. Apollonio Lavingano*. Salzburg 1747.

„klášterní kultury“.⁷³³ Pohřební kázání pronesená nad bavorskými preláty řadí do celého spektra klášterních příležitostných (slavnostních) tisků, mezi něž zahrnuje mimo jiné tisky věnované řádovým světcům, výroční tisky k jubileím opatů či divadelní tisky (synopse).⁷³⁴ Tímto pojetím Schrott rovněž upozornil na žánrovou blízkost publikovaných pohřebních kázání s oslavnou poezií, protože obé bylo určeno pro účastníky funerální festivity.⁷³⁵ V některých nuancích nalezneme rozdíly mezi pohřebními kázáními nad říšskými preláty a sídelními (arci-)biskupy. Ty jsou dané především tím, že říšští ordináři byli současně nejen pastýři své diecéze, ale též světskými panovníky duchovních knížectví. Od této skutečnosti se, jak podotkla Prchal Pavlíčková,⁷³⁶ odvíjí i jejich vztah k aristokratickému prostředí, respektive vlastní rodině. Na nutnost šlechtického původu členů ve většině dómských kapitul v říši upozornil například Manfred Thaler.⁷³⁷

Podklady pro přípravu pohřebního kázání obdržel kapucín Lavingano od Castelcornova synovce Podstatského, který byl jeho „pravou rukou“, jak v Olomouci, tak v Salcburku. Vydavatelem tištěného kázání byla salcburská metropolitní kapitula, takže nemusíme pochybovat o Podstatského a Schratzenbachově dohledu, neboť byli oba oficiálně pověřeni organizací pohřbu (*Klagecomissari*).⁷³⁸ Jako inspiraci využil Lavingano mimo jiné slavnostní tisk k olomoucké intronizaci Jakuba Arnošta *Pastor lapis Israel* s Castelcornovým vlastnickým supralibros, který náleží do historického fondu knihovny salcburské univerzity.⁷³⁹

⁷³³ SCHROTT, G.: *Leichenpredigten für bayerische Prälaten der Barock- und Aufklärungszeit*, s. 37.

⁷³⁴ Tamtéž, s. 39

⁷³⁵ Tamtéž, s. 38, 41.

⁷³⁶ PAVLÍČKOVÁ, R.: *Triumphus in mortem*, s. 9.

⁷³⁷ JONOVÁ, Jitka: *Kapitulní otázka olomoucká a obsazování arcibiskupského stolce v Olomouci od roku 1880 do poloviny 20. století*. Brno 2023, s. 24–25, 163–165; THALER, Manfred: *Die Domkapitel der Reichskirche vom Wiener Konkordat bis zur Säkularisation (1448–1803)*. Frankfurt am Main 2017, s. 481–482.

⁷³⁸ MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 45.

⁷³⁹ Salcburská univerzitní knihovna disponuje torzem historického fondu knihovny salcburských předsekularizačních arcibiskupů; Universitätsbibliothek Salzburg (= UB), Nr. AC07909126, ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel Gen: cap: 49. v. 24. In Almae Cathedralis Olomucenae Pastoribus Liechtensteinianae Prosapiae Lapidibus, et Novo Moraviae Israele Jacobo Ernesto e Comitibus de Liechtenstein Episcopo Olomucensi In Julio-Montanam Moraviae Urbem Solemnem ingressus celebrante Elogiographia Historica adornatus*. Olomucii 1740.

Dómský kazatel při koncipování smuteční řeči postupoval podle tehdy běžného schématu. Kázání tak mělo tři hlavní části: lamentatio (nářek), laudatio (chvála zemřelého) a consolatio (útěcha).⁷⁴⁰ Ústředním tématem smuteční řeči bylo následování Boží vůle demonstrované na příkladu starozákonního patriarchy Jákoba/Izraele. Salcburský kapucín, jak bylo zmíněno, vycházel při sestavování proslovy z piaristického tisku *Pastor lapis Israel*, zde konkrétně u zvolání k Jakobovi Arnoštovi: „*Jsi nový Izrael, který nepřišel z Kanaánu do Mezopotámie, ale ze Štýrska na Moravu, aby se připojil ke své nové snoubence.*“⁷⁴¹

Úvodní lamentatio tak kazatel začíná líčením žalu nad smrtí Jákoba a popisem jeho pohřebních obřadů: „*Lékaři balzamovali Jákoba-Izraele plných čtyřicet dní; tak dlouho totiž trvá balzamování; Egyptané ho oplakávali sedmdesát dní.*“⁷⁴² Dále následovalo srovnání žalu nad smrtí biblického patriarchy se zármutkem nad odchodem salcburského knížete-arcibiskupa.

Laudatio započal Lavingano zdůvodněním výběru názvu kázání, který zdůrazňuje působení Moudrosti v životě zesnulého: „*Spravedlivého, když prchal před hněvem bratra, vedla přímými cestami, ukázala mu království Boží, dala mu znalost svatých věcí, skrze jeho pachtění jej přivedla k zámožnosti, a jeho námahu bohatě odměnila.*“⁷⁴³ Citát 10. verše 10. kapitoly biblické knihy Moudrosti (*Liber Sapientiae*) vztáhl k osobě Jákoba, který se takto řídil Božskou moudrostí. Ta pak „*jeho práci odměnila v tomto i onom životě.*“⁷⁴⁴ Podobné odměny se mělo dostat též Jakobovi Arnoštovi „*jako každému věrnému pastýři duší za jeho duchovní námahu, kterou snášel při pečlivém obracení Kristových oveček.*“⁷⁴⁵

Dále kazatel pokračoval životopisem salcburského metropolity. Ten rozdělil do tří kapitol (mládí, působení před příchodem do Salcburku, salcburský episkopát).

⁷⁴⁰ PAVLÍČKOVÁ, R.: *Triumphus in mortem*, s.45–46; SCHROTT, G.: *Leichenpredigten für bayerische Prälaten der Barock- und Aufklärungszeit*, s. 67–77.

⁷⁴¹ ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel*, pag. 5 (nestránkováno).

⁷⁴² Gen 50, 2; LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 3.

⁷⁴³ Mdr. 10, 10.

⁷⁴⁴ „*Sie hat ihn durch die Arbeit zu Ehren gebracht und hat seine Arbeit erfüllet.*“ Mdr. 10, 10; *Biblj Česká, to gest. Swaté Pjsmo, podle starožiténého, a obecného [...]. Díl 1.* Praha 1715, s. 1155; LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 5.

⁷⁴⁵ Tamtéž.

První oddíl o arcibiskupově mládí uvedl stručnými dějinami arcibiskupova rodu. V souvislosti s předky Jakuba Arnošta a reprezentací jeho rodu poznamenal: „*Není to zvláštní přirozený dar narodit se v tomto domě, z něž pochází mnoho ctihodných kanovníků, biskupů a arcibiskupů?*“⁷⁴⁶ V tomto oddíle navíc zmínil i Castelcornovy předchůdce na biskupských stolcích v Chiemsee, Olomouci a Tridentu.⁷⁴⁷

Následně kapucín chválil ctnosti zemřelého a jeho učenost. Měl být již v dětských letech „*upřímný a bezúhonný.*“⁷⁴⁸ Podobně „*příkladným synem*“ měl být i jako dospívající. Charakterizoval jej dokonce jako „*ctnostné a vážné dítě.*“⁷⁴⁹ Co se týče vzdělání, kapucín přirovnal všechny tři učiliště, kde Castelcorno studoval, jezuitské školy v Brně a Olomouci spolu s římskou kolejí Germanicum ke školám Melchisedecha, Hebera a Abraháma. Rovněž vyzdvihl roli vzdělání v Castelcornově formaci, jež napomohlo tomu, aby „*se stal schopným a připraveným ke všemu dobrému.*“⁷⁵⁰ Mimo to už v této podkapitole zmiňuje první významný Jakubův úspěch, jmenování novicmistrem (*magister novitiorum*) na Germanicu, a vstup do olomoucké kapituly, spojený s přijetím nižších svěcení. Dále zmiňuje letopočty vyšších svěcení (subdiakonát, diakonát, presbyteriát) a dosažení doktorátu z církevního práva. Celý oddíl uzavřel Jakubovým vstupem do salcburské metropolitní kapituly.⁷⁵¹

⁷⁴⁶ Tamtéž.

⁷⁴⁷ Kazatel měl na mysli tridentského biskupa Urlicha († 1505), olomouckého Karla (1624–1695) a chiemské biskupy Konráda († 1354) a Jana Kryštofa (1591–1643). Biskupa Konráda kvůli shodnému predikátu omylem uvedl mezi předky Jakuba Arnošta; LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst-vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 7; AUSSERER, Karl: *Die Herren von Schloss und Gericht Castelcorno im Lagartale (Vallagarina)*. Wien 1911, s. 54, 70–73; BURGER, Max: *Rupertigau, Chiemgau (Inn-Isengau) von 13.–19. Jahrhundert. Die 45 Oberhirten des Bistums Chiemsee. Ihre Diplomatie. Ihre Pontifikalhandlungen von 1215–1814*. Mühldorf 1955, s. 69–74; HEIM, Manfred: *Konrad von Liechtenstein (um 1290–1354)*. In: GATZ, Erwin (ed.): *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches. 1198–1448*. Berlin 2001, s. 131

⁷⁴⁸ LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst-vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 8.

⁷⁴⁹ Tamtéž.

⁷⁵⁰ Tamtéž, pag. 9.

⁷⁵¹ Collegium Germanicum vedli od jeho založení v roce 1552 až do zrušení svého řádu v roce 1773 jezuité, proto i názvy jednotlivých postů ve správě tohoto semenáře vycházejí z označení pozic v Tovaryšstvu Ježíšově; tamtéž, pag. 9–10; JUNGNITZ, Joseph: *Die Breslauer Germaniker*. Breslau 1906, s. 277–288; SCHMIDT, Peter: *Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker. Zur Funktion eines römischen Ausländerseminars (1552–1914)*. Tübingen 1984, s. 16–21.

Druhá kapitola o aktivní činnosti Lichtensteina-Castelcorna zahrnuje jeho život od působení v olomoucké konzistoři přes štýrský episkopát v Sekavě po jeho biskupské působení v Olomouci. Ve všech třech pozicích je standardně líčen jako ideální duchovní, naplňovatel Kristových slov: „*Jsem dobrý pastýř. Dobrý pastýř položí svůj život za ovce.*“⁷⁵² Pastoring věřících měl Jakub Arnošt důsledně vykonávat již jako konzistoriální rada a opavský arcijáhen – „*při běžné vizitaci prověřoval podřízené kostely a farnosti a vyřizoval sporné záležitosti*“.⁷⁵³ Údaj je tak v rozporu s tezí Rudolfa Zuberu o tom, že titul arcijáhna byl v olomoucké diecézi pouze čestným titulem. Kvůli nedochované archivní dokumentaci však tvrzení nemůžeme ověřit. Kazatel toto období přirovnává k Jákobově službě u jeho příbuzného Lábana, k němuž připodobňuje olomouckého biskupa Wolfganga Hanibala ze Schrattenbachu (1660–1738).⁷⁵⁴

Kazatel zdůraznil Castelcornovu pracovitost (pastorační cesty), zbožnost (dodržování postů, účast na exerciciích) a skromnost (pocit nehodnosti při přijetí biskupského úřadu v Sekavě) ve všech jeho působištech. Kromě popisování Jakuba Arnošta jako vzorného biskupa byly ve smuteční řeči uvedeny zmínky o vazbách zemřelého na císaře (udělené tituly, účast na české korunovaci Karla VI. a samozřejmě korunování Marie Terezie českou královnou).⁷⁵⁵ Pro olomoucký episkopát kazatel vyjmenoval všechny ordinářovy fundace, jak ty zakládané z pozice biskupa (rekonstrukce olomoucké rezidence i katedrály, pořízení dvojice varhan a nových

⁷⁵² Jan 10, 11; LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 12.

⁷⁵³ Tamtéž, pag. 11.

⁷⁵⁴ S motivem Jákobovy služby u Lábana se setkáváme i v případě divadelní inscenace studentů salcburské univerzity, již zhlédl i Jakub Arnošt 1. prosince 1745; LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 10–11; MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 7; Srov. ZUBER, R.: *Osudy moravské církve v 18. století. I.*, s. 41, 131.

⁷⁵⁵ LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 11–12, 16.

parament pro týž dóm),⁷⁵⁶ tak ty, jež zemřelý založil na svých alodiálních panstvích (piaristická kolej v Bílé Vodě ve Slezsku, kostel v Pohořelicích u Napajedel).⁷⁵⁷

Poslední část laudatia zahrnuje působení Jakuba Arnošta v Salcburku včetně jeho smrti. Zvolení Jakuba Arnošta salcburským arcibiskupem přirovnal Apollonius Lavingano k povolání stárnoucího patriarchy Jákoaba faraonem do Egypta, kde poté Jákob „*blaženě zemřel*“.⁷⁵⁸ Informace o aktivitách Lichtensteina-Castelcorna proložil kapucín informacemi o postupu jeho smrtelné nemoci a jeho přípravě na smrt. Tím vytvořil pro pozůstalé následováníhodný „příklad dobrého umírání“.

V první podkapitole je kromě pastoračních aktivit zdůrazněna arcibiskupova zbožnost a mariánská úcta. Na základě toho se dozvídáme, že i v roce své smrti Jakub Arnošt dodržoval předepsané posty. Před mariánskými svátky se měl postit od masa. Též se měl pravidelně se svými dvořany modlit růženec a „*tuto mariánskou pobožnost projevoval i na svých cestách*“.⁷⁵⁹ V rámci cest, které podnikl, je uvedena jeho pouť do nejvýznamnějšího bavorského mariánského sanktuária, Altöttingu. Během dvouapůlletého episkopátu v duchovním knížectví údajně konsekroval deset kostelů a 33 oltářů, vysvětil 65 kněží a biřmoval 19 466 věřících. Když k tomu vezmeme v úvahu Castelnornův zdravotní stav, spolu s údaji o svátostných úkonech provedených jeho předchůdcem Leopoldem Antonínem z Firmianu, který během sedmnáctiletého episkopátu vysvětil 273 kněží a biřmoval 29 189 osob, arcibiskupovo

⁷⁵⁶ K pořízení nových liturgických rouch a textilií se Jakub Arnošt zavázal ve své volební kapitulaci (9. října 1738). Dvojicí varhan pořízených za olomouckého episkopátu Castelcornu se detailně zabýval Jiří Sehnal Podrobněji je toto téma rozvedeno v kapitole o pastoračních aktivitách Lichtensteina-Castelcornu; LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 15; ZAO-O, MCO, sign. B. V. c. 2/1, Volební kapitulace biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteina-Castecorna (1738); JONOVÁ, J. – MARTINEK, R. (eds.): *Ornamenta episcopi*, s. 257–261; SEHNAL J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu a hudba*, s. 32–34.

⁷⁵⁷ LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 16; Srov. ZEMEK, Metoděj – BOMBERA, Jan – FILIP, Aleš: *Piaristé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1631–1950*. Prievidza 1992, s. 63–65; KOCHTA, L. – POKLUDA, Z.: *Pohořelice*, s. 12–13.

⁷⁵⁸ LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 17.

⁷⁵⁹ Tamtéž, pag. 18.

pastorační nasazení působí závratně.⁷⁶⁰ Kromě toho v oddílu nalezneme informace o fundaci „milosrdné zastavárny“, Mons Pietatis, a podpoře špitálu v Nonntalu.⁷⁶¹

Zbylé dva oddíly se zabývají Castelcornovými odkazy a odchodem na věčnost. Zde se kazatel inspiroval Castelcornovým testamentem, jímž se budeme zabývat samostatně. Ze svého soukromého majetku zřídil pět fundací na zádušní mše (Olomouc, Malenovice, Pohořelice, slezské Hertwigswalde, Bílá Voda a jihotyrolská Isara), které se měly pravidelně sloužit v den jeho úmrtí za něj a jeho rodinu.⁷⁶² Kromě již uvedeného příspěvku na splacení volební daně kazatel ještě jmenoval předměty, jež zemřelý odkázal arcibiskupství. Sem náleží berla Jakuba Arnošta (doposud uchovávaná v dómském pokladu) a smaragdový náprsní kříž, který ordinář dostal od Marie Terezie na památku její české korunovace, ale i stříbrný svícen, koně a luxusní kočár.⁷⁶³

Líčení posledních okamžiků ordináře se téměř shoduje s informacemi uvedenými výše. Poslední pomazání přijal umírající 27. května.⁷⁶⁴ Posledních 16 dní života bylo podle kazatele pro arcibiskupa „*hrdinskými cvičeními ctností*“, poté „*obohacen milostmi a záslužnými skutky blaženě usnul.*“ Tudiž stejně jako jeho biblický jmenovec dokončil svou práci.⁷⁶⁵

V závěrečném consolatiu kapucínský kazatel naposledy rekapituluje život zemřelého a rekapituluje i důvody výběru tématu pohřebního kázání a znovu

⁷⁶⁰ LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 18; PAVLÍČKOVÁ, R.: *Triumphus in mortem*, s. 80.

⁷⁶¹ V Mons pietatis, „milosrdné zastavárně“, mohli obyvatelé města zastavovat své cennosti za velmi výhodných podmínek. Castelcorno věnoval 5. ledna 1747 na tento počín 33 000 zlatých a krátce před smrtí věnoval dalších 20 000 zlatých na stavbu domu pro tuto instituci; LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 19; MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 202.

⁷⁶² LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 20; Srov. Nadace na mše svaté v Malenovicích a Pohořelicích v hodnotě 300 zl.: ZAO-O, ACO, kart. 1858, sign. B16, Opis nadačních listin Malenovice (1877).

⁷⁶³ Na rozdíl od biskupské berly Jakuba Arnošta se ani jeden náprsní kříž nikdy nestal součástí dómského pokladu, i když si to zemřelý přál ve svém testamentu; LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 20; Moravský zemský archiv, fond G263, kart. 43, inv. č. 338, Opis závěti salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Kastelkorna (1747), pag. 7; SLA, GA XXIII, Nr. 49, Inventarium der Hochertzstüfftlichen Dom Custorey und Schatz-Camer (1747); ROSSACHER, K. (ed.): *Inventar der Domkustorei 1772*, s. 212–217; WAGNER, F.: *Krümme eines Bischofsstabes*, s. 194–195.

⁷⁶⁴ LAVINGANO, A.: *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob*, pag. 21

⁷⁶⁵ Tamtéž.

zdůrazňuje naplnění biskupského ideálu dobrého pastýře věřících v Castelcornově životě. Vše uzavírá poděkováním Bohu za dar života Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu s prosbou o věčný odpočinek pro něj.⁷⁶⁶

Součástí tištěného kázání byl i celostránkový grafický list od Franze Sebastiana Schaura. Ze sběratelských důvodů byla grafika z dochovaných pamětních tisků vyříznuta. V popředí listu se nachází obelisk s erbem zemřelého arcibiskupa na podstavci. Horní část obelisku zakrývá oválný portrét Jakuba Arnošta, držený trojicí andělů. Před obeliskem sedí alegorie moudrosti, Sapientia. V pozadí díla se nacházejí výjevy ze života patriarchy Jákoba, je zobrazen nabírající vodu ze studny a snící. Ve snu prý biblický patriarcha viděl anděly sestupovat z nebe zpět na zemi. Přímo od nebeské brány vychází záře osvětlující obraz Lichtensteina-Castelcornu.⁷⁶⁷ Grafika tak neplnila pouze dekorativní, nýbrž i komemorativní funkci a utvrzovala pozůstalé v tom, že arcibiskup zemřel dobrou smrtí a nyní se nachází v nebi.

Výzkumy Georga Schrotta a Radmily Prchal Pavlíčkové pojednávající o pohřebních kázáních nad vysokými katolickými církevními hodnostáři hodnotí tyto literární památky jako idealizovaná díla, jejichž cílem nebylo sepsání životopisu zemřelého, ale vytvoření jeho obrazu vhodného pro vzpomínání budoucích generací.⁷⁶⁸ S tím můžeme souhlasit, ale vyvstává nám tak na mysli otázka, nakolik byla taková stylizace potřebná. Výše jsme se již zabývali počty svátostných úkonů Jakuba Arnošta během jeho krátkého působení v Salcburku a stejně aktivně si počíнал i ve svých dřívějších působištích. V již citovaném tisku k olomoucké intronizaci se nacházejí počty pontifikálních úkonů za Castelcornovo štýrské období a podobnou bilanci nalezneme například u kolegy Jakuba Arnošta z metropolitní kapituly Josefa Dominika z Lamberku, který coby pasovský biskup (1723–1761) biřmoval během svých pastoračních cest přes milion věřících.⁷⁶⁹ Stejně tak informace o tom, že Jakub Arnošt jako olomoucký biskup cestoval v poštovním voze, či o tom, jak dodržoval

⁷⁶⁶ Tamtéž, pag. 22–23.

⁷⁶⁷ Franz Sebastian Schaur, Apoteóza salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Castelcornu, 1747, lept, 30,1 × 17,9 cm, Sammlung der Grafiken, Salzburg Museum.

⁷⁶⁸ PAVLÍČKOVÁ, R.: *Triumphus un mortem*, s. 8.

⁷⁶⁹ Jakub Arnošt během svého štýrského působení (1728–1738) údajně biřmoval 212 178 věřících. Pro srovnání: Rudolf Weiss udává celkem 1 254 159 biřmovaných za téměř čtyřicetiletý pasovský episkopát Josefa Dominika z Lamberku; ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel*, pag. 117 (nestránkováno); WEIß, R.: *Das Bistum Passau*, s. 242.

posty, odpovídají cnotnému životnímu stylu, který se snažil Jakub Arnošt žít.⁷⁷⁰ Topos Krista jako Dobrého Pastýře, který se pečlivě věnuje svým ovečkám, byl tridentským koncilem znovu připomenut jako ideál biskupské služby. Bettina Braun svým výzkumem potvrdila, že se mnozí potridentští biskupové v rámci svých možností snažili uvedený ideál naplňovat. Jako konkrétní vzory příkladného života potridentského ordináře byli stanoveni „horliví pastýři“ sv. Karel Boromejský (1538–1584) a sv. František Saleský (1567–1622).⁷⁷¹ Životní příklad těchto biskupů se nejspíše snažil následovat i Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu. Podobně jako ostatní církevní hodnostáři musel znát životopisy svatých biskupů, a lze také předpokládat, že četl příručky dobrého umírání, aby se připravil na „poslední boj“ a úspěšně jej vybojoval.⁷⁷²

6.4 Vzpomínání na arcibiskupa

Kázáním pohřební obřady neskončily. Jakmile je dómský kazatel dokončil, stráž odnesla tělo zemřelého k bočnímu oltáři v severním transeptu a tam bylo uloženo do dřevěné rakve. Do ní byly vloženy rovněž dřevěné pohřební insignie (kříž a biskupská berla). Teprve pak byly ostatky přeneseny do krypty a umístěny do cínové rakve.⁷⁷³ Po pohřbu se ještě více než týden konala v salcburských kostelích rekviem za duši knížete-arcibiskupa. V katedrále a univerzitním kostele Neposkvrněného početí Panny Marie máme doložena i zdobná castra doloris, kde se tyto exekvie odehrávaly.⁷⁷⁴ Arcibiskupovo srdce a vnitřnosti byly uloženy samostatně v seminárním kostele Nejsvětější Trojice, který stál v těsné blízkosti poslední Castelcornovy fundace, Mons Pietatis.⁷⁷⁵ Kromě toho se odbývalo i dědické řízení

⁷⁷⁰O skromném životním stylu Jakuba Arnošta a častých postech nás zpravují na základě nejen piaristických análů Rudolf Zuber a Jiří SEHNAL; ZUBER R.: *Osudy moravské církve v 18. století. I.*, s. 141. SEHNAL J.: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu a hudba*, s. 16, 21, 24.

⁷⁷¹ BRAUN, Bettina: *Das tridentische Bischofsideal in der Reichskirche: Schimäre oder wirksames Leitbild? Einige Bemerkungen zu seiner Rezeption* In: STAUMBACH, Nikolaus (ed.): *Exemplaris Imago. Ideale in Mittelalter und Früher Neuzeit*, Frankfurt am Main 2012, s. 309–320; HOLZEM, Andreas: *Christentum in Deutschland 1550–1850*, s. 246–256.

⁷⁷² Kardinál Robert Bellarmino (1542–1621) ve svém biskupském zrcadle doporučoval četbu životopisů svatých biskupů; JEDIN, H.: *Das Bischofsideal der Katholischen Reformation*, s. 115; PAVLÍČKOVÁ, R.: *Triumphus in mortem*, s. 144.

⁷⁷³ MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 46

⁷⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁷⁵ MARTIN, F.: *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit*, s. 204.

a nejbližší pozůstalí opustili Salcburk až 8. srpna.⁷⁷⁶ Následně zhotovil v roce 1750 salcburský sochař Josef Anton Pfaffinger epitaf zemřelého, který stylově navazuje na podobné funerální památníky Castelcornových předchůdců i pokračovatelů, arcibiskupem Markem Sittikem z Hohenemsu počínaje (1574–1619) a Zikmundem ze Schrattenbachu (1698–1771) konče. Na všech je akcentován motiv Memento mori, takže se zde setkáme s tematikou pomíjivosti lidského života (lebky, kosti, putti držící zhasnuté pochodně či pohřební náčiní). V centru epitafu se vždy nachází portrét zemřelého, který se modlí na klekátku a upírá svůj zrak na návštěvníky katedrály. Na rozdíl od dalších zpodobnění salcburských knížat-arcibiskupů však jméno autora Castelcornova portrétu neznáme.⁷⁷⁷

Zpráva o smrti Jakuba Arnošta se dostala do jeho milované Bílé Vody až po deseti dnech, kdy přijel do piaristické koleje malenovický úředník Rieger, aby to řeholníkům oznámil. Dalšího dne všichni piarističtí kněží sloužili za zemřelého mši. Když se 24. června se do Čech ze Salcburku vrátil rektor litomyšlské koleje, okamžitě vyslal do Slezska posla, aby bělovodským řeholníkům předal dary, které pro ně objednal Castelcorno těsně před smrtí. Jednalo se o bohatě zdobený ornát, plášť pro milostnou sochu Panny Marie s Ježíškem a dvojici praporů z červeného damašku.⁷⁷⁸ Kromě toho ještě sekretář zemřelého piaristům poslal portrét Lichtensteina-Castelcorna jako salcburského arcibiskupa. 25. července, symbolicky na svátek sv. Jakuba Většího, byla poprvé Castelcornova kasule použita při liturgii.⁷⁷⁹

Poslední měsíce a dny života salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna jsou v pramenech dobře zaznamenány, jak z důvodů politických (představitel duchovního knížectví), tak náboženských (potvrzení dobré

⁷⁷⁶ Dle kapitulních protokolů bylo nabalzamované srdce zemřelého uloženo do cínového pouzdra a v noci po pohřbu převezeno kočárem z arcibiskupské rezidence do zámku Mirabell na předměstí. V zámecké kapli tamní kaplani pouzdro požehnali. Poté bylo spolu se zbylými nabalzamovanými vnitřnostmi uloženo v kryptě kostela Nejsvětější Trojice, BRANDHUBER, C.: *Sic transit gloria mundi. Sterben, Tod und Begräbnis der Salzburger Barockfürsten*, s. 496. MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 47–48.

⁷⁷⁷ BRANDHUBER, C. – FUSSEL, M.: *In Stein gemeißelt*, s. 47, 75–77, 353; MARTIN, Franz: *Kunst in Salzburg*. Salzburg 1987. 6. vydání, s. 35–36; POJSL, Miloslav: *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*. Uherské Hradiště 2013, s. 226–230; SUCHÁNEK, P.: *Triumf obnovujícího se dne*, s. 70–71.

⁷⁷⁸ ZAO, Piaristé Bílá Voda, bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus II.*, 1745–1793, pag. 56–58.

⁷⁷⁹ Tamtéž.

smrti arcibiskupa). Tyto dva aspekty se promítly i do podoby pohřebních ceremonií, a tedy také do pohřebního kázání, jež si objednala metropolitní kapitula a spolupodílela se na jeho podobě. Do jeho podoby zasáhl i Castelcornův synovec-nepot, Leopold Antonín Podstatský z Prusinovic, který měl na starost spoluorganizaci pohřbu. Byl svému strýci nablízku i v jeho předchozích působištích a dómskému kazateli proto mohl dodat informace o Lichtenštejnových aktivitách na Moravě a ve Štýrsku. Ten smuteční řeč koncipoval, jak to bylo pro tento typ příležitostných promluv běžné, k oslavě zemřelého a k útěše pozůstalých.⁷⁸⁰ V komemorativním díle byla postava zemřelého stylizována do podoby dobrého pastýře svých věřících, který se neustále věnoval péči o svěřené diecéze podle příkladu svého starozákonního jmenovce, Jákoba-Izraele, následoval „Boží volání“ a došel naplněného života. Autor kázání při tvorbě obrazu zemřelého vycházel z Castelcornovy snahy naplňovat ideál potridentského biskupa ovlivněného reformními myšlenkami Lodovica Muratoriho. Salcburská kapitula poselství o zbožném arcibiskupovi pro budoucí generace vtiskla i do podoby jeho epitafu.⁷⁸¹ Tímto ztvárněním kanovníci utvrzovali pozůstalé v jistotě přesvědčení o „dobré smrti“ Jakuba Arnošta a vybízeli je k modlitbě za něj.

⁷⁸⁰ SCHROTT, G.: *Leichenpredigten für bayerische Prälaten der Barock- und Aufklärungszeit*, s. 43.

⁷⁸¹ ZUBER, R.: *Osudy moravské církve v 18. století. I.*, s. 141.

7 Testamentum Archiepiscopi: Poslední vůle Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu

Více než měsíc po pohřbu Jakuba Arnošta se pozůstali dne 27. července 1747 sešli ve vídeňské České dvorské kanceláři, aby mohli být účastni aktu otevření Lichtensteinovy závěti, který vykonal kancelista Teodor Antonín Rosental.⁷⁸² Jedenáctibodový dokument vydal Jakub Arnošt 9. května, tj. více než měsíc před smrtí, a jako svědkové jsou uvedeni tři kanovníci metropolitní kapituly a čtyři zástupci arcibiskupského dvora.⁷⁸³ Samotná závěť je cenným vzhledem do životních priorit významného duchovního aristokrata, kterým z pozice salcburského metropolity byl. Při jejím rozboru je však třeba mít na paměti, že Jakub Arnošt byl předposledním příslušníkem původem jihotyrolské hraběcí rodiny a jeho bratranec František Antonín z Lichtensteinu-Castelcornu (1679–1761) měl již 68 let, takže vymření rodu v mužské linii bylo neodvratné a dle toho Lichtenstein-Castelcornu formuloval i svůj testament, jehož edice tvoří součást textových příloh disertace.⁷⁸⁴ Dle obsahu jej můžeme rozdělit do několika tematických okruhů: mešní nadace, rodina, arcibiskupovy fundace, salcburské duchovní knížectví a odkazy přátelům.

Mešních nadací za zemřelého bylo na základě závěti fundováno celkem osm. První dvě shodně ve výši 4 000 zl. byly založeny při salcburské katedrále. Mše svaté měly být slouženy v intencích za zemřelého a jeho rod. Další fundace byla založena v Castelcornově předchozím působišti, Olomouci, s kapitálem ve výši 3 000 zl. Další čtyři nadace měly být ustanoveny ve farních kostelích na Lichtensteinových panstvích (jihotyrolská Isera, slezské Hertwigswalde, Malenovice a Pohořelice). Všechny byly v hodnotě 300 zl. Poslední mešní nadaci ve výši 600 zl. Jakub Arnošt stanovil v kostel v Bílé Vodě, v níž založil piaristickou kolej.⁷⁸⁵

⁷⁸² HHStA, sign. AUR 1747 V 09, Testament salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta (9. 5. 1747) (nefoliováno); MZA Brno, fond G263, kart. 43, inv. č. 338, Opis závěti salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejnu (9. 5. 1747), fol. 181r

⁷⁸³ Chiemský biskup František Karel z Waldenburku, kapitulní děkan Leopold Oskar ze Stahrenberku, kanovník Zikmund ze Schrattenbachu, nejvyšší hofmistr František Laktacius z Firmianu, nejvyšší dvorní maršál Antonín z Lodronu, nejvyšší štolba Jiří z Arcu a nejvyšší lovčí František Josef z Khuenburku; HHStA, sign. AUR 1747 V 09, fol. 15 (nefoliováno).

⁷⁸⁴ HHStA, sign. AUR 1747 V 09 (nefoliováno); TOBIÁŠKOVÁ, Irena: *Rod Lichtenstein-Castelcorn*, In: INDROVÁ, Martina – TOBIÁŠKOVÁ, Irena: *Telč v průběhu staletí*. Telč 2017, s. 32–37.

⁷⁸⁵ HHStA, sign. AUR 1747 V 09, fol. 2r–4r (nefoliováno).

Navzdory tomu, že nebožtík měl 11 sourozenců, jeho tři bratři zemřeli bezdětní. U nejstaršího Kryštofa Filipa (1687–1719) to bylo pochopitelné, protože se stejně jako mladší bratr věnoval duchovní kariéře. Manželství mladších bratří, Rudolfa Maxmiliána (1694–1739) a Josefa Tomáše (1699–1746), zůstala bezdětná a Jakub Arnošt oba osobně pochovával. Na základě rodových úmluv dědili Lichtensteinova panství synové sester Jakuba Arnošta Karel Otto ze Salm-Neuburku (1709–1766) a Alois Podstatský z Prusinovic (1723–1793) v poměru 2:1. To znamená, že Salm zdědil Lichtensteinova panství na Moravě a ve Slezsku a Podstatský pak v Tyrolsku. Aloisovi bratři Karel a Josef dle poslední vůle Jakuba Arnošta získali sady stříbrných příborů, svícňů a arcibiskupovy hodinky.⁷⁸⁶ Dále mělo být vyplaceno po 100 zl. arcibiskupovým sestrám (Magnisová, Podstatská, Salmová, Valdštejnová a Walisová) a kromě nich stejnou sumu odkázal i neteři hraběnce ze Schwerzu.⁷⁸⁷ Svým valdštejnským neteřím odkázal dohromady 1000 zl. Lichtensteinův synovec-nepot Leopold Antonín Podstatský z Prusinovic měl získat jeho stříbrný servis, který měl po jeho úmrtí připadnout dalšímu duchovnímu z řad Podstatských nebo Salmů. Pokud by žádný takový nebyl, měli jej získat Podstatští.⁷⁸⁸ Jakubovi olomoučtí přátelé kapitulní děkan Jiří Jindřich z Mayerswaldu a scholastik Kašpar Florentýn z Glandorfu měli rovněž získat 100 zl.⁷⁸⁹

Svým salcburským nástupcům Jakub Arnošt odkázal „*pektorál zdobený velkými smaragdy a diamanty, který nás císařovna i královské veličenstvo Uher a Čech uctilo z důvodu korunovace provedené v Praze.*“⁷⁹⁰ Dále zdobenou biskupskou berlu,

⁷⁸⁶ Slezské panství Hertwigswalde (pl. Doboszowice) spolu s Bílou Vodou zdědil po rodičích již v roce 1714. Pohořelice pak v rámci dělení moravského majetku po dosažení plnoletosti nejmladšího z bratří, Josefa Tomáše o deset let později. Malenovice přešly na něj po smrti bratra Rudolfa Maxmiliána v roce 1739 a jihotyrolskou Iseru zdědil po smrti Františka Maxmiliána z Lichtensteinu-Castelcornu (1746). Oproti tomu statky spravované nejmladším z bratří Josefem Tomášem získal po jeho smrti telčský František Antonín (1746); Tamtéž, fol. 7v r–9r, 11r, MZA Brno, fond G263, kart. 42, inv. č. 336, sign. 344, Převzetí rozličných lén v Jižním Tyrolsku hr. Františkem Antonínem Lichtenštejnem-Kastelkornem po smrti hr. Josefa Tomáše z Lichtenštejna-Kastelkorna († 16. 7. 1746); MZA Brno, fond G 263, kart. 43, inv. č. 337, sign. 345, Jednání o dědictví po zemřelém Františku Maxmiliánovi († 21. 4. 1746) mezi Františkem Antonínem a solnohradským arcibiskupem Jakubem Arnoštem, oběma Lichtenštejn-Kastelkorny; KOCHTA, L. – POKLUDA, Z.: *Pohořelice*, s. 12–13; PRASEK, V.: *Paměti Malenovic a Pohořelice*, s. 127. ZUBER, R.: *Jesenicko v období feudalismu*, s. 201.

⁷⁸⁷ HHStA, sign. AUR 1747 V 09, fol. 8 (nefoliováno).

⁷⁸⁸ Tamtéž, fol. 7r–8v (nefoliováno).

⁷⁸⁹ Tamtéž, fol. 9 (nefoliováno).

⁷⁹⁰ Tamtéž, fol. 6 (nefoliováno).

kteřou obdržel od opata benediktínského kláštera St. Lambrecht jako sekavský biskup. Dále oltář „vyhotovený z drahocenných kamenů“, který neznámo kdy měl Castelvorno obdržet od pruského krále Fridricha II. Kromě uvedeného měl jeho nástupce obdržet i nebožtíkův kočár i s koňmi, které si s sebou přivezl z Olomouce, a velký stříbrný svícen s erbem Castelvornova příbuzného z Františka Maxmiliána (1667–1746) z iserské větve rodu, který byl seniorem salcburské kapituly. Za uvedené dary je pak arcibiskupův nástupce vyzván, „*aby příznivě pohlížel na služebníky*“, které si Jakub Arnošt přivezl z Olomouce a zaměstnal u arcibiskupského dvora.⁷⁹¹ O počtu těchto služebníků nemáme přehled, protože ve schematisech arcibiskupského dvora je uvedeno jen několik desítek jmen osob zaměstnaných Lichtensteinem-Castelvornem bez udání jejich původu.⁷⁹² Z odkázaných předmětů se dochovala v Salcburku pouze biskupská berla Jakuba Arnošta, která je součástí katedrálního pokladu.⁷⁹³

Co se týče finančních odkazů, nejvyšší sumu věnoval na podporu piaristické koleje v Bílé Vodě ve Slezsku, kterou Jakub Arnošt zamýšlel jako mateřský dům pro všechny další řeholní domy v této korunní zemi. Během válek o rakouské dědictví se však Bílá Voda stala lokalitou obklopenou ze tří stran novou rakousko-pruskou hranicí.⁷⁹⁴ Lichtenstein-Castelvorno tak koleji odkázal „*naše kapitálové podíly u šlechtických knížat a stavů ve Vratislavi*“ v hodnotě 21 000 zl. Rektory koleje v testamentu vybízel ke zhodnocení sumy, aby mohla být vyplácena stipendia pro nadané studenty či zaplacen oděv pro seminaristy, kteří budou zpívat při jeho zádušních bohoslužbách. Na tyto úkony měla případnou z celkové sumy částka 4 000 zl. Zbylá částka měla připadnout na zřízení bělovodského hudebního semináře.⁷⁹⁵ Kromě toho salcburský arcibiskup věnoval dalších 10 000 zl. na platy lékaře

⁷⁹¹ Tamtéž, fol. 6v–7r (nefoliováno).

⁷⁹² SCHNUERER, Johann Georg: *Hoch fuerstlich=Salzburgerischer Kirchen=und Hof=Kalender...M.DCC. XLVI... Sambt beygefuegtem SCHEMATISMO*. Salzburg 1746, s. 33–34, 42, 58, 60, 80, 85–87, 91, 113–114, 117–120. 131, 133; SCHNUERER, Johann Georg: *Hoch fuerstlich=Salzburgerischer Kirchen=und Hof=Kalender...M.DCC. XLVIII... Sambt beygefuegtem SCHEMATISMO*. Salzburg 1747, s. 28, 43, 45, 53, 68–69, 117, 121, 127; Srov. AMMERER, G.: *Von Franz Anton von Harrach*, s. 301.

⁷⁹³ Na rozdíl od biskupské berly Jakuba Arnošta se ani jeden náprsní kříž nikdy nestal součástí dómského pokladu, i když si to zemřelý přál ve svém testamentu; ROSSACHER, K. (ed.): *Inventar der Domkustorei 1772*, s. 212–217; WAGNER, F.: *Krümme eines Bischofsstabes*, s. 194–195.

⁷⁹⁴ HHStA, sign. AUR 1747 V 09, fol., 4r–6r; ZUBER, R.: *Jesenicko v období feudalismu*, s. 202, 204–206.

⁷⁹⁵ HHStA, sign. AUR 1747 V 09, fol. 5v–6r.

a lékárníka, kterým nechal při areálu piaristické koleje již dříve zbudovat obydlí. Nadační suma měla být mezi ně rozdělena na polovinu a oni měli za takto stanovený plat: „navštěvovat seminaristy bez rozdílu, pokud jde o další studenty, ty pouze vědomě chudé, jakož i chudé poddané z Bílé Vody zdarma a bez nároku na odměnu, a předepisovat jim léčebné prostředky.“⁷⁹⁶ Lékárník pak měl tento záměr naplňovat bezplatným vydáváním medikamentů pro tytéž osoby.⁷⁹⁷

Jako dozorce vykonání závěti Jakub Arnošt ustanovil kapitulního děkana Leopolda Oskara ze Starhenberku a kanovníka Zikmund ze Schrattenbachu, který spolu s Leopoldem Antonínem Podstatským organizoval i Castelcornův pohřeb.⁷⁹⁸ Celé pozůstalostní řízení bylo z většiny uzavřeno až 14. 2. 1753 úmluvou mezi Salmem a Podstatským, přičemž byly arcibiskupovy závazky vyčísleny na 108 241 zl. a pasiva v hodnotě 111 616 zl. 40 kr. Prvně uvedená suma v sobě zahrnovala především všechny uvedené testamentární odkazy či výplaty služebnictva. Druhé číslo zachycuje arcibiskupvy starší dluhy.⁷⁹⁹ Na druhé straně po něm zůstala několikanásobně vysoká aktiva 411 337 zl. 45,5 kr., která si Salm a Podstatský mezi sebou podle výše uvedeného klíče rozdělili.⁸⁰⁰ V roce 1761 zemřel i poslední hrabě z Lichtensteinu-Castelcorna, a tak Podstatští z Prusinovic zdělili i někdejší fideicomis Lichtensteinů-Castelcornů Telč.⁸⁰¹ To je spolu se zděděním panství Isera z hradem Lichtenstein po smrti Jakuba Arnošta opravňovalo požádat císaře na rozšíření rodového jména na Podstatský-Lichtenstein (6. 2. 1762).⁸⁰²

⁷⁹⁶ Tamtéž, fol. 5v–6r.

⁷⁹⁷ Tamtéž, fol. 6.

⁷⁹⁸ Tamtéž, fol. 11v; MARTIN, F.: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*, s. 45.

⁷⁹⁹ MZA Brno, fond C2, kart. č. 110, sign. L 74, Pozůstalost Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Kastelkorna, fol. 132r, 154r

⁸⁰⁰ MZA Brno, fond C2, kart. č. 110, sign. L 74, Pozůstalost Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Kastelkorna, fol. 139r

⁸⁰¹ TOBIÁŠKOVÁ, Irena: *Rod Lichtenstein-Castelcorn*, s. 36–37.

⁸⁰² PFEFFER, Gustav: *Burg – Stadt – Landesfürstlicher Dienst. Beiträge zur Familiengeschichte der Tiroler Liechtensteiner*. In: TANGLER, Georg (ed.): *Vom Dorf zur Stadt Leifers. Anfänge – Entwicklung – Chancens*. Leifers 1998, s. 93; SĘKOWSKI, Roman: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny. Tom IV. K–Ł*. Chorzów 2005, s. 271.

8 Závěr: Kníže-(arci-)biskup Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu

Osobnost duchovního aristokrata Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu je postavou, jež přímo propojovala říšské církevní prostředí s moravským. I díky práci s biografickými údaji Lichtensteina-Castelcornu se podařilo zodpovědět na otázky spojené s fungováním kumulace moci, rituály či symbolickou komunikací v životě vysokého duchovního hodnostáře a sledovat jeho způsob naplňování světské a duchovní role knížete-(arci-)biskupa.

Největší obtíž při výzkumu tématu činilo torzovité dochování pramenů a jejich rozptýlení mezi nejrůznější archivní instituce nejen v jednotlivých Castelcornových působištech, ale i v dalších místech České republiky a Rakouska. Tato limitace určila i tematické okruhy kapitol disertace (světské a duchovní působení Jakuba Arnošta, jeho slavnostní nástupy do jednotlivých (arci-)biskupských působišť, korunovace Marie Terezie českou královnou, příprava arcibiskupa na smrt a vzpomínání na něj). Třetí „životní role“ Jakuba Arnošta jako vrchnosti na svých vlastních panstvích je kvůli absentujícím nebo jen výjimečně dochovaným dokumentům nerealizovatelná.

Na rozdíl od většiny autorů, která se postavou Jakuba Arnošta zabývala, se v případě tohoto výzkumu nejednalo o jeho zasazení do primárně regionálního kontextu dějin místního (arci-)biskupství, ale o pohled daleko celistvější zaměřený na různé aspekty života duchovního aristokrata a jím vykonávaných funkcí. Z tohoto důvodu disertace akcentuje práce historiků, kteří se zabývají říšskými duchovními knížectvími, jejich představenými a dobovou recepcí tohoto zřízení na Moravě. Podobně obsáhlý výzkum o vazbách raně novověkých říšských duchovních knížectví/(arci-)diecézí na příkladě vazby Salcburska na olomoucké (arci-)biskupství nebyl doposud realizován.

Bavorský historik Wolfgang Wüst se dlouhodobě zabývá osobností trevírského kurfiřta a augsburského biskupa Klementa Václava Saského (1739–1812) a během svých výzkumů dokázal, že tento duchovní období osvícenství se snažil naplňovat jak světskou, tak i duchovní roli. Jeho nabitý denní program začínal v 5 hodin ráno

a končil hodinu před půlnocí.⁸⁰³ Zjištění německé historičky Bettiny Braun, i kolínští kurfiřti z rodu bavorských Wittelsbachů a několikánásobní biskupové, Josef Klement (1671–1723) a Klement August (1700–1761), se v nějaké míře snažili naplňovat nejen světskou roli knížat, ale vykonáváním pontifikálních úkonů realizovat také biskupskou službu duchovních pastýřů. Tím byly definitivně vyvráceny stereotypní představy předešlých badatelů, kteří považovali říšské biskupy za přítěž raně novověké církve.⁸⁰⁴

Na rozdíl od uvedených jmen Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu nepocházel z říšského kurfiřtského rodu, ale z hraběcího, jenž byl v lenní podřízenosti vůči habsburskému domu. Tomu odpovídal i jeho kariérní postup v rámci církevní hierarchie. Díky rodinné politice se mu podařilo se stát olomouckým (1709) a salcburským sídelním kanovníkem (1719), přičemž v obou kapitulách jasně převažovali kanovníci původem z rakouských šlechtických rodin. Do svého prvního biskupského působiště, štýrské diecéze Sekava, byl jmenován salcburským metropolitou Leopoldem Antonínem z Firmianu (1679–1744) na základě své erudovanosti, doktorátů z teologie a kanonického práva. Díky tomu oproti většině svých současníků nepotřeboval z Říma dispens od požadovaného stupně vzdělání a současně mu to bylo nápomocné při výkonu funkce generálního vikáře salcburského arcibiskupství pro Štýrsko a Novoměstský distrikt, která byla se sekavským biskupským stolcem nedílně spojena. Pro salcburského arcibiskupa bylo důležité „mít“ na této pozici církevního právníka, protože Habsburkové v duchu raného josefinismu několik let před Castelcornovým nástupem zpochybňovali svrchovanost salcburských metropolitů nad církevní organizací ve Štýrsku.

Jako sídelní biskup měl však v malé diecézi i kvůli exempci kapituly daleko menší kompetence než v roli generálního vikáře. Na druhou stranu bylo toto působiště dobrým „odrazovým můstkem“ pro další kariéru. Z uvedených důvodů Jakub Arnošt neměl výraznější prostor pro realizaci své světské role. Samotný knížecí titul měl v případě všech čtyř salcburských vlastních biskupství symbolický význam a získání takovéhoho benefícia bylo prestižní pouze pro členy šlechtické obce, kteří měli hraběcí nebo nižší titul. Tak tomu bylo i v případě rodu Lichtenstein-Castelcornu.

⁸⁰³ WÜST, W.: *Bischöfe als Reichsfürsten*, s. 48–50.

⁸⁰⁴ BRAUN, B.: *Princeps et episcopus*, s. 218–324

Jakub Arnošt se ve všech třech (arci-)biskupských působitích snažil naplňovat ideál potridentského biskupa. V rámci pastoračních aktivit si pro sebe vyhradil udělování všech stupňů kněžského svěcení, konsekrování kostelů i oltářů. Rovněž podnikal biřmovací cesty po farnostech svých diecézí a v případě potřeby i měnil organizaci duchovní správy. Ve všech třech svých působitích celkem vysvětil 2 599 kněží, konsekroval 70 kostelů či kaplí a také 330 oltářů. K tomu ještě udělil svátost biřmování 357 372 věřícím. Nehledě na to vysvětil během své cesty do lázní v Trenčínských Teplicích i jeden kostel v Uhrách. V pastoračním úsilí však Lichtenstein-Castelcornu nebyl jediným. Podobně aktivním byl i jeho o generaci starší kolega ze salcburské metropolitní kapituly a biskup ve Freisingu Jan František Eckher z Kapfingu a Lichtenecku (1649–1727). Toho bavorský církevní historik Benno Hubensteiner označil jako vzor pro Castelcornovy vrstevníky: pasovského biskupa kardinála Josefa Dominika z Lamberka (1680–1761) nebo špýrského a později i kostnického biskupa Damiána Huga ze Schönbornu (1676–1743).⁸⁰⁵ Kromě nich nemůžeme opomenout ani další dva biskupy salcburské církevní provincie, reorganizátora duchovní správy v Tyrolsku a brixenského biskupa Kašpara Ignáce z Küniglu (1672–1747) či gureckého Jakuba Maxmiliána z Thun-Hohensteinu (1681–1741). Mimo ně nemůžeme vynechat i podporovatele duchovní správy v hlavním městě habsburské monarchie, vídeňského arcibiskupa Zikmunda z Kollonitz (1677–1751).

Lichtensteinovi-Castelcornovi jeho pastorační úsilí ovlivněné ideami italského kněze Lodovica Muratoriho (1672–1750) přineslo i dobrozdání vídeňského nuncia při jeho snaze získat bulu eligability pro kandidaturu na uvolněný biskupský stolec v Olomouc (1738), na nějž byl nakonec tamními kanovníky zvolen. V pozici olomouckého biskupa se stal nejvýznamnějším členem moravské stavovské obce, a tím pádem i jedním z nejvýznamnějších pozemkových vlastníků v markrabství s vlastními leníky. Diecézi se snažil spravovat na základě volební kapitulace ve shodě s katedrální kapitulou. Snažil se především zpřehlednit a zefektivnit hospodářství biskupských statků. Jeho snahy však zastavily války o rakouské dědictví, které se nevyhnuly ani Moravě. V roce 1742 byl dokonce nucen v olomoucké rezidenci

⁸⁰⁵ HUBENSTEINER, B.: *Die geistliche Stadt*, s. 208.

hostit pruského krále Fridricha II., ale oproti pražskému arcibiskupovi Janovi Mořicovi z Manderscheidu-Blankenheimu (1676–1763) zachoval věrnost Marii Terezii. Za prokázanou oddanost jej panovnice požádala, aby ji 12. května 1743 v pražské katedrále sv. Víta korunoval českou královnou. Tímto aktem se stal jediným olomouckým biskupem, který v době obsazení svatovojtěžského stolce korunoval českého krále.

Smrtí salcburského arcibiskupa Leopolda Antonína z Firmianu se v následujícím roce uvolnilo tamní arcibiskupství a Marie Terezie zde potřebovala „loajálního člověka“, protože církevní správa v Korutanech a Štýrsku stále spadala pod Salcburk a tyrolská diecéze Brixen byla jeho sufragánem. Kvůli tomu vyvinula rakouská panovnice na kanovníky metropolitní kapituly maximální tlak, aby byl Jakub Arnošt zvolen arcibiskupem. Tím dosáhl Lichtenstein-Castelcorno nejvyšší pozice, jaké rakouský duchovní aristokrat mohl dosáhnout. Kromě toho, že se stal panovníkem říšského duchovního knížectví a ze své pozice spolupředsedal knížecí radě říšského sněmu, stal se také metropolitou salcburské církevní provincie. Během svého krátkého episkopátu se snažil Salcbursko oddlužit a reformami zefektivnit jeho hospodářství i státní správu. V těchto ohledech podnikali podobné kroky již zmiňovaní biskupové v Pasově a ve Špýru či biskup v Bamberku a Würzburku Karel Fridrich ze Schönbornu (1674–1746). Pokud by Castelcornův episkopát trval déle, salcburská historiografie by na něj zřejmě pohlížela jinak než jen jako na „promarněnou šanci.“

Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcorna se snažil snad i díky důrazu Muratoriho spisů na vnitřní prostou zbožnost naplňovat jak duchovní, tak i světskou roli svého úřadu se vší pečlivostí, až se mu to stalo nejspíše osudným. Příčinou jeho úmrtí byl s nejvyšší pravděpodobností karcinom hrtanu, jehož terminální fázi spustilo vyčerpání arcibiskupova organismu v důsledku držení předvelikonočního postu. Za podobných okolností měl skonat i vzpomínaný Damián Hugo ze Schönbornu. Historik Franz Xaver Remling kladl za vinu jeho zpovědníkovi přetěžování přepracovaného a nemocného ordináře přísnými posty, které se mu měly stát osudnými.

Jakub Arnošt určitě nebyl rigorózním jansenistou. Jeho identita duchovního aristokrata vyplývala z norem stanovených tridentským koncilem, z toho

vyplývajícími ideály biskupské služby a už vícekrát uváděného Muratoriho důrazu na autentickou zbožnost. Stejně jako mnozí další jeho současníci byl i Lichtenstein-Castelcorno podporovatelem divadla a hudby, ale na prvním místě pro něj byl pastorační zápal a zájem o své věřící, jimž chtěl být „dobrým pastýřem“.

9 Summary

The personality of the clerical aristocrat Jakob Ernst von Lichtenstein-Castelcorno/Liechtenstein-Kastelkorn (1690–1747) is a figure who directly connected the imperial ecclesiastical environment with the Moravian one. The focus of the dissertation was to analyse the relationship of this ordinar to the fulfilment of both roles (secular and spiritual) arising from the title of prince-(arch-)bishop. Also by working with the biographical data of Lichtenstein-Castelcorno, it was possible to answer questions related to the functioning of the accumulation of power, rituals or symbolic communication in the life of a high ecclesiastical dignitary.

The greatest difficulty in researching the topic was the fragmentary preservation of the sources and their dispersion among various archival institutions not only in Castelcorno's individual locations, but also in other places in the Czech Republic and Austria. This limitation also determined the thematic areas of the chapters of the dissertation (the secular and clerical life of Jakob Ernst, his ceremonial succession to the various (arch-)bishop's offices, the coronation of Maria Theresa as Queen of Bohemia, the preparation for the archbishop's death and his remembrance). The third "life role" of Jacob Ernst as a superior on his own estates is unfeasible due to the absence or only exceptionally preserved documents.

In contrast to the vast majority of authors who have dealt with the figure of Lichtenstein-Castelcorno, this research has not been concerned with placing him in the primarily regional context of the history of the local (arch-)bishopric, but with a far more holistic view focusing on various aspects of the life of a clerical aristocrat and the functions performed by them. For this reason, the dissertation emphasizes the work of historians who have dealt with the imperial spiritual principalities, their superiors and the contemporary reception of this establishment in Moravia. However, no similarly comprehensive research has been carried out on the links between the early modern imperial duchies/(arch-)dioceses (using Salzburg as an example) and the Olomouc (arch-)bishopric.

The Bavarian historian Wolfgang Wüst has long been researching the personality of Clemens Wenzeslaus of Saxony (1739–1812), Elector of Trier and Bishop of Augsburg, and has shown that this spiritual figure of the Enlightenment sought to fulfil both the secular and spiritual duties of his office. His busy daily routine began at 5 a.m. and ended an hour before midnight. As the German historian Bettina Braun has already pointed out several times, the Cologne electors from the Bavarian ruling house of Wittelsbach and the multiple bishops Joseph Clemens (1671–1723) and Clemens Augustus (1700–1761) also attempted to a certain extent to fulfil not only the secular role of prince, but also the episcopal pastoral office through pontifical acts.

In contrast to these names, Jakob Ernst von Lichtenstein-Castelcorno did not come from the imperial electoral dynasty, but from the dynasty of counts, which was subject to the House of Habsburg as a fief. This corresponded to his professional rise in the ecclesiastical hierarchy. Thanks to family politics, he succeeded in becoming canon of Olomouc (1709) and Salzburg (1719), whereby both chapters were clearly dominated by canons from Austrian noble families. In his first episcopal see, the Styrian diocese of Seckau (now Graz-Seckau), he was appointed Metropolitan of Salzburg by Metropolitan Leopold Antoninus von Firmian (1679–1744) on the basis of his erudition and his doctorates in theology and canon law. Unlike most of his contemporaries, this meant that he did not need a dispensation from Rome for the required studies and at the same time it helped him to fulfil the office of Vicar General of the Archbishopric of Salzburg for Styria and the Neustadt district, which was inextricably linked to the episcopal see of Seckau. It was important for the Salzburg archbishop to "have" an ecclesiastical jurist in this position, as the Habsburgs, in the spirit of early Josephinism, had already questioned the sovereignty of the Salzburg metropolitans over the ecclesiastical organisation in Styria several years before Castelcorno took office.

As resident bishop, however, he had much less authority in a small diocese than in the role of vicar general, partly because of the chapter's exemptions. On the other hand, this position was a good "springboard" for his future career. For these reasons, Jakob Ernst did not have much scope for realising his secular role. In all four

Salzburg "proper bishoprics", the title of prince itself was of symbolic importance, and the acquisition of such a benefice was only prestigious for members of the nobility with a title of count or lower. This was also the case with the Lichtenstein-Castelcorno family.

In all three archiepiscopal offices, Jakob Ernst attempted to fulfil the ideal of a post-Tridentine bishop. In his pastoral work, he reserved the right to confer all degrees of priestly ordination and to consecrate churches and altars. He also undertook confirmation trips to the parishes of his diocese and, if necessary, changed the organisation of church administration. In all three of his ministries, he ordained a total of 2,599 priests, consecrated 70 churches or chapels and 330 altars. He also conferred the sacrament of confirmation on 357,372 believers. He also consecrated a church in Hungary during his trip to the spa town of Trenčinské Teplice. However, Lichtenstein-Castelcorno was not alone in his pastoral endeavours. His colleague from the Salzburg Metropolitan Chapter and Bishop of Freising, Johann Franz Eckher von Kapfing und Lichteneck (1649–1727), who was a generation older, was similarly active. The Bavarian church historian Benno Hubensteiner has identified him as a role model for Castelcorno's counterparts: the Bishop of Passau, Cardinal Joseph Dominik von Lamberg (1680–1761), and the Bishop of Speyer and later of Constance, Damian Hugo von Schönborn (1676–1743). Not to be forgotten are the two other bishops of the Salzburg church province, the reorganiser of the church administration in Tyrol, Bishop Kaspar Ignaz von Künigl von Brixen (1672–1747) and Jakob Maximilian von Thun-Hohenstein von Gurk (1681–1741). Not to be forgotten is also the promoter of church administration in the capital of the Habsburg Monarchy, Archbishop Sigismund von Kollonitz in Vienna (1677–1751).

Lichtenstein-Castelcorno's pastoral endeavours, influenced by the reformist ideas of Lodovico Muratori (1672–1750), brought him the blessing of the Viennese nuncio in his efforts to obtain the bull of eligibility for his candidacy for the vacant bishopric of Olomouc (1738), to which he was finally elected by the canons there. In his office as Bishop of Olomouc, he became the most important member of the Moravian estates community and thus one of the most important landowners in the margraviate with his own estates. He endeavoured to administer the diocese

on the basis of the electoral surrender in agreement with the cathedral chapter. Above all, he endeavoured to make the administration of the episcopal estates more transparent and efficient. However, his endeavours were interrupted by the Austrian wars of succession, which also left their mark on Moravia. In 1742, he was even forced to receive King Frederick II of Prussia in his Olomouc residence, but unlike Archbishop of Prague Johann Moritz von Manderscheid-Blankenheim (1676–1763), he remained loyal to Maria Theresa. In return, the monarch asked him to crown her Bohemian queen on 12 May 1743 in St Vitus Cathedral in Prague. This made him the only bishop of Olomouc to crown a Bohemian king at the time of the occupation of St Vitus Cathedral.

With the death of Archbishop Leopold Antoninus von Firmian in Salzburg the following year, the archbishopric there became vacant and Maria Theresa needed a "loyal man" there, as the church administration in Carinthia and Styria was still subject to Salzburg and the Tyrolean diocese of Brixen was its suffragan. On this basis, the Austrian monarch exerted maximum pressure on the canons of the metropolitan chapter to have Jakob Ernst elected archbishop. This gave Lichtenstein-Castelcorno the highest position he could achieve as an Austrian ecclesiastical nobleman. He not only became ruler of the ecclesiastical imperial principality, but also co-chaired the Imperial Diet from this position. During his brief episcopate, he worked to make Salzburg debt-free and to streamline the economy and administration with early Enlightenment reforms. The aforementioned bishops of Passau and Speyer and the bishop of Bamberg and Würzburg, Karl Friedrich von Schönborn (1674–1746), took a similar approach. Had Castelcorno's episcopate lasted longer, he would have been anything but a "missed opportunity" in Salzburg historiography.

Jakob Ernst von Lichtenstein-Castelcorno tried, perhaps despite the emphasis on inner piety in reformed Catholicism, to fulfil his two roles as spiritual aristocrat, prince-archbishop/bishop with all due care, until it was probably his undoing. The cause of death was most likely a laryngeal carcinoma, the final stage of which was triggered by the exhaustion of the archbishop's body as a result of the pre-Easter fast. Similarly, the historian Franz Xaver Remling accused the confessor Damian Hugo

von Schönborn of having overburdened the overworked and sickly Ordinary with strict fasting.

Jakob Ernst was certainly not a rigorous Jansenist. His identity as a spiritual aristocrat stemmed from the norms established by the Council of Trent, the resulting ideals of episcopal ministry, and Muratori's oft-mentioned emphasis on a refined piety. Like many of his contemporaries, Lichtenstein-Castelcornio was a supporter of the theatre and music, but above all he had a pastoral zeal and concern for his faithful, to whom he wanted to be a "good shepherd".

10 Zusammenfassung⁸⁰⁶

Die Persönlichkeit des geistlichen Aristokraten Jakob Ernst von Lichtenstein-Castelcorno/Liechtenstein-Kastelkorn (1690–1747) ist eine Figur, die das kaiserliche kirchliche Umfeld unmittelbar mit dem mährischen verbindet. Der Schwerpunkt der Dissertation lag auf der Analyse des Verhältnisses dieses Ordinarius zur Erfüllung der beiden Rollen (weltlich und geistlich), die sich aus dem Titel des Fürst-(Erz-)Bischofs ergaben. Auch durch die Arbeit mit den biographischen Daten Lichtenstein-Castelcornos war es möglich, Fragen nach dem Funktionieren von Machtakkumulation, Ritualen oder symbolischer Kommunikation im Leben eines hohen kirchlichen Würdenträgers zu beantworten.

Die größte Schwierigkeit bei der Erforschung des Themas war die mühsame Aufbewahrung der Quellen und ihre Verteilung auf verschiedene Archivinstitutionen nicht nur in den einzelnen Orten Castelcornos, sondern auch an anderen Orten in Tschechien und Österreich. Diese Einschränkung bestimmte auch die Themenbereiche der Kapitel der Dissertation (das weltliche und kirchliche Leben Jakob Ernsts, seine feierliche Nachfolge in den verschiedenen (Erz-)Bischöfämtern, die Krönung Maria Theresias zur Königin von Böhmen, die Vorbereitung des Todes des Erzbischofs und sein Gedenken). Die dritte "Lebensrolle" Jacob Ernsts als Oberer auf den eigenen Gütern ist aufgrund fehlender oder nur ausnahmsweise erhaltener Dokumente nicht realisierbar.

Im Gegensatz zur überwiegenden Zahl der Autoren, die sich mit der Figur des Lichtenstein-Castelcorno befasst haben, geht es in der vorliegenden Untersuchung nicht um eine Einordnung in den primär regionalen Kontext der Geschichte des lokalen (Erz-)Bistums, sondern um eine weitaus ganzheitlichere Betrachtung, die sich auf verschiedene Aspekte des Lebens eines geistlichen Adligen und die von ihm wahrgenommenen Funktionen konzentriert. Aus diesem Grund legt die Dissertation den Schwerpunkt auf die Arbeiten von Historikern, die sich mit den kaiserlichen geistlichen Fürstentümern, ihren Vorgesetzten und der zeitgenössischen Rezeption dieser Einrichtung in Mähren beschäftigt haben.

⁸⁰⁶ Za komentář k německému shrnutí textu disertace laskavě děkuji Mag. Dr. Norbertovi Allmerovi.

Die Verbindungen zwischen den frühneuzeitlichen Reichsfürstentümern/ (Erz-)Bistümern (am Beispiel Salzburgs) und dem Olmützer (Erz-)Bistum sind jedoch noch nicht ähnlich umfassend erforscht worden.

Der bayerische Historiker Wolfgang Wüst erforscht seit langem die Persönlichkeit des Trierer Kurfürsten und Augsburger Bischofs Clemens Wenzeslaus von Sachsen (1739–1812) und hat dabei gezeigt, dass diese geistliche Gestalt der Aufklärung sowohl die weltlichen als auch die geistlichen Aufgaben seines Amtes zu erfüllen suchte. Sein arbeitsreicher Tagesablauf begann um 5 Uhr morgens und endete eine Stunde vor Mitternacht. Wie die deutsche Historikerin Bettina Braun bereits mehrfach dargelegt hat, versuchten auch die Kölner Kurfürsten aus dem bayerischen Herrscherhaus der Wittelsbacher und die mehrfachen Bischöfe Joseph Clemens (1671–1723) und Clemens Augustus (1700–1761), in gewissem Maße nicht nur die weltliche Fürstenrolle, sondern auch das bischöfliche Hirtenamt durch Pontifikalakte zu erfüllen.

Im Gegensatz zu diesen Namen stammte Jakob Ernst von Lichtenstein-Castelcorno nicht aus dem kaiserlichen Kurfürstengeschlecht, sondern aus dem Grafengeschlecht, das dem Haus Habsburg zu Lehen unterstellt war. Dem entsprach sein beruflicher Aufstieg in der kirchlichen Hierarchie. Dank der Familienpolitik gelang es ihm, Domherr von Olmütz (1709) und Salzburg (1719) zu werden, wobei beide Kapitel deutlich von Domherren aus österreichischen Adelsfamilien dominiert wurden. Auf seinem ersten Bischofssitz, der steirischen Diözese Seckau (heute Graz-Seckau), wurde er von Metropolit Leopold Antoninus von Firmian (1679–1744), aufgrund seiner Gelehrsamkeit und seiner Doktorate in Theologie und Kirchenrecht zum Metropoliten von Salzburg berufen. Dadurch benötigte er im Gegensatz zu den meisten seiner Zeitgenossen keinen Dispens von Rom für das geforderte Studium und gleichzeitig half es ihm bei der Ausübung des Amtes des Generalvikars des Erzbistums Salzburg für die Steiermark und den Neustädter Distrikt, das untrennbar mit dem Bischofssitz Seckau verbunden war. Für den Salzburger Erzbischof war es wichtig, einen kirchlichen Juristen in dieser Position zu "haben", da die Habsburger im Geiste des frühen Josephinismus die Hoheit der Salzburger Metropoliten über die kirchliche

Organisation in der Steiermark schon einige Jahre vor Castelcornos Amtsantritt in Frage gestellt hatten.

Als residierender Bischof hatte er jedoch in einer kleinen Diözese viel weniger Autorität als in der Rolle des Generalvikars, auch wegen der Freistellungen des Kapitels. Andererseits war diese Position ein gutes "Sprungbrett" für seine zukünftige Karriere. Aus diesen Gründen hatte Jakob Ernst keinen großen Spielraum für die Verwirklichung weltlicher Rolle. Bei allen vier Salzburger "Eigenbistümern" war der Fürstentitel selbst von symbolischer Bedeutung, und der Erwerb einer solchen Pfründe war nur für Angehörige des Adels mit einem Grafentitel oder niedriger prestigeträchtig. Dies war auch bei der Familie Lichtenstein-Castelcorno der Fall.

In allen drei erzbischöflichen Ämtern versuchte Jakobus Ernst, das Ideal eines protridentinischen Bischofs zu erfüllen. In seiner pastoralen Tätigkeit behielt er sich die Verleihung aller Grade der Priesterweihe, die Weihe von Kirchen und Altären vor. Er unternahm auch Firmungsreisen in die Pfarreien seiner Diözese und änderte, wenn nötig, die Organisation der kirchlichen Verwaltung. In all seinen drei Ämtern weihte er insgesamt 2.599 Priester, weihte 70 Kirchen oder Kapellen und 330 Altäre. Darüber hinaus spendete er 357.372 Gläubigen das Sakrament der Firmung. Außerdem weihte er während seiner Reise in den Kurort Trentschin-Teplitz eine Kirche in Ungarn. Lichtenstein-Castelcorno war jedoch nicht allein in seinem pastoralen Einsatz. Sein Kollege aus dem Salzburger Metropolitankapitel und Bischof von Freising, Johann Franz Eckher von Kapfing und Lichteneck (1649–1727), der eine Generation älter war, war ähnlich aktiv. Der bayerische Kirchenhistoriker Benno Hubensteiner hat ihn als Vorbild für Castelcornos Amtskollegen ausgemacht: den Bischof von Passau, Kardinal Joseph Dominik von Lamberg (1680–1761), und den Bischof von Speyer und später von Konstanz, Damian Hugo von Schönborn (1676–1743). Nicht zu vergessen sind auch die beiden anderen Bischöfe der Salzburger Kirchenprovinz, der Reorganisator der kirchlichen Verwaltung in Tirol, Bischof Kaspar Ignaz von Künigl von Brixen (1672–1747) und Jakob Maximilian von Thun-Hohenstein von Gurk (1681–1741). Nicht zu vergessen ist auch der Förderer

der kirchlichen Verwaltung in der Hauptstadt der Habsburgermonarchie, Erzbischof Sigismund von Kollonitz in Wien (1677–1751).

Lichtenstein-Castelcornos seelsorgerische Bemühungen, beeinflusst von den reformistischen Ideen von Lodovico Muratoris (1672–1750), brachten ihm den Segen des Wiener Nuntius bei seinen Bemühungen um die Erteilung der Wählbarkeitsbulle für seine Kandidatur für den vakanten Bischofssitz von Olmütz (1738), auf den er schließlich von den dortigen Domherren gewählt wurde. In seinem Amt als Bischof von Olmütz wurde er zum wichtigsten Mitglied der mährischen Ständegemeinschaft und damit zu einem der bedeutendsten Grundbesitzer in der Markgrafschaft mit eigenen Ländereien. Er bemühte sich, das Bistum auf der Grundlage der kurfürstlichen Übergabe im Einvernehmen mit dem Domkapitel zu verwalten. Vor allem versuchte er, die Verwaltung der bischöflichen Güter transparenter und effizienter zu gestalten. Seine Bemühungen wurden jedoch durch die österreichischen Erbfolgekriege, die auch an Mähren nicht spurlos vorübergingen, unterbrochen. 1742 war er sogar gezwungen, König Friedrich II. von Preußen in seiner Olmützer Residenz zu empfangen, doch im Gegensatz zum Prager Erzbischof Johann Moritz von Manderscheid-Blankenheim (1676–1763) blieb er Maria Theresia gegenüber loyal. Im Gegenzug bat ihn die Monarchin, ihre böhmische Königin am 12. Mai 1743 im Prager Veitsdom zu krönen. Damit war er der einzige Bischof von Olmütz, der zur Zeit der Besetzung des Veitsdoms einen böhmischen König krönte.

Mit dem Tod von Erzbischof Leopold Antoninus von Firmian in Salzburg im folgenden Jahr wurde das dortige Erzbistum vakant, und Maria Theresia brauchte dort einen "treuen Mann", da die Kirchenverwaltung in Kärnten und der Steiermark noch immer Salzburg unterstand und das Tiroler Bistum Brixen dessen Suffragan war. Auf dieser Grundlage übte der österreichische Monarch maximalen Druck auf die Kanoniker des Metropolitankapitels aus, um Jakob Ernst zum Erzbischof wählen zu lassen. Damit erlangte Lichtenstein-Castelcorno die höchste Position, die er als österreichischer geistlicher Adelige erreichen konnte. Er wurde nicht nur Herrscher über das geistliche Reichsfürstentum, sondern leitete von dieser Position aus auch den fürstlichen Reichstagsrat mit. Während seines kurzen Episkopats setzte er sich dafür ein, Salzburg schuldenfreier zu machen und mit frühaufklärerischen Reformen

die Wirtschaft und Verwaltung zu straffen. Dabei gingen die bereits erwähnten Bischöfe von Passau und Speyer sowie der Bischof von Bamberg und Würzburg, Karl Friedrich von Schönborn (1674–1746), ähnlich vor. Hätte Castelvornos Episkopat länger gedauert, wäre er in der Salzburger Geschichtsschreibung alles andere als eine "verpasste Chance" gewesen.

Jakob Ernst von Lichtenstein-Castelvorno versuchte, vielleicht trotz der Betonung der inneren Frömmigkeit im reformierten Katholizismus, seine beiden Rollen als geistlicher Aristokrat, Fürst-Erzbischof/Bischof mit aller Sorgfalt zu erfüllen, bis es ihm wahrscheinlich zum Verhängnis wurde. Die Todesursache war höchstwahrscheinlich ein Kehlkopfkrebs, dessen Endstadium durch die Erschöpfung des Körpers des Erzbischofs infolge des vorösterlichen Fastens ausgelöst wurde. In ähnlicher Weise warf der Historiker Franz Xaver Remling dem Beichtvater Damian Hugo von Schönborn vor, den überlasteten und kränklichen Ordinarius mit strengem Fasten überfordert zu haben.

Jakob Ernst war sicherlich kein rigoroser Jansenist. Seine Identität als geistlicher Aristokrat ergab sich aus den vom Konzil von Trient aufgestellten Normen, den daraus resultierenden Idealen des bischöflichen Dienstes und Muratoris oft erwähnter Betonung einer verfeinerten Frömmigkeit. Wie viele seiner Zeitgenossen war Lichtenstein-Castelvorno ein Förderer des Theaters und der Musik, aber vor allem hatte er einen pastoralen Eifer und eine Sorge für seine Gläubigen, denen er ein "guter Hirte" sein wollte.

11 Textové přílohy

11.1 Přehled kostelů a oltářů konsekrovaných Jakubem Arnoštem z Lichtensteinu-Castelcornu

11.1.1 Sekavský episkopát (1728–1738)⁸⁰⁷

1728		
8. června	Bruck an der Mur, kapucínský klášterní kostel	Dva oltáře (sv. Anny a sv. Antonína Paduánského)
9. června	Bruck an der Mur – Kalvarienberg	Kaple se třemi oltáři (sv. Kříže, Čtrnácti svatých pomocníků a sv. Františka Xaverského)
25. září	Štýrský Hradec, františkánský klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie	Čtyři oltáře (Panny Marie Bolestné, sv. Františka z Assisi, sv. Kříže a sv. Barbory)
1729		
29. května	Kainach, kostel sv. Jiří	Kostel se čtyřmi oltáři (sv. Jiří, sv. Josefa, Nanebevzetí Panny Marie a sv. Kateřiny)
1. června	Maria Lankowitz, františkánský klášterní kostel Navštívení Panny Marie	Oltář sv. Barbory
9. června	Leibnitz, kapucínský klášterní kostel sv. Ondřeje	Dva oltáře neznámého patrocinia
4. července	Telč (Morava), kostel sv. Jan Nepomuckého	Kostel se třemi oltáři (sv. Jana Nepomuckého, Nejsvětější Trojice a sv. Františka z Assisi)
6. července	Dačice (Morava), františkánský klášterní kostel sv. Antonína Paduánského	Klášterní kostel (možná i hlavní oltář, ale nepotvrzeno)
10. srpna	Hertwigswalde/Doboszowice (Slezsko), kostel sv. Mikuláše	Čtyři oltáře (bez údajů o zasvěcení)

⁸⁰⁷ VESELSKY, O. (ed.): *Die Konsekrationsberichte*, s. 105–116.

1730		
8. února	Knittelfeld, kapucínský klášterní kostel Zvěstování Panně Marii	Oltář Panny Marie
1731		
23. srpna	Štýrský Hradec-Gries	Hřbitov
24. srpna	Štýrský Hradec-Gries, městský starobinec	Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie se čtyřmi oltáři (Neposkvrněného početí Panny Marie, sv. Ignáce z Loyoly, sv. Františka Xaverského a sv. Kříže)
1732		
18. května	Štýrský Hradec-St. Veit	Kostel se čtyřmi oltáři (kromě hlavního oltáře sv. Víta jména ostatních patrocinií neuvedena)
1733		
26. května	Göß, benediktinský klášterní kostel sv. Ondřeje	Oltář sv. Floriana
20. září	Leoben, dominikánský klášterní kostel	Tři oltáře (Panny Marie Loretské, sv. Petra a sv. Jana Nepomuckého)
1734		
3. února	Pöls, kostel Nanebevzetí Panny Marie	Tři oltáře (sv. Jana Nepomuckého, sv. Jana Evangelisty a sv. Anny)
24. srpna	Arnfels, kostel Narození Panny Marie	Kostel se sedmi oltáři (Narození Panny Marie, sv. Josefa, sv. Jana Nepomuckého, Antonína Paduánského, Františka Xaverského, Máří

		Magdalény a sv. Kříže)
1736		
12. února	Gaal, kostel sv. Petra	Kostel se třemi oltáři (sv. Petra, sv. Jana Křtitele a sv. Barbory)
15. července	Maribor, kostel sv. Jana Křtitele	Oltář sv. Jana Nepomuckého
16. července	Maribor, špitální kostel sv. Ducha	Kostel se dvěma oltáři (Ducha Svatého a Panny Marie)
17. července	Maribor, kapucínský klášterní kostel sv. Josefa	Čtyři oltáře (sv. Oldřicha, sv. Valentýna, sv. Rozálie a Panny Marie)
18. července	Ptuj, zámecká kaple sv. Rodiny	Oltář sv. Rodiny
19. července	Ptuj, kostel sv. Jiří	Čtyři oltáře (sv. Kříže, sv. Dismase, sv. Františka Xaverského a sv. Ondřeje)
20. července	Ptuj, kapucínský klášterní kostel	Oltář sv. Antonína Paduánského
22. července	Ormož, kostel sv. Jakuba Většího	Tři oltáře (sv. Jakuba Většího, Panny Marie a Božího Těla)
25. července	Radkersburg, kostel sv. Jana Křtitele	Dva oltáře (sv. Šebestiána a Anny)
26. července	Radkersburg, kapucínský klášterní kostel	Oltář sv. Anny
8. září	Štýrský Hradec, klášter milosrdných bratří	Požehnání základního kamene loretánské kaple při klášteře milosrdných bratří
22. září	Halbenrain, zámecká kaple Panny Marie Loretánské	Požehnání základního kamene loretánské kaple
23. září	Halbenrain, zámecká kaple Panny Marie Loretánské	Konsekrace zámecké kaple a oltáře
25. září	Straden, kostel Nanebevzetí Panny Marie	Oltář sv. Donáta

26. září	Mureck, kapucínský klášterní kostel	Oltář sv. Anny
1737		
2. července	Frauenberg bei Leibnitz, kostel Nanebevzetí Panny Marie	Dva oltáře (sv. Anny a sv. Isidora)
23. července	Pischelsdorf, kostel sv. Petra a Pavla	Kostel se třemi oltáři (sv. Petra a Pavla, Božího Těla a Panny Marie)
1738		
13. července	Štýrský Hradec, městský špitál	Dva oltáře neznámého zasvěcení
8. srpna	St. Andrä im Sausal, kostel sv. Ondřeje	Slavnostní požehnání základního kamene kostela
9. srpna	St. Andrä im Sausal, kostel sv. Ondřeje	Kostel s pěti oltáři (sv. Ondřeje, Panny Marie, sv. Severina, sv. Erharda a sv. archanděla Michaela)
10. srpna	Birkfeld, kostel sv. Petra a Pavla	Kostel se sedmi oltáři (sv. Petra a Pavla, sv. Valentýna, sv. Jana Nepomuckého, Andělů strážných, Panny Marie, sv. Šebestiána a sv. Floriána)
11. srpna	St. Georgen bei Birkfeld, kostel sv. Jiří	Kostel se dvěma oltáři (sv. Jiří a sv. Antonína Paduánského)
14. srpna	Anger, kostel sv. Čtrnácti pomocníků	Kostel se třemi oltáři (sv. Čtrnácti pomocníků, Josefa a Panny Marie)
18. srpna	Passail, kostel sv. Víta	Šest oltářů (sv. Kříže, Panny Marie, Čtrnácti svatých pomocníků,

		sv. Donáta, sv. Barbory a sv. Ondřeje)
19. srpna	Fladnitz an der Teichalpe, kostel sv. Mikuláše	Dva oltáře (Panny Marie a sv. Barbory)
20. srpna	Arzberg, kostel sv. Jakuba Většího	Dva oltáře (Panny Marie a sv. Jakuba Menšího)
21. září	Maria Schutz am Semmering, poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie	Kostel s pěti oltáři (Panny Marie, sv. Jana Nepomuckého, Josefa, sv. Kříže a Nejsvětějšího škapulíře)
6. října	Steyersberg Haßbach, hradní kaple sv. Kříže	Hradní kaple s oltářem sv. Kříže
6. listopadu	Štýrský Hradec, jezuitský kostel sv. Jiljí	Dva oltáře (sv. Františka Xaverského a sv. Šebestiána a Rocha)

11.1.2 Olomoucký episkopát (1738–1745)⁸⁰⁸

1739		
11. 3.	Mikulov, piaristický kostel sv. Jana Křtitele	Oltář sv. Jana Nepomuckého
7.6.	Rajhrad, benediktinský klášterní kostel sv. Petra a Pavla	Kostel s devíti oltáři (sv. Petra a Pavla, sv. Gertrudy, sv. Scholastiky, sv. Barbory, Všech svatých mnichů řádu sv. Benedikta, sv. Ondřeje Apoštola, sv. Benedikta, sv. Jana Nepomuckého a sv. Rodiny)
10. 6.	Lechovice, kostel Navštívení Panny Marie	Čtyři oltáře (sv. Jana Nepomuckého, sv. Vincenta, sv. Floriána a Donáta, sv. Šebestiána a Rocha)

⁸⁰⁸ ZAO-O, ACO, kn. č. 6, Matrika biskupských úkonů biskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Castelcornu, 1739–1745, pag. 313-317.

14. 6.	Jaroměřice nad Rokytnou, kostel sv. Markéty Antiochijské	Kostel se šesti oltáři (sv. Markéty, sv. Vincenta, Reparáta, Nejsvětější Trojice, Immaculaty s apoštoly, Maria a sv. Jana Nepomuckého)
15. 6.	Jaroměřice nad Rokytnou, servitský klášterní kostel sv. Kateřiny	Oltář sv. Jana Nepomuckého
18. 6.	Vratěním, augustiniánský klášterní kostel sv. Mikuláše Toletinského	Kostel se šesti oltáři (sv. Mikuláše Toletinského, Nejsvětější Trojice, Panny Marie Matky Útěchy, Panny Marie Loretánské a sv. Jana Nepomuckého)
19. 6.	Dačice, františkánský klášterní kostel sv. Antonína Paduánského	Čtyři oltáře (sv. archanděla Michaela, sv. Petra z Alkantary, sv. Barbory a sv. Kříže)
23. 6.	Znojmo, dominikánský klášterní kostel Nalezení sv. Kříže	Dva oltáře (sv. Liboria a Panny Marie)
12. 7.	Zvonovice, kostel sv. Bartoloměje	Kostel s pěti oltáři (sv. Bartoloměje, sv. Anny, sv. Antonína z Padovy, sv. Kateřiny a sv. Barbory)
17. 10.	Mikulov, kostel kolegiální kapituly sv. Václava	Oltář sv. Barbory
18. 10.	Mikulov, kapucínský klášterní kostel sv. Františka z Assisi	Tři oltáře (Neposkrvněného početí Panny Marie, sv. Kříže a Jana Nepomuckého)
19. 10.	Mikulov, poutní areál na Svatém Kopečku	Oltář sv. Kříž
20. 10.	Koprovce, kostel Neposkrvněného početí Panny Marie	Kostel se dvěma oltáři (Neposkrvněného početí Panny Marie a sv. Jana Nepomuckého)
23. 10.	Strážnice, kostel sv. Martina	Oltář sv. Anny
25. 10.	Veselí nad Moravou, servitský klášterní kostel sv. Andělů Strážných	Kostel se dvěma oltáři (Panny Marie Bolesné a sv. Barbory)
1740		
15. 5.	Pohořelice, kostel sv. Jana Nepomuckého	Kostel a tři oltáře (sv. Jana Nepomuckého, Nejsvětější Trojice a Všech svatých)

22. 5	Uherské Hradiště, kostel sv. Jiří	Kostel se sedmi oltáři (sv. Jiří, sv. Jana Nepomuckého, Nejsvětější Trojice, sv. Anny, Panny Marie, Barbory a sv. Kříže)
17. 7.	Kvasice, kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Nepomuckého	Kostel se třemi oltáři (Nanebevzetí Panny Marie a Jana Nepomuckého, Kristova příbuzenstva a sv. Františka z Assisi)
7. 8.	Spytihněv, kostel Nanebevzetí Panny Marie	Kostel se třemi oltáři (Nanebevzetí Panny Marie, Nejsvětějšího Salvátora a Panna Marie Karmelské)
21. 8.	Rataje, kostel sv. Petra a Pavla	Kostel a pět oltářů (sv. Petra a Pavla, sv. Josefa, Nanebevzetí Panny Marie, sv. Rozárie, sv. Jáchyma a Anny)
28. 8.	Jihlava, jezuitský kostel sv. Ignáce	Kostel a tři oltáře (sv. Ignáce, sv. Františka Xaverského a Panny Marie)
1. 9.	Velká Bíteš, kostel sv. Jana Křtitele	Kostel se třemi oltáři (sv. Jana Křtitele, Panny Marie Karmelské a sv. Kříže)
10. 8.	Vranov, paulánský klášterní kostel Narození Panny Marie	Oltář sv. Kříže
18. 9.	Kroměříž, kostel sv. archanděla Michaela	Kostel se třemi oltáři (sv. archanděla Michaela, sv. Marie Magdalény a sv. Barbory)
1741		
17. 3.	Olomouc, katedrála sv. Václava	Oltář sv. Josefa
12. 5.	Veselí nad Moravou, servitský klášterní kostel sv. Andělů Strážných	Pět oltářů (sv. Andělů strážných, sv. Jana Nepomuckého, sv. Juliana, sv. Filipa Beniziho a sv. Peregrina)
22. 7.	Litovel, kostel sv. Marka	Kostel s pěti oltáři (sv. Marka, Panny Marie, sv. Antonína Paduánského, sv. Jana Křtitele a sv. Barbory)

9. 7.	Napajedla, kostel sv. Bartoloměje	Kostel se třemi oltáři (sv. Bartoloměje, Panny Marie a sv. Floriána)
23. 7.	Úsov, kostel sv. Jiljí	Kostel se třemi oltáři (sv. Jiljí, Panny Marie a sv. Josefa)
25. 7.	Dubicko, kostel Povýšení svatého Kříže	Kostel se třemi oltáři (sv. Kříže, Nejsvětější Trojice, Panny Marie)
26. 7.	Mírov, hradní kostel sv. Markéty	Kostel se třemi oltáři (sv. Markéty, sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého)
30. 7.	Moravská Třebová, kostel Nanebevzetí Panny Marie	Kostel se čtyřmi oltáři (Nanebevzetí Panny Marie, sv. Jana Nepomuckého, sv. Kříže a Panny Marie Karmelské)
20. 8.	Těšnovice, kostel sv. Petra a Pavla	Kostel se čtyřmi oltáři (sv. Petra a Pavla, sv. Kříže, sv. Cyrila a Metoděje, Panny Marie)
8. 9.	Veselí nad Moravou, kostel sv. Bartoloměje	Kostel se třemi oltáři (sv. Bartoloměje, Panny Marie a sv. Antonína Paduánského)
10. 9.	Strážnice, kostel sv. Martina	Kostel se třemi oltáři (sv. Martina, Panny Marie a sv. Barbory)
11. 9.	Vnorovy, kostel sv. Alžběty Durynské	Kostel s oltářem sv. Alžběty
6. 10.	Těšetice, kostel sv. Petra a Pavla	Kostel s oltářem sv. Petra a Pavla
8. 10.	Křelov, kostel sv. Jiljí	Kostel se třemi oltáři (sv. Jiljí, sv. archanděla Michaela a sv. Donáta)
11. 10.	Olomouc, kostel Panny Marie na Předhradí	Hlavní oltář Nanebevzetí Panny Marie
12. 10.	Olšany u Prostějova, kostel sv. Jana Křtitele	Kostel s oltářem sv. Jana Křtitele
22. 10.	Kojetín, kostel Nanebevzetí Panny Marie	Kostel se třemi oltáři (Nanebevzetí Panny Marie, sv. Antonína Paduánského a sv. Josefa)
1742		
25. 7.	Rajnochovice (Podhradní Lhota), kostel sv. Anny	Kostel se třemi oltáři (sv. Anny, sv. Wolfganga a sv. Václava)

29. 7.	Zašová, trinitářský klášterní kostel Navštívení Panny Marie	Kostel se třemi oltáři (Nejsvětější Trojice, Příbuzenstva Kristova a sv. Otílie)
31. 7.	Nový Jičín, kostel Nanebevzetí Panny Marie	Kostel s pěti oltáři (Nanebevzetí Panny Marie, sv. Anny, sv. Jana Nepomuckého, Nejsvětější Trojice, sv. Františka Xaverského)
1. 8.	Nový Jičín, kostel Panny Marie Bolestné	Kostel se třemi oltáři (dva oltáře Panny Marie Bolestné a sv. Jana Nepomuckého)
2. 8.	Nový Jičín, špitální kostel sv. Ondřeje	Kostel s oltářem sv. Ondřeje
4. 8.	Kozlovice, kostel sv. archanděla Michaela	Kostel se třemi oltáři (sv. archanděla Michaela, Nejsvětější Trojice a Panny Marie)
5. 8.	Rychaltice, kostel sv. Mikuláše	Kostel se třemi oltáři (sv. Mikuláše, Panny Marie a sv. Václava)
6. 8.	Hukvaldy, hradní kostel sv. Ondřeje	Kostel se dvěma oltáři (sv. Ondřeje a Barbory)
8. 8.	Lipník nad Bečvou, piaristický kostel sv. Františka z Assisi	Dva oltáře (Panny Marie Bolestné a sv. Kříže)
28. 8.	Uherský Brod, dominikánský klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie	Kostel se třemi oltáři (Nanebevzetí Panny Marie, sv. Kříže a Panny Marie Růžencové)
1743		
30. 5.	Branná (Kolštejn), poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie	Kostel se třemi oltáři (Nanebevzetí Panny Marie, Nejsvětější Trojice a Příbuzenstva Kristova)
31. 5.	Branná (Kolštejn), kostel sv. archanděla Michaela	Kostel se čtyřmi oltáři (sv. archanděla Michaela, Čtrnácti svatých pomocníků, sv. Antonína Paduánského a sv. Jana Nepomuckého)
17. 7.	Bánov, kostel sv. Martina	Kostel se třemi oltáři (sv. Martina, Panny Marie Bolestné a sv. Barbory)

18. 7.	Králov u Bánova, kostel sv. Damase a Jana Nepomuckého	Kostel s oltářem sv. Damase a sv. Jana Nepomuckého
4. 10	Olomouc, kaple sv. Vavřince	Tři oltáře (sv. Vavřince, Jana Nepomuckého a sv. Anny Samotřetí se sv. Barborou)
1744		
9. 8.	Bzenec, kostel sv. Jana Křtitele	Kostel se třemi oltáři (sv. Jana Křtitele, Panny Marie Karmelské a sv. Jana Křtitele)
10. 8.	Milotice, kostel Všech svatých	Kostel se čtyřmi oltáři (Všech svatých, Panny Marie Bolestné, sv. Kříže a Nejsvětější Trojice)
28. 6.	Bojkovice, kostel sv. Vavřince	Kostel se třemi oltáři (Nanebevzetí Panny Marie, sv. Josefa a sv. Vavřince)
29. 9.	Brno, kostel sv. Mořice	Kostel se třemi oltáři (sv. Mořice, Oldřicha a Ludmily)
1745		
23. 2.	Znojmo, františkánský klášterní kostel sv. Alžběty Durynské	Čtyři oltáře (sv. Josefa, sv. Kříže, Panny Marie a sv. Antonína Paduánského)

11.2 Volební kapitulace Jakuba Arnošta z Liechtensteinu (1738)⁸⁰⁹

Text volební kapitulace sepsané před volbou nástupce kardinála Schrattenbacha (9. 10. 1738) a signovaný nově zvoleným olomouckým biskupem Jakubem Arnoštem z Lichtensteinu-Castelcornu (11. 10. 1738) se nalézá v ZAO-O, MCO, inv. č. 1686, sign. BVc2/1 (nefoliováno). Kromě něj se dochoval v dobovém opise v ZAO-O, AO, inv. č. 1867, sign. AIVd53/3.

[fol. 1r] B. V. c. 2/1

Datum Olmütz, am 9. Oktober, anno 1738

Wahlkapitulationen, entworfen vom Olmützer Domkapitel vor der, nach dem Tode des Kardinals Schrattenbach, vorgenommenen Wahl eines Olmützer Bischofs, welche auf den Sekauer Bischof, Jacob Ernst, Grafen von Lichtenstein, fiel.

[fol. 2r] Capitulatio electi Episcopi Olom[ucensis] Jacobi Ernesti Com[iti] de Lichtenstein 9 Oct[obris] anno 1738

In Nomine Domini Amen.

Anno a Nativitate Dominica Millesimo Septingentesimo Trigesimo octavo Indictione, prima, Pontificatus Sanctissimi Domini Nostri Clementis Duodecimi Anno Nono die vero Nona octobris per hoc publicum Instrumentum notum sit, et pateat omnibus, et singulis quorum interest; Quod cum per obitum Eminentissimi et Celsissimi Principis ac Domini Domini Wolffgangi Han[n]ibalis Divina Miseratione /: Tituli :/ Sancti Marcelli Presbyteri Cardinalis de Schrattenbach Protectoris Germaniae, Episcopi Olomucensis, Ducis, Sacri Romani Imperii Principis, Regiae Capellae Bohemiae Comitibus, et Sacra Caesareae Regiaeque Majestatis Actualis Intimi Consilarii Episcopatum hunc Olomucensem, ab Eadem Eminentissima Celsitudine per Annos Complures, Canonicae tentum, die 22da elapsi Mensis Julii anni currentis, viduatum, et vacantem fieri contigerit, et ut eidem rursus de novo et idoneo Antistite provideatur Reverendissimum ac Fidele Capitulum diem Nonam proxime venturi Mensis octobris pro Electione Ejusmodi determinaverit, et praefixerit; Priusquam

⁸⁰⁹ Mgr. Janě Engelbrechtové, Ph.D. a prof. Dr. Wilkenovi Engelbrechtovi děkuji za pomoc s transliterací textu a pomoc s překladem.

ad praedictam Episcopalem Electionem actualiter p[r]ocederetur, secundum hujus Ca-

[fol. 2v] thedralis antiquissimam, continuam, et laudabilem consuetudinem, et observantiam quaedam concordata ad normam felicissimae memoriae, quondam Ejusdem Praesulum, unanimi consensu ordinavit, fecit, et constituit, quis Electus, aut Postulatus Episcopus postquam actualiter in Regimen Episcopale Successerit, servare tenebitur, quorum tenor est ut sequitur:⁸¹⁰

Primo. Quoniam Ecclesiae tam in Spiritualibus, quam temporalibus multa damna, atque incommoda ex absentia Episcopi plurumque oriri Solent, tenebitur Episcopus vigore Iuramenti, et Summorum Pontificum Decretorum, in Loco Residentiae Suae actualiter residere, Si tamen Eundem ob urgentes causas extra Dioecesim hanc ultra tempus trimestrale a Sacris Canonibus praescriptum, abesse oporteret, ne exinde Episcopatu sive in spiritualibus, sive in temporalibus periculum, et detrimentum aliquod emergat, communicato cum Capitulo Consilio unum, vel duos ex Gremio Capitulari, Zelo, experientia, et rerum capacitate praecellentes Loco sui administratores constituet; Quod si vero Episcopatum per Mortem, aut per resignationem, sive quemcunque alium modum vacare contingerit ita libertati Capitulari consulet, ut Electionis Libertas illaesa permaneat, ac proinde nullum Coadjutorem Episcopatus sine volente, et expresso consensu Capitulari petendi aut assumendi facultatem habebit: Caeterum quia officium

[fol. 3r] Episcopi abunde Satis Concili Tridentini Decretis expressum est, propterea Capitulum hac de re aliquid ultra statuere supervacaneum duxit; Hortatur nihilominus futurum Episcopum, ut in exequendis tam sacris Canonibus, quam dicti Concilii Decretis Sui Iuramenti, et obligationis memor existat, et iisdem Se omnimode conformet.

Secundo: Alumnos Ecclesiasticos ab Episcopis fundatos in convictu Olomucensi, sicuti Praedecessores, ita, et novus Episcopus propriis expensis alet, qui una cum Greiffenthalianis, et Gobarianis Ecclesiae Cathedrali quoties opus fuerit, diligenter

⁸¹⁰ O episkopátu olomouckého biskupa Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu (1660–1738) více: ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 105–129.

inserviant; Pariter et apud sedem Apostolicam procurare conabitur, ut, cum Episcopali muneri incumbat, caeterorum quoque Convictus Olomucensis Alumnorum curam habere, et Eis de accommodatione, et Beneficiis providere, ut et li sive in Pontificia, sive in Caesarea, aut quacunq̄ue alia Fundatione existant, etiam Ecclesiae huiathedrali diebus Festivis , et Dominicis pro exigentia ad Sacras Functiones ministrare, et inservire teneantur.⁸¹¹

Tertio: Si quid circa ornamenta, suppellectilem, et Vestes Sacras pro Cathedrali hac Ecclesia desiderabitur, his omnibus adeo necessariis rebus, quam primum, et incunctanter, laudatissimo exemplo suorum Antecessorum, occurrere, denique Sarta tecta tam Ecclesia, quam reliquorum in Episcopatu existentium aedificiorum conservare tenebitur.

[fol. 3v] Quarto: Privilegiorum omnium, tam Episcopatum, quam Fidele Capitulum concernentium, non solum confirmationem, sicut a Sede Apostolica, Si necessitas postulet, ita et a Sacra Caesarea, aut Regia Majestate, cum praescitu, et consensu Capituli, prout ante consueverat, sumptibus suis impetrabit; Verum etiam adversus quosvis Impugnatores defendet, et tuebitur; nec unquam se a Capitulo seiunget, aut quocunq̄ue colore neutralem exhibebit, ac denique cum eodem semper conjunctus in defendendis Ejusdem libertatibus, et praerogativis unum corpus indivisibile constituet; Ordinabit etiam Episcopus, ut acta et scripta Episcopalia tanquam Summus Thesaurus Episcopatus ad Archivum pertinentia, qua Cremsirii in Summo disordine reposita habentur, quam primum ad regimen venerit, revideantur, et registrentur, ac ad debitum ordinem sub indice seu repertorio redigantur, et ad dictam Archivum reponantur, quod si spatium sufficiens non foret, de alio loco securo, a periculo incendii bene munito providere faciet.

Quinto: Anticipationes Censuum, et alias exorbitantes exactiones in Bonis Episcopalibus a subditis nullo modo faciat, nullasque exemptiones et Pri-

[fol. 4r] vilegia subditis Episcopatus, et Vasallis Feodatiis sine consensu Capituli concedat, si quae vero a Priori concessa, absque consensu Capituli, in quarunq̄ue

⁸¹¹ Generální vikář Martin Václav z Greiffenthalu (†1617) ve své závěti odkázal 6000 zl. na vzdělávání jezuitských kleriků. Olomoucký světící biskup Jan Gobbar (1613–1665) založil nadaci pro podporu dvou alumnů z území dnešní Belgie; ZEMEK, M.: *Posloupnost I.*, s. 103, 116.

demum forma emanaverint, tanquam ipso jure nulla, et omnimodo irrita revocentur, et quae a Praedecessoribus Episcopis de scitu, et consensu Capituli confirmata, nullo modo alterentur, aut mutilentur, sine Impetrantium gravi delicto, vel causa. Et siquidem sua Reverendissima, quondam Archi: Episcopalis Serenitas Carolus e Ducibus Lotharingiae, penes Translationem ad Archiepiscopatum Trevirensis, huic Fideli Capitulo et Episcopatu pro Argenteria fidei Commissaria, a laudatissima memoria suo Antecessore, Reverendissimo, et Celsissimo Principe, et Episcopo Carolo, ex Comitibus de Lichtenstein, in perpetuum usum futurorum Episcoporum Olomucensium donata, ab alte dicta autem sua serenitate, qua quondam Episcopo Olomucensi cum consensu Capitulari pro parte distracta non minus, et pro acceptis pecuniis, alienis ad Tabulas Feodales, ad judicialem sequestrum depositis. Item Pupillaribus Cautionariis, et aliis quibuscunque, tunc tempore Translationis debitor extiterit, hujusque immediatus successor pie defunctus Wolfgangus Hanibal Cardinalis de Schrattenbac[h] in Episcopatu Olomucensi vi §. V[quin]ti erectae Capitulationis, se obligaverit; Eapropter se curaturum, aut sua alte memorata Reverendissima Archi: E[pi]scopalis Electoralis Serenitas Trevirensis, haec omnia, et quacunq[ue] insuper ex Episcopalibus pretiosis,⁸¹²

[fol. 4v] et aliis Nobilibus ad Episcopatum, et Ecclesiam Cathedralam pertinentibus defuerint, facta praevis desuper consignatione, et computatione, conformiter inventario, et instrumento donationis, cum memoria alte memorati Reverendissimi Donatis Episcopi Caroli de Lichtenstein, persolveret, et restitueret, futurus Neo: Episcopus omnimode procurabit, ut quidquid, aut quaecunque ex his rebus enarratis ad Episcopatum pertinentibus, defuerint et juxta citatum § quintum capitulationis adimpleta non fuerint, a Sua Eminentissima celsitudine Wolffgangi Hanibale Cardinale de Schrattenbach sine mora, et tergiversatione ex haereditate illius perficiantur et procurentur, sicque mens Celsissimi quondam Donatis ad literam adimpleatur.

⁸¹² O olomouckých biskupech Karlu II. z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695) a Karlu III. Josefovi Lotrinském (1680–1715) více: JAKUBEC, O. – PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, R.: *Biskup Karel z Lichtensteinu–Castelcornu v kontextu*, s. 15–34; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve I.*, s. 91–104, 107.

Sexto: Capituli iurisdictionem secundum tenorem statutorum hujus Cathedralis non inpediat, verum potius illius Immunitates, et laudabiles consuetudines tueatur et conservet.

Septimo: in Homagialium conventibus Generalibus, ac Iudiciis solitis duos de veteri more Canonicos praesentes habeat, cum quibus consilia communicet, consideretque, quod deputati Ecclesiae membra, confratres, consequenterque condomini sint; Ea propter nunquam patiat, et admittat, ut vel in: vel extra Iudicium tam Assessorum, quam reliquorum vasallorum substitutos agant; Cum id in praejudicium, et dedecus inseparabilium membrorum, quorum caput est, vergere videatur. In absentia vero Sui, Tertium e Gremio Capituli, Personam Suam repraesentantem, locumque, capientem, constituat: Nullum vero Iudicem Feudalis Iuris assumat, qui non sit Feudatarius, et Catholicus, in cuius assumptione hortatur vehementer Fidele Capitulum, ut de bono Ejusdem Consilio fiat, cum plerumque Personarum plenior teneat cognitionem.

[fol. 5r] Octavo: In Administratione Feudalium illud ius sive novum sive antiquum adhibebit, quod magis pro conservatione suae Libertatis, et hujus Regalis, conducere videbitur; Et quia experientia compertum est, quod ante hac quidam Vasalli Feudatarii ad praestationem debitam Homagii Feudalis personaliter non comparuerunt, sed ad ea, quae alias de iure, et natura Feudali in Persona, praestanda veniunt, duntaxat Deputatos submiserint; Insistat omnimode futurus Episcopus, quantum possibile, et qualitas Personarum admittet, ut hoc in passu ab omnibus Vasallis praesentibus personale praestetur Debitum Vasallitium; ut etiam omnis occasio Dissensionis inter Episcopum, et Capitulum praepediatur, Episcopus nulli Feudatario facultatem et consensum concedet, Feuda debitis ex quacunque demum causa onerandi, nisi praevis Capituli sensum et mentem, an precibus sit deferendum, prout ab Antecessoribus Episcopis observatum fuit, audiverit, cum Capitulum saepius uberiores cognitionem circumstantiarum, et rei, de quibus Episcopo non constat, habeat.

Nono: In praestandis Iuramentis Vasallorum, Iudicis, et Scribae Feudalis, sive fuerint in Conventu Generali, post Possessionem acceptam, sive postea privatim duo

ex Capitulo Iuramento ejusmodi omnino intersint.

Decimo: Cum his extremis, et periculosis temporibus nullum sit ad subitaneos, et repentinos casus Capituli paratae

[fol. 5v] pecuniae subsidium caveat futurus Episcopatus, ne cui, quam ex suis Ecclesiae Feudatariis posthac, sine consilio, et expresso consensu Capituli, in scriptis, facultatem testandi sponte, vel ultro concedat, qui consensus in literis concessionis exprimi debet, neque capitulum pro simultaneo consensu sollicitet, et si devolutionem aliquam Bonorum Feudalium, ut fit interdum, evenire contigerit, et ejusmodi caducum Bonum venditum fuerit, teneatur futurus Episcopus, pro necessitatibus communibus Capitulo Tertiam partem illius pretii statim in Archivum Capituli deponere, idque ex prima pecunia a Feudatario accepta, et accipienda. Quod si vero alicui gratis Feudum donaverit, tunc existimatione Feudi facta, tertia pars justii valoris nihilominus, de quo nullo modo disponere poterit Episcopus, tanquam de re, supradicto nomine ad Capitulum pertinente, in Archivum Eiusdem inferet; Conabitur etiam, quoad fieri poterit, ut Feuda, atque bona Ecclesiae alienata, vel quasi alienanda recuperentur, neque ulla Feuda Communitatibus, aut Monasteriis conferat, neque de communitate, in communitatem transferat, sine Eiusdem Capituli consensu.

Undecimo: Praefecti Possessionum Episcopatus non solum Iuramento, sed etiam literis, et sigillo fidem suam

[fol. 6r] Capitulo obligent, idque toties quoties mutabuntur, quod ij decedente, vel /: quod Deus avertat :/ in captivitate existente Episcopo, nemini nisi soli Capitulo arces, oppida, et quasvis alias Episcopatus Possessiones tradent, vel resignabunt; Quod si Episcopum in extremis esse, vel subito mori accideret, Praefecti Possessionum, et maxime Cremsiriensis arcem claudi, et cubacula obsignari omnino curet, ne quid ex rebus Episcopi pereat, idque statim Capitulo significet. Ad Praefecturas autem arcium, et alias functiones, quoque nomine illae etiam vocentur, nulla debet admitti Persona, per quam possit aliquod generari praejudicium.

Duodecimo: Ne imposterum sine consensu Capituli quisquis fuerit Episcopus, arcem aliquam, Dominium et Possessionem praeterea, quae non nisi ex locato fructificare consueverunt, in arendam alicui suorum, sive extraneorum dare omnino audeat, nec ullas concordias, aut transactiones ratione Bonorum Episcopatus ineat, si quas iniverit, ipso facto irrita sunt.

Decimo Tertio: Obligationis quoque ipsius erit, si vel indultum a Summo Pontifice Canonicatus conferendi, vel alio quocunque titulo tale Jus acquisiverit, ut Indigenas, et non extraneos promoveat, uti et lisdem reliqua Beneficia Ecclesiastica conferat.

Decimo Quarto: Quoniam secundum Sacros Canones Ecclesia Episcopo succedit, propterea nullum Testamentum, aut Donationem causa mortis sine consensu Capituli faciet.

[fol. 6v] Si autem intestatus moriatur omnia Bona Nobilia ab Ecclesia acquisita et solutis debitis remanentia, ad Ecclesiam, secundum inveteratam, et bene observatam hucusque consuetudinem devolvantur, immobilia vero, et alia pro usibus Episcoporum perpetualiter affixa, penes Episcopatum maneat.

Decimo Quinto: Pontificalia aut ornamenta, et alia pretiosa, quibus in Sacris uti consuevit Episcopus, si quae habuit propria, etiamsi ab intestato non decesserit, nihilominus cedant in usum sacristiae Ecclesiae nostrae Cathedralis. Similiter ea apud Ecclesiam aut Capitulum /: prouti hucusque consuetudo antiqua fuerat:/ relinquuntur, quae ultra Inventarium reperientur, et de illis in Testamento nulla dispositio facta fuerit.

Decimo Sexto: Paramentis et Insignibus Pontificalibus magis pretiosis extra Dioecesim sine scitu Capituli non utatur, Si vero iis in Dioecesi usus fuerit, post eorum usum ad Ecclesiam denuo reponat; alia vero minus pretiosa, si aliquo secum ducet, curet, ut non alienentur aut deperdantur, sed tempore suo ad Ecclesiam reducantur, deperdita vero occasione alicujus itineris, alia procurando, damnum Ecclesiae resarcire tenebitur; Argentum vero a quondam Reverendissimo, et Celsissimo Principe et Episcopo Carolo ex Comitibus de Lichtenstein Laudatissimae memoriae liberaliter successoribus donatum extra Dioecesim non evehat, nec distrahat, non minus ut eadem Argenteria fidei commissaria,

[fol. 7r] a sua Serenitate, mox praecedenti Episcopo, ut superius memoratum, pro parte distracta, iterum in qualitate, et quantitate restituatur, fieri curabit.

Decimo Septimo: Ut in omnibus causis, atque negotiis Ecclesiarum Episcopatum, et Capitulum communiter concernentibus, maxime vero pro defensione Jurium, Libertatum, Privilegiorum et Immunitatum Ecclesiae sicut etiam in Expeditionibus Militum sive Equitum, sive Peditum si necessitas id exposcat, vel si quae alia fuerint, pro communi utilitate, aut necessitate praestanda Episcopus una cum Capitulo, pro sua rata conjunctim semper, tanquam unum solidum corpus sint, et pariter adunati perseverent sibi mutuo consulant, assistant, et sese totis viribus fideliter juvent, nec permittant aliqua potentia, aut adversitatis turbine ab invicem divelli, aut sinistra suggestionem, sive fraudulenta persuasionem scindi, ne inconsulta divisio, et segregatio execrabilis sit vitium dispersionis eorum, et origo vastationis, ac tandem causa interitus Ecclesiae, cui sese firmo juramento uterque adstrinxit.

Decimo Octavo: Si quis impugnaverit facta Capituli sede vacante ratione Bonorum Episcopatus immobilium vel mobilium praeterita, id ipsum futurus Episcopus in se recipiat et coram Iudicio tanquam ex debito Officii tueatur, citationibus factis vel fiendis respondeat, et sic omni indemnitati Ecclesiae sponsae suae prospiciat; Insuper si quae, quod Deus avertat, impositiones aut gravamina, ratione imponendi alicujus particularis oneris, aut mutuo dandae pecuniae

[fol. 7v] immineret, teneatur omni studio, et opera, impensis propriis sive, per Nuncios, sive, si rei magnitudo id postulaverit, in propria, vel Capitulari Persona apud Sacram Caesaream Regiamque Majestatem, et ubicunque opus fuerit, causam Ecclesiae et Capituli fideliter, accurateque agere, eamque in ejusmodi necessitatibus defendere, vel maxime vero obsistere, ne lus Decimarum, et Patronatus, contra lura Ecclesiastica, et ipsamet Privilegia in Iudicium Saeculare trahentur.

Decimo nono: Indignum est Eos, qui ut Episcopi fratres arctiori illi, et Sanctissimo Societatis vinculo adstricti, quique Eum ad hoc fastigium honoris et dignitatis evexerunt, ut ab Eo vilipendantur, aut tanquam Ignoti, alienique, habeantur, vel Eis saeculares venientes ad se praeferantur; Qua propter quando in Iudiciis Homagialibus, Comitibus, Iudiciis Provincialibus, et Conventibus, aut alias a Personis

Capituli consulendus, vel conveniendus foret, ne Praelati et Canonici ad hospitia publica divertere cogantur, sperat, et confidit firmiter Fidele Capitulum, quod proxime futurus Episcopus, sequendo laudabilia vestigia Praedecessorum suorum, curabit, ut Brunae in domo Episcopali, Cremsirii vero et alibi in Arce, aut domo Capitulari, cubicula certa, et perpetua, pro hospitatione Confratrum habeantur, et pro condigno, benique tractentur, ne sumptus ullos faciant; Erit quoque Ejus humanitatis, et benevolentiae, quandocumque per alia Episcopatus loca, Oppida, Arces, et fortalitia Personas

[fol. 8r] Capitulares in negotiis Ecclesiae vel propriis ire contigerit, ut ab Officialibus, et Praefectis Illius cum honore, et dignitate recipiantur.

Vigesimo: Arces, Castella, et alia aedificia Episcopalia ab Antecessoribus suis magnis impensis, partim funditus exstructas, partim restauratas, sartas, et tectas conservet, et quae adhuc in arce Cremsiriensi secundum normam, et delineationem perficienda exstant, quantocyus, per meliores Architectos perfici faciat.

Vigesimo Primo: Taxas plane nullas contra Sacros, Canones, et Libertates hujus Ecclesiae in Cancellaria Sua pro literis ad Capitulum et Particulares Ejus Personas spectantibus, fieri permittat.

Vigesimo Secundo: Multis rationibus necessariis Capitulum inductum statuit, ac Decrevit, ut pro impetranda Electionis suae confirmatione ad Sedem Apostolicam unus vel duo Capitulares, expensis Electi, vel postulati, mittantur.

Vigesimo Tertio: Electus, aut Postulatus Episcopus, dum regimen aggressus fuerit, juxta statuta huius Alma Ecclesiae Cathedralis jurata, et Apostolica Autoritate roborata, Inventarium rerum omnium Mobilium, ac Bonorum tam Mensalium, quam Feudalium, etiam Privilegiorum, et Jurium, in Archivo Episcopali repositorum Copias, primo quoque tempore confici jubeat atque inter tres Menses a die incepti Regiminis Capitulo adferri ac praesentarii faciat.

[fol. 8v] Vigesimo Quarto: Episcopus ordinet suo Tribunali Ecclesiastico idoneum Officalem sive Vicarium Generalium ex Gremio Capituli, Eidemque ex Canonicis quatuor Assessores adjungat, qui Officiali semper assistant; Notario etiam Ejusdem Sedis per Episcopum ordinando, salarium constituet, et ne litigantes supra modum

graventur expensis, cum jam quantitas taxarum, et postularum, pro Judicialibus, et curialibus expeditionibus a priori exposita, taliterque moderata sit, ut partes nullatenus queri possint, ideo etiam, penes sic designatam, et moderatam taxam maneat.

Vigesimo Quinto: Ecclesias Collegiatas, Parochiales, et alia quaevis Saecularia Beneficia non alienabit, nec eas Monasteriis, aut Personis Regularibus attribuat, imo attributas rursus retrahet, et recuperabit; Archidiaconatus vero hujus Dioecesis Cathedrali nostrae renuitos, nullatenus Exteris, sed membris Capituli conferet, Ejusdemque Praelaturis ita providebit, ut secundum Sacros Canones et Concilia de congruo Eisdem consultum sit.

Vigesimo Sexto: Electus vel Postulatus Episcopus, dum ad regimen pervenerit, Statuta, literas, et Privilegia Episcopatum concernentia extra Provinciam, absque consensu Capituli, et sine Indice earum rerum edito nullo modo efferat, et si fors quae ab Antecessore elata fuere, restituere satagat.

[fol. 9r] Vigesimo Septimo: Legationes graviores, pro religione commoditve Ecclesiae suae, aut Episcopatus ipse obeat, quod si magno aliquo impedimento id facere, aut praestare prohibeatur, partes suas non nisi duobus, aut uni ex Capitulo committet, Idque Illis, quos et rerum usu, et Prudentia gravitateque aptiores comperit, ut vero et designatio Personarum accidat securior, alterum Episcopo, alterum Capitulo eligere licebit.

Vigesimo octavo: Cum intersit Capitulo Fideli in longiore, ac remotiore sui Episcopi absentia habere ad latus Canonicum residentem, qui super rebus Ecclesiae, et Capituli possit; Ideo futurus Episcopus gratam sibi aliquam Capitularem, et quidem talem, quae omnino fini a Concilio Tridentino praescripto deservire possit, Personam eliget, ut continuo lateri Ipsius adsit, ab Eodem pro liberalitate sustentanda.

Vigesimo nono: Praeterea siquidem ob defectum mediorum, et sufficientis foundationis, hucusque penes Cathedralem Ecclesiam exigua habeatur tam vocalis quam Instrumentalis Musica, ut imposterum honor Dei, et Decor dictae Ecclesiae Cathedralis augeatur, erit obligatus futurus Episcopus Eidem Sponsae suae, quam

ornare tenetur de Majori numero Virtuosorum Musicorum, cum congrua sustentatione, providere pariter et

Trigesimo: Patribus Societatis Collegii Olomucensis, antiquam Foundationem de Bonis Episcopalibus erectam, et hucusque

[fol. 9v] continuatam, secundum tenorem literarum foundationis illus de Anno in Annum rite persolvere. Et cum Bibliotheca Episcopalis in Arce Cremsiriensi sine fructu delitescat, et jam actualiter plurima opera insignia, et libri hinc Inde per partes ditracti, et amissi sint, ac etiamnum, ne brevi et reliqui in perditionem veniant, in periculo existant, antequam tam pretiosus thesaurus peritus intereat, perutile pro publico, et laudabile opus foret, si illa cum sua fundatione, pro usu literatorum, et commodo tam Ecclesiasticorum quam Saecularium Studiosorum, huc Olomucium tran[s]ferretur, et locaretur.

Trigentisimo Primo: Consultum quoque esset, ut, penes hanc Almam Cathedrali, ad normam aliarum Metropolitanarum et Cathedralium stabilis Caeremoniarum, qui ritibus ad sacras functiones Ecclesiae dirigendo, praeesset, assumeretur, et stipendiaretur; Cum de praeterito ob defectum ejusmodi Directorii frequenter complures errores, et disordines sint observati. tandem.

Trigentisimo Secundo: luret Electus, aut Postulatus, et Electores, quod velint Electionem suam defendere; caeterum concordata, urgente necessitate dispensare, moderari, et interpretari Fidele Capitulum sibimet soli reservat, quandoquidem Illud solum etiam talia tulerit, et condiderit.

[fol. 10r] Haec omnia et singula Praelati et Canonici infrascripti ante inchoatam Electionem diligenter, quicumque fuerit Electus, observare, et iis satisfacere spondeat, ac luret, renuanciando omnibus Exceptionibus Iurium et Legum auxiliis, Indultis, etiam gratiis, et dispensationibus quibuscunque contra praemissa facientibus; Propterea eadem Concordata, in formam Publici Instrumenti redacta, et in Charta descripta, tenebitur Electus, vel Postulatus Episcopus sua manu cum expressione sui Iuramenti subscribere et proprio sigillo communire, prout et caeteri de Gremio Capituli Confratres ante Electionem Illius talia concordata propria manu subscribent; Acta sunt haec Olomucii in loco Capitulari Cathedralis Ecclesiae,

praesentibus omnibus Praelatiis, et Canonicis ad id specialiter vocatis. Anno Indictione, Pontificatu, mense, et die ut supra, Praesentibus honorabilibus Vicariis huius Almae Cathedralis Ecclesiae, qua Testibus, nec infrascripto Notario ad praemissa omnia, et singula specialiter vocatis et rogatis.

Franciscus Ferdinandus Comes ab Oedt⁸¹³

Otto comes ab Egkh Praepositus⁸¹⁴

Joannes Mathias Comes a Turri⁸¹⁵

Georgius Hen[ricus] Car[olus] de Mairswald⁸¹⁶

[fol. 10v] Vitus Eusebius Trauthson Comes in Falckenstein⁸¹⁷

Jacobus Comes de Franckenberg⁸¹⁸

Franciscus Comes de Giannini⁸¹⁹

Jacobus Ernestus ... in et de Lichtenstein Comes⁸²⁰

Casparus Florentius L[iber] B[aro] de Glandorff, m[anu] p[ro]pria⁸²¹

⁸¹³ František Ferdinand Graf von Oedt (1673–1741) byl olomouckým kanovníkem a členem kolegiálních kapitul v Brně, Velkém Hlohově a u sv. Kříže ve Vratislavi. Mezi léty 1730–1741 působil jako děkan olomoucké kapituly; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 149–150.

⁸¹⁴ Otto Honorius z Egkhu (1675–1748) byl kanovníkem olomouckým a kroměřížským (od roku 1691 jejím proboštem). V roce 1729 byl jmenován titulárním biskupem termopolským a olomouckým pomocným biskupem; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 150.

⁸¹⁵ Jan Matyáš z Thurn-Valsassiny (1683–1746) byl olomouckým i vratislavským katedrálním kanovníkem a členem kolegiálních kapitul v Brně (od roku 1720 jejím proboštem) a u sv. Kříže ve Vratislavi; PASTOR, Józef: *Wrocławska kapituła katedralna w XVIII. wieku. Ustrój – skład osobowy – działalność*. Wrocław 1998, s. 241; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 150–151.

⁸¹⁶ Jiří Jindřich z Mayerswaldu (1676–1747) byl olomoucký kanovník a mezi léty 1741–1747 kapitulní děkan; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 148–149.

⁸¹⁷ Vít Eusebius z Trautsonu (1688–1758) byl olomoucký kanovník; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 151.

⁸¹⁸ Jakub František z Frankenberku (1688–1745) byl členem olomoucké a vratislavské katedrální kapituly; PASTOR, J.: *Wrocławska kapituła katedralna w XVIII. wieku*, s. 181; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 151–152.

⁸¹⁹ František Řehoř Giannini z Carpineta (1693–1758) byl členem olomoucké a vratislavské katedrální kapituly; PASTOR, J.: *Wrocławska kapituła katedralna w XVIII. wieku*, s. 185–186; ZUBER, R.: *František Řehoř Gianinni*, s. 39–62.

⁸²⁰ Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu (1690–1747) byl kanovníkem olomoucké a salcburské kapitule a postupně biskupem ve štýrské Sekavě (1728–1738), Olomouci (1738–1745) a arcibiskupem v Salcburku (1745–1747); THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 361–364; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 153.

⁸²¹ Kašpar Florentius z Glandorfu (1693–1751) byl olomouckým kanovníkem a mezi léty 1748–1751 kapitulním děkanem; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 153–154.

Ferdinandus Julius Comes Troyer⁸²²

Johannes Josephus Episcopus Regino Hracensis, Comes Wratislavi⁸²³

Philippus S: R: C. ... Sinzendorf, Episcopus Wratislaviensis mpp.⁸²⁴

Carolus Comes a Martinitz Praep[ositus] Eccl[esiae] Wischehradensis⁸²⁵

Joannes Josephus Comes Podstatský⁸²⁶

Leopoldus Comes a Wildenstein⁸²⁷

Joannes Carolus D[ominus] Scherffenberg mpp.⁸²⁸

Rudolphus Comes de Schrattenbach mpp.⁸²⁹

Joannes Wenceslaus B[aro] de Freyenfels⁸³⁰

Franciscus Ludovicus Comes de Sereni⁸³¹

⁸²² Ferdinand Julius z Troyeru (1698–1758) byl kanovníkem olomoucké, v roce 1745 zvolen olomouckým biskupem a o dva roky později získal hodnost kardinála; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 154.

⁸²³ Jan Josef Vratislav z Mitrovic (1694–1753) byl olomouckým kanovníkem a královohradeckým biskupem (1733–1753); ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 154.

⁸²⁴ Filip Ludvík ze Sinzendorfu (1699–1747) byl kanovníkem v Kolíně nad Rýnem, Olomouci a Salcburku. Postupně působil jako biskup v Rábu (1726–1732) a Vratislavi (1732–1747). V roce 1727 jej papež jmenoval kardinálem; THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 496–498; PASTOR, J.: *Wrocławska kapituła katedralna w XVIII. wieku*, s. 231; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 154.

⁸²⁵ Karel Josef z Martinic (1699–1767) byl olomouckým kanovníkem a proboštem vyšehradské kapituly (1734–1769); ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 154.

⁸²⁶ Jan Josef hrabě Podstatský z Prusinovic (1695–1766) byl olomouckým kanovníkem; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 155.

⁸²⁷ Leopold Wolfgang z Wildensteinu (1701–1761) působil jako kanovník v Salcbursku a Olomouci. Od roku 1749 zastával úřad probošta kolegiální kapituly Panny Marie Sněžné v Salcburku; THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 612–614; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 155.

⁸²⁸ Jan Karel Leopold ze Scherffenberku (1698–1771) byl olomoucký kanovník, v roce 1749 jmenován titulárním biskupem tengrenským a olomouckým pomocným biskupem; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 155.

⁸²⁹ Rudolf ze Schrattenbachu (1701–1751) byl kanovníkem v Salcburku a Olomouci. V roce 1747 byl jmenován proboštem brněnské kapituly; THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 465–466; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 155.

⁸³⁰ Jan Václav Xaver z Freyenfelsu (1705–1776) byl kanovníkem v Olomouci a kolegiální kapitule sv. Kříže ve Vratislavi. V roce 1772 byl jmenován titulárním biskupem markopolským a pomocným biskupem olomouckým; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 157.

⁸³¹ František Ludvík ze Sereny (1705–1771) působil jako kanovník v olomoucké kapitule; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 156.

Leopoldus Comes ab Egkh mpp.⁸³²

Franciscus Antonius Episcopus Neohradensis Comes Kevenhüller mpp.⁸³³

Maximilianus Comes ab Hamilton⁸³⁴

Joannes Sigismundus Comes in Götzen⁸³⁵

[fol. 11r] Philippus Comes de Schaffgotsch⁸³⁶

Josephus Antonius L[iber] B[aro] de Quentell⁸³⁷

Joannes Mathias Putz de Rolsberg⁸³⁸

Ego Jacobus Ernestus Ep[iscopus] Secundarius et electus Ep[iscopus] Olo[mucensis]. subscriptis omnibus et singulis articulis juxta obligationem in iisdem articulis comprehensam subscribo, atque fide vero et virtute juramenti antea praestiti, ex omnibus et per omnia ac singula puncta praemissionum, sine contradictione ulla me seriviturum spondeo a promitto: in cujus rei fidem haec propria manu scripsi, me subscripsi, ac meum sigillum apposui. Datum Olomucii die 11. Octobris et anno 1738.

Idem qui supra mpp.

⁸³² Leopold Fridrich z Egkhu (1696–1760) byl olomouckým (1752–1758 kapitulním děkanem) a kroměřížským kanovníkem (od roku 1729 proboštem). V roce 1758 byl zvolen olomouckým biskupem; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 156.

⁸³³ Jan František Antonín z Khevenhülleru (1707–1762) byl kanovníkem v Augsburgu, Olomouci a Salcburku. Mezi léty 1734–1740 působil jako biskup ve Vídeňském Novém Městě; THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 260–262; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 156.

⁸³⁴ Maximilian z Hamiltonu (1714–1776) byl olomouckým kanovníkem a o roku 1760 biskupem; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 158.

⁸³⁵ Zikmund Jan Maxmilián Götz z Götzen (1712–1749) byl olomouckým kanovníkem; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 158.

⁸³⁶ Filip Gotthard ze Schaffgotsche (1716–1795) byl olomoucký a vratslavský kanovník, od roku 1747 vratslavský biskup; PASTOR, J.: *Wrocławska kapituła katedralna w XVIII. wieku*, s. 221–222; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 158.

⁸³⁷ Josef Antonín z Quentellu (†1774) byl olomouckým kanovníkem; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 158–159.

⁸³⁸ Jan Matyáš Ritter Butz z Rolsberku (1712–1803) byl olomouckým kanovníkem; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 159.

11.3 Testament salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta (9. 5. 1747)

Originál závěti salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu se dochoval v HHStA, sign. AUR 1747 V 09, (nefoliováno). Mimo to se dochoval dobový notářsky ověřený opis v MZA Brno, fond G263, kart. 43, inv. č. 338.

[fol. 1r] Praes[entatus] den 27. Julii 1747

Im Nam[m]en der Allesheiligsten Unzertheilten Dreyfaltigkeit Gottes des Vatters Gottes des Sohn, und Gottes des Heiltgen Geistes Am[m]en.

Demnach Wür Jacob Ernst von Gottes gnaden Ertz-Bischoff zu Salzburg, des Heiligen Röm[i]s[chen] Reichs-Fürst, Legat des Heyl[igen]. Apostl[isch]en Stüels zu Rom, des Teutschlands Primas, Graff von Liechtenstain etc. In Christlicher Betrachtung erwegen, was vnversehnen Zufählen Vnßere ohne daß schwache Menschliche Natur in dießem flüchtigen und zergänglichen Lebenstätts unterworffen, daß hiernächst in dießem Jammerthall nichtes gewissers ist, als der zeitliche Todt, dessen eigentlicher Orth, stund, und Weiße aber dem Allwissenden Gott allein bekannt, und vorbehalten seÿn, Als haben, da Wür Vns noch beÿ

[fol. 1v] gesunden Tagen, und guten Leibs-Kräftten, auch unterletzten Sünnen, und Vermuesst seÿnd, damit zwischen Vnsern nächten Anverwadten, nach Vnsern Todt unßerer Patrimonial-Gütter und deren Verlaß-halber, Spenn- und Irrungen, nit mögen entstehen, Von wegen nur erwehnt- Vnßerer Aigenthumlichen Patrimonial-Gütter, und freÿ Eigenen Vermögens, aus Selbstiger Bewegnüsse, denn freÿen ungehinderten willen, dieße Vnßere leztwillige Disposition, und Testamentliche lezte Verordnung aufgerichtet, richten auch dieselbe hiemit, und in krafft diesß auf, in aller besten Formb, und gestalt, wie solches Vermög Geistlich- und Weltlicher Rechten, gewohnheit, und gebrauch, insonderheit beÿ Fürstlichen Standts-Persohnen geschehen soll, kan, und mag, inmassen hiernach mit mehrern folget; und Zwar

[fol. 2r] **Erstens:** Empfehlen Wür Vnßern aldurch Christi Blutthuer erläßete Seele in die Gnaden Hand Gottens, und dessen vnendliche Barmherzigkeit; in die Vorbitt der Allerheiligsten Vnbefleckhten Jungfrauen Maria, Aller Heilligen, und in der beÿstand Vnßerer auserwählten himmilischen Patronen, und Schuz-Engelen, damit

der göttliche Gott derselben gnädig, und Barmhertzig seyn: und sie in die Him[m]lische Freude aufnehmen wolle; was aber Vnsern ent-Seelten Körper berührt, verlangen Wür daß dießer in Vnßerer Domb-Kürche vor des Heyl[ig]en Francisci Altar auf Orth, und weiße, als es mit Vnßern geehrten Vorfahreren am Erz-Stüfft ist gehalten worden, jedoch mit möglicher einziehung aller Pracht, zu Erden werdn bestattet: dießemnach, und

Andertens: was Vnßeren Zeitlichen eigenthumblichen Patrimonial-Verlaß

[fol. 2v] berührt, ist Vnßerer Will, und Meinung, daß zu Fundierung eines ewigen Jahr-Tags zu Vnßerer Seelen trost in alldaiger Domb-Kürche, der von Vnserer erbe sogenannte Abfalter-Hoff im Pfleg-gericht Glanegg gelegen, mit allen seinen apertinentien, Recht, und Gerechtigkeiten, Ehren und Zurden, als Wür dießen inhaben und besizen, Vnßerm Ehrwürdigen Domb-Capitl, oder dessen Oblajat, Eigenthumblich, und mit freyer Macht, Ihne zubehalten, oder zuveräußern, solln übergeben, und gegen deme eingeworthet werden, daß Selbiges, als Wür hiemit es freundlich ersuchen, erwehete Foundation eines ewigen Jahr Tags damit bewerckstelligen, und errichten lassen wolln; wäre aber daß dasßelbe solchen Hoff zu übernehmen, und andurch den Jahrtag zu fundieren anstehen soltn, in solchemfahl ist Vnßerer fernerweitn will,

[fol. 3r] und Meinung, daß solcher Hoff beÿ Vnßerer Erbschafft verbleiben Vnßern eingesezte Universal Erben dargegen Ihme Domb-Capitl, oder dessen Oblajat, zu mehr gedachter Foundation Vier Tausend überhin auch zu gleichmäßiger fundierung eines anderen ewigen Jahr-Tags vor Vnßere gräfflich[e] Liechtenstänische Familie andere viertausend Gulden paar sollen bezahlen, und dahin erlegen; es wäre denn, daß Wur dieße leztere 4000 fl. noch beÿ Vnßeren Leb-Zeiten zu nur besagten ende selbst würden übergeben, in dessen erfolg Vnßern Erben von fernern deren bezahlung befreÿet seÿn sollen.

Drittens: Wür legieren, und vermachen der Domb-Kürche zu Ollmüz zugleichmässiger foundation eines ewigen Jahr-Tags zu trost Vnßerer Seele dreÿ Tausend gulden, deren die helffte zur Vigil /: die andere helffte zu Requiem gewidmet

[fol. 3v] seÿn solln :/ Mehr der Pfarr-Kürche zu Mallenowiz dreÿ hundert gulden, gegendenn, daß mit deren zweÿhundert und ein ewiger Jahr-Tag gehalten. die von dennen übrigen hundert gulden jährlich abreissendn Zünnsungen aber jedesmahl unter dennen dem Jahr-Tag beÿwohnenden Armen sollen ausgetheillet werden Ebenso, und mit gleich durchgehender Mainung, und ebenmäsigem Verstand vermachen Wür der Kürche zu Pohorzeliz dreÿhundert gulden, der Pfarr-Kürche zu Hertwigswaldau auch dreÿhundert, dan der Pfarr-Kürche zu Isera ebenmäsig dreÿ hundert gulden, gegen deme daß, als beÿ Mallenowiz schon Verstanden ist, jedes orths vor und ein ewiger Jahr-Tag solle gehalten, und respektive die austheilung unter denen Armen befolget werden.

Viertens: Wür vermachen nit weniger

[fol. 4r] der Pfarr-Kürche zu Weisswasser Sechshundert gulden Gegendenn, daß um vier hundert Quatemberlich vor Vnßern Seele in dasselbtiger Kürche auf ewigen Welt-Zeiten ein Amt, solln gehalten die von denen übrigen zweÿhundert jährlich abreiffende Zünnsungen aber, auch quatemberlich pro Rata zwischendennen dem auch quatemberlichen gottes-dienst beÿwohnenden Armen, ausgetheillet werden.

Fünfftens: Nach demn die in Schlesiën sich ergebene Revolutionen Vnßere Mildegesinnung zuerst- gedachtem Weisswasser ein Collegium vor Adeliche Kinder zu fundieren,⁸³⁹ erfüllen zumögen, zu Vnßerm grossen Leÿdweeßen abgehalten haben, warzu Wür haubtsächlich Vnßere beÿ dennen Löbl[ich]en Fürsten, und Ständen in Breßlau anliegende Capitalien, daß eine Pr[o] Ainundzwanzig taußend, daß Andere Pr[o] zehentaußend eventualiter hatten gewidmet, beede

[fol. 4v] dieße Capitalien iedannoeh in anderweeg Vnßerer aldortigen Foundation derer P. P. Piarum Scholarum zugeaignet wissen wollen; So vermachen Wür hiemit beede nur erwehntn Capitalien derer 21 und resp[ecti]ve m/10 fl. nebst allen von mehr Jahren bereits verfallen. zu 6. pr[o] 100 ruckhsständigen Zünnsungen, nur erwehnter foundation derer P. P. Scholarum Piarum zu gedachtem Weisswasser,

⁸³⁹ ZEMEK, M. – BOMBERA, J. – FILIP, A.: *Piaristé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 65; ZUBER, Rudolf: *Hudba v piaristické koleji v Bílé Vodě*. Slezský sborník 60, 1962, č. 3, s. 352.

gegendem, und mit dießer Vnßerer ausdrückhentlichen Verordnung, daß so bald nur verstandene Capitalien zu überkom[m]en seÿn, oder aber die rückhständigen auch köfftigen Verzünßungen ihren ordentlichen Zahlungs-lauff widerumben werden gewünnen, aus dem Capital derer m/27 fl zweÿtausßend deto des endes sollen an gelegt werden, um mit deren Jährlich- verfallenden Verzünßungen die Vnkosten derer Praemiorum bestreiten, und dieße zu ende Augusti ieden

[fol. 5r] Jahrs unter denen Studierenden austheillen zu können, wobey Wür die Vorstehern fernerweit hiemit begwalten, im fahl die Jährlichen Zünnsungen des dazu bestimbten Capitals derer 2000 fl. die Jährliche hiez zu aufwendende Vnkosten nit solten betragen, erwehnte außtheillung derer Praemiorum alle zweÿ Jahr nur einmahl befolgen zu mögen:

Mehr daß andere zweÿ Taußend von obigem Capital ebenfahls sicher angelegt werden sollen, um mit dem Jährlichen Interesse einige Knaben /: wazu auch die Seminaristen können gebraucht werden :/ billigmäßsig zu bezahlen, die Tag täglich auf ewign Welt. Zeiten zu Ehre der übergebeebdeÿtesten Jungfrau Mariae, und zu Vnßerer Seele Trost, vor deren heiligen Bildnüsse, zu einer- anderen Gottsdienst mit Verhinderendn- von denen Vorstehern zubestimmen seÿende anständign sichern Stund, daß Salve Reginae absingen sollen,

[fol. 5v] Worbey Wür ihnen Vorsteherungswalt und Macht geben fahls die Jährliche betrag müssen derern 2000 fl. mit solte zurechen, umzugleicher Zeit auch die Knaben mit Chor-Kleidern, und Kutten zu versehen, daß dießn aus denen abreissenden Interessen vorderist sollen beÿgeschafft, hinnach aber mit absingung des Salve Reginae, als schon erwehnet der anfang gemacht werden; die aus mehr erwehëtem Capital derer 21000 fl. noch überbleibende 17000 aber Vermachen Wür mehr besagter unßerer Foundation derer P. P. Sclarum Piarum zu mehr erholten Weißwasser zur unterhaltung eines Regenten daselbst, dan einiger der Musique khündigen Seminaristn zur Bedienung der aldortigen Kürche; Was aber daß andere vorverstandene Capital derer 10000 fl. belanget, da woll Wür daß die helffte hievon zukunfftiger unterhaltung eines Doctoris Medicinae zu dickherhallten Weisswasser; die andere

[fol. 6r] helffte aber zu gleichmässiger Vnterhaltung eines Apotekhers daselbst solln angelegt, und investiert werden, mit und gegen dießer Burde, die Wür hiemit dem Ein und dem Ändern wollen auferlegt haben, daß Ersterer die Seminaristen ohne unterscheid, in betreff derer anderen Studenten aber, nur die wissendlich Arme seynd, so auch andern bekannte und khündige Arme ganz Mittelloße vnterthannen zudedachten Weisswasser, gratis, und ohne einiges Entgelt besuchen, und denen die Heylungs-Mittlen Vorschreiben: der Apotekher aber dießen nemblichen die Medicin eben so gratis, und ohne fernere bezahlung abgeben solln.⁸⁴⁰

Sechstens: zu einem güttigen Andenkhen verschaffen, und vermachen Wür Vnsern nächstkonnftigen Herrn Nachfolger am Erz-Stüfft, der mittls canonischer Wahl, oder Postulation dazu würdet gelangen,

[fol. 6v] daß schöner von der Kayßerin, auch zu Hungarn und Böheimb Königl[iche] May[estät] Vns von wegen in trag verrichteter Crönung verehrt mit großen Shmaragden, und Diamanten besetzte Creuez, nebst dem auch schön und grossen silbern ans vom Closter St. Lamprecht ebenfahls verehrten Pastoral,⁸⁴¹ mehr daß kostbahrn von des aniezto Regierenden Königen in Preussen May[estät] gleichmässig Vns praesentierete von Edlgstein gemachte Altärl, dessen auf behaltung sonderheitlichen Recom[m]endirn überhinsammentliche Vnßere aus Ollmüz mitgebrachte Pferdt, Wagen, und daß dazu gehörige geschür, dan devon Weyl[er] Vnßerm geliebten Herrn Vetter graffen Franz Maximilian von Liechtenstein gewesten Dombherrn, und Seniore alhier ererbten großen Silbern mit dem graff Liechtens[chen] Wappen verstehenen Nacht Leuchter; erwehnt Vnßern Herrn Nachfolger freundlich ersuchend Vnßern sam[m]entlichen befreundten

[fol. 7r] wohlgeuogen zuseyn die mit Vns aus Olmüz mitgebrachtn, nun mehr Vns und dem Ertz-Stieft dienende Bediente, aber in gnaden anzusehen.

⁸⁴⁰ PROSCH, F.: *Documente. Geschichte des k. k. Staats-Gymnasiums Weidenau*, s. 8–12, 14–15.

⁸⁴¹ Jakub Arnošt dostal jako dar pastorál (násada biskupské berly) od opata benediktínského kláštera St. Lambrecht, Kiliána Werleina (1677–1737), během pastorační návštěvy kláštera v roce 1734. Jedná se o práci augsburského zlatníka Johannese Dopfa; WAGNER, F.: *Krümme eines Bischofsstabes*, s. 194–195; ZAO, Piaristé Bílá Voda, bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP, Tomus I.*, 1724–1745, pag. 237.

Siebendens: Unserm sonders geleibten Vetter dem Herrn Leopold Grafen v[on] Podstatsky Unsers Erz-Stüftes Dohmbherrn und Custodi, auch Dohmbherrn zu Olmüz,⁸⁴² Vermachen Wür hiemit den von nun erwehet Unsern lieben Herrn Vetter ererbten silbernen Service, aus weiß beýlingender von Vns aigenhändig unterzeichneter Specification aller dessen Stückhen, und deren gewichts, nebst einem silbern Sourtout so der gröſtn aus denen dreý kleinern seýn solle, doch Lendiglich zu seinem Vnsers Herrn Vettters grafens Leopoldi von Podstatzky Lebenslänglichen gebrauch, dann solcher gestalt, dass nach seinem hienscheiden, wofern zu solcher Zeit aus der Graf Podstatzkyschen Familie einer in Welt-Pristerlichen Stand sich solten befinden,

[fol. 7v] wenigstens aber den ordinem sub diaconatus erlanget haben, solchem sodan alle nur erwehetes silber geschmeydt, ohne einign Schmälerung, außerwas an Verringerung des gewichts der gebrauch selbst nach sich ziehet, eigenthumblich anfallen, und Verbleiben solle: wäre es aber, daß zu solcher Zeit bey der graff Podstatskischen Familie keiner: wohl aber unter dennen Descendentn, des Herrn Graffens Carl Ottonis von Salm ein Petriner, oder subdiaconus sich solte befinden, wollen Wür, daß in abgang eines Petriner beý der Familie Podstatski, vor Verstanden-Silberner Service, und Sourtout dem Vorhandenen aus der Salmischen erst angemerckhten Familie, ebenfahls eigenthumblich anfallen, und solchem zu verbleiben habe; geschehetn aber, daß in Jener, oder beý lezterer familie zur Zeit des hinscheidens Herrn graffens Leopold von Podstatski mehr Petriner sich würden befinden, daß in solchem fahl verstandenes Silber geschmeidt dem älteren Ratione habita

[fol. 8r] non ad aetatem, sed ad ordinem majorem, et antiquiorem, gewidmet seýn solle, ohne daß gleichwohlen mehr erhollt Vnßerm Herrn Veter graffen Leopold zur leistung einiger Porgschafft möge angehalten werden, die Wür krafft dis wollen

⁸⁴² Leopold Antonín Podstatský z Prusinovic (1717–1776) byl kanovník v Olomouci (1728) a Salcburku (1733), synovec salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu. V roce 1744 se stal prezidentem salcburské dvorské rady, 1754 prezidentem konsistoře a 1762 proboštem kolegiátní kapituly Panny Marie Sněžné v Salcburku. V Olomouci zastával oficiála a generálního vikáře (od 1762). Mezi léty 1764–1776 působil jako olomoucký kapitulní děkan; THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 428–430; THALER, Manfred Josef: *Das Schneeherrenstift am Dom zu Salzburg. Ein Beitrag zur nachtridentischen Kirchenreform*. Frankfurt am Main 2011, s. 283–285; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 157–158, 201.

nachgesehen wissen; denen substitutis aber lediglich der regress auf desselben Verlaß vorbehalten seyn solle. Da und im fahl aber in der Zeit konfftigen hinscheidens mehr erwehnt. Vnsers Herrn Veters grafens Leopold weder bey der graf Podstatskischen familie, noch bey denen graf Carl Otto Salmischen Descendenten einiger Petriner, oder ad subdiaconatum ordinatus seyn solte, hat alle vorverstandenes Silbergeschmeidt Ihmn Herrn grafen Leopold, und Respective seinem konfftigen Erben ex Testamento, vel ab Intestato, frey und eigenthumblich zu seyn, und zuverbleiben.

Achtens: Vnsern freundlich-geliebten Frauen Schwestern, dennen gräffinen von

[fol. 8v] Walis, von Salm, von Waldstein, von Podstatski und von Magnin, so auch pro Vnserer geliebten Freylein schwester gräfin Eleonore von Lichtenstein,⁸⁴³ damit weniger Vnserer Schwester Tochter der gräffin von Schwerzin, vermachen Wür deren inder, und für einmahl, zu einem angedenckhen, hundert Ducaten Von Vnßerer prägung.

Neuntens: Vnßern zweyten graf Waldsteinischen Freylen Niecen, oder Schwester Töchter Verschaffen Würderen Jeder Taußend Thaller, zusammen aber dreÿ Taußend gulden, mit der ausdrückhentlichen Verordnung, daß solches Capital zu Ihrer Herren Elterenhänden nit solln bezahlet, sondern ihnen Freÿlen Niecen von Vnsere Erben mit fünff per cento jährlich, und in solang verzunüßet werden, bis selbige gleichwohlen Ihren stand verändern, oder aber des Vätterlich- und Vormundschaftlichen gewalts freÿ seyn werden.⁸⁴⁴

⁸⁴³ Arcibiskupovy sestry: Marie Cecílie, vdova po podmaršálkovi Františkovi de Paula z Wallisu (1678–1738), Marie Františka (1684–1754) vdova po Arnoštu Leopoldovi ze Salm-Neuburku (1683–1722), Marie Antonie manželka Leopolda Viléma z Valdštejna (1677–1748), Marie Terezie (1693–1748) vdova po Františkovi Valeriánovi Podstatském z Prusinovic (1678–1741), Marie Karolína vdova po Filipovi Maxmiliánu z Magnisu (1685–1738) a svobodná Marie Eleonora z Lichtensteinu-Castelcornu; ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel*, pag. 119–120 (nestránkováno); KOHOUT, Štěpán – GLONEK, Jiří – HRBÁČOVÁ, Jana: *Biblia sacra (Bible)*. In: HRBÁČOVÁ, Jana (ed.): *Kroměřížská zámecká knihovna III. Rukopisy 9. – 16. století*. Olomouc 2021, s. 71.

⁸⁴⁴ Z manželství Leopolda Viléma a Marie Terezie z Valdštejna pocházely tři neteře Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu: Marie Kristýna (1726–1794), Marie Arnoštka (1727–1760?) a Marie Josefa (1732–1757); HRBEK, Jiří: *Barokní Valdštejnové v Čechách. 1640–1740*. Praha 2013, s. 764.

[fol. 9r] Zehentens: Vnsern geliebten Vetterm, dennen Herren Carl und Joseph graffen von Podstatski gebrüderer,⁸⁴⁵ obrist Lieutenant, und Resp[ecti]ve Rittmeister bey dem Löbl[ichen] Kayl[serlichen] König[lichen] Czerninischen Cuirassiers Regiment, vermachen Wür zu einem angedenckhen, und zwar dem ersteren, Vnßeregoldene Repetier Vhr, nebst einem Silberin Aufsärzl, mit solchen Löffeln, Messer, und Gäbeln auf 12 Persohnen, dan Sechs Silberne Leuchter der Ringern Sort: Lezterm aber auch eine goldene ordinari Sackh-Vhr nebst dem kleinsten Silbern Aufsäzl, dan Messer, Gabel, und Löfflen auf zwölf Persohnen, und zwey Silberne Leuchter.

Elff tens: denen Herren von Meyerswald, und von Glandorff beeden des Hoch-Stüffts Ollmüz Dombherrn, und Respective Præelato Scolaßico,⁸⁴⁶ verschaffen Wür Jedem deren zu nochmahliker bezaigung Vnßerer wahrer Freundschaft hundert, Ducaten unßerer Prägung; und solche für einmahl

[fol. 9v] ybrigens, und da die einsetzung eins Erbs d[a]ß Weesentliche Stuck ist einer jeden letztwilligen Verordnung, So wollen Wür hiemit, und inkrafft diß zu Vnßern wahren Universal Erben alle Vnseres übrig Patrimonial- Vermögens, Herrschafften, gütter, beweglich, oder unbeweglich, Rennten gulten, Zünßnen Recht- und Gerechtigkeiten, nebst allen Ihren Ehren, und Burden, wie alles nur im[m]er Nam[m]en hat, um haben kan, nictes davon ausgenohmen, oder abgesöndert, mit allen Ehren, und Burden benambset, und eingesezet haben, Vnsere freundlich geliebte Vetter die Hoch- und Olmütz gebohrnen Herrn Carl Ottonem graffen von Salm,⁸⁴⁷ dan Herrn Aloÿsium graffen von Podstatski,⁸⁴⁸ doch solcher gestalt und

⁸⁴⁵ František Karel Podstatský z Prusinovic (1719–1776) byl synovcem salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu. Věnoval se vojenské kariéře. V roce 1754 se stal podplukovníkem v kyrynsnickém pluku hraběte Černína. V roce 1760 bojoval jako podmaršálek v bitvě u slezského Landshutu. O sedm let později byl povýšen na polního maršálka a generála kavalérie. Jeho mladší bratr Josef František (1721–1793) se rovněž věnoval vojenské kariéře, v roce 1781 byl povýšen do hodnosti generála polního jezdeckva; STIBOR, Jiří: *Podstatský z Prusinovic*. In: DOKOUPIL, Lumír – DANĚK, Radoslav – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.): *Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Supplementum č. 1*. Ostrava 2011, s. 133.

⁸⁴⁶ Jiří Jindřich z Mayerswaldu (1676–1747) byl olomoucký kanovník a mezi léty 1741–1747 kapitulní děkan. Kašpar Florentinus z Glandorfu (1693–1752) byl olomoucký kanovník a mezi léty 1748–1751 kapitulní děkan; ZEMEK, M.: *Posloupnost II.*, s. 148–149, 153–154, 201.

⁸⁴⁷ Karel Otto ze Salm-Neuburku (1709–1766) byl synovcem arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu. Působil v moravských zemských úřadech. Mezi léty 1755–1763 zastával funkci nejvyššího zemského sudího; KOCHTA, L. – POKLUDA, Z.: *Pohořelice*, s. 13–14.

⁸⁴⁸ Alois Arnošt Podstatský z Prusinovic (1723–1793), mladší bratr výše uvedených sourozenců. Podporovatel merkantilistického podnikání. V roce 1751 spoluzakladatel brněnské půjčovni banky, která měla podporovat domácí výrobu a obchod. V roce 1760 jmenován vyslancem Marie Terezie

nit änderst, daß Ersterer von Meiner ganzen Patrimonial Verlassenschaft die Lebenslängliche Nuzgenüessung allein von zweydrittlen, Lezterer aber d[a]s übrige drittel Nuzgenüeslich, und Eigenthumblich erlangen, und haben solle, mit unserer fernerer

[fol. 10r] Verordnung, daß in betreff des Eigenthums erstbesagter zweyer dem Graffen von Salm Nuzgenüsslich Vermainten drittlen deren Aigenthumbs Jeniger des Herrn graffen von Carl Otto von Salm Sohn Vnserer wahrer Erb seÿn, solchem auch nach ableben des Vatters die freÿe Disposition davon, quo ad fructus et proprictatem zustehen solle, den er Herr Graf Carl Otto von Salm in seinem leben, oder in seiner leztwilligen Disposition hinzu würdet benennen, in unterbleibungsfahl aber, und da keiner solte von dem Vatter hierzu benambßet, und ercläret werden, daß dessen altester Sohn, so beÿ sich ergebenden Fahl, und ableben des Vatters, beÿ leben sich würdet befinden, wan dieser schon auch ein weltlicher Priester seÿn solte, Vnserer wahrer Erb vorbesagter zweÿen drittlen Vnsers ganzen Verlasses pleno lure seÿn solle, doch in dießem leztern fahl mit ausdrückhentlicher Ausschlüessung aller ordens Geistlichen, keines weegs ex odio erga Monachatum, vel Religiones, die Wür hoch

[fol. 10v] und werth achten oder umb die gräfliche Salmische Kinder ab ingressu Religionis, und von der Profession abzuhalten, lediglich aber, damit die Weltlichen, ihrem stand gemesß, sich desto füglicher erhalten und mit gebührenden Lustre die alten Häußer sich fort pflanzen mögen; geschehete aber, so der güttige Gott nit wolle, daß mehrerholter Vnserer Vetter der graf von Salm keine Söhne solte hinterlassen in solchem fahl solle Er krafft disß befugt und berechtiget seÿn, auch des Eigenthums mehrberührter zweÿ drittlen unter denen lebendigen, oder durch leztwillige disposition nach seinem beliebenfreÿ, und pleno Jure zuverordnen, die beÿ unterbleibender Disposition, ebensto, als sein übriges Vermögen, seinen Erben ab Intestato zufahlen werden.

v Bavorsku a Falci. O třináct let později stanul v čele štýrské samosprávy. Dědic Františka Antonína z Lichtensteinu-Castelcornu (1691–1761), jímž rod vymřel. V roce 1762 souhlasila Marie Terezie s připojením jména vymřelého rodu ke jménu Podstatského; KROUPA, J.: *Alchymie štěstí*, s. 11–12; STIBOR, J.: *Podstatský z Prusinovic*, s. 133–135.

Damit aber von wegen konftiger auszaichnung derer zweÿ und Resp[ecti]ve des eindrittls, zwischen Vnsern eingezetten

[fol. 11r] Universal Erben Spenn- und Irrungen sich nit ergeben, vielmehr ieder theil wisen möge, aus welchen unsere Patrimonial-Mittlen der Ihme zugemainte Antheil bestehen solln; So wollen Wür und verordnen fernerweit hiemit, d[a]s mehr erwehnt unserm Vetter dem Herrn graffen Carl Ottoni von Salm sam[m]entliche Vnsere in Mähren und Schleißien entlegenen,⁸⁴⁹ dem graffen Aloÿsio von Podstaski aber Vnsere in Tÿrol befindliche gütter zukommen,⁸⁵⁰ und resive eingetheillet werden sollen, gegen ausgleich und erserung, was der Eine, oder der Andere in dem ein oder im andern Land, mehr oder weniger, als die zweÿ, und resp[ecti]ve ein drittli betragen, würdet überkommen, dergestalt, das zwar dem graffen v[on] Salm die gütter, so in Mähren, und Schleißien gelegen, unzertrennet sollen verbleiben so auch dem graffen Podstatski die in Tÿrol Situierthn, wan aber Jenige mehr als zweÿ drittlen Vnserer ganzen Patrimonial-

[fol. 11v] Verlassenschaftt solten betworgen /: alle und iedes nach dem gegenwärtigen wahren werth Vnpartheÿsch geschätzt :/ dem Letztern aller abgang an seinen Drittel mit Capitalien oder in anderweeg, aus Vnsern Vrlasß solln ersetzt werden, so auch in gegenstand, woferen die in Tÿrol entlegen mehrere kann daß drittli, erst Verstandener massen aus werfen solten.

Zu Vollstreck und Bestaltung alles dessen, was Wür in diesen Vnserm Lezten willen Verordet, und, Vermachet haben, ersuchen Wür freundlich die Würdigen Hoch und Wohlgebohrnen Hern Leopoldum Anscharium Grafen und Herrn von Stahrenberg etc. Vnsers Ertz-Stiefts Dohmb-Dechandten Dohmb-Probsten des Hoch-Stiefts Passau, dann Probsten zu Hartacker, dann Herrn Sigmund Christoph Grafen von Schrattenbach etc. Vnsers Ertz- und derer Hoch-Stüfter Aichstätt und Augsprung,

[fol. 12r] Dombherrn, die gemäsß Vnßers zu Ihnen sezenden gnädigen zutrauens und mich wollen gefallen lassen, als Vnsere krafft disß verordnetn Executores Testamentarÿ, über vorstehende Vnßere verordnung fest zuhalten, und dießn,

⁸⁴⁹ KOCHTA, L. – POKLUDA, Z.: *Pohořelice*, s. 13; ZUBER, Rudolf: *Jesenicko v období feudalismu*, s. 202.

⁸⁵⁰ PFEFER, G.: *Burg – Stadt – Landesfürstlicher Dienst*, s. 93.

wo nöthig, und bederffend fahls, zuschleiner, und vollständiger Execution befördern zu helffen; deren Jedem zu einem Zaichen Vnsers Dankbahren gemüths hundert Ducaten aus Vnserm Verlasß sollen verehret werden.

Womit, und mit deme, daß dem Heyl[igen] Vigilio in der Domb-Kürchen zu Trient von Vnseren Erben eine Medaille von Suchs Ducaten solle verehret, und gegeben werden, Wür dießen Vnsern Testamentlichen lezten willen, den Wür, daferne aus Mangel einiger Solemnitet derer beschriebenen Rechten, oder von gewohnheits wegen, als ein formblich, und Zierliches

[fol. 12v] Testament mit geachtet werden, noch bestand haben soltn, dennoch als ein Codicil, oder übergab aufm Todesfahle oder als einen jeglichen andern lezten Willen, nach Weissen Art, und Weißn solcher einiger massen nur bestand haben kan, inkrafft dießes gehalten, auch dessen fahler, Mängel, und gebrechen, so in deren einign sich eraignen, und befinden solten, in allen, undieden puncten, und Articlen, wo solchn seÿn mögten, hiemit aller möglichkeit nach, abgethan, und ersezet haben wollen, und behalten uns darbeneben außdrücklich bevor, dieße Vnsere Disposition nach Selbstigen gefallen zu ändern, und zuverbesseren, zu münderen, oder zuvermehreren. wollen auch daß das einige, was Wür durch ein oder mehr Codicill, auch eingelegte Zettuln, anghändige annotation, oder sonst weiters verordnen werden, ebensto krafft voll und gültig seÿn solle, als wann es

[fol. 13r] Hierein mit aus gedruckten Worthen wäre begriffen

Schlüesßlichen: vermahnen Wür Vnsere eingesezte Universal Erben, sie wollen über dießer Vnserer Leztwilligen Verordnung Vestiglich halten, alle zwÿßfalt und vneinigkeiten meid[en], vielmehr daß von Vns überkom[m]ende zu Ehre Gottes, und Ihrer Seelen-heÿl, in Ruhe, Fried, und Einigkeit genüessen, damit es von oben ab reichlich gesengnet und ihrn Kinder, Kinds-Kinder, und Nachkömblingen sich dessen mögn erfreuen, nit zweiffelnd, es werden dieselbe die von Vns Ihnen erweißende gutthat in ihrem Lebenslänglichen gebet zu Gott dankbarlich herwidererkennen.

Dessen allen zu mehrerer Vrkhundt, und begläubigung, haben Wür solches alles, wie obstehet, durch Aigenhändign

[fol. 13v] Hand-Unterschrift auf allen seiten der Blätter, und hieranzu ende, wohl edachtlich unterschrieben, und zugleich Vnßer Fürstl[iche]ns Hand-Secret darunter aufdruckhen lassen. So geschehen

Salzburg den 11. Aprilis 1747.

L.S. Jacob Ernst Erz[bischof]

[fol. 14r] Daß auf vorgehenden wiegs Herumzusammen genähet und mit Vnsterm Secet-Insigl geschlassenen Blätteren Vnßer Testament und lezter wille begriffen seye, dan d[a]s Wür zu dessen mehrerer bekräftigung die im nachfolgemen dießem beÿverknupfften blatt bezaichnete sach Vnßere leztwillige Disposition, als Zeugen zu unterschreiben, und zubesieglen freundlich ersucht, und g[nä]diglich gebetten haben, bekräftigen Wür hiemit mit unserer eigene hand unterschrifft, und beÿgedruckht fürstlich

Insigl. Salzburg den 9 Monats Tag Maÿ 1747.

L.S. Jacob Ernst

[fol. 14v] Wür Vnterzeichneten Vrkundtn hiemit, daß heunt dato den Hochwirdigste hoch gebohrne Reichs-Fürst und Herr Herr Jacob Ernst Erz-Bischoff zu Salzburg, Legat des Heÿl[igen] Apostol[ischen] Stuels, des Teutschlands Primas, graf von Liechtenstain etc. Vnser gnädigster Fürst und Herr, Vns sam[m]entliche unterzaichnetezu sich in dero Residenz zu Mirabell hat ein laden und beruffen lassen, allwo wür Vns alle Morgens um 11 Vhr gezim[m]end, in Höchst dero Selben Retirade auf den Gartten aussiehend, eingefunden, allwo höchstgedacht Ihre Hochfürstl. Gnaden auf ein Lain-Roth-Sam[m]eten Sessel siezend, beÿ guter Vernunfft, Seinen, und Verstande, gegenwärtig geschlossene blätter in Ihren handen habend, in beÿseÿn aller Vnserer hiezu f[ü]r[s]tl[ichen] und g[nä]dig[en] erbettene Zeugen, mit ausdruckhentlichen worthen Sich ercläret habe, das auf vorgehenden Blätteren höchst dero Testament, und lezter Wille begriffen, seye, die vnd so fort freundlich ersuchet, und g[dig]lich gebetten haben, als zeügen zu vnterschreiben, und zu besieglen; So

[fol. 15r] geschehen den 9ten Mon[n]aths Tag Maÿ, 1747. Zeit und Orth wie obsehet in Persöhnlicher gegenwarth mehr Höchst-gedacht. Ihrer Hochfürstl[iche]n G[na]den etc. Dan Vnserer aller nachsezen zeugen.

L.S. Ich Frantz Carl Bischoff zu Chimsee bekenen und altestrn alle obiges in gegenwarth aller nachstehenden Herrn Zeugen. Salzburg in loco at hora ut Supra den 9. Mají Anno 1747.⁸⁵¹

L.S. Leopold Graf von Stahremberg Dohmb-Dechand bekennet und attestieret alles obiges in gegenwarth des Vorigen, und Nachfolgenden Herrn zeugen. Salzburg in loco a hora ut Supra den 9. Mají 1747.⁸⁵²

L.S. Ich Sigmund Graf von Schrattenbach Dohm-Herr bekanne und atestiere alle obiges in gegenwarth der Vorstehenden und nachfolgenden Herren gegen zeugen. Salzburg in loco at hora ut Supra den 9. Mají 1747.⁸⁵³

L.S. Ich Franz Lactans Freyherr von Firmian Obrist-Hofmeister bekanne und atestiere alle obiges in gegenwarth der Vorstehenden und nachfolgenden Herren gegen zeugen. Salzburg in loco a hor ut Supra den 9. Mají 1747.⁸⁵⁴

[fol. 15v] L.S. Ich Antoni graf Lodron Obrist-Hoff Marchall bekanne und atestiere alle obiges in gegenwarth der Vorstehenden und nachfolgenden Herren gegen zeugen. Salzburg in loco at hora ut Supra den 9. Mají 1747.⁸⁵⁵

L.S. Ich Georg Graf Arco, Obrist-Steillmeister, bekanne und atestiere alle obiges in gegenwarth der Vorstehenden und nachfolgenden Herren gegen zeugen. Salzburg in loco at hora ut Supra den 9. Mají 1747.⁸⁵⁶

⁸⁵¹ František Karel z Waldburku (1701–1772) byl salcburský a basilejský kanovník. Salcburský arcibiskup Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu jej jmenoval v roce 1746 chiemským biskupem. Tento úřad zastával až do své smrti; THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 594–596.

⁸⁵² Leopold Oskar ze Starhemberku (1695–1752) byl pasovským a salcburským kanovníkem, mezi léty 1746–1750 děkanem metropolitní kapituly; THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 528–530.

⁸⁵³ Zikmund Kryštof ze Schrattenbachu (1698–1771) byl salcburský kanovník, od roku 1753 salcburský arcibiskup; THALER, J. M.: *Das Salzburger Domkapitel*, s. 467–469.

⁸⁵⁴ František Laktancius z Firmianu (1709–1786) salcburský vrchní hofmistr.

⁸⁵⁵ Josef Anton z Lodronu (1705–1775) salcburský vrchní dvorní maršál.

⁸⁵⁶ Jiří z Arca (1705–1792) salcburský vrchní štolba.

L.S. Ich Frantz Joseph Graf von Kuenburg, Obrist-Jägermeister bekanne und atestiere alle obiges in gegenwarth der Vorstehenden und nachfolgenden Herren gegen zeugen. Salzburg in loco a hor ut Supra den 9. Maji 1747.⁸⁵⁷

Publicatum hoc Testamentum, cum annexis, in Consilio Regio-Bohemico Aulico, Viennae die 27. mensis Julii, anno 1747. publicante me Theodoro Antonio Rosenthal, Ejusdem Consili Protocollista

[fol. 16r] Specification

Jenigen Silber Service und anderer Sachen, die Wür, Besag Vnsererletzwiligen gegenwärtigen Dispositionen § 7tens Vserm Herrn Vetter Leopold Vermachen.

Die von Vns Von Herrn Grafen Frantz Maximilian von Liechtenstein ererbten Groß-Beschlagenen Silber Truchen worinnen folgendes Silber-geschmeidt zustehen kom[m]t, So besag des Domb-Capitelischen Inventarÿ wiget

		March	Loth	Q[ua]tre
2	Silberen Lavour	12	10	2
2	Kandeln	21	2	2
3	Real-Schüssen	29	8	-
12	Mitern Schüssen	64	2	-
18	Kleiner	47	4	-
36	Däller	60	6	-
6	Becher ⁸⁵⁸	7	14	-
6	Leuchter mit 3 Blechen sambt 6 Pfifferling	16	4	-
2	Credenz Däller	4	11	11
1	Grosse Caffé-Kandl mit 3 Hanen	6	14	-

[fol. 16v]

1	Ciocolata geschier	9	2	2
---	--------------------	---	---	---

⁸⁵⁷ František Josef z Kuenburku (1714–1793) salcburský vrchní lovčí.

⁸⁵⁸ Salzburg Museum, Sammlung der Alltagskultur und Angewandte Kunst, inv. č. 152 a, b-29, Dvojice sklenic s erbem arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu, broušené sklo, výška 19,5 cm, průměr 7,6/7,8 cm (hrdlo).

1	Schüssel- wärmb, 2 Saltz Vasse ein Zugger Becher	5	14	2
4	Schüssl-raiff, oder Ring	19	10	-
1	Gluth-pfann, 4 Schachtelen, 1 Suppen Schallen mit einem Deckl	12	1	2
1	Duzet Löffeln, 1 Duzet Messer und Gabeln, beyläuffig	10	5	-
2	Beschlächt an Carfeidlen	-	14	-
1	Tränschier- Messer, 1 deto gabel, und 1 Vorleg-Löffel	1	10	-

Mehr daß Reich mit Silber beschlagene Missale, sambt dem Kelch, opffer Kändlen, auch Täten, nebst Vnserm aus Ollmuz gebrachten schlechtern Pastoral.

Vrkundt dessen haben Wür Vns

[fol. 17r] Vnserem Hoff- Cammer Rath, und Guarderobba Inspectori Frantzen Enck getreüen Lieben, Vermachen Wür zu genädiger bezeugung Vnsers ob sienen Vns geleist langwürig getreuen dienstenhegenden wohlgefallens, dan zu einem andenkhen seines gutthätters Vnseres mit dem Fürst[ichen] Ollmüzen Wappen bemerckhtn Lavor, und die dazugehörige Kandl, den Wür überhin als einen getreuen dienermit allein Vnseren Unversal Erben sondern auch Vnseren Nachfolger am Erzstüfft bestens und freunlich Recom[m]endieren

Vnsern dreÿ Leib Cammerdiener, benanntlich dem Ferdinand Leopold Prex, Franz Anton Gilowski, und Carl Vogt, so auch unserm Hoff-Marstall und gstuetts Inspectorn Bernard Anders Verschaff Wür deren Jedem, in gdiger Erwegung Ihrer getreuediensten, fünff und Siebenzig gulden. Jedem Vnserer Cam[m]er haizernaber

benanntlich dem Johann Joseph Hrubí, Franz Joseph Hiernschrád, Stephan Hämmerl und Mathiasen Khern fünfzig gulden, allen nur einmahl

[fol. 17v] Eigenhändig unterschrieben, und Vnseres Fürstl[iche]n Signet beýtruckhen lassen Salzburg den 11tn Aprilis 1747

Jacob Ernst

[fol. 18r] Anno 1747. Am Erchtag der gedächtnis des Heýligen Timotheia, welcher war der 22. Monathstag Auguti, ist dießes Testament, Sambt denen dem selben beýgefügten zweýe beýlagen, wie auch die dießfahls ergangen allergnädigste Kayser, Köngliche Insinuations-Resolution, und Hohe Köngl[iche] Tribunals-Intimation in das Köngl[iche]: in Neher-farb pergamen verfertigte Gütter-Qatern des Hradischer-Creýßes sub Num[mero] 5. Fol[io] 109. bis 122. ordentlich einuerleibt, und eingeschrieben, auch hiericher gegenwärtiges attestatum von Mir ertheilet worden,

Actum apud Regias Tabulas Marchionatus Moraviæ Brunae anno, et die ut supra

Johann Adam Kuchenhardt

Registrator, Taxator, et Depositor.

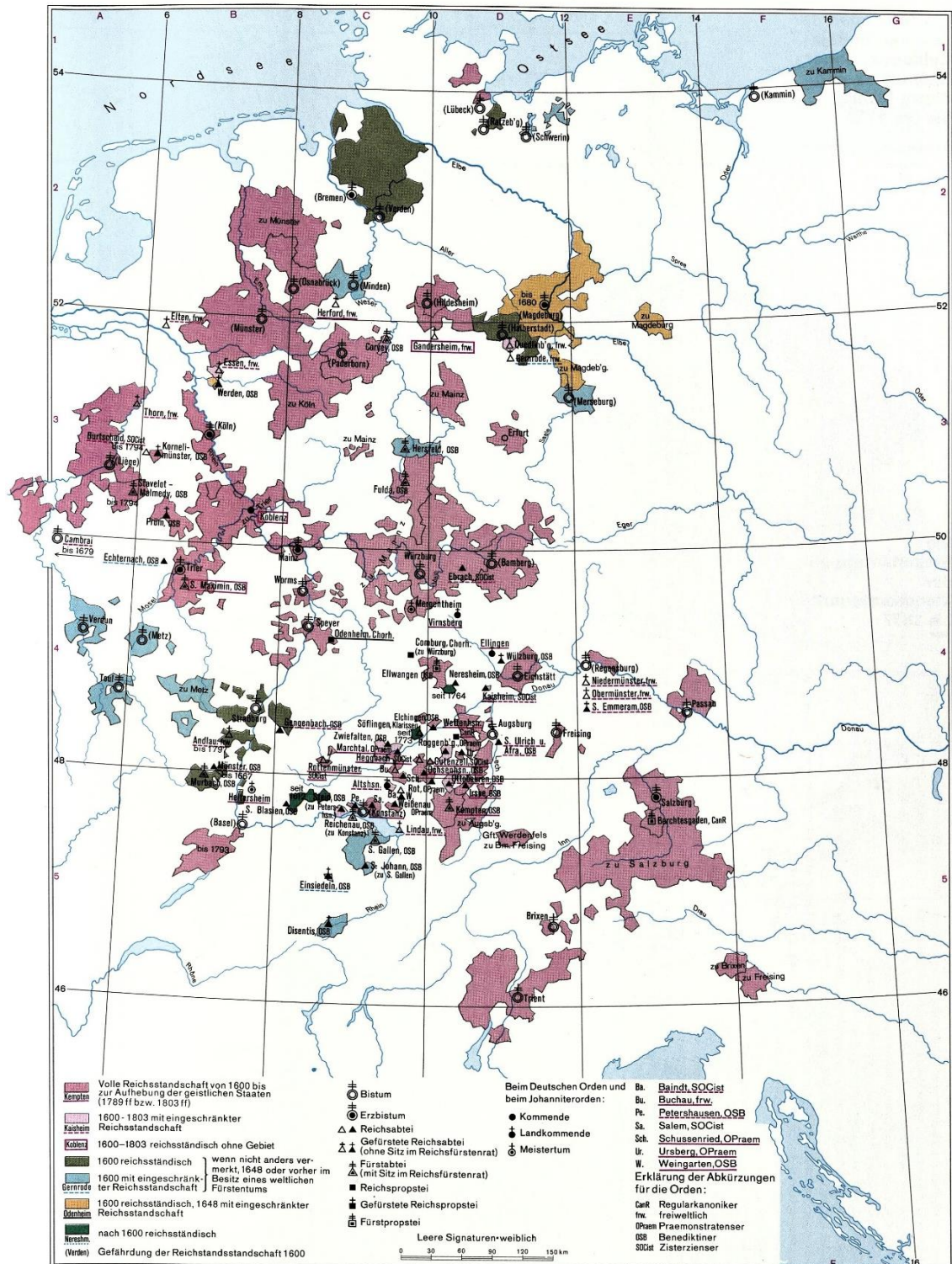
Anno 1747. den 28ten Septembr ist bevorstehendes Testament, zu folge dere von Einem hochlöbl[ichen] Kay[serlichen] Köngl[ichen] Gubernio zu Troppau durch in ein Köngl[ichen]. Ambts-bothun an alhießige fürst bischofften Regierung eingelangter Communication beý der Registratur Vorgemercket, und behoriger massen ingrossi entworden. Actum Weýdenau in Schleßien anno et die ut supra

Ignat Anton Brändele

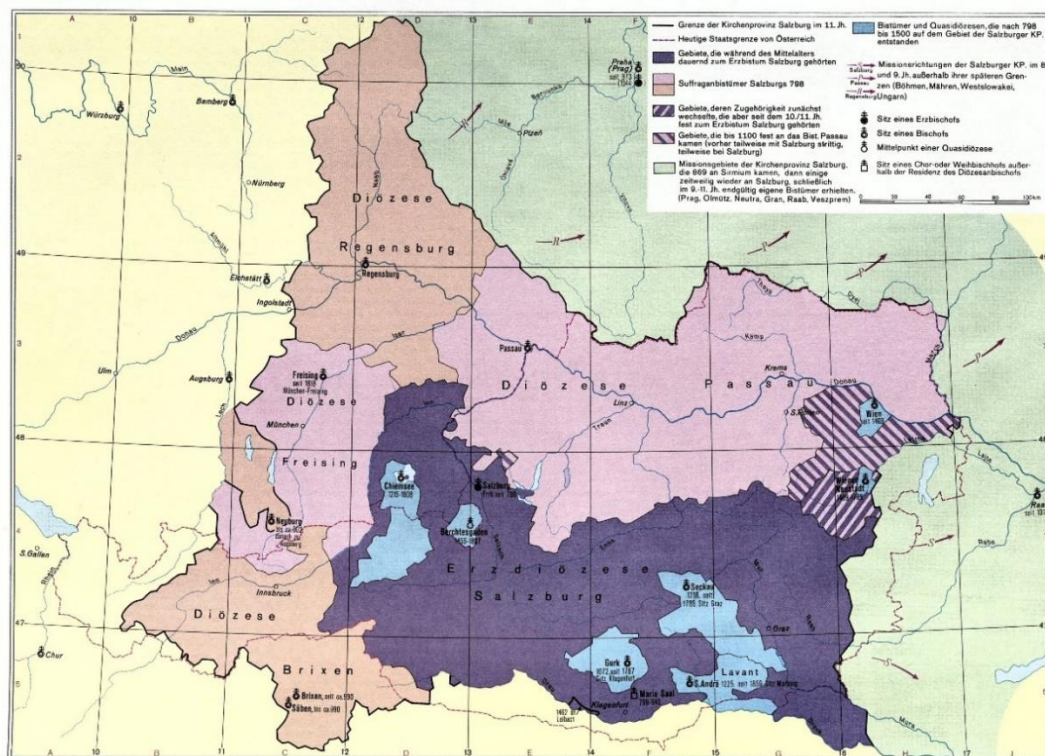
Registrator

Obrazové přílohy

Die geistlichen Staaten vom 17. Jh. bis zum Ende des Alten Reiches

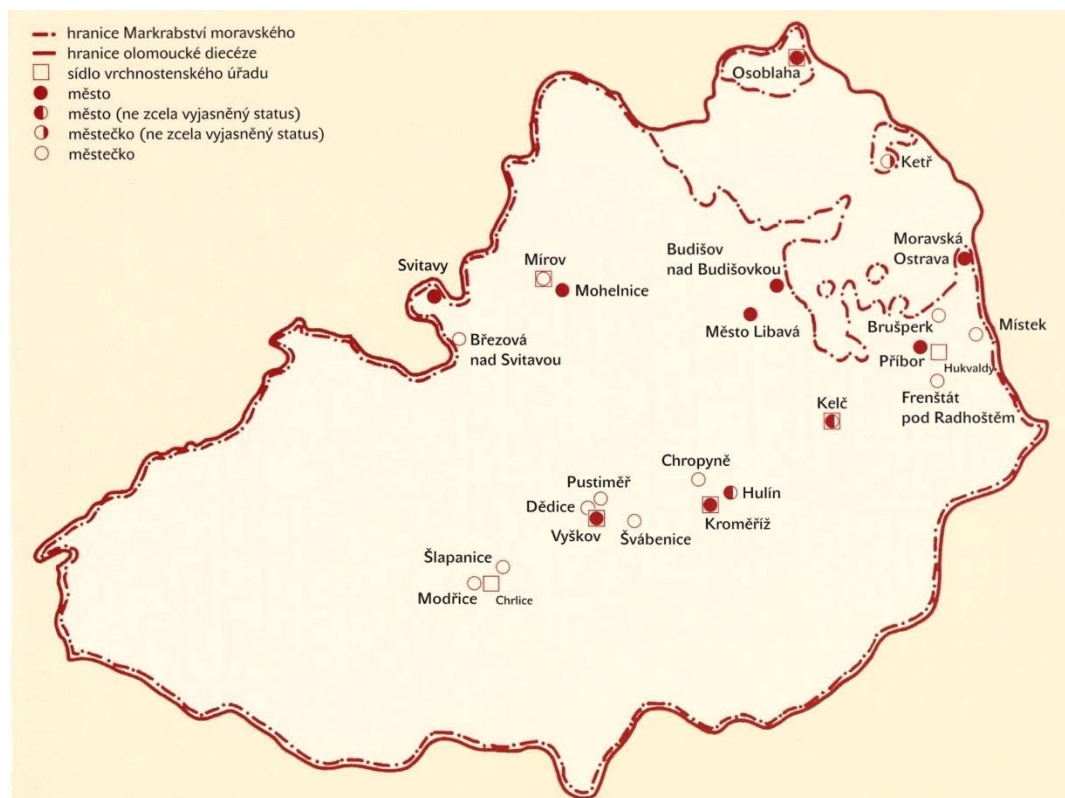

1. Obr.: Mapa říšských duchovních knížectví od 17. století do zániku Říše. Autoři: E. W. Zeden — J. Burkhardt — H. J. Köhler.

Die Kirchenprovinz Salzburg im Mittelalter

2. Obr.: Mapa salcburské církevní provincie ve středověku (resp. do roku 1722).
Autor: F. Dörrer.

3. Obr.: Mapa Markrabství moravského s významnými hospodářskými a správními centry panství olomouckých biskupů. Autor: Jan Dvořák.

4. Obr.: Portrét sekavského biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu s projektem piaristické koleje v Bílé Vodě ve Slezsku, mezi 1728–1738. Neznámý autor (Schloss Seggau).

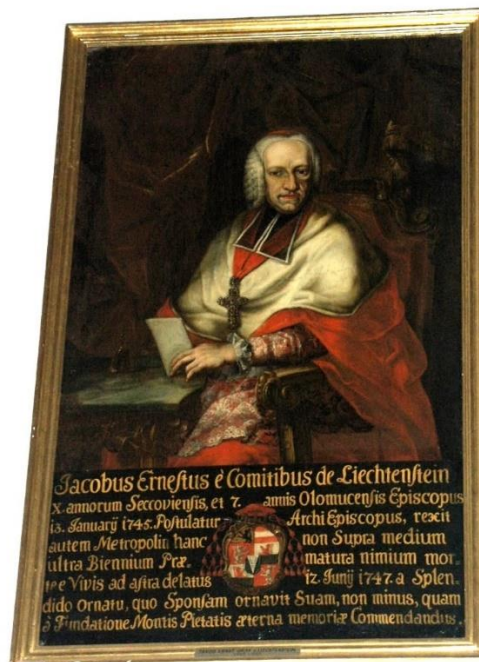

5. Obr.: Salcburská kopie předešlého portrétu pro tamní Castelcornovu rezidenci, mezi 1728–1738. Neznámý autor (Salzburg Museum).

6. Obr.: Portrét olomouckého biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna s projektem stavebních úprav hradu Malenovice, mezi 1738–1745. Neznámý autor (Arcibiskupský zámek v Kroměříži).

7. Obr.: Portrét Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna jako olomouckého knížete-biskupa, mezi 1738–1745. Neznámý autor (Muzeum Vyškovska ve Vyškově).

8. Obr.: Portrét Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna z portrétní galerie salcburských arcibiskupů, po 1745. Neznámý autor (Salzburger Residenz).

9. Obr.: Portrét arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu s erby jeho předchozích biskupských působišť (Sekava a Olomouc), po 1745. Neznámý autor (Salzburger Museum).

10. Obr.: Portrét Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu jako zakladatele salcburské dobročinné zastavárny Mons pietatis, po 1747. Neznámý autor (Salzburger Museum).

11. Obr.: Portrét Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu jako salcburského arcibiskupa, který se nejspíše jako součást majetku jeho synovce Leopolda Antonína Podstatského z Prusinovic dostal do Olomouce, po 1745. Neznámý autor (Vlastivědné muzeum v Olomouci).

12. Obr.: Univerzitní teze Johanna Josefa Dauera s portrétem arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu, 1745. Neznámý autor (Die Kunstsammlung der Erzabtei St. Peter in Salzburg).

13. Obr.: Epitaf Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna v salcburské katedrále sv. Ruperta a Virgila, 1750. Josef Anton Pfaffinger a neznámý malíř.

14. Obr.: Apoteóza arcibiskupa Castelcorna z kázání proneseného na jeho pohřbu, 1747. František Schaur (Salzburg Museum).

15. Obr.: Castelcornův synovec Leopold Antonín Podstatský z Prusinovic jako kustod salcburské katedrální kapituly, po 1746. Neznámý autor (Dom- und Metropolitankapitel zu Salzburg).

16. Obr.: Kopie barokního portrétu Leopolda Podstatského ze 60. let 18. století, 2. třetina 19. století. Franz Ampichl (Arcibiskupský palác v Olomouci).

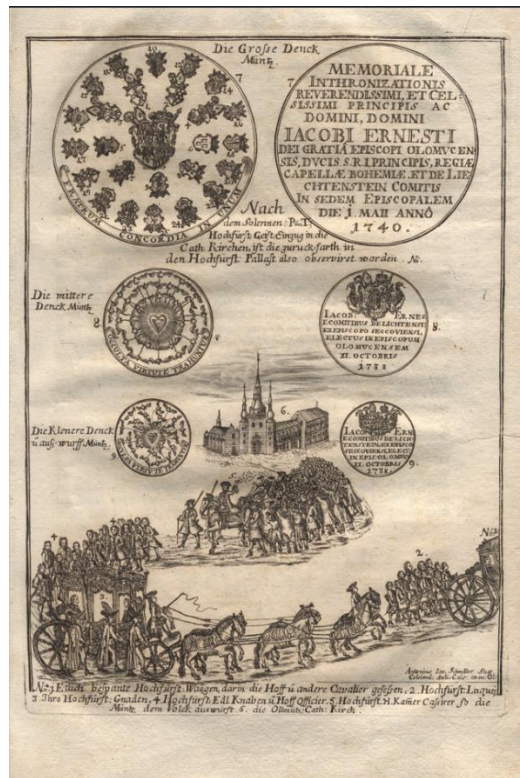

17. Obr.: Sekavské exlibris Jakuba Arnošta, 1728–1738. Christoph Dietel (Vědecká knihovna v Olomouci).

18. Obr.: Apoteóza olomouckého biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna a jeho rodu ve společnosti trojice božských cností, 1740. Johann Freindt (Vědecká knihovna v Olomouci).

19. Obr.: Erb s podpisem Jakuba Arnošta z knihy členů salcburského bratrstva sv. archanděla Michaela při kostele téhož zasvěcení, 1745 (Das Archiv der Erzbatei St. Peter in Salzburg).

22. Obr.: Slavnostní průvod z olomoucké katedrály do biskupské rezidence (2. 5. 1740) s nákresey pamětních medailí ke zvolení a intronizaci Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna olomouckým biskupem. Antonín Josef Schindler (Vědecká knihovna v Olomouci).

23. Obr.: Slavnostní vjezd Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna do Salcburku (1. 6. 1745). Franz Sebastian Schaur (?) (Salzburg Museum).

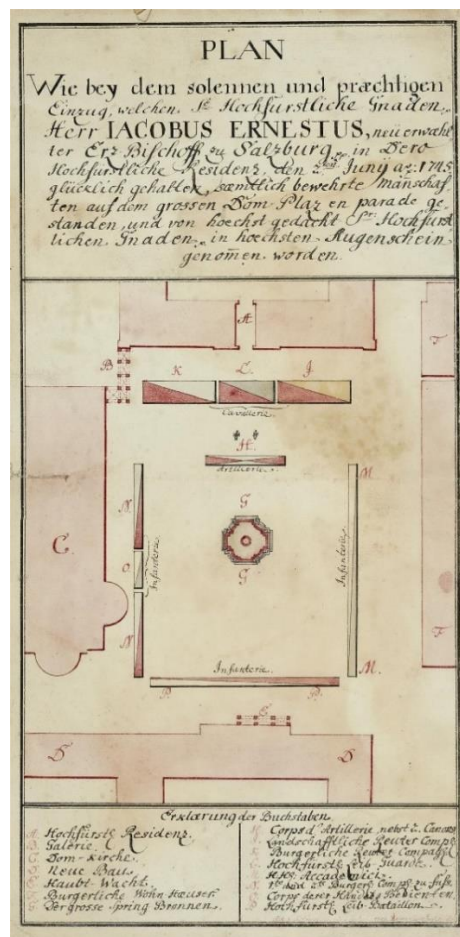
24. Obr.: Střelecký terč k příchodu biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu do Olomouce (2. 5. 1740). Autor neznámý (Vlastivědné muzeum v Olomouci).

25. Obr.: Avers velké intronizační medaile olomouckého biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu s erbem zvoleného ordináře a kanovníků. Autor neznámý (Arcidiecézní muzeum v Kroměříži).

26. Obr.: Rezi denční náměstí v Salcburku (Residenzplatz), na němž se odehrávaly vojenské přehlídky při intronizacích knížat-arcibiskupů.

27. Obr.: Schéma vojenské přehlídky před rezidencí salcburských arcibiskupů při příležitosti intronizace arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu dne 1. 6. 1745 (původně zamýšlená na 2. červen). Johann Elias von Geyer (Salzburg Museum).

28. Obr.: Apoteóza Jakuba Arnošta jako olomouckého biskupa, která byla vydána piaristy jako součást elegického tisku *Pastor, Lapis, Israel*, 1740. Antonín Josef Schindler (Vědecká knihovna v Olomouci).

29. Obr.: Apoteóza Jakuba Arnošta jako salcburského knížete-arcibiskupa, která byla vydána benediktinskou univerzitou v Salcburku jako součást elegického tisku *Virtus coronata*, 1745. Franz Sebastian Schaur (Die Kunstsammlung der Erzabtei St. Peter in Salzburg).

30. Obr.: Apoteóza „dobré vlády“ salcburského knížete-arcibiskupa Jakuba Arnošta, po 1745. Jacob Andreas der Ältere Fridrich (Die Kunstsammlung der Erzabtei St. Peter in Salzburg).

31. Obr.: Vojenský buben s erbem arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu (Salzburg Museum).

32. Obr.: Násada biskupské berly Jakuba Arnošta, již dostal při pastorační návštěvě od Kiliána Werleina, opata štýrského kláštera St. Lambrecht, v lednu roku 1734. Johannes Dopf (Dommuseum Salzburg).

33. Obr.: Olomoucký biskup Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcorna konsekrující dominikánský kostel Nanebevzetí Panny Marie v Uherském Brodě dne 28. srpna 1742. Neznámý autor (Česká dominikánská provincie).

34. a 35. Obr.: Kostel sv. Jana Nepomuckého v Pohořelících u Napajedel, který nechal Jakub Arnošt vedle svého moravského zámku vystavět stavitelem Kryštofem Maywaldem a dne 15. 5. 1740 jej osobně posvětil.

36. Obr.: Oltář v kapli biskupského zámku Seggau pořízený nákladem Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu, posvěcený v roce 1740. Autoři neznámí.

37. a 38. Obr.: Plátina oltářních retáblů biskupské kaple zámku Seggau a bočního oltáře farního kostela v Pohořelicích u Napajedel. Autoři neznámí.

39. Obr.: Piaristická kolej s kostelem Navštívení Panny Marie ve slezské Bílé Vodě byla „životním projektem“. Budovy koleje a semináře byla vznikly za Castelcornova života (1727–1734), kolejní chrám až po jeho smrti (1750-1777).

40. Obr.: Piaristická kolej v Bílé Vodě s nerealizovaným návrhem kostela od Felixe Antonína Hammerschmieda. Grafika z topografie slezských škol z roku 1741 (Slezské zemské muzeum).

41. Obr.: Bělovodská madona s korunkami od Castelcornovy sestry, hraběnky Marie Cecílie Walisové, před 1945.

42. Obr.: Poutní obrázek s Pannou Marií Bělovodskou a sekavským erbem biskupa Jakuba Arnošta Lichtenštejna-Kakorna, mezi 1728 (Slezské zemské muzeum).

43. Obr.: Krucifix pořízený piaristy pro privilegovaný oltář kostela Navštívení Panny Marie v Bílé Vodě. Jakub Arnošt schválil v roce 1737 jeho pořízení.

44. Obr.: Korunovace Marie Terezie českou královnou 12. května 1743. Michael Jindřich Rentz (Vědecká knihovna v Olomouci).

45. Obr.: Česká korunovace podle Rentzova leptu na náhrobku Marie Terezie a Františka Štěpána Lotrinského od Baltazara Ferdinanda Molla, 1754 (Kaisergruft Wien).

46. Obr.: Kasule z instalačních parament biskupa Jakuba Arnošta, nazývaných korunovační, Morava (Olomouc?), 1725–1730 (Římskokatolická farnost sv. Václava v Olomouci).

47. Obr.: Slonovinová soška sv. Jakuba Většího, kterou si měl Jakub Arnošt přivést z Olomouce do Salcburku a jeho nástupce arcibiskup Ondřej Jaku z Dietrichsteinu ji v roce 1751 věnoval kostelu sv. Jakuba většího v Sankt Jakob am Thurn.

48. Obr.: Tabernákl zhotovený z odkazu Jakuba Arnošta pro špitální kostel sv. Erharda v salcburském předměstí Nonntal.

12 Prameny

1. Česká republika

Moravská zemská knihovna v Brně

Oddělení historických fondů: sign. ST3–1248.780.

Moravský zemský archiv v Brně (= MZA Brno)

fond C2 (Tribunál-Pozůstalosti): kart. č. 110, sign. L 74.

fond E55 (Premonstráti Klášterní Hradisko): sign. 240 II 42.

fond G263 (Rodinný archiv Podstatských-Lichtenštejnů Telč):

inv. č. 336, sign. 344; inv. č. 338, sign. 344; inv. č. 337, sign. 345.

Národní archiv (= NA)

Řád piaristů (= ŘPi): kn. č. 325.

Stará manipulace: kart. 1059, sign. K1/84-88.

Národní památkový ústav – Územní odborné pracoviště v Kroměříži (= NPÚ ÚOP Kroměříž)

Evidenční list movité kulturní památky: poř. č. 124624; poř. č. 124687.

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (= SOKA Sy-Li)

Gymnázium Litomyšl I: kn. č. 4.

Státní okresní archiv Zlín (= SOKA Zlín)

Farní úřad Malenovice: kn. č. 1.

Farní úřad Pohořelice: kn. č. 3.

Vědecká knihovna v Olomouci

Oddělení historických fondů: sign. M II 46.

Zemský archiv v Opavě (= ZAO)

Piaristé Bílá Voda: inv, č. 57;

bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus I.*, 1724–1745;

bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP. Tomus II.*, 1745–1798.

Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc (= ZAO-O)

Arcibiskupská konzistoř Olomouc (= ACO):

kn. č. 6; kn. č. 14; kart. 1858, sign. B16.

Arcibiskupství olomoucké (= AO):

inv. č. 409, sign. AIIId32; inv. č. 442, sign. AIVd46/1; inv. č. 462, sign. AIIIIa24; inv. č. 480, sign. AIIIIb3; inv. č. 485, sign. AIIIIb8; inv. č. 486, sign. AIIIIb9; inv. č. 2140, sign. Temp8; inv. č. 2374, sign. CIVa17/2a; inv. č. 2380, sign. CIVa17/2b; inv. č. 2381, sign. CIVa17/2c; inv. č. 3313, sign. JA5.

Lenní dvůr Kroměříž:

inv. č. 783, sign. Misc. I /6-7; inv. č. 946.

Metropolitní kapitula Olomouc (= MCO):

kn. č. 538, inv. č. 1686, sign. BVc2/1; inv. č. 1708, sign. BVc20/2; inv. č. 1716, sign. BVc23/1; inv. č. 1769, sign. AIVd45/4; inv. č. 2068, sign. AVb73/3; inv. č. 5379, sign. N18; inv. č. 3420, sign. E III 11; inv. č. 3566, sign. Fa 8/9.

2. Spolková republika Rakousko

Archiv der Erzabtei St. Peter Salzburg (= ASP)

sign.: Hs. A 148; Hs. A 149.

Archiv der Erzdiözese Salzburg (= AES)

Kasten 1, Fach 26, Faszikel; Kasten 1, Fach 6, Faszikel 17; Kasten 1, Fach 26, Faszikel II β 7; Kasten 4, Fach 17.

Sammlung der Urkunden: Inv. Nr. 1205.

Diözesanarchiv der Diözese Graz-Seckau (= DÖZA G-S)

sign.: XIX-C-23; XX-C-5; OP 1730-1733-2.

Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien (= HHStA)

sign.: AUR 1745 I 12; AUR 1747 V 09; MEA RTA 519; OMeA ÄZA 39-1-2; OMeA ÄZA 42-1; OMeA ZA-Prot. 19; OMeA ZA-Prot. 20; RK Geistliche Wahlakten, Salzburg Erzstift F-K.

Salzburger Landesarchiv (= SLA)

Geheimes Archiv (= GA):

sign.: GA I.36; GA VI. 40; GA XIII.18; GA XXIII, Nr. 49; GA.XXV. L.11; GA XXXV.33.

Domkapitelakten 44. C.

Domkapitel Protokolle: Nr. 198, 200, 201, 202, 208, 217.

Steiermärkisches Landesarchiv (= StmkLA)

Stift Seckau: sign. K79, H295.

13 Použitá literatura

13.1 Monografie a edice pramenů

AMMERER, Gerhard: *Funktionen, Finanzen und Fortschritt. Zur Regionalverwaltung im Spätabsolutismus am Beispiel des geistlichen Fürstentums Salzburg*. Salzburg 1987.

AMON, Karl – LIEBMANN, Maxmilian (eds.): *Kirchengeschichte der Steiermark*. Graz 1993.

ARETIN, Karl Otmar: *Heiliges Römisches Reich. 1776–1806. Reichsverfassung und Staatssouveränität*. Wiesbaden 1967.

AUSSERER, Karl: *Die Herren von Schloss und Gericht Castelcorno im Lagartale (Vallagarina)*. Wien 1911.

AUTORENKOLLEKTIV: *Dehio-Handbuch die Kunstdenkmäler Österreichs. Steiermark*. 4. vyd. Wien – München 1982.

BENEDIKT, Heinrich: *Das Königreich Neapel unter Kaiser Karl VI*. Wien – Leipzig 1927.

BRANDHUBER, Christoph – FUSSL, Maxmilian: *In Stein gemeißelt. Salzburger Barockinschriften erzählen*. Salzburg–Wien 2017.

BRANDHUBER, Christoph – TUTSCH-BAUER, Edith: *Kräuterkunst & Knochensäge. Medizin am Hof der Salzburger Barockfürsten*. Salzburg–Wien 2015.

BRAUN, Bettina: *Princeps et episcopus. Studien zur Funktion und zum Selbstverständnis der nordwestdeutschen Fürstbischöfe nach dem Westfälischen Frieden*. Göttingen 2013.

BREITENBACHER, Antonín – DOSTÁL, Eugen: *Katalog arcibiskupské obrazárny v Kroměříži*. Kroměříž 1930.

BURGER, Max: *Rupertigau, Chiemgau (Inn-Isengau) von 13.–19. Jahrhundert. Die 45 Oberhirten des Bistums Chiemsee. Ihre Diplomatie. Ihre Pontifikalhandlungen von 1215–1814*. Mühldorf 1955.

BURIAN, Václav: *Terče olomouckých ostrostřelců*. Olomouc 1982.

ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny zemí koruny české. Sv. VI. 1437–1526*. Praha – Litomyšl 2007.

ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha 1995.

DAVID, Jiří: *Nechtěné budování státu. Politika, válka a finance na Moravě ve druhé polovině 17. století*. Brno 2018.

DINZELBACHER, Peter: *Poslední věci člověka: Nebe, peklo, očistec ve středověku*. Praha 2004,

DOPSCH, Heinz – HOFFMANN, Robert: *Salzburg. Die Geschichte einer Stadt*. 2. vyd. Salzburg 2008.

EBNER, Anselm: *Die Krönung des Wallfahrtsbildes von Maria Plain bei Salzburg*. Salzburg 1915.

FEINE, Hans Erich: *Besetzung der Reichsbistümer von Westfälischen Frieden bis zur Säkularisation. 1648–1803*. 2. vyd. Amsterdam 1964.

FIALA, Jiří: *Pruská invaze na Moravu v letech 1741–1742 a její soudobé kulturní reflexe*. Olomouc 1997.

FISCHER, Karl A. F.: *Verzeichnis der Piaristen der deutschen und böhmischen Ordenprovinz*. München 1985.

GELMI, Josef: *Die Brixner Bischöfe in der Geschichte Tirols*. Bozen 1984.

GRAUER, Karl Johannes: *Paris Lodron. Erzbischof von Salzburg. Ein Staatsmann des Friedens*. Salzburg 1952.

GRUBER, Fritz – LUDWIG, Karl Heinz: *Salzburger Bergbaugeschichte. Ein Überblick*. Salzburg – München 1982.

HEINISCH, Reinhard Rudolf: *Paris Graf Lodron. Reichsfürst und Erzbischof von Salzburg*. Wien – München 1991.

HAINISCH-WOLFRAM, Alexander: *Geschichte Kärntens. Band 3/1. Die Neuzeit*. Klagenfurt/Celovec 2015.

HARTMANN Peter Claus: *Der Beyerische Reichskreis (1500 bis 1803). Strukturen, Geschichte und Bedeutung im Rahmen der Kreisverfassung und der allgemeinen institutionellen Entwicklung des Heiligen Römischen Reiches*. Berlin 1997.

HAVLÍK, Jiří M.: *Jan Fridrich z Valdštejna. Arcibiskup a mecenáš doby baroka*. Praha 2016.

HAVLÍKOVÁ, Eva – POLEHLA Petr: *Intronizace královehradeckých biskupů v 17. a 18. století*. Hradec Králové 2020.

HERSCHE, Peter: *Der Spätjansenismus in Österreich*. Wien 1977.

HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert II. Vergleichende soziolgeschichtliche Untersuchungen*. Bern 1984.

HERSCHE, Peter: *Muße und Verschwendung. Europäische Gesellschaft und Kultur im Barockzeitalte. Erster Teilband*. Freiburg – Basel – Wien 2006.

HIRNSPERGER, Johann: *Die Statuten des Salzburger Domkapitels (1514 bis 1806). Eine rechtshistorische Untersuchung zur inneren Verfassung des weltgeistlichen adeligen Domkapitels*. Graz 1998.

HLAVAČKA, Milan: *Karel Albrecht. Příběh druhého zimního krále*. Praha 1997.

HOLZEM, Andreas: *Christentum in Deutschland 1550–1850. Konfessionalisierung – Aufklärung – Pluralisierung. Bd. 1*. Paderborn 2015.

HRBEK, Jiří: *Barokní Valdštejnové v Čechách. 1640–1740*. Praha 2013.

HRBEK, Jiří: *České barokní korunovace*. Praha 2010.

HRDINA, Ignác Antonín (ed.): *Dokumenty tridentského koncilu. Latinský text a překlad do češtiny*. Praha 2015.

HUBENSTEINER, Benno: *Die Geistliche Stadt. Welt und Leben des Johann Franz Eckher von Kapfing und Lichteneck, Fürstbischofs von Freising*. München 1954.

JAKUBEC Ondřej: *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby*. Olomouc 2003.

JONOVÁ, Jitka: *Kapitulní otázka olomoucká a obsazování arcibiskupského stolce v Olomouci od roku 1880 do poloviny 20. století*. Brno 2023.

JONOVÁ, Jitka – MARTINEK, Radek (eds.): *Ornamenta episcopi. Liturgická roucha olomoucké katedrály*. Olomouc 2020.

JUNGNITZ, Joseph: *Die Breslauer Germaniker*. Breslau 1906.

KHEVENHÜLLER-METCH, Rudolf – SCHLITTER, Hanns (eds.): *Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch des Fürsten Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Kaiserlichen Oberhofmeisters (1742–1776). 1742–1744*. Wien – Leipzig 1907.

KHEVENHÜLLER-METCH, Rudolf – SCHLITTER, Hanns (eds.): *Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch des Fürsten Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Kaiserlichen Oberhofmeisters (1742–1776). 1745–1749*. Wien – Leipzig 1908.

KITZLER, Christine: *Die Errichtung des Erzbistums Wien*. Wien 1969.

KOLLER, Fritz: *Das Salzburger Landesarchiv*. Salzburg 1987.

KOCHTA, Ladislav – POKLUDA, Zdeněk: *Pohořelice. Z pamětí a letopisů*. Pohořelice 2005.

KREMER, Stephan: *Herkunft und Wedergang geistlicher Führungsgeschichten in den Reichsbistümern zwischen Westfälischem Frieden und Säkularisation. Fürstbischöfe – Weihbischöfe – Generalvikare*. Freiburg – Basel – Wien 1992.

KRONES, Franz: *Geschichte der Karl Franzens-Universität in Graz*. Graz 1886.

KROUPA, Jiří: *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost*. Brno 1987.

LINDNER, Pirmin: *Professbuch der Benediktinerabtei St. Peter in Salzburg*. Salzburg 1906.

LOIDL, Franz: *Geschichte des Erzbistums Wien*. Wien – München 1983.

LOUCKÝ, Florián Josef: *Popis královského hlavního města Olomouce sepsaný syndikem Floriánem Josefem Louckým roku 1746*. Olomouc 1991.

MALÝ, Tomáš: *Obrazy a rituál. Římské korunovace divotvorných Madon a koncept barokní kultury*. Praha 2019.

MANDZIUK, Józef: *Rządcy (archi)diecezji wrocławskiej na przestrzeni wieków*. Wrocław 2018.

MARRI, Fabio – LIEBER, Maria – WEYERS, Christian: *Lodovico Antonio Muratori und Deutschland. Studien zur Kultur- und Geistesgeschichte der Frühaufklärung*. Frankfurt am Main 1997.

MARTIN, Franz: *Wolf Dietrich von Reitenau. Erzbischof von Salzburg*. Wien – Leipzig 1925.

MARTIN, Franz, *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit. 1587 bis 1812*. 2. vyd., Salzburg 1952.

MATZKE, Josef: *Die Olmützer Fürstbischöfe*. Königstein/Taunus 1974.

MAUELSHAGEN, Stephan: *Ordensritter – Landesherr – Kirchenfürst. Damian Hugo von Schönborn (1676–1743). Ein Leben im Alten Reich*. Ubstadt-Weiher 2001.

MAUR, Eduard: *12. 5. 1743 – Marie Terezie. Korunovace na usmířenou*. Praha 2003.

MEDEK, Václav: *Osudy moravské církve do konce 14. věku*. Praha 1971.

MITTERECKER, Thomas: *Die Soldatesca des Erzstiftes Salzburg. Unter besonderer Berücksichtigung der Entwicklung seit der Einführung des "miles perpetuus" im 17. Jahrhundert*. Wien 2010.

NEUHARD, Johannes (ed.): *Die Erzbischöfe im Porträt. Dommuseum zu Salzburg. VI. Sonderschau*. Salzburg 1981.

OBERSTEINER, Jakob: *Die Bischöfe von Gurk. 1072–1822*. Klagenfurt 1969.

ORDINARIATS-KANZLEI DER DIÖZESE SECKAU: *Bestandtheile und Eintheilung der heutigen Diöcese Seckau vor circa hundert Jahren*. Graz 1873.

ORTNER, Franz: *Salzburger Kirchengeschichte. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Salzburg 1988.

ORTNER, Franz: *Salzburgs Bischöfe in der Geschichte des Landes (696–2005)*. Frankfurt am Main 2005.

PASTOR, Ludwig: *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters. 15. Band. Geschichte der Päpste im Zeitalter des fürstlichen Absolutismus. Von der Wahl Klemens' XI. bis zum Tode Klemens' XII. (1700–1740)*. Freiburg im Breisgau 1930.

PASTOR, Ludwig: *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters. 16. Band. 1. Teil. Geschichte der Päpste im Zeitalter des fürstlichen Absolutismus. Von der Wahl Benedikts XIV. bis zum Tode Pius' VI. (1740–1799)*. Freiburg im Breisgau 1931.

PASTOR, Józef: *Wrocławska kapituła katedralna w XVIII. wieku. Ustrój – skład osobowy – działalność*. Wrocław 1998.

PARMA, Tomáš: *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno 2011.

PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Triumphus in mortem. Pohřební kázání nad biskupy v raném novověku*. České Budějovice 2008.

PEZZL, Johann: *Reise durch den Baierischen Kreis. Mit vielen Zusätzen und Berichtigungen*. Salzburg – Leipzig 1784.

PEŘINKA, František Václav: *Dějiny Kroměříže. Díl druhý. Část 4. Od smrti Karla Lichtenštejna do zřízení arcibiskupství. 1695–1776*. Kroměříž 1948.

PILARZ, Adolf – MORAVEC, František Adolf: *Moraviae historia politica et Ecclesiastica cum Notis et animadversionibus criticis probatorum auctorum*. Brunae 1787.

PRASEK, Vincent: *Paměti Malenovic a Pohořelic, jakož i dědin k panství Malenovskému a Pohořeleckému příslušných*. Velké Meziříčí 1883.

POJSL, Miloslav: *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*. Uherské Hradiště 2013.

PROSCH, Franz: *Documente. Geschichte des k. k. Staats-Gymnasiums Weidenau. I. Theil*. Weidenau 1902.

RITZLER, Remigius – PIRMIN, Sefirin: *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series. 5. A pontificatu Clementis pp. IX (1667) usque ad pontificatum Benedicti pp. XIII (1730)*. Regensbergii 1952.

RITZLER, Remigius – PIRMIN, Sefirin: *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series. 6. A pontificatu Clementis pp. XII (1730) usque ad pontificatum Pii pp. VI (1799)*. Regensburg 1958.

ROLLIG, Stella – LECHNER, Georg: *Maria Theresia und die Kunst*. Wien 2017.

ROTH, Benno: *Seckau. Der Dom im Gebirge*. Seckau 1995.

RYBENSKÁ, Klára – POLEHLA, Petr – NAVRÁTIL, Jiří: *Exemplum sint fidelium. Statuta biskupského semináře v Hradci Králové vydané biskupem Blümegenem a Trautmannsdorfem v letech 1766 a 1802*. Hradec Králové 2017.

SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska. Díl 2. J-N*. Praha 1999.

SCHENK, Gerrit Jasper: *Zeremoniell und Politik. Herrschereinzüge im spätmittelalterlichen Reich*. Köln – Weimar – Wien 2003.

SCHMIDT, Peter: *Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker. Zur Funktion eines römischen Ausländerseminars (1552–1914)*. Tübingen 1984.

SCHRAUT, Sylvia: *Das Haus Schönborn. Eine Familienbiographie. Katholischer Reichsadel 1640–1840*. Paderborn 2005.

SCHROTT, Georg: *Leichenpredigten für bayerische Prälaten der Barock- und Aufklärungszeit*. München 2012.

SCHROTT, Georg – MALZER, Christian: *Mors. Tod und Totengedenken in den Oberpfälzer Klöstern. Symposion vom 20. bis 21. Juni 2018 in der Provinzialbibliothek Amberg*. Amberg – Kallmünz 2019.

SEIFRIEDSBERGER, Josef: *Der Brenntaler Bergleute. Leben und Sterben. Die Räsners am Letzenbichlgut*. Bramberg 2015.

SĘKOWSKI, Roman: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny. Tom IV. K–Ł*. Chorzów 2005.

SPÁČILOVÁ, Jana: *Hudba na dvoře olomouckého Schrattenbacha*. Olomouc 2018.

STEINER, Konrad: *Bildnisse der Bischöfe von Seckau*, Graz 1931.

STEINKELLNER, Herwig – PRENNINGER, Alexander: *525 Jahre Hofbräu Kaltenhausen. 1475–2000. Die Entwicklung der Brauerei Kaltenhausen und des Salzburger Hofbräuwesens seit 1475*. Salzburg 2000.

STIEF, Wilhelm: *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren*. Schaffhausen 1928.

STOLLBERG-RILINGER, Barbara: *Maria Theresia. Die Kaiserin und ihrer Zeit. Eine Biographie*. München 2017.

SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav: *Církevní dějiny. Novověk*. Praha 2018.

SUCHÁNEK, Pavel: *Triumf obnovujícího se dne. Umění a duchovní aristokracie na Moravě v 18. století*. Brno 2013.

SUCHOMEL, Dan – VIDMAN, Jan: *Mincovnictví olomouckých biskupů a arcibiskupů (1608–1820)*. Kroměříž 1997.

SUTER, Andreas: *"Troublen" im Fürstbistum Basel (1726–1740). Eine Fallstudie zum Bäuerlichen Widerstand im 18. Jahrhundert*. Göttingen 1985.

SVÁTEK, Josef: *Dějiny Čech a Moravy nové doby. Kniha pátá. Panování Marie Terezie. Část první*. Praha 1897.

SVITÁK, Zbyněk: *Návštěva Marie Teresie na Moravě v roce 1748*. Brno 2022.

ŠTĚPÁN, Jan: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579–1598*. Olomouc 2009.

ŠVÁCHA, Rostislav – POTŮČKOVÁ, Martina – KROUPA, Jiří (eds.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695). Místa biskupovy paměti*. Olomouc 2019.

TAUL, Antonín: *Olomoucké medaile, plakety, žetony a známky*. Olomouc 1969.

THALER, Josef Manfred: *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*. Frankfurt am Main 2011.

THALER, Manfred Josef: *Das Schneeherrenstift am Dom zu Salzburg. Ein Beitrag zur nachtridentischen Kirchenreform*. Frankfurt am Main 2011.

THALER, Manfred: *Die Domkapitel der Reichskirche vom Wiener Konkordat bis zur Säkularisation (1448–1803)*. Frankfurt am Main 2017.

TOMEK, Ernst – AMON, Karl: *Geschichte der Diözese Seckau III. Die Steiermark vor der Glaubensspaltung. Kirchliche Zustände 1490–1520*. Graz 1960.

VÁLOVÁ, Kateřina: *Curia episcopalis Olomucensis v raném novověku*. Olomouc 2002.

VEC, Miloš: *Zeremonialwissenschaft im Fürstenstaat. Studien zur juristischen und politischen Theorie absolutistischer Herrschaftsrepräsentatin*. Frankfurt am Main 1998.

VESELSKY, Oskar (ed.): *Die Konsekrationsberichte aus dem Weihebuch der Diözese Seckau von 1680–1758*. Graz 2013.

WALKER, Mack: *Der Salzburger Handel. Vertreibung und Errettung der Salzburger Protestante im 18. Jahrhundert*. Göttingen 1997.

WEIß, Rudolf: *Das Bistum Passau unter Kardinal Joseph Dominikus von Lamberg (1723–1761). Zugleich ein Beitrag zur Geschichte des Kryptoprotentantismus in Oberösterreich*. St. Ottilien 1980.

WIDMANN, Hans: *Geschichte Salzburgs. III. Band. Von 1519–1805*. Gotha 1914.

WINTER, Eduard: *Josefinismus a jeho dějiny. Příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy (1740–1848)*. Praha 1945.

WOLF, Hubert: *Die Reichenpolitik des Hauses Lothringen (1680–1715). Eine Habsburger Sekundogenitur im Reich?* Stuttgart 1994.

WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren. I. Abtheilung. Olmützer Erzdiözese. I. Band*. Brünn 1855.

WÜST, Wolfgang: *Das Fürstbistum Augsburg. Ein Geistlicher Staat im Heiligen Römischen Reich Deutscher Nation*. Augsburg 1997.

ZAISBERGER, Friederike: *Geschichte Salzburgs*. Wien 1998.

ZAISBERGER, Friederike – ENGELSBERGER, Ulrike: *Einzüge der Fürsterzbischöfe vom 16. bis 19. Jahrhundert. Einmarsch der US-Truppen im Mai 1945*. Salzburg 1995.

ZAUNER, Judas Thaddäus – GÄRTNER, Corbinian: *Neue Chronik von Salzburg. Vierter Theil*. Salzburg 1821.

- ZILLNER, Franz Valentin: *Geschichte der Stadt Salzburg. Band 1*. Salzburg 1885.
- ZLABINGER, Eleonore: *Lodovico Antonio Muratori und Österreich*. Innsbruck 1970.
- ZLÁMAL, Bohumil: *Katalog moravských biskupů, arcibiskupů a kapitul staré i nové doby*. Olomouc 1977.
- ZLÁMAL, Bohumil – LARISCH, Jan: *Rudolf Jan. Arcivévoda rakouský, arcibiskup olomoucký a kardinál*. Olomouc 2010.
- ZUBER, Rudolf: *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. Ostrava 1966.
- ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve I*. Praha 1987.
- ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století. II. díl*. Olomouc 2003.
- ZEMEK, Metoděj – BOMBERA, Jan – FILIP, Aleš: *Piaristé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1631–1950*. Prievidza 1992.
- ZEMEK, Metoděj: *Posloupnost biskupů a arcibiskupů olomouckých*. Olomouc 1949.
- ZEMEK, Metoděj: *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu I. 1131–1652*. Olomouc 1945. (Strojopis uložen v Zemském archivu v Opavě, pobožce Olomouc).
- ZEMEK, Metoděj: *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu II. 1658–1944*. Olomouc 1945. (Strojopis uložen v Zemském archivu v Opavě, pobožce Olomouc).
- ZEMEK, Petr: *Reformace, protireformace a rozvinutí poreformačního katolictví v Uherském Brodě. Křesťanská víra v proměnách času*. Uherský Brod 2006.
- ZÖTTL, Helmut: *Salzburg. Münzen und Medaillen. 1500–1810. II. Band*. Salzburg 2009.

13.2 Knižní kapitoly a příspěvky ze sborníků

- AMMERER, Gerhard: *Die Entzauberung der höfischen Welt in Salzburg? Repräsentation und Zeremoniell unter Fürsterzbischof Hieronymus Graf Colloredo (1772–1803/1812) am Beispiel seines Regierungseintritts*. In: LOBENWEIN, Elisabeth – BAUMGARTNER, Jutta – AMMERER, Gerhard (eds.): *Herrschaft in Zeiten*

des Umbruchs Fürsterzbischof Hieronymus Graf Colloredo (1772–1812) im mitteleuropäischen Kontext. Salzburg 2016, s. 326–352.

AMMERER Gerhard: *Präsenzkultur und höfische Repräsentation. Zum Herrschaftszeremoniell als Zeichensystem anhand der feierlichen Amtseinführung von Marcus Sitticus.* In: AMMERER, Gerhard – HANNESSCHLÄGER, Ingolda – KELLER Peter: *Erzbischof Marcus Sitticus 1612–1619. Kirche, Kunst und Hof in Salzburg zur Zeit der Gegenreformation.* Salzburg 2012, s. 88–102.

AMMERER, Gerhard: *Von Franz Anton von Harrach bis Siegmund Christoph von Schrattenbach. Eine Zeit des Niedergangs.* In: Heinz DOPSCH – SPATZENEGGER, Hans (eds.): *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land. Bd. II/1.* Salzburg 1995, s. 245–323.

AMMERER, Gerhard: *Wolf Dietrich als Verwaltungsreformer.* In: ENGELSBERGER, Ulrike (ed.): *Fürsterzbischof Wolf Dietrich von Raitenau. Gründer des barocken Salzburg. 4. Salzburger Landesausstellung 16. Mai – 26. Oktober 1987 im Residenz-Neugebäude und im Dommuseum zu Salzburg.* Salzburg 1987, s. 138–142.

AMON, Karl: *Die Bedeutung von Seggau für Bistum und Diözese Seckau.* In: AUTORENKOLLEKTIV: *Schloss Seggau. Geschichte, Architektur und Kunst der steirischen Bischofsburg.* Graz 1997, s. 28–43.

BALCÁREK, Pavel: *Kardinál František z Dietrichsteina a jeho doba.* In: MLČÁK, Leoš (ed.): *Kardinál František z Dietrichsteina (1570–1636). Prelát a politik neklidného věku.* Olomouc 2008, s. 13–31.

BARTŮŠEK, Václav: *Olomouc. Pokus o založení koleje piaristů.* In: FOLTÝN, Dušan a kol.: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů.* Praha 2005, s. 511.

BELLARMINO, Roberto Francesco Romolo: *Admonitio Cardinalis Bellarmini ad episcopum Theanensem nepotem suum. Quae necessaria sint episcopo, qui vere salutem suam aeternam in tuto ponere velit.* In: LE BACHELET, Xavier-Marie (ed.): *Auctarium Bellarminianum. Supplément aux oeuvres du Cardinal Bellarmin.* Paris 1913, s. 639–655.

BOGE, Birgit – BOGNER, Ralf Georg: *Katholische Leichenpredigten des 16. bis 18. Jahrhunderts. Einige vorläufige Thesen zur Geschichte von Produktion und*

Distribution einer Gattung der religiösen Gebrauchsliteratur der frühen Neuzeit. In: BOGE, Birgit – BOGNER, Ralf Georg (eds.): *Oratio funebris. Die katholische Leichenpredigt der frühen Neuzeit.* Amsterdam – Atlanta 1999, s. 317–340.

BRANDHUBER, Christoph: *Sic transit gloria mundi. Sterben, Tod und Begräbnis der Salzburger Barockfürsten.* In: AMMERER, Gerhard – HANNESSCHLÄGER, Ingonda – NIEDERKORN, Jan Paul – WÜST, Wolfgang (eds.): *Höfe und Residenzen geistlicher Fürsten. Strukturen, Regionen und Salzburgs Beispiel in Mittelalter und Neuzeit.* Ostfildern 2010, s. 487–502.

BRAUN, Bettina: *Cardinals as prince-bishops.* In: HOLLINGSWORTH, Marry – PATTENDEN, Miles – WITTE, Arnold (eds.): *A Companion to the Early Modern Cardinal.* Leiden – Boston 2020, s. 228–241.

BRAUN, Bettina: *Das tridentische Bischofsideal in der Reichskirche: Schimäre oder wirksames Leitbild? Einige Bemerkungen zu seiner Rezeption.* In: STAUMBACH, Nikolaus (ed.): *Exemplaris Imago. Ideale in Mittelalter und Früher Neuzeit.* Frankfurt am Main 2012, s. 309–320.

BRAUN, Bettina: *Die bischöflichen Wahlkapitulationen in der Reich.* In: DURCHHARDT, Heinz (ed.): *Wahlkapitulationen in Europa.* Göttingen 2015, s. 141–168.

BRAUN, Bettina: *Fürstbischöfe nach 1648. Geistliches Profil und weltliches Selbstverständnis.* In: RÖCKELEIN, Hedwig – SCHIERSNER, Dietmar (eds.): *Weltliche Herrschaft in geistlicher Hand. Die Germania Sacra im 17. und 18. Jahrhundert.* Berlin – Boston 2017, s. 23–42.

BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav: *Slavnostní vjezdy císařů do říšských měst.* In: BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav (eds.): *Habsburkové. Země koruny české ve středoevropské monarchii. 1526–1740.* Praha 2017, s. 556–562.

DIRNINGER, Christian: *Staatliche Finanzwirtschaft im Erzstift Salzburg im 18. Jahrhundert.* In: Dopsch, Heinz – SPATZENEGGER, Hans (eds.): *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land. Band II. Neuzeit und Zeitgeschichte. 1. Teil.* Salzburg 1988, s. 537–576.

DOPSCH, Heinz: *Der Primas im Purpur. Legatenwürde, Primat und Eigenbistümer der Erzbischöfe von Salzburg*. In: DOMKAPITEL ZU SALZBURG: *1200 Jahre Erzbistum Salzburg. Dom und Geschichte*. Salzburg 1998, s. 97–110.

DOPSCH, Heinz: *Wolf Dietrich und die Landstände*. In: ENGELSBERGER, Ulrike (ed.): *Fürsterzbischof Wolf Dietrich von Raitenau. Gründer des barocken Salzburg. 4. Salzburger Landesausstellung 16. Mai – 26. Oktober 1987 im Residenz-Neugebäude und im Dommuseum zu Salzburg*. Salzburg 1987, s. 132–137.

ELBEL, Martin: *Bishop's Secular Entry. Power and Representation in Inauguration Ceremonies of the Eighteenth-Century Bishops of Olomouc*. In: PAIVA, José Pedro (ed.): *Religious ceremonials and images. Power and social meaning. 1400–1750*. Coimbra 2002, s. 47–60

ELBEL, Martin: *Slavnostní vjezd kardinála Troyera do města Olomouce*. In: ELBEL, Martin – JAKUBEC, Ondřej (eds.): *Olomoucké baroko I. Proměny ambicí jednoho města*. Olomouc 2010, s. 229–235.

FALTIČKO, Josef – MYŠÁK, Miroslav: *Bílá Voda*. In: MYŠÁK, Miroslav (ed.): *Piaristé na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc 2022, s. 127–132.

FEDERLE, Heideleine: *Wahl, Einritt und Inthronisation*. In: AMMERER, Gerhard – HANNESSCHLÄGER, Ingolda (eds.): *Strategien der Macht. Hof und Residenz in Salzburg um 1600 – Architektur, Repräsentation und Verwaltung unter Fürsterzbischof Wolf Dietrich von Raitenau 1587 bis 1611/12*. Salzburg 2011, s. 67–84.

GARMS-CORNIDES, Elisabeth: *Zwischen Giannone, Muratori und Metastasio. Die Italiener im geistigen Leben Wiens*. In: ENGEL-JANOSI, Friedrich – KLINGENSTEIN, Grete – LUTZ, Heinrich (eds.): *Formen der europäischen Aufklärung. Untersuchung zur Situation von Christentum, Bildung und Wissenschaft im 18. Jahrhundert*. Wien 1976, s. 224–250.

GRASS, Nikolaus: *Das Salzburger Privileg der freien Verleihung der Eigenbistümer unter besonderer Berücksichtigung des Kampfes um die Erhaltung dieses Privilegs. Ein Beitrag zur Geschichte der Reichskirche*. In: PORTMAN-TINGUELY, Albert: *Kirche,*

Staat und katholische Wissenschaft in der Neuzeit. Paderborn – München – Wien – Zürich 1988, s. 1–46.

HAHNL, Adolf: *Die Verehrung des hl. Johannes von Nepomuk in der Erzdiözese Salzburg im 18. Jahrhundert.* In: NEUHARDT, Johannes (ed.): *250 Jahre hl. Johannes von Nepomuk.* Salzburg 1979, s. 90–109.

HAMMERMAYER, Ludwig: *Die Aufklärung in Salzburg (ca. 1715–1803).* In: DOPSCH, Heinz – SPATZENEGGER Hans (eds.): *Geschichte Salzburgs. Stadt und Land. Bd. II/1.* Salzburg 1995, s. 375–452.

HAVLÍK, Jiří M.: *Telč v rukou hrabat z Liechtensteina-Castelcorno.* In: ČORNEJOVÁ, Ivana – HAVLÍK, Jiří M. – HRDLIČKA, Josef a kol.: *Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši.* Praha, s. 251–258.

HAVLÍK, Jiří M. – KRUMMHOLZ, Martin: *Na jevišti světa. Císařští diplomaté v Římě.* In: KUBEŠ, Jiří a kol.: *V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii. 1640–1740.* Praha 2018, s. 208–245.

HEIM, Manfred: *Konrad von Liechtenstein (um 1290–1354).* In: GATZ, Erwin (ed.): *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches. 1198–1448.* Berlin 2001, s. 131.

HERSCHE, Peter: *Intendierte Rückständigkeit. Zur Charakteristik des geistlichen Staates im Alten Reich.* In: SCHMIDT, Georg (ed.): *Stände und Gesellschaft im Alten Reich.* Stuttgart 1989, s. 133–149.

HITZBLECK, Kerstin: *Die Einzüge der Bischöfe von Halberstadt in Mittelalter und Frühneuzeit.* In: JOHANEK, Peter – LAMPEN, Angelika (eds.): *Adventus. Studien zum Herrscherlichen Einzug in die Stadt.* Köln – Weimar – Wien 2009, s. 70–84.

HRBEK, Jiří: *Ceremoniální povinnosti a vrcholné okamžiky.* In: HRBEK, Jiří a kol.: *Panovnický majestát. Habsburské jako čeští králové v 17. a 18. století.* Praha 2021, s. 286–364.

HÖFER, Rudolf: *Geheimprotestantismus in der Steiermark.* In: LEEB, Rudolf – SCHEUTZ, Martin – WEIKL, Dietmar (eds.): *Geheimprotestantismus und evangelischen*

Kirchen in der Habsburgermonarchie und im Erzstift Salzburg (17./18. Jahrhundert). Wien – München 2009, s. 93–122.

JANIŠ, Dalibor: *Konfesijní poměry na Moravě a úloha olomouckého biskupství*. In: MIKULEC, Jiří a kolektiv: *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*. Praha 2013, s. 309–362.

JEDIN, Hubert: *Das Bischofsideal der Katholischen Reformation*. In: JEDIN, Hubert (ed.): *Kirche des Glaubens. Ausgewählte Aufsätze und Vorträge. Band II*. Freiburg im Breisgau 1966, s. 75–117.

JÜRGENSMEIER, Friedhelm: *Geistliche Leitung oder nur Fürsten? Die Fürstbischöfe des Reiches im 17. und 18. Jahrhundert*. In: BRAUN, Bettina – MENNE, Mareike – STRÖHMER, Michael (eds.): *Geistliche Fürsten und Geistliche Staaten un der Spätphase des Alten Reiches*. Epfendorf/Neckar 2008, s. 13–30.

KELLER, Peter: *Der Dombau*. In: KELLER, Peter – NEUHARDT, Johannes (eds.): *Erzbischof Paris Lodron (1619–1653). Staatsmann zwischen Krieg und Frieden*. Salzburg 2003, s. 79–83.

KLAMMINGER, Karl: *Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein (1728–1738)*. In: AMON, Karl (ed.): *Die Bischöfe von Graz–Seckau. 1218–1968*, Graz 1969, s. 340–345.

KLAMMINGER, Karl: *Josef I. Dominikus Graf von Lamberg (1712–1723)*. In: AMON, Karl (ed.): *Die Bischöfe von Graz–Seckau. 1218–1968*, Graz 1969, s. 330–333.

KOHOUT, Štěpán – GLONEK, Jiří – HRBÁČOVÁ, Jana: *Biblia sacra (Bible)*. In: HRBÁČOVÁ, Jana (ed.): *Kroměřížská zámecká knihovna III. Rukopisy 9. – 16. století*. Olomouc 2021, s. 64–74.

KOLLER, Fritz: *Wolf Dietrichs Wirtschaftspolitik*. In: ENGELSBERGER, Ulrike (ed.): *Fürsterbischof Wolf Dietrich von Raitenau. Gründer des barocken Salzburg. 4. Salzburger Landesausstellung 16. Mai – 26. Oktober 1987 im Residenz-Neugebäude und im Dommuseum zu Salzburg*. Salzburg 1987, s. 143–154.

KOUŘIL, Miloš: *Olomoucký hostitel Wolfganga Amadea Mozarta*. In: FIALA, Jiří – KREJČOVÁ, Jana (eds.): *Mozart a Olomouc. Sborník studií k 200. výročí úmrtí Wolfganga Amadea Mozarta*. Olomouc 1991, s. 47–54.

KRAMML, Peter: *Die Salzburger Bürgerschaft 1495–1525. Zwischen Emanzipation, Erniedrigung und Aufstade*. In: KRAMML, Peter – MITTERECKER, Thomas (eds.): *Zeit des Umbruchs. Salzburg unter Leonhard von Keutschach und Matthäus Lang (1495–1540). Ergebnisse der internationalen Fachtagung von 11. bis 12. Juni 2019 in Salzburg*. Salzburg 2020, s. 153–194.

KRAMML, Peter: *Ein Domkapitel im Wandel. Salzburgs Domherren 1495 bis 1540*. In: KRAMML, Peter – MITTERECKER, Thomas (eds.): *Zeit des Umbruchs. Salzburg unter Leonhard von Keutschach und Matthäus Lang (1495–1540). Ergebnisse der internationalen Fachtagung von 11. bis 12. Juni 2019 in Salzburg*. Salzburg 2020, s. 469–500.

KROUPA, Jiří: *Slavnostní vjezd kardinála Troyera do Olomouce*. In: TOGNER, Milan (ed.): *Kroměřížská obrazárna. Katalog sbírky obrazů arcibiskupského zámku v Kroměříži*. Kroměříž 1998, s. 215–216.

MARTINEK, Radek: *Pontifikální parament zvaný korunovační (kasule, pluvíál, dvě dalmatiky s ověsky, tři štoly, tři manipuly, velum na kalich, Bursa a pala a mitra)*. In: JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek – ANTONOVIČ, Vladan (eds.): *Olomoucké baroko 2. Výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010, s. 557–558.

MATTES, Anton: *Franz von Sales (1567–1622). Theologe und Seelsorger*. In: FRANZ, Albert (ed.): *Glauben – Wissen – Handeln. Beiträge aus Theologie, Philosophie und Naturwissenschaft zu Grundfragen christlicher Existenz*. Würzburg 1994, s. 363–383.

MIKULEC, Jiří: *Katolická zbožnost mezi barokem a osvícenstvím*. In: ONDO GREČENKOVÁ, Martina – MIKULEC, Jiří (eds.): *Církev a zrod moderní racionality. Víra – pověra – vzdělanost – věda v raném novověku*. Praha 2008, s. 143–163.

MLČÁK, Leoš: *Medaile ke zvolení Jakuba Arnošta z Lichtensteinu (1738–1745)*. In: JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek – ANTONOVIČ, Vladan (eds.): *Olomoucké baroko 2. Výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010, s. 562–563.

MÜLLER, Wiesław: *Diecezje w okresie potrydenckim*. In: KŁOCZOWSKI, Jerzy (ed.): *Kościół w Polsce II. Wiek XVI. – XVIII*. Kraków 1970, s. 57–484.

MORAW, Peter: *Fürstentümer, Geistliche I*. In: KRAUSE, Gerhard – MÜLLER (eds.): *Theologische Realenzyklopädie. Band XI. Familie – Futurologie*. Berlin – New York 1983, s. 711–715.

ORTNER, Franz: *Jakob Ernst Graf von Liechtenstein-Kastelkorn (1690–1747)*. In: KRONTHALER, Michaela (ed.): *Lebensbilder steierischer Bischöfe*. Graz 2002, s. 115–117.

PARMA, Tomáš: *Konkordát vídeňský (1448)*. In: SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír (eds.): *Encyklopedie českých právních dějin. III. svazek. K–M*. Ostrava 2016, s. 263–265.

PARMA, Tomáš: *Papežství a prosazování josefínských reforem ve střední Evropě (1740–1804)*. In: ČERNUŠÁK, Tomáš (ed.): *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Praha 2017, s. 275–308.

PARMA, Tomáš: *Papežství a státní rekatolizace českých zemí (1620–1740)*. In: ČERNUŠÁK, Tomáš (ed.): *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Olomouc 2017, s. 234–274.

PATER, Józef: *Eliasz Daniel Sommerfeld sufragan wrocławski (1681–1742)*. In: MANDZIUK, Józef – PATER, Józef (eds.): *Misericordia et veritatis. Księga pamiątkowa ku czci Księdza biskupa Wincentego Urbana*. Wrocław 1986, s. 265–282.

PFEFER, Gustav: *Burg – Stadt – Landesfürstlicher Dienst. Beiträge zur Familiengeschichte der Tiroler Liechtensteiner*. In: TANGLER, Georg (ed.): *Vom Dorf zur Stadt Leifers. Anfänge – Entwicklung – Chancens*. Leifers 1998, s. 73–112.

POKORNY Erwin: *Festzug und Allegorie. Der Freskensaal*. In: GOBIET Ronald (ed.): *Freisaal. Das Schloss im Spiegel der Geschichte*. Salzburg 2012, s. 105–130.

POSCH, Fritz: *Die Gründung des Bistums Seckau*. In: AMON, Karl (ed.): *Die Bischöfe von Graz-Seckau. 1218–1968*. Graz 1969, s. 17–25.

PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Vzpomínání na biskupa. Konstrukce paměti ve funerálních památkách a historiografii 18. až 20. století*. In: JAKUBEC, Ondřej (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*. Olomouc 2019, s. 37–58.

PRESS, Volker: *Fürstentümer, Geistliche II*. In: KRAUSE, Gerhard – MÜLLER (eds.): *Theologische Realenzyklopädie. Band XI. Familie – Futurologie*. Berlin – New York 1983, s. 715–719.

PUTZER, Peter: *Gründung der Universität. Paris Archiepiscopus Salisburgensis Fundator*. In: KELLER, Peter – NEUHARDT, Johannes (eds.): *Erzbischof Paris Lodron (1619–1653). Staatsmann zwischen Krieg und Frieden*. Salzburg 2003, s. 33–39.

RAAB, Heribert: *Bischof und Fürst der Germania Sacra zwischen Westfälischem Frieden und Säkularisation (1650–1803)*. In: BERGLAR, Peter – ENGELS, Odilo (eds.): *Der Bischof in seiner Zeit. Bischofstypus und Bischofsideal im Spiegel der Kölner Kirche. Festgabe für Joseph Kardinal Höffner*. Köln 1986, s. 315–348.

RAAB, Heribert: *Der reichskirchliche Episcopalismus von der Mitte des 17. bis zum Ende des 18. Jahrhunderts*. In: JEDIN, Hubert: *Handbuch der Kirchengeschichte. Die Kirche im Zeitalter des Absolutismus und der Aufklärung*. Freiburg – Basel – Wien 1999, s. 477–507.

RAAB, Heribert: *Die Oberdeutschen Hochstifte zwischen Habsburg und Wittelsbach in der frühen Neuzeit*. In: RAAB, Heribert: *Reich und Kirche in der frühen Neuzeit*. Freiburg 1989, s. 231–264.

RAINER, Michael: *Das Inszenierung der Herrschaft. Zur Darstellung des fürsterzbischöflichen Einzugs in Schloss Freisaal*. In: GOBIET Ronald (ed.): *Freisaal. Das Schloss im Spiegel der Geschichte*. Salzburg 2012, s. 131–136.

REINHARD, Rudolf: *Die Hochadeligen Dynastien in der Reichskirche des 17. und 18. Jahrhunderts*. In: REINHARD, Rudolf: *Reich – Kirche – Politik. Auswählte Beiträge zur Geschichte der Germania Sacra in den Frühen Neuzeit*. Ostfildern 1998, s. 152–171.

REINHARD, Rudolf: *Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements XII. (1730–1740). Das Motu proprio "Quamquam invaluerit" vom 5. Januar 1731*. In: REINHARD, Rudolf:

Reich – Kirche – Politik. Auswählte Beiträge zur Geschichte der Germania Sacra in den Frühen Neuzeit. Ostfildern 1998, s. 93–118.

REINHARD, Rudolf: *Zur Reichskirchenpolitik Papst Benedikts XIV.* In: REINHARD, Rudolf: *Reich – Kirche – Politik. Auswählte Beiträge zur Geschichte der Germania Sacra in den Frühen Neuzeit.* Ostfildern 1998, s. 85–92.

RINERTHALER, Alfred: *Mons Pietatis Civitatis Salisburgensis. Die Geschichte des milden Leihhauses in Salzburg und dessen wirtschaftliche Bedeutung.* In: AICHHORN, Ulrike: *Geld- und Kreditwesen im Spiegel der Wissenschaft.* Wien 2005, s. 217–260.

ROSSACHER, Kurt (ed.): *Inventar der Domkustorei 1772.* In: ROSSACHER, Kurt: *Der Schatz des Erzstiftes Salzburg.* Salzburg 1966, s. 212–216.

SEDONÍK, Tomáš: *Bílá Voda (Jeseník). Bývalá piaristická kolej s kostelem Navštívení Panny Marie, poté provinční dům chudých sester Naší Paní.* In: FOLTÝN, Dušan a kol.: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů.* Praha 2005, s. 136–140.

SCHLACHTA, Astrid: *Die Emigration der Salzburger Kryptoprotestanten.* In: LEEB, Rudolf – SCHEUTZ, Martin – WEIKL, Dietmar (eds.): *Geheimprotestantismus und evangelischen Kirchen in der Habsburgermonarchie und im Erzstift Salzburg (17./18. Jahrhundert).* Wien – München 2009, s. 63–92.

SCHLEGEL, Walter: *Die Baugeschichte der Salzburger Residenz 1668–1772.* In: JUFFINGER, Roswitha (ed.): *Zentrum der Macht. Die Salzburger Residenz 1668–1803. I.* Salzburg 2011, s. 13–62.

SCHLEGEL, Walter: *Vom mittelalterlichen Bischofshof zum Residenzbau Fürsterzbischof Wolf Dietrichs.* In: AMMERER, Gerhard – HANNESSCHLÄGER, Ingonda (eds.): *Strategien der Macht. Hof und Residenz in Salzburg um 1600 – Architektur, Repräsentation und Verwaltung unter Fürsterzbischof Wolf Dietrich von Raitenau 1587 bis 1611/12.* Salzburg 2011, s. 333–370.

SCHRAUT, Sylvia: *Fürstbischöfliche Rollen. Reichsritterschaftliche Kirchenfürsten zwischen familiären, Standes- und Amtsinteressen.* In: BRAUN, Bettina – MENNE,

Mareike – STRÖHMER, Michael (eds.): *Geistliche Fürsten und Geistliche Staaten in der Spätphase des Alten Reiches*. Epfendorf/Neckar 2008, s. 31–42.

STADLER, Georg: *Kirche und „Spital“ St. Erhard im Nonntal. Geschichte und Kunst*. In: AUTORENKOLLEKTIV: *300 Jahre Kirche St. Erhard. 1689–1989*. Salzburg 1989.

STIBOR, Jiří: *Podstatský z Prusinovic*. In: DOKOUPIL, Lumír – DANĚK, Radoslav – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.): *Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Supplementum č. 1*. Ostrava 2011, s. 68–154.

TOBIÁŠKOVÁ, Irena: *Rod Lichtenstein-Castelcorn*. In: INDROVÁ, Martina – TOBIÁŠKOVÁ, Irena: *Telč v průběhu staletí*. Telč 2017, s. 32–37.

TROPPER, Peter: *Thun und Hohenstein, Jakob Maximilian Reichsgraf von*. In: GATZ, Erwin (ed.): *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches. 1648 bis 1803*. Berlin 1990, s. 510–511.

TROPPER, Peter: *Von der katholischen Erneuerung bis zur Säkularisation. 1648 bis 1815*. In: AUTORENKOLLEKTIV: *Geschichte des Christentums in Österreich*. Wien 2003, s. 281–361.

TURKOVÁ, Helga: *Korunovace Marie Terezie českou královnou 12. května 1743 v Praze*. In: BLAŽKOVÁ, Věra – GUGAT, Werner (eds.): *Cáchy a Praha. korunovační města Evropy*. Praha 2005, s. 115–120.

VÁLOVÁ, Kateřina: *„Relationes ad limina“ olomouckého olomouckého biskupství po ukončení třicetileté války*. In: ELBEL, Martin – TOGNER, Milan (eds.): *Historická Olomouc XIII. Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století*. Olomouc 2002, s. 119–128.

WAGNER, Franz: *Krümme eines Bischofsstabes. Lichtenstein-Pastorale*. In: KRONBICHLER, Johann (ed.): *Meisterwerke Europäischer Kunst. 1200 Jahre Erzbistum Salzburg*. Salzburg 1998, s. 194–195.

WEIßENSTENER, Johann: *Kollonitsch (Kollonitz), Sigmund Graf von*. In: GATZ, Erwin (ed.): *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches. 1648 bis 1803*. Berlin 1990, s. 236–239.

WEITLAUFF, Manfred: *VII. Kapitel. Im Zeitalter des Barocks*. In: SCHWAIGER, Georg (ed.): *Das Bistum Freising in der Neuzeit*. München 1989, s. 289–468.

WÜST, Wolfgang: *Bischöfe als Reichsfürsten. Wahlverpflichtungen, Machtbarrieren, Überforderung und Vielregiererei in süddeutschen Hochstiften*. In: BRAUN, Bettina – MENNE, Mareike – STRÖHMER, Michael (eds.): *Geistliche Fürsten und Geistliche Staaten un der Spätphase des Alten Reiches*. Epfendorf/Neckar 2008, s. 43–60.

ZAISBERGER Friederike: *Das Fest zur Weihe des Salzburger Domes 1628*. In: KELLER, Peter – NEUHARDT, Johannes (eds.): *Erzbischof Paris Lodron (1619–1653). Staatsmann zwischen Krieg und Frieden*. Salzburg 2003, s. 84–87.

ZÁPAPALCOVÁ, Helena: *Panna Maria Immaculata. Jan Antonín Richter*. In: JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek – ANTONOVIČ, Vladan (eds.): *Olomoucké baroko 2. Výtvarná kultura let 1620–1780*. Olomouc 2010, s. 199.

13.3 Časopisecké studie

ANDERMANN, Kurt: *Die geistlichen Staaten am Ende des Alten Reiches*. Historische Zeitschrift 271, 2000, č. 3, s. 593–619.

GLASER, Hubert: *Die Reise des Bischofs Johann Franz Eckher von Kapfing und Liechteneck in die österreichischen Herrschaften des Hochstifts Freising im Jahre 1696*. Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 55, 1992, s. 279–306.

GREIPL, Egon Johann: *Zur Weltlichen Herrschaft der Fürstbischöfe in der Zeit vom Westfälischen Frieden bis zur Säkularisation*. Römische Quartalschrift 83, 1988, s. 252–264.

FALTIČKO, Josef: *Nemoc, smrt a pohřeb Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Castelcornu*. Časopis Matice moravské 142, 2023, č. 1, s. 3–22.

FALTIČKO, Josef: *Pastorační aktivity arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu (1690–1747)*. Studia Theologica 25, 2023, č. 2, s. 99–127.

FALTIČKO, Josef: *„Primus Silesiss induxit Scholas Pias“*. *Stavební dějiny piaristické koleje s kostelem Navštívení Panny Marie v Bílé Vodě u Javorníku*. Jesenicko. Vlastivědný sborník 23, 2022, s. 5–19.

FIALA, Jiří: *Olomoucká konference arcivévody Františka Štěpána Lotrinského a krále polského a kurfiřta saského Augusta III. v roce 1745*. *Vlastivědný věstník moravský* 48, 1996, č. 4, s. 370–381.

HÜTTL, Ludwig: *Geistlicher Fürst und geistliche Fürstentümer im Barock und Rokoko. Ein Beitrag zur Strukturanalyse von Gesellschaft, Herrschaft, Politik und Kultur des alten Reiches*. *Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte* 37, 1974, s. 3–48.

KAZLEPKA, Zdeněk: *Kresba pro kardinála Troyera. Tři kreslířské záznamy intronizačního ceremoniálu Ferdinanda Julia Troyera*. *Opuscula historiae atrium* 66, 2017, č. 1, s. 86–95.

MARTIN, Franz: *Die Salzburger Chronik des Felix Adauctus Haslberger*. *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 67, 1927, s. 33–64.

MARTIN, Franz: *Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts*. *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 77, 1937, s. 1–48.

MĚSÍC, Cyril: *Budování kroměřížské zámecké knihovny a osoba čtenáře v průběhu staletí*. *Opera romanica* 4, 2003, s. 412–422.

MÜLLER, Norbert: *Das Diözesanarchiv der Diözese Graz-Seckau*. *Mitteilungsblatt der Korrespondenten der Historischen Landeskommission für Steiermark* 9, 2007, s. 157–162.

NOFLATSCHER, Heinz: *Österreichische Familien in der Reichskirche (1448–1803)*. *Römische Quartalschrift* 87, 1992, s. 282–305.

PARMA, Tomáš: *Návštěvy ad limina kardinála Ditrichštejna a jeho relace o stavu diecéze*. *Mikulovské sympozium 2006 XXIX*, 2007, s. 275–285.

POLÁCH, Drahomír: *K autorství bývalé piaristické koleje v Bílé Vodě*. *Severní Morava* 66, s. 51–53.

PROSCHKO, Alois: *Die Todeskrankheiten der Erzbischöfe von Salzburg*. *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 86/87, 1946/1947, s. 93–97.

SEHNAL, Jiří: *Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu a hudba*. *Hudební věda* 58, 2021, č. 1, s. 2–42.

SEHNAL, Jiří: *Hudba u řeholních kanovníků sv. Augustina na Moravě v 17. a 18. století, část I. — Olomouc*. Hudební věda 52, 2015, č. 3–4, s. 245–272.

SEHNAL, Jiří: *Hudebníci v průvodech olomouckých biskupů*. Hudební věda 44, 2007, č. 2, s. 153–166.

SPÁČILOVÁ, Jana: *Contiho moteto k poctě svatých Cyrila a Metoděje*. Vlastivědný věstník moravský 65, 2013, č. 2, s. 140–146.

ROYT, Jan: *Korunovace Panny Marie Svatokopecké*. Bibliotheca Strahoviensis 3, 1997, s. 59–73.

TASSINARI, Magda: *Et essendo la nostra arte sorella della pittura: il ricamo a Roma tra Sei e Settecento e i corredi liturgici della Cappella di San Giovanni Battista nella chiesa di San Rocco a Lisbona*. Römische historische Mitteilungen 54, 2012, s. 193–246.

TENFELDE Klaus: *Adventus. Zur historischen Ikonologie des Festzugs*. Historische Zeitschrift 235, 1982, s. 45–85.

VÁLOVÁ, Kateřina: *Církevní pramen k dějinám moravské diecéze. Příspěvek k relationes ad limina olomouckých biskupů, blíže k relaci biskupa Ferdinanda Julia Troyera z roku 1751*. Střední Morava 11, 2000, s. 115–119.

VYVLEČKA, Josef: *Intronizační medaile knížete-biskupa Jakuba Arnošta hraběte z Liechtensteinu*. Numismatický časopis československý 6, 1930, s. 125–126.

WAGNER, Hans: *Die Neutralität Salzburgs im österreichischen Erbfolgekrieg 1741 bis 1745*. Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde 100, 1960, s. 1–48.

WEBERSINN, Gerhard: *Der Schlesier Jakob Ernst Julius Reichsgraf von Liechtenstein Fürsterzbischof von Salzburg 1745–1747*. Archiv für schlesische Kirchengeschichte 31, 1973, s. 113–133.

ZUBER, Rudolf: *Hospodářský a správní vývoj olomouckého biskupství v 18. století*. Studie Muzea Kroměřížska, 1982, s. 29–54.

ZUBER, Rudolf: *Hudba v piaristické koleji v Bílé Vodě*. Slezský sborník 60, 1962, č. 3, s. 351–367.

ZUBER, Rudolf: *František Řehoř Gianinni a jeho styky s L. A. Muratorim*. Výroční zpráva okresního archivu v Olomouci za rok 1984, 1985, s. 39-62.

ŽŮREK, Václav: *Korunovační řád Karla IV. jako ritualizovaný panovnický program*. Časopis Národního muzea – řada historická 176, 2007, č. 3-4, s. 105–143.

13.4 Staré tisky (do roku 1775)

Agenda Seu Rituale Olomucense, Ad Usum Romanum, quoad fieri potuit, accommodatum, complectens Sacramentalia Caeremonialia et Extraordinaria, Animarum Curatoribus scitu necessaria. Sub Felicissimo Regimine Reverendissimi ac Celsissimi Principis Domini Domini Jacobi Ernesti, Dei Gratia Episcopi Olomucensis, Ducis, Sacri Romani Imperii Principis, Regiae Capellae Bohemiae et de Lichtenstein Comilis, etc. In lucem denuo editum, ac in defectu exemplarium recusum, ut publicae Functiones Ecclesiae rite ac uniformiter per totam Dioecesim peragantur. Reginae-Hradecii 1745.

Biblj Česká, to gest. Swaté Pjsmo, podle starožitého, a obecného [...]. Díl 1. Praha 1715.

Missale novum Romano-Olomucense ex Decreto Sacro-sancti Concilii Tridentini restitutum, Pii V. Pont. Max. jussu editum, et Clementis VIII. Primum, nunc denuo Urbani Papae Octavi Autoritate recognitum. In quo Missae Propriae de Sanctis, ac Festis novissimis, Sumis Pontificibus ab Anno 1640 usque ad 1740 tum de praecepto, tum ad libitum celebrari concessae, omnes suis locis, pro celebrantium commoditatae, ad longum extensae, et appositae sunt. Pro Diocesi Moraviae. Olomucii 1740.

ANONYMUS: Actus Coronationis Suae Regiae Majestatis Mariae Theresiae in Regem Bohemiae Inauguratae, Continens tam Ecclesiasticas Caeremonias, quam alias Functiones Peractus a Reverendissimo, ac Celsissimo S. R. I. Principe Jacobo Ernesto Dei Gratia Episcopo Olomucensi, Duce, Regiae Capellae Bohemiae, & de Lichtenstein Comite. Olomucii 1743.

ANONYMUS: Actus Coronationis Suae Regiae Majestatis Mariae Theresiae in Regem Bohemiae Inauguratae, Continens tam Ecclesiasticas Caeremonias, quam alias

Functiones Peractus a Reverendissimo, ac Celsissimo S. R. I. Principe Jacobo Ernesto Dei Gratia Episcopo Olomucensi, Duce, Regiae Capellae Bohemiae, & de Lichtenstein Comite. Vetero-Pragae 1743.

ANONYMUS: Bericht von dem Fastnachts=Feyer. Welches von einem Hochgebohrnen Fürsten und Bischoffen. Und Gesamnten Hohen Anwesenden Adel in Ollmütz den letzten Fastnachts=Sonntag als den 16. Hornung 1744 gehalten worden. Ollmütz 1744.

ANNONYMUS: Heylsame Erinnerungen Und Gute Gedancken, Auß etlichen Frag- und Antworten zu schöpfen, um deren, die der Einweyhung einer Kirchen beywohnen: Heraus gegeben Als der ... Herr Jacobus Ernestus, Des Heil. Röm. Reichs Fürst, und Bischof zu Seccau ... Graf von Liechtenstein. Die von dem ... Herrn Rudolph Frantz Erwein, Des H. Röm. Reichs Grafen v. Schönborn ... Die auf dero Herrschaft in dem Marckt Ahrnfels neuerbaute Kirche Maria am Waaasen, den 24. Augusti 1734. hat eingeweyhet. Grätz 1734.

ANONYMUS: Lux nova eminentis virtutis... Reverendissimus... Dominus Jacobus Ernestus Episcopus Olomucensis... et de Liechtenstein Comes... cui pro glorioso suo in Ecclesiam et urbem olomucensem ingressu, ex suo celsissimo nomine tanquam ex pretioso Lapide Lucis pleno geminum celsissimum Templum virtuti et Honoris... struxit quidam... Subjectissimus Diaecesanus, Olomucii 1740.

ANONYMUS: Mons pietatis: oder das von dem hochwürdigsten, hochgebohrnen deß heil. röm. Reichs Fürsten, und Herrn, Herrn Jacob Ernst, Ertz-Bischoffen zu Saltzburg ... zu Behuff deren Armen in Dero Haupt- und Residentz-Stadt Saltzburg auß Selbst eigenen Patrimonial-Mitteln fundirt, und eröffnete milde Leyh-Hauß, dessen Verfassung und Grund-Sätze. Saltzburg 1747.

ANONYMUS: Nova Jerusalem sive Ecclesia Cathedralis Olomucensis Portis XII. Characterum Nominis Lichtenstein adornata: Honori, et submissimae venerationi novi praesulis Reverendissimi, ac Celsissimi Domini Domini Jacobi Ernesti Dei Gratia Episcopi Olomucensis, S. R. I. Principis Ducis, Regiae Capellae Bohemiae, et de Lichtenstein comitis ... Olomutii 1740.

ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel Gen: cap: 49. v. 24. In Almae Cathedralis Olomucenae Pastoribus Liechtensteinianae Prosapiae Lapidibus, et Novo Moraviae Israele Jacobo Ernesto e Comitibus de Liechtenstein Episcopo Olomucensi In Julio-Montanam Moraviae Urbem Solemnem ingressus celebrante Elogiographia Historica adornatus.* Olomucii 1740.

ANONYMUS, *Primitiæ Metropolitanæ Jurisdictionis: Quas Celsissimus Et Reverendissimus ... Dominus Leopoldus Antonius Eleutherius ... Archi-Episcopus, & S. R. I. Princeps Salisburgensis ... Per ... Nominationem ... Jacobi Ernesti ... Episcopi Seccoviensis ... Salisburgi in Palatio Archi-Episcopali celebravit Die 17. Januarii ... Anno ... M.DCC.XXVIII.* Salisburgi 1728.

ANONYMUS: *Virtus Coronata In Celsissimo Ac Reverendissimo S. R. I. Principe Domino Domino Jacobo Ernesto: Ex Antiquissima Prosapia Illustrissimorum ... Comitum De Lichtenstein, L. B. In Castelcornu &c. Haereditario Domino In Schönau, Corneith, Hertwigswaldau, Weißwasser, Malenovitz, Et Pohorzelitz &c. &c. Cum Archi-Episcopalis Regiminis Clavum Caperet, A Musis Salisburgensibus Festivo Applausu Exhibita,* Salisburgi 1745.

BÖCKHN, Placidus: *Allocutio Brevis, qua die 13. Januarii, qui Octavus erat a die Festo SS. Trium Regum, Anno 1745. Cum Reverendissimus et Celsissimus Dominus Dominus Jacobus Ernestus, ex Comitibus de Liechtenstein Episcopus S. R. I. Princeps, et Dux Olomucensis, Postulatus fuisset in Archi-Episcopum Salisburgensem, Eidem Nomina Reverendissimi et Illustrissimi regnantis Capitulis Salisburgensis.* Salisburgi 1745.

BÖCKHN, Placidus: *Die mit ihrem Göttlichen Kind auf Erden gecrönte Himmels-Königin Maria: Als dem Wunderthätig- und weitberühmten Gnaden-Bild Zu Maria Trost am Plain ... An dem 4. Julii lauffenden Jahrs 1751.* Salzburg 1751.

BÖCKHN, Placidus: *ORATIONES ACADEMICAE TRIGINTA ET UNA, In Doctorumrum creatione vel data Doctores creandi licentiæ dictæ...* Salisburgi 1745.

KONHANSER, Joseph Maximilian: *Das Triumphierend und sich selbst Weißagende Salzburg, Dem Hochwuerdigest Hochbohrnen des Heiligen Roemischen Reichs Fuersten und Herr Herr Jacobo Ernesto, Ertz- Bischofen zu Salzburg, Legaten des Heil. Apostol. Stuhls. zu Rom und Primaten von Teutschland, auß dem Hoch-Reichs-Graefl.*

Hauß von Liechtenstein &c. &c. zu Dero Hoechst-beglueckt und erfreulichsten Einzug in die Hoch-Fuerstliche Haupt- und Residentzstadt Salzburg, Salzburg 1745.

LAVINGANO, Apollonio, *Der Mit Gnad- und Verdienst- vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob. Oder Trauer- und Ehren-Red Bey ... Leich-Begängnuß ... Jacobi Ernesti, Ertz-Bischoffen zu Salzburg In der ... Dom-Kirchen vorgetragen, Den 20. Junii im Jahr 1747 Von P. Apollonio Lavingano. Salzburg 1747.*

NICKHL, Frantz Anton (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug, welchen S. Hochfürstliche Gnaden der Hochwürdigst=Hochgebornen Fürst und Herr Herr Jacobus Ernestus von Gottes=Gnaden Bischoff zu Olmütz, Hertzog, des heil. Röm. Reichs Fürst, der Königl. Böhmisch Capellen- und zu Lichtenstein Graf etc. den 30. April 1740 in die Königl. Hauptstadt Olmütz in Mähren und Tags darauff in der aldasige Catedral- Kirchen, zu gewöhnlichen Solennen Posses- Nehmung öffentlich gehalten haben. Olmütz 1740.*

RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Drey Beschreibungen, Erstens: Des Königlichen Einzugs, Welchen Ihro Königliche Majestät die Allerdurchlächtigste und Grossmächtigste Fürstin Und Frau, Frau Maria Theresia, ... In Dero Königliche drey Prager-Städte gehalten; Andertens: Der Erb-Huldigung, Welche Ihro Königlichen Majestät, als Königin zu Böheim die gesammte treu-gehorsamste Stände des Königreichs Böheim, Praelaten, Herren,... allerunterthänigst abgeleget; Drittens: Allerhöchst ernannt Ihro Königlichen Majestät Königlich-Böhmischen Crönung; ...: Cum Gratia & Privilegio Regio. Prag 1743.*

RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Slawné kráľowské České korunowání Gegi Kráľowské Milost Neygasnĕgssý a Welikomocné Knĕžny a Pani, Pani Mariae Theresiae, In: RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: Troj Popsánj, Předně: Slawnýho Wgezdu Kráľowskýho ... MARIAE THERESIAE, Vherské a České Kráľowny, ... Za druhé: Slibu Dědičné Poddanosti, Který ... Praelati, Páni, Rytjři, též Staw Mĕstský ... složili; Za třetj: ... Král: Korunowánj w Czechách. Praha 1743, s. 1–63.*

RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Slawný wgezd kráľowský Gegi Kráľowské Milost Neygasnĕgssý a Welikomocné Knĕžny a Pani, Pani Mariae Theresiae, In: RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: Troj Popsánj, Předně: Slawnýho*

Wgezdu Králowskýho ... MARIAE THERESIAE, Vherské a Český Králowny, ... Za druhé: Slibu Dědičné Poddanosti, Který ... Praelati, Páni, Rytjři, též Staw Městský ... složili; Za třetj: ... Král: Korunowánj w Czechách. Praha 1743, s. 1–19.

RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Slib dědičné poddanosti, který Gegi Kálowské Milosti Neygassněgssý a Welikomocné Kněžně a Pani, Pani Maryi Terezyi, ...* In: RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Trogj Popsánj, Předně: Slawnýho Wgezdu Králowskýho ... MARIAE THERESIAE, Vherské a Český Králowny, ... Za druhé: Slibu Dědičné Poddanosti, Který ... Praelati, Páni, Rytjři, též Staw Městský ... složili; Za třetj: ... Král: Korunowánj w Czechách. Praha 1743, s. 1–10.*

SCHNUERER, Johann Georg: *Hoch fuerstlich=Salzburgerischer Kirchen=und Hof=Kalender...M.DCC. XLVI... Sambt beygefuegtem SCHEMATISMO. Salzburg 1746.*

SCHNUERER, Johann Georg: *Hoch fuerstlich=Salzburgerischer Kirchen=und Hof=Kalender...M.DCC. XLVIII... Sambt beygefuegtem SCHEMATISMO. Salzburg 1747.*

SCHNUERER, Johann Carl Joseph: *Praechtiger Einzug und Huldigungs-Act, dann Empfangdes Ertz-Bischoefflichen Pallii des Hochwuerdigst-Hochgebohren des Heiligen Roemischen Reichs Fuersten und Herr Herr Jacobi Ernesti, Ertz-Bischofen zu Salzburg, Des Heiligen Apostolischen Stuhls zu Rom Legaten, auch Primaten von Teutschland, Auß dem Hoch-Reichs-Graefflichen Hause von Liechtenstein etc, welches Erste beschehen den 1. Junii, das Andere aber den 28. October des 1745. Jahres, Salzburg 1745.*

13.5 Nепublikované práce

DIRNINGER, Christian: *Staatliche Finanzpolitik im Erzstift Salzburg im 18. Jahrhundert. I.* Salzburg 1997 (nepublikovaná habilitační práce).

ELIÁŠ, Jan: *Olomouc: Wurmova č. 11. Stavebně historický průzkum. Textová část.* Brno 1993 (nepublikovaný stavebně historický průzkum).

PARMA, Tomáš: *Sociálně-právní aspekty života katolické církve na Moravě 16. a 17. století.* Olomouc 2019 (nepublikovaná disertační práce).

ROMMEL, Otto: *Das Seckauer Domkapitel in seiner persönlichen Zusammensetzung. (1218–1782)*. Wien 1955 (nepublikovaná disertační práce).

13.6 Elektronické zdroje

Bayerische Staats- Bibliothek (= BSB), sign. Clm 27077/3, Haslberger, Johann Felix Adauctus: *Joannis Felicis Adaucti Haslberger historiae ecclesiae Salisburgensis. Tomus III. (Historia praesulum a Math. Langio de Wellenburg (a. 1519) usque ad Sigismundum III feliciter regnantem)*, Salzburg 1762, p. 1454–1482 [online]. Dostupné z:https://bildsuche.digitale-sammlungen.de/index.html?c=band_segmente&bandnummer=bsb00034203&image=00011&l=de [cit. 20. 11. 2022].

KADLČÍKOVÁ, Marie – ZEMEK, Petr: *Historie dominikánského kláštera v Uherském Brodě*. Uherský Brod 2018. Online: <http://ub.op.cz/historie> [cit. 3. 10. 2022].

14 Seznam obrazových příloh

1. Obr.: Mapa říšských duchovních knížectví od 17. století do zániku Říše. Převzato z: ZEEDEN, E. W. — BURKHARDT, J. — KÖHLER, H. J.: *Die geistlichen Staaten vom 17. Jh. bis zum Ende des Alten Reiches*. In: JEDIN, Hubert — LATOURETTE, Kenneth Scott — MARTIN, Jochen: *Atlas zur Kirchengeschichte. Die christlichen Kirchen in Geschichte und Gegenwart*. Freiburg — Basel — Wien 2004, s. 83.
2. Obr.: Mapa salcburské církevní provincie ve středověku (resp. do roku 1722). Převzato z: DÖRRER, F.: *Die Kirchenprovinz Salzburg im Mittelalter*. In: JEDIN, Hubert — LATOURETTE, Kenneth Scott — MARTIN, Jochen: *Atlas zur Kirchengeschichte. Die christlichen Kirchen in Geschichte und Gegenwart*. Freiburg — Basel — Wien 2004, s. 46.
3. Obr.: Mapa Markrabství moravského s významnými hospodářskými a správními centry panství olomouckých biskupů. Převzato z: DVOŘÁK, Jan: *Dominium olomouckého biskupství za Karla z Lichtensteinu-Castelcornu. Rozsah, správa a hospodářství*. In: JAKUBEC, Ondřej (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*. Olomouc 2019, s. 104.
4. Obr.: Portrét sekavského biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu s projektem piaristické koleje v Bílé Vodě ve Slezsku. Neznámý autor, mezi 1728–1738, olej na plátně, 116 x 84 cm. Bischöfliches Mensalgut des Bistums Graz-Seckau, Schloss Seggau. Foto: Christian Jungwirth (Archiv Diözesanmuseum Graz).
5. Obr.: Salcburská kopie sekavského portrétu Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu s projektem piaristické koleje v Bílé Vodě ve Slezsku. Neznámý autor, mezi 1728–1738, olej na plátně, 90,3 x 76,8 cm. Salzburger Museum, Inv. Nr. 1271-49. Foto: Salzburger Museum.
6. Obr.: Portrét olomouckého biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu s projektem stavebních úprav hradu Malenovice,

mezi 1738–1745. Neznámý autor, olej na plátně, 135 x 89 cm. Arcibiskupský zámek v Kroměříži, inv. č. KE 2461, O 522. Foto: Zdeněk Sodoma (Muzeum umění Olomouc).

7. Obr.: Portrét Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu jako olomouckého knížete-biskupa. Neznámý autor, mezi 1738–1745, olej na plátně, 123 x 92 cm. Muzeum Vyškovska ve Vyškově, inv. č. H212. Foto: Muzeum Vyškovska ve Vyškově.
8. Obr.: Portrét Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu z portrétní galerie salcburských arcibiskupů. Neznámý autor, po 1745, olej na plátně, 116 x 98 cm. Salzburger Residenz, Inv. Nr. 423. Foto: Ingrid Gattermair-Farthofer (Salzburger Residenz).
9. Obr.: Portrét arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu s erby jeho předchozích biskupských působišť (Sekava a Olomouc). Neznámý autor, po 1745, olej na plátně, 116 x 105 cm. Salzburger Museum, Inv. Nr. 19-25. Foto: Salzburger Museum.
10. Obr.: Portrét Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu jako zakladatele salcburské dobročinné zastavárny Mons pietatis. Neznámý autor, po 1747, olej na plátně, 118,5 x 89 cm. Salzburger Museum, Inv. Nr. 151-43. Foto: Salzburger Museum.
11. Obr.: Portrét Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu jako salcburského arcibiskupa. Neznámý autor, olej na plátně. Neznámý autor, po 1745, olej na plátně, 150 x 117 cm. Vlastivědné muzeum v Olomouci, skupina Umělecký průmysl, inv. č. 9960. Foto: Josef Faltičko.
12. Obr.: Univerzitní teze Johanna Josefa Dauera s portrétem arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu. Neznámý autor, 1745, mezzotinta, Die Kunstsammlung der Erzabtei St. Peter in Salzburg, Inv. Nr. G 3241. Foto: Erzabtei St. Peter in Salzburg.

13. Obr.: Epitaf Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu v salcburské katedrále sv. Ruperta a Virgila, 1750. Josef Anton Pfaffinger a neznámý malíř. Foto: Hubert Auer.
14. Obr.: Apoteóza arcibiskupa Castelcornu z kázání proneseného na jeho pohřbu. Franz Sebastian Schaur, 1747, lept, 30,1 × 17,9 cm. Salzburg Museum, Sammlung der Grafiken, Inv. Nr. 5026-49. Foto: Salzburg Museum.
15. Obr.: Portrét Leopolda Antonína Podstatského z Prusinovic jako kustoda salcburské katedrální kapituly. Neznámý autor, po 1746, olej na plátně. Dom- und Metropolitankapitel zu Salzburg. Foto: Dom- und Metropolitankapitel zu Salzburg.
16. Obr.: Olomoucká kopie barokního portétu Leopolda Podstatského z Prusinovic ze 60. let 18. století. Franz Ampichl, 2. třetina 19. století, olej na plátně, 234 x 148 cm. Arcibiskupství olomoucké, inv. č. II3C1-1279. Foto: Markéta Lehečková (Muzeum umění Olomouc).
17. Obr.: Sekavské exlibris Jakuba Arnošta. Christoph Dietel, mezi 1728–1738, rytina, 16 x 10,4 cm. V knize: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. II 950.096/1B, HANSIZ, Marcus: *Germaniae Sacrae Tomus I. Metropolis Lauriacensis Cum Episcopatu Pataviensi Chronologice Proposita*. Augustae Vindelicorum 1727.
18. Obr.: Apoteóza olomouckého biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu a jeho rodu ve společnosti trojice božských cností. Johann Freindt, 1740, rytina 15,5 x 9,7 cm. V knize: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 602.565, KOBLIK, Elias Liborius – BLAHOWETZ, Mathias Theophilus – HILGARTNER, František Petr: *Oslava Marchionatus Moraviae flumen in tot rivos, quot anno dies se diffundens atque foederato flucta Aquis sariandrinis reverenter illabens, sive Alma Congregatio Magno Megriczii ad Oslavam sub terno Sanctissimo Nomine Jesus, Maria, Anna, an: 1720 Gloriosae Mortis venerabilis Servi Dei Joannis Sarcandri, Sanctissimorum horum Nominum Cultoris Maximi Jubilaeo erecta, Ab Innocentio... Novae-Domi 1740*.

19. Obr.: Erb s podpisem Jakuba Arnošta z knihy členů salcburského bratrstva sv. archanděla Michaela při kostele téhož zasvěcení, 1745. Das Archiv der Erzbatei St. Peter in Salzburg, sign. Hs. A 229 ½, Album der Michaelsbruderschaft, 1743–1850, fol. 7.
20. Obr.: Slavnostní vjezd biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna do Olomouce (30. 4. 1740). Antonín Josef Schindler, 1740, rytina, 42,3 x 63 cm. V tisku: Vědecká knihovna v Olomouc, sign. II 33.962, NICKHL, Frantz Anton (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug, welchen S. Hochfürstliche Gnaden der Hochwürdigst=Hochgebornen Fürst und Herr Herr Jacobus Ernestus von Gottes=Gnaden Bischoff zu Olmütz, Hertzog, des heil. Röm. Reichs Fürst, der Königl. Böhmisches Capellen- und zu Lichtenstein Graf etc. den 30. April 1740 in die Königl. Hauptstadt Olmütz in Mähren und Tags darauff in der aldasige Cathedral- Kirchen, zu gewöhnlichen Solennen Posses-Nehmung öffentlich gehalten haben.* Olmütz 1740. Foto: Vědecká knihovna v Olomouc.
21. Obr.: Procesí při příležitosti intronizace Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna jako olomouckého biskupa (1. 5. 1740). Antonín Josef Schindler, 1740, rytina, 41,9 x 53,5 cm. V tisku: Vědecká knihovna v Olomouc, sign. II 33.962, NICKHL, Frantz Anton (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug, welchen S. Hochfürstliche Gnaden der Hochwürdigst=Hochgebornen Fürst und Herr Herr Jacobus Ernestus von Gottes=Gnaden Bischoff zu Olmütz, Hertzog, des heil. Röm. Reichs Fürst, der Königl. Böhmisches Capellen- und zu Lichtenstein Graf etc. den 30. April 1740 in die Königl. Hauptstadt Olmütz in Mähren und Tags darauff in der aldasige Cathedral- Kirchen, zu gewöhnlichen Solennen Posses-Nehmung öffentlich gehalten haben.* Olmütz 1740. Foto: Vědecká knihovna v Olomouc.
22. Obr.: Slavnostní průvod z olomoucké katedrály do biskupské rezidence (2. 5. 1740) s nákresy pamětních medailí ke zvolení a intronizaci Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna olomouckým biskupem. Antonín Josef Schindler, 1740, rytina, 31 x 19 cm. V tisku: Vědecká knihovna v Olomouc, sign. II 33.962, NICKHL, Frantz Anton (?): *Beschreibung deß Solennen Einzug,*

welchen S. Hochfürstliche Gnaden der Hochwürdigst=Hochgebornen Fürst und Herr Herr Jacobus Ernestus von Gottes=Gnaden Bischoff zu Olmütz, Hertzog, des heil. Röm. Reichs Fürst, der Königl. Böhmisch Capellen- und zu Lichtenstein Graf etc. den 30. April 1740 in die Königl. Hauptstadt Olmütz in Mähren und Tags darauff in der aldasige Catedral- Kirchen, zu gewöhnlichen Solennen Posses- Nehmung öffentlich gehalten haben. Olmütz 1740. Foto: Vědecká knihovna v Olomouc.

23. Obr.: Slavnostní vjezd Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna do Salcburku (1. 5. 1745). Franz Sebastian Schaur (?), 1745, rytina, 33,5 x 28,8 cm. Salzburg Museum, Sammlung der Grafiken, Inv. Nr. 4235-49. Foto: Salzburg Museum.
24. Obr.: Střelecký terč k příchodu biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna do Olomouce (2. 5. 1740). Neznámý autor, 1740, olej na dřevě, průměr 135 cm. Vlastivědné muzeum v Olomouci, sbírka Olomouciána, inv. č. 0-2307. Foto: Josef Faltičko.
25. Obr.: Avers velké intronizační medaile olomouckého biskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna s erbem zvoleného ordináře a kanovníků. Autor neznámý, stříbro, 83 g; průměr 73.5 mm. Arcidiecézní muzeum v Kroměříži, inv. č. KE 13890. Foto: Zdeněk Sodoma (Muzeum umění Olomouc).
26. Obr.: Rezidenční náměstí v Salcburku (Residenzplatz), na němž se odehrávaly vojenské přehlídky při intronizacích knížat-arcibiskupů. Foto: Josef Faltičko.
27. Obr.: Schéma vojenské přehlídky při příležitosti salcburské intronizace arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna. Johann Elias von Geyer, 1745, akvarel na papíře, 45,8 x 34,2 cm, Salzburg Museum, Sammlung der Grafiken, inv. č. 14499-49. Foto: Salzburg Museum.
28. Obr.: Apoteóza Jakuba Arnošta jako olomouckého biskupa s pohledem na katedrálu sv. Václava. Antonín Josef Schindler, 1740, rytina, 29,8 x 19,8 cm. V tisku: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. II 33.969, ANONYMUS: *Pastor Lapis Israel Gen: cap: 49. v. 24. In Almae Cathedralis Olomucenae Pastoribus*

Liechtensteinianae Prosapiae Lapidibus, et Novo Moraviae Israele Jacobo Ernesto e Comitibus de Liechtenstein Episcopo Olomucensi In Julio Montanam Moraviae Urbem Solemnem ingressus celebrante Elogiographia Historica adornatus. Olomucii 1740. Foto: Vědecká knihovna v Olomouc.

29. Obr.: Apoteóza Jakuba Arnošta jako salcburského knížete-arcibiskupa s pohledem na univerzitní kostel Neposkvrněného početí Panny Marie. Franz Sebastian Schaur, 1745, rytina, 30,3 x 21,9 cm, Die Kunstsammlung der Erzabtei St. Peter in Salzburg, Inv. Nr. G 6644. Foto: Erzabtei St. Peter in Salzburg.
30. Obr.: Apoteóza „dobré vlády“ salcburského knížete-arcibiskupa Jakuba Arnošta. Jacob Andreas der Ältere Fridrich, po 1745, rytina, 16,5 x 9,7 cm, Die Kunstsammlung der Erzabtei St. Peter in Salzburg, Inv. Nr. G 396/12. Foto: Erzabtei St. Peter in Salzburg.
31. Obr.: Vojenský buben s erbem arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu. Neznámý autor, 1745 (?), jasanové dřevo, kůže, vázání, výška 42,5 cm, průměr 49 cm. Salzburg Museum, Sammlung der Musikinstrumenten, inv. č. MI 1021. Foto: Salzburg Museum.
32. Obr.: Násada biskupské berly Jakuba Arnošta, již od opata štýrského kláštera St. Lambrecht. Johannes Dopf, 1734, částečně pozlacené stříbro, stříbrný filigrán, skleněné kameny, emaily, 46,5 x 27 x 11,5 cm. Dommuseum Salzburg, Domschatz, inv. č. B2. Foto: Dommuseum Salzburg.
33. Obr.: Olomoucký biskup Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu konsekrující dominikánský kostel Nanebevzetí Panny Marie v Uherském Brodě dne 28. srpna 1742. Neznámý autor, polovina 18. století, olej na plátně, Dominikánský klášter v Uherském Brodě. Foto: Česká dominikánská provincie.
34. Obr.: Kostel sv. Jana Nepomuckého v Pohořelicích u Napajedel – exteriér. Kryštof Maywald, 1739–1740. Foto: Josef Faltičko.
35. Obr.: Kostel sv. Jana Nepomuckého v Pohořelicích u Napajedel – interiér. Kryštof Maywald, 1739–1740. Foto: Josef Faltičko.

36. Obr.: Oltář v kapli biskupského zámku Seggau pořízený nákladem Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu, posvěcený v roce 1740. Autoři neznámí, před 1740, polichromované dřevo, 450 x 300 x 100 cm, Bischöfliches Mensalgut des Bistums Graz-Seckau, Schloss Seggau. Foto: Josef Faltičko
37. Obr.: Oltářní obraz Neposkrvněného Početí Panny Marie v kapli biskupského zámku Seggau. Autor neznámý, před 1740, olej na plátně, 146,5 x 99 cm, Bischöfliches Mensalgut des Bistums Graz-Seckau, Schloss Seggau. Foto: Josef Faltičko.
38. Obr.: Oltářní obraz Všech svatých z bočního oltáře farního kostela sv. Jana Nepomuckého u Napajedel. Autor neznámý, 1740, olej na plátně, Římskokatolická farnost Pohořelice. Foto Josef Faltičko.
39. Obr.: Piaristická kolej s kostelem Navštívení Panny Marie. Areál tvořen: kolejí (1724–1727) a seminářem (1729–1734) podle plánu Václava Schüllera a poutním chrámem, vybudovaným až po smrti Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu (1750–1777). Foto: Josef Faltičko.
40. Obr.: Piaristická kolej v Bílé Vodě s nerealizovaným návrhem kostela od Felixe Antonína Hammerschmieda. Z knihy: KUNDMANN, Johann Christian: *Academiae et scholae Germaniae, praecipue Ducatus Silesiae, cum bibliothecis, in nummis. Oder die hohen und niedern Schulen Teutschlands, insonderheit des Herzogtums Schlesiens, mit ihren Büchervorräthen, in Müntzen*. Breslau 1741, s. 586. Foto: Slezské zemské muzeum.
41. Obr.: Bělovodská madona s korunkami od Castelcornovy sestry, hraběnky Marie Cecílie Walisové, před 1945. Slezské zemské muzeum, Uměleckohistorické pracoviště, Braunův archiv, Krabice Slezsko, evid. č. 82.2/690. Foto: Slezské zemské muzeum.
42. Obr.: Poutní obrázek s Pannou Marií Bělovodskou a sekavským erbem biskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Kastelkorna, mezi 1728–1738. Strahowsky, rytina, 16 x 10 cm, Slezské zemské muzeum, Etnografická sbírka, inv. č. N 3344. Foto: Slezské zemské muzeum.

43. Obr.: Ukřižovaný Kristus. Autor neznámý, 1737, dřevo, 230 x 95 cm, Římskokatolická farnost Bílá Voda. Foto: Markéta Ondrušková (NPÚ ÚOP Olomouc).
44. Obr.: Korunovace Marie Terezie českou královnou 12. května 1743. Michael Jindřich Rentz, 1743, lept, 53,6 x 36,1 cm. V tisku: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. III 33.917, RAMHOFSKÝ Z RAMHOFENU, Jan Jindřich: *Drey Beschreibungen, Erstens: Des Königlichen Einzugs, Welchen Ihre Königliche Majestät die Allerdurchläuchtigste und Grossmächtigste Fürstin Und Frau, Frau Maria Theresia, ... In Dero Königliche drey Prager-Städte gehalten; Andertens: Der Erb-Huldigung, Welche Ihre Königlichen Majestät, als Königin zu Böhheim die gesammte treu-gehorsamste Stände des Königreichs Böhheim, Praelaten, Herren,... allerunterthänigst abgeleget; Drittens: Allerhöchst ernannt Ihre Königlichen Majestät Königlich-Böhmischen Crönung; ...: Cum Gratia & Privilegio Regio.* Prag 1743.
45. Obr.: Korunovace Marie Terezie českou královnou 12. května 1743 podle Rentzovy grafiky na sarkofágu Marie Terezie a Františka Štěpána Lotrinského. Balthasar Ferdinand Moll, bronz, 1754. Kaisergruft Wien. Foto: Josef Faltičko.
46. Obr.: Kasule z instalační sady parament biskupa Jakuba Arnošta, zvané korunovační. Autor neznámý, Morava (Olomouc?), 1725–1730, 106 x 69 cm, Římskokatolická farnost sv. Václava v Olomouci, inv. č. II.3B-0755. Foto: Markéta Lehečková (Muzeum umění Olomouc).
47. Obr.: Slonovinová soška sv. Jakuba Většího z pozůstalosti Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu. Neznámý autor, před 1745, slonovina, Pfarre St. Jakob am Thurn. Foto: Erzdiözese Salzburg.
48. Obr.: Tabernákl zhotovený z odkazu Jakuba Arnošta pro špitální kostel sv. Erharda na salcburském předměstí Nonntal. Neznámý autor, po 1747, Stadtpfarramt St. Erhard – Salzburg Nonntal. Foto: Erzdiözese Salzburg.